

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Pracoviště oboru Orální historie – soudobé dějiny

(navazující magisterský program Orální historie)

Bc. Roman Tobiška

**Dobrodružství na vlnách aneb plavba radioamatérské posádky v neklidném proudu
historie v letech 1945-1995**

Anglický název práce:

Adventures on waves or the cruise of the amateur radio crew in the turbulent history of
history in 1945-1995

Diplomová práce

Vedoucí práce: **Mgr. et Mgr. Lenka Krátká, PhD.**

Praha 2018

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem práci vypracoval samostatně a všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány.
2. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 2018 Roman Tobiška

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval všem, kteří mi poskytli svůj čas a důvěru, ať už v podobě rozhovoru či fundované rady. Umožnili tím nahlédnout do jedinečné komunity nacházející se mimo mainstreamový historický zájem a v současnosti nenávratně mizící i ze světa reálného. Zvláštní poděkování patří také paní Mgr. et. Mgr. Lence Krátké, PhD., a to za trpělivou podporu, ochotu a progresivní přístup, jehož se mi od ní při tvorbě této práce dostalo.

Obsah

1. Úvod	3
2. Cíl práce	5
3. Zarámování - historicko kontextová část	7
3.1 Stručná globální historie radioamatérského vysílání do roku 1930	8
3.2 Stručná historie českého radioamatérského vysílání do 1945	9
3.3 Stručná historie českého radioamatérského vysílání od roku 1945-1995	12
4. Metodologická část	17
4.1 Vymezení pojmu radioamatér a legitimizace pojmu radioamatérismus	17
4.2 Radioamatéři jako subkulturní komunita	18
4.3 Literatura a dostupné prameny	19
4.4 Archivní a další prameny	22
4.5 Orální historie	23
4.6 Pozicionalita autora práce	24
4.7 Definice a získávání skupiny narátorů	26
4.8 Specifika a mantinely narátorského vzorku	28
4.9 Struktura a výběr sady otázek kladených ve druhém rozhovoru	31
4.10 Nahrávání, příprava a písemné zpracování rozhovorů, etický aspekt	31
5. Empirická část – akcentovaná témata z rozhovorů	34
5.1 Počátek – volání vln a práce s mládeží	34
5.2 Radioamatérská institucionální komunitní (in)dispozice	38
5.3 Kolektivní stanice	43
5.4 Setkávání, srazy	48
5.5 Hobby, či profese?	51
5.6 Vývoj techniky a proměna společenského radioamatérského a profesního statutu	55
5.7 Vliv proměny dostupnosti součástkové základny a vysílací techniky	60
5.8 Vliv proměny dostupnosti odborné literatury	70
5.9 Dobrodružství na vlnách	73
5.10 Pod permanentní kontrolou	78
6. Závěr	90
7. Bibliografie	97
8. Rejstřík zkratk	101
9. Příloha	102
9.1 Ing. Josef Plzák, CSc., radioamatérská značka OK1 PD	102
9.2 Josef Langmüller, radioamatérská značka OK1 LU	134

9.3	Ing. Julius Reitmayer, radioamatérská značka OK1 NE	150
9.4	Ing. Miloš Prostecký, radioamatérská značka OK1 MP	163
9.5	RnDr. Václav Všecká, radioamatérská značka OK1 ADM	176
9.6	Ing. Jiří Peček, radioamatérská značka OK2 QX.....	194
9.7	Vladimír Kocián, radioamatérská značka OK2 CV	213
9.8	Mgr. Jan Litomiský, radioamatérská značka OK1 XU	223
9.9	Otázky pro druhý, semistrukturovaný rozhovor	240
9.10	Ostatní.....	242

Abstrakt:

Práce si klade za cíl pomocí tematické analýzy orálněhistorických rozhovorů otevřít pomyslné okno do světa specifické činnosti radioamatérských nadšenců v intervalu let 1945-1995 z pozice vnímání tohoto hobby jejími aktéry – radioamatéry, a touto optikou přiblížit některé aspekty metamorfické vývojové proměny na pozadí dějinného vývoje. Sledováním působení souběžného pestrého spektra různých vlivů na vývoj tohoto společenství pomocí interpretce narátorsky akcentovaných témat poodhalí v dějinné reflexi proces změn v radioamatérské komunitě.

Primární snahou je tedy především nahlédnout do proměny komunity prostřednictvím interpretací narátorsky akcentovaných dynamických témat a tímto sekundárně nepřímo v některých detailech poukázat na dopady politické činnosti tehdejších hegemonních sil jakožto její tehdejší definiční platformy. V jejím rámci budou nástinem poodhaleny nejen politicko-historické souvislosti ve smyslu specifického zájmového i profesního podílu radioamatérského fenoménu na historických událostech, ale i další vrstvy vlivového spektra. Sledováním jejich vzájemné interakce s vlivy politickými se pokusí poodhalit i zákulisní pestrost a mnoho vrstevnatost tohoto hobby individuálním pohledem vybraných narátorů širšímu publiku.

Dalšími rozměry práce jsou rámcové pohledy na životní cesty a vlivy, které vedly narátory směrem k radioamatérismu, ale také k úzce souvisejícímu zaměstnání. Tímto zaměřením tak náhled získá i plastičtější, sociální rozměr. Práce se tak může stát pomyslným odrazovým můstkem pro další badatele, které by tato doposud pouze velmi okrajově zpracovaná tematika zaujala právě svým konceptem v podobě interpretace subjektivních pohledů zúčastněných narátorů.

Klíčová slova:

Radioamatér * Radioamatérská komunita * Radioamatérský koníček * Volnočasová aktivita * Radiotechnická profese

Abstract:

The thesis aim is to open an imaginary window into the world of specific activities of radio amateur enthusiasts in the period 1945-1995 from the position of perception of this hobby by its actors-radio amateurs, and by this optics to approach some aspects of metamorphic developmental transformation on the background of historical development. Observing the effects of a concurrent varied spectrum of different influences on the development of this community through the interpretation of narratively accented themes will reveal in the historical reflection the process of change in the radio amateur community.

The primary concern, therefore, is to look into the transformation of the community through interpretations of narratively accented dynamic themes and, in some cases, indirectly, in some details, point out the implications of the political activity of the then hegemonic forces as its then-defining platform. Within this framework, the outline will outline not only the political-historical context in the sense of the specific interest and professional share of the radio amateur phenomenon on historical events, but also other layers of influence spectrum. By looking at their interaction with political influences, they will try to reveal the backdrop of the hobby and the many layers of this hobby through the individual view of selected narrators to a wider audience.

Other dimensions of the work are the framework views of life paths and influences that led narrators towards radioamateurism, but also about closely related employment. In this way, the focus will also gain a more plastic, social dimension. The work can thus become an imaginary backbone for other scholars, who would only be interested in their concepts in the form of interpretation of the subjective views of the participating narrators.

Key words:

**Radio amateur * Radioamateur community * Radio amateur hobby * Leisure activity
* Radiotechnical profession**

1. Úvod

„Přátelé, to pochopíte, až poznáte mnoho dalších amatérů zastrčených kdesi v odlehlých koutech Afriky. My, Evropané zde máme nadbytek všeho, co potřebujeme ke hmotnému pohodlí. Krásnou vilu, vůz, zahrady, žijeme v nadbytku. Ale jsme stále Evropany, nebo aspoň většina z nás chce Evropany zůstat. Pochopíte po čase sami v Africe, co znamená pro amatéra fonický styk se světem. Udržíte to v nás naše lidské já.“¹

Zikmund a Hanzelka

Méně známou souvislostí s velmi známým projektem Československé výpravy „kolem světa“ Ing. Jiřího Hanzelky, vysílajícího na cestách pod značkou OK1-3636, a Ing. Miroslava Zikmunda, OK1-3637² je právě jejich radioamatérské vysílání, jehož cílem bylo, mimo vlastní spojení s domovem, navazování vztahů v zahraničí, a to zejména v místech, která nebyla při každodenním rádiovém provozu z Československa dostupná. Na svých cestách v různých částech světa navštívili Zikmund a Hanzelka osobně desítky radioamatérů, pro které bylo v té době mnohdy radioamatérské spojení mnohdy jediným kanálem pro kontakt se světem. Jistou naléhavost a důležitost vzájemného spojení na velké vzdálenosti, umožňující oboustrannou komunikaci, vystihuje právě citát, který jsem použil v samém úvodu práce. Přes obecné velmi dobré povědomí o jejich výpravě se většině české populace informace o této, až životně důležité komunikační rovině výpravy, v podstatě nedostává. Alespoň jsem se osobně nesetkal s nikým, až na výjimky právě z radioamatérské obce, kdo by samotnou existenci a důležitost spojení vůbec zmínil. Na prvním místě v technické vybavenosti vždy vítězí automobil Tatra. Mediální existenci výpravy a s ní související aktuální informace o průběhu cesty však byly zprostředkovávány pomocí tehdejšího výdobytku nejmodernější techniky, jímž byla právě radiostanice.

Není bez zajímavosti, že právě vysílačka, kterou si oba cestovatelé vozili, vyšla z rukou mladých, zkušených radioamatérů Zdeňka Lusky a Emany Slabihoudka, tehdejších studentů Českého vysokého učení technického v Praze. Zařízení muselo splňovat celou řadu požadavků, mj. odolnost proti vysokým teplotám, nárazům a otřesům, muselo být spolehlivé při provozu a zároveň mít jednoduchou obsluhu. Pestrost požadavků dokumentuje vysokou technickou úroveň tehdejších radioamatérů, kteří byli a dodnes jsou

¹ Krátké vlny. 8-9 č.

² Viz příloha Ostatní.

opravdovými milovníky rádiového vysílání z vlastního zájmu, nadšení a fandovství pro věc, často s přímým profesním propojením. To, že museli cestovatelé při cestě po zemích bývalé SSSR svou vysílačku zaplombovat a poslat zpět domů ilustrativně naznačuje, v jaké dobové atmosféře radioamatéři své hobby provozovali. Tím se však stali jedinečnými historickými svědky měnící se doby.

Protože jsem také po roce 1989 propadl radioamatérskému okouzlení, absolvoval jsem své radioamatérské zkoušky³ tehdy ještě ve stávající budově Ministerstva dopravy, které bylo předlistopadovým sídlem ÚV KSČ. V této souvislosti se u mne symbolicky propojuje můj zájem o nedávnou minulost s pocíťovanou potřebu detailnějšího poznání historického vývoje tohoto hobby na našem území. Také z tohoto důvodu se v práci pokusím nahlédnout pod pokličku historického vnímání vývoje radioamatérismu prostřednictvím těch, kteří ho prožili i v době před rokem 1989. Zde si, v souladu s názvem práce, vypomohu příměrem o pohledu pomyslné posádky, plavící se proti proudu času v korábu země české neklidnými proudy dějin. Ke snaze o její zmapování mne však přivedl nejen můj vlastní zájem o hlubší poznání specifické skupiny, ale i snaha umožnit případným zájemcům rozšířit si povědomí o radioamatérech o další úhly pohledu. Práce je z části velmi volně inspirována knihou *Ham Radio's Technical Culture*⁴, zabývá se však výlučně vývojem české komunity v jejím specifickém prostředí.

³ *HamQTH OK1 JOP* [online]. Dostupné z: <https://www.hamqth.com/ok1jop>.

⁴ HARING, Kristen. *Ham Radio's Technical Culture*.

2. Cíl práce

Hlavním těžištěm práce je pokus o náhled do procesu proměny radioamatérské komunity v rozsahu let 1945-1995⁵, který za pomoci sumy narátorsky subjektivně vnímaných a akcentovaných témat a jejich vztahového vlivu na její dynamickou metamorfickou⁶ proměnu umožní lepší pochopení specifického radioamatérského hnutí na českém území. V práci zaměřím svou hlavní pozornost na proces proměny radioamatérské komunity v daném časovém úseku, opřený o základy tematických analýz a interpretací informací získaných z životopisných a semistrukturovaných rozhovorů, v interakci s vnějšími podmínkami. Její obsah tedy bude sledovat vnitřní proměny radioamatérské komunity ve vztahu k měnícím se vnějším podmínkám, a to prostřednictvím narátory akcentovaných tematických okruhů. Na tematických shodách v naracích a s oporou dalších pramenů označím takto lokalizované jevy a za jejich pomoci se budu snažit přiblížit k porozumění procesu proměny komunity. Náplní mé práce je tedy náhled do proměn radioamatérství vlivem působení geograficko-politických dějinných událostí a dalších specifických např. technologických faktorů ve vzájemných souvislostech. V práci se budu snažit nahlédnout za definování pojmů a historicky zmapovaná událostní fakta vyhledáním vnitřních mechanismů a struktur, které jsou za těmito pojmy a událostmi ukryty, a tím poodhalit jejich úlohu v procesu proměny radioamatérské skupiny. Zároveň se pokusím o hledání historické a společenské úlohy tohoto na první pohled čistě individualistického koníčku a tím i o včlenění této skupiny do širší kolektivní paměti mimo vlastní radioamatérskou komunitu. Nejedná se tedy o pokus o poznání pomyslného „vnitřního rozměru“ jakési pouhé rozmařilé kratochvíle, určené k utrácení volného času, spojenou s odklonem od pracovních povinností, ale o náhled do světa lidí, kteří své hobby až bytostně propojili nejen se svou vlastní identitou, ale také se svými kariérními pozicemi. Pokud je mi známo, proměny radioamatérské skupiny vnitřním perimetrem nebyly u nás doposud takto zpracovány.

⁵ Rok 1995 není absolutním limitem, v práci se v nezbytně nutné míře vyskytují i kontextuální přesahy, dosahující k hranicím současnosti.

⁶ Pojem metamorfické proměny jsem zde využil jako příměru pro vyjádření proměny vnitřní struktury radioamatérské komunity působením vnějších podmínek v průběhu času, tedy ve smyslu „geologické metamorfózy“, ale zároveň i proměny, v níž jednotlivci nabývají následkem působení těchto sil nové podstaty, zde v souvislosti s vlastní vnitřní proměnou vnímání významu radioamatérismu.

Práce nemá povahu zjevených teologických pravd a dogmat a v mnohém zůstane otevřená interpretacím budoucím. Podává o skutečnosti určitý obraz, který je nutně omezen svým rámem a úhlem pohledu, tedy limitovanou a omezenou zprávou, která však není zcela totožná se skutečností samou, zejména právě pro svá narátorská omezení. Příklady z námořnické plavby zde budu v souladu s názvem práce symbolicky odkazovat na plynutí dějin z pohledu radioamatérské posádky na palubě lodi plavící se pod vlajkou českého státu.

3. Zarámování - historicko kontextová část

Historiografická část poslouží jako základní minimální kotvící rámec práce v aktuálním bodě neustálého procesu historického diskursu a aktuálních hegemonních nálad. Protože nelze oddělit radioamatéry a jejich paradigma od obecného charakteru společnosti, která se vždy vyznačuje dobovým souborem specifických rysů formovaných politickým řádem, vhodně se pokusím opřít o dostupné prameny tak, aby podala dostatečnou představu o stavu, pozici a kontextu této skupiny s minimem podílu sugerace dogmatické platnosti. Vhodné zarámování do rozdělených historických úseků s potřebným prolnutím a s těžištěm v zájmové časové výšeči práce poslouží jako v pozadí stále přítomné chronologické a kontextuální vodítko pro jistější sledování narátorsky akcentovaných aspektů v procesu proměny radioamatérské subkulturní komunity.

Stručnou historii radioamatérského vysílání jsem tedy nekoncepoval jako detailním výklad historie předávání zpráv na dálku, ale spíše jako funkční stručný vhled do zrození radiotechnického oboru a zejména do vývoje radioamatérského hnutí na našem území. Slouží pouze k základní orientaci v této problematice s opěrnými body raného vývoje v technicko-personálních a u poválečného zejména v institucionálních milnicích, které jsou v průběhu práce zmiňovány. Rozsah věnovaný popisovaným obdobím je de facto proporcionálně úměrný dostupným zdrojům s vazbou na „rozsah dění“ a směrem k současnosti má sestupnou tendenci.⁷ Vhled jsem zakončil rokem 1995, kdy již byly provedeny zásadní organizační a institucionální změny a jehož horizont tím stává symbolickým vstupem do současnosti. Účelem také není podrobný technický popis jevů a případné zájemce o detailnější studium v tomto směru odkazuji na bohatou studnici široce dostupné technické literatury.

Radioamaterští nadšenci se významně podíleli na technickém rozvoji bezdrátové radiové komunikace a tím se nesmazatelným způsobem zapsali i do hospodářských a sociálních dějin a ovlivnili vývoj celosvětové společenské historie.⁸ I tímto způsobem byl s dějinami radioamaterismus více než svázán, byl jejich vkořeněnou součástí, stejně, jako

⁷ Viz kapitola *Literatura a dostupné prameny*.

⁸ BARTLETT, Richard. *The World of Ham Radio 1901-1950: A Social History*.

byly dějiny recipročně součástí radioamatérismu. Tento vztah radiotechnického pokroku vnímám jako bezprostřední vliv přírodních věd na směřování dějin.⁹

3.1 Stručná globální historie radioamatérského vysílání do roku 1930

V roce 1895 Ital Guglielmo Marconi, který později předložil vizi o spojení lodí na širém moři s ostatním světem, převedl teoretické znalosti Jamese Clerka Maxwella o elektromagnetickém vlnění a tuto teorii potvrzenou experimentálním vysíláním Heinricha Rudolfa Herzte do praktické podoby radiového vysílání.¹⁰ V roce 1899 se mu podařilo pomocí radiového signálu a Morse abecedy¹¹ překonat kanál La Manche a v roce 1901 Atlantický oceán. Za tento přínos vědě získal v roce 1909 Nobelovu cenu.

Vzhledem k poměrně snadné dostupnosti komponentů pro zkonstruování tehdejších zařízení, které bylo pojmenováno jako „rádio“¹² a umožnilo okamžitou globální komunikaci mezi lidmi, se začalo vysílání na počátku minulého století rychle šířit jako nové hobby. Pro ty, kteří kouzlu radiového signálu propadli, se vžil název radioamatéři. První radioamatérskou radiostanici sestrojil ze starých dílů automobilu Ford v roce 1903 Američan Hiram Percy Maxim.¹³ V téže roce byla, taktéž v U.S.A., vydána první doložitelná radioamatérská licence. Ve Velké Británii pak v roce 1905.

V roce 1906 byla na druhé konferenci pro telegrafii, konané v Londýně, radioamatérům mezinárodně vyčleněna vysílací pásma, považovaná v té době za nepoužitelná. O čtyři roky později vznikla první organizace pod názvem Wireless Institute of Australia¹⁴, sdružující australské radioamatéry. V těsném závěsu, v roce 1913, byl založen Wireless Club of Great Britain.¹⁵ V roce 1914 vznikl v U.S.A. American Radio Relay League, první radioklub na světě, který se později stal základem mezinárodní radioamatérské organizace a vydával i první radioamatérský časopis *QST*.¹⁶

⁹ *Konec dějin a poslední člověk*. 14 s.

¹⁰ GOLDSMITH, Mike. *Guglielmo Marconi*.

¹¹ *The American Leonardo: A Life of Samuel F. B. Morse*. 181-189 s.

¹² Z angl. radiate-vyzařovat, použitý na první mezinárodní konferenci pro telegrafii v Berlíně v r. 1906.

¹³ *Hiram Percy Maxim*.

¹⁴ *The Wireless Institute of Australia* [online]. Dostupné z: <https://www.wia.org.au/>.

¹⁵ *Radio Society of Great Britain* [online]. Dostupné z: <https://rsgb.org/>.

¹⁶ *ARRL* [online]. Dostupné z: <http://www.arrl.org/qst>.

V roce 1925 se v Sorboně sešli zástupci dvaceti pěti států celého světa, včetně Československa a ustanovili základy mezinárodní radioamatérské organizace International Amateur Radio Union¹⁷. Na třetí radiotelegrafické konferenci konané ve Washingtonu v roce 1927 bylo radioamatérům přiděleno široké spektrum vysílacích pásem a tím se jim dostalo nejen mezinárodního uznání, ale otevřely i možnosti k významnému přispění poznání praktického využití celého spektra radiových vln. V roce 1929 byla podepsána Zvláštní dohoda v Haagu, jejímž obsahem bylo přidělování radioamatérských koncesí. Tato dohoda vedla bezprostředně i k povolení amatérského vysílání u nás.

Do širokého povědomí veřejnosti se radioamatéři dostali po mohutně medializované tragédii lodě Titanic v roce 1912, ze které byl vyslán rádiový signál s prosbou o pomoc v nouzi.¹⁸ Silný boom pak zažilo amatérské vysílání po konci první světové války, kdy se po Evropě začalo rozšiřovat rozhlasové vysílání. Následovalo první spojení mezi Amerikou a Evropou v roce 1923, nikoli však mezi úředními či vojenskými radiostanicemi, ale právě mezi radioamatéry na krátkých vlnách, v pásmech, kterým nebyl původně přikládán komunikační potenciál. Profesionální stanice vysílaly na vlnách středních a dlouhých, vysokými výkony a potažmo i náklady. Průlomovým přínosem radioamatérů bylo v kontrastu s profesionálními vysílači použití minimálního vysílacího výkonu s anténou malých rozměrů.

3.2 Stručná historie českého radioamatérského vysílání do 1945

První koncesí na radiotelegrafní stanici u nás bylo povolení vydané pro první námořní Československu loď Legie^{19,20}. Nejednalo se však o licenci radioamatérskou. Přesto však tento fakt na samém začátku této práce i praktického využití vysílání symbolicky propojuje v souladu s jejím názvem mořské vlny s vlnami radiovými a neklidným proudem historie.

Nejstarší experimenty s radiotechnikou na našem území byly realizovány na sklonku 19. století v laboratoři ČVUT v Praze. Za prvního radioamatéra je pak považován Ing. Karel Ort, který se u Berlínské firmy Lorenz zabýval výrobou radiotechniky.

¹⁷ IARU [online]. Dostupné z: <http://www.iaru.org/>.

¹⁸ Dále se na popularizaci radioamatérů podílela záchrana posádky Ruské lodě Čeluskin v roce 1934, v roce 1928 pak posádky ztroskotané vzducholodi Italia, v obou případech pomocí rádiové komunikace.

¹⁹ KRÁTKÁ, Lenka. *Domovský přístav Praha: Československá námořní plavba v letech 1948 až 1989*.

²⁰ DANEŠ, Josef. *Za tajemstvím éteru*. 32 s.

V Čechách stavěl soukromý vysílač a také již v roce 1912 publikoval odborné články. Pravděpodobně prvním komplexnějším tištěným dílem s touto tematikou byla kniha *Bezdrátová telegrafie a telefonie pro amatery*²¹, vydaná v roce 1922. Širší radioamatérské povědomí u nás začal v témže roce šířit Ing. František Štěpánek prostřednictvím přílohy tehdejšího časopisu *Nová epocha*²², jehož byl redaktorem.²³

Přes počátečních nejasností a nepřízeň úřadů s využitím radiové techniky v soukromém sektoru, vyústěnou do podoby odstavení do nelegální pozice,²⁴ začali již kolem roku 1922 vycházet další články v časopisech. Jejich autorem byl zejména Pravoslav Motyčka. Jako zaměstnanec pražského kina Lucerna, jejímž majitelem byl sympatizující Václav Maria Havel, dostal k dispozici místnost, kde mohl realizovat své radiové pokusy. Souběžně s jeho činností probíhalo mnoho dalších experimentů s radiotelefonním vysíláním v Poděbradech, Kbelích a v Praze-Hloubětíně.

Následně Ing. Štěpánek oznámil vznik Československého radioklubu, který však tehdejší Ministerstvo vnitra z důvodů „zasahování do jeho výhradní sféry působnosti“ nevzalo na vědomí. Mírný posun nastal v roce 1924, kdy Ministerstvo pošt a telegrafů vydalo k pojmu radioamatér přesná kritéria a umožnilo jim se experimenty zabývat legálně, ale pouze v rovině přijímání signálů a nikoli jeho vysílání. Následně byl oficiálně založen Československý radioklub, jehož členy byli zejména zástupci majetných vrstev.

Nezávisle na sobě začali ilegálně²⁵ experimentovat s radiovým vysíláním zmiňovaný Motyčka a mladý student Mirko Schäfferling. Dodnes není vyjasněno, kdo z nich jako první navázal radiové spojení do zahraničí. Motyčka dále pokračoval v nelegálním vysílání ze sídla fy. ETA, kde nastoupil zaměstnaneckého poměru jako technik. Bez povolení a povšimnutí či reakce úřadů zde navazoval rádiová spojení s celým světem. Počet vysílajících radioamatérů postupně rostl. V roce 1925 se na základě vládního nařízení o vysílacích koncesích začal připravovat předpis o radioamatérských zkouškách. Prvním radioamatérem, který o koncesi žádal, byl výše zmíněný Schäfferling.

²¹ DUROQUIER, Franck. *Bezdrátová telegrafie, telefonie pro amatery*.

²² Viz příloha *Ostatní*.

²³ DANEŠ, Josef. *Za tajemstvím éteru*. 18 s.

²⁴ Mj. zdůvodňované nebezpečím hrožící státu vyzvědačstvím a narušením telegrafního tajemství.

²⁵ V radioamatérské komunitě známé jako tzv. „černé vysílačky, tzv. černění“.

Washingtonská konference, konaná v roce 1927²⁶ přiznala amatérům statut služby a ČSR, která dohodu podepsala, začala tímto respektovat práva amatérů-vysílačů.

V roce 1928 bylo započato s vydáváním koncesí na amatérské pokusné stanice. Odtržením od Československého radioklubu, orientovaného na radiový příjem, vznikly z důvodu zaměření právě na radiové vysílání dva následně si konkurující spolky. Prvním byl uvnitř ČRK jako Krátkovlnný odbor Radioklubu Československého vzniklý a v roce 1929 odtržený spolek Krátkovlnní amatéři českoslovenští^{27, 28}. Druhým byl v roce 1928 založený spolek Sdružení krátkovlnných experimentátorů československých²⁹.

Po zřízení Radiové služby naslouchací, požadované Ministerstvem pošt a telegrafů ve shodě s Ministerstvem národní obrany, Ministerstvem vnitra a Ministerstvem zahraničí se v roce 1930 konaly první radioamatérské zkoušky. Na jejich základě bylo vydáno prvních šest radioamatérských vysílacích koncesí, mezi nimiž byl i Motýčka a Schäferling. Do konce roku 1931 vlastnilo vysílací licenci 15 radioamatérů. Od roku 1935 pracovala v Praze, později Brně Kontrolní služba radioelektrická³⁰, s funkcí dohledu nad radiovým provozem a možnostmi pátrat po nepovolených stanicích a zdrojích rušení. V roce 1932 došlo ke konsenzuálnímu sloučení KVAČ a SKEČ a vznikla nová organizace Českoslovenští amatéři vysílači³¹.

Těsně před vypuknutím druhé světové války se radioamatéři podíleli na komunikaci při cvičeních civilní protiletecké obrany. Počátkem války byla radioamatérská činnost zastavena zrušením koncesí³², zákazem vysílání a rozpuštěním spolku ČAV. Jedna z prvních vyhlášek zakazovala držení vysílacích zařízení, která museli radioamatéři odevzdat. Pouhé držení radiového přijímače bez platné koncese bylo považováno za zločin. V roce 1943 byla na základě úředního nařízení plošně ze všech radiopřijímačů odstraňována část umožňující dálkový příjem. Zatímco byl během 2 světové války vzhledem k okupaci český radioamatérismus soustředěn spíše směrem k odbojové činnosti, následkem níž bylo více než 125 radioamatérů souzeno a více než 20 popraveno či zmizelo v koncentračních táborech,³³ např. pro vládu USA byli radioamatéři v téže době se svými

²⁶ Viz kapitola *Stručná globální historie radioamatérského vysílání do roku 1930*.

²⁷ Mezi radioamatéry známý pod zkratkou „KVAČ“.

²⁸ *Český radioklub* [online]. Dostupné z: <http://www.crk.cz/OHLEDNUTIC>.

²⁹ V radioamatérské komunitě známý pod zkratkou „SKEČ“.

³⁰ V radioamatérské komunitě známá pod zkratkou „KSR“.

³¹ V radioamatérské komunitě známá pod zkratkou „ČAV“.

³² Okolo 500 koncesionářů.

³³ POLÁK, Ladislav a Jan LITOMISKÝ. *Radioamatéři-oběti okupace v letech 1939-1945*.

zkušenostmi nepostradatelnými hráči na poli náhle vzniklé potřeby rozvoje rádiové komunikace.³⁴ Na samém konci války byla např. k dispozici radiostanice Ing. Karla Peška České národní radě, která vysílala v naději, že její zprávy zachytí spojenecká odposlechová služba.

3.3 Stručná historie českého radioamatérského vysílání od roku 1945-1995

První období 1945-1968

Po osvobození mnozí radioamatéři reagovali na výzvu Československého rozhlasu a zapojili se do předávání telegramů v rámci náhrady mnohde zcela zničených telegrafních a telefonních spojů. V krátké době sestrojili ze součástek ukrytých před Němci radiostanice, pomocí kterých udržovali spojení s dalšími částmi státního území. Vlastní radioamatérské spojení však bylo na základě Londýnské vlnové konference³⁵ stále zakázáno, aby nebyla rušena komunikace spojeneckých vojsk. Po osmi letech odmlky začal opět vycházet časopis *Krátké vlny*. Ještě v roce 1945 byl obnoven spolek ČAV a časopis *Radioamatér*³⁶, který vycházel i během války, se stal jeho oficiálním orgánem. Do spolku se začaly hlásit stovky nových členů. V roce 1946 byly vydány první obnovené vysílací koncese osmnácti radioamatérům, kteří byli v průběhu války prokazatelně pronásledováni. Do roku 1949 počet udělených radioamatérských povolení narůstal.

Po únorových událostech roku 1948 převzal vedení ČAV akční výbor. V roce 1949 bylo vydáno nařízení, které požadovalo po stávajících i nových žadatelích o koncesní listinu prohlášení dvou spolehlivých osob, že dotyční radioamatéři nezneužijí vysílač k protistátní činnosti.³⁷ Zajistit potřebné podpisy nebylo v době těsně před politickými procesy jednoduché. Těm, kteří ho nepředložili, byla licence odebrána, novým žadatelům nebyla udělena. Povolovacím orgánem se v roce 1950 stal Radiokomunikační kontrolní úřad. Vydávání koncesních podmínek bylo modulováno a pod vlivem kolektivistických událostí se v původních návrzích dokonce počítalo pouze s vydáváním licencí pro klubové stanice, pracující pro zájmové kroužky ČAV při závodních zájmových skupinách ROH,

³⁴ BARTLETT, Richard. *World of Ham Radio, 1901-1950* [online].

³⁵ Zde není z pramenů možno přesně identifikovat, o kterou konferenci se jedná.

³⁶ *Radioamatér*.

³⁷ K němu bylo přidán i požadavek na prokázání žadatele o zapojení-se do budovatelského úsilí v rámci lidově demokratické republiky.

jejíž součástí se ČAV po rozhodnutí na sjezdu v Sliaci stal. ČAV v roce 1951 vystoupil po hlasování i z mezinárodní organizace IARU, jejímž byl zakládajícím členem.³⁸ Počátkem roku 1951 byl jako politicky nežádoucí útvar s kořeny v soukromém sektoru ČAV³⁹ jako takový plánovaně zrušen.⁴⁰ Za přispění závodních odborových organizací masově vznikaly nové radiotechnické kroužky v závodech a školách, stanice při Československém svazu mládeže, v organizaci Sokol a také v Pionýrských organizacích, čímž došlo k nesystematickému roztržení. Zmiňovaný časopis *Krátké vlny* převzalo vydavatelství Práce.

V roce 1951 byla založena organizace Svaz pro spolupráci s armádou⁴¹ a zároveň schváleno vyčlenění radioamatérů z ROH a jejich převedení pod Svazarm⁴². Radioamatéři byli v roce 1952 začleněni jako kolektivní člen pod názvem Svaz československých radioamatérů⁴³. Protože tímto aktem však zůstalo mnoho dalších, např. výše zmiňovaných pionýrských a podnikových radioamatérských kroužků mimo působnost Svazarmu, bylo kolektivní členství následně změněno na individuální a vznikla tak povinnost členství všech radioamatérů ve Svazarmu. Radioamatéři tehdy v rámci této organizace poskytovali služby ostatním sportům, zajišťovali komunikaci v rámci zemědělských sklizní a později například i při závodech Mezinárodní motocyklové šestidenní. Se začleněním a poskytnutím kompletního zázemí také přibyla povinnost výcviku branců. Vznikaly však i nové kolektivní stanice a radioamatérská základna se opět významně rozrostla. Byl zaveden nový jednotný postupový systém na cestě k získání vlastní vysílací licence⁴⁴ a radioamatérismus se stal masovější záležitostí. Postupně byla vybudována krajská, okresní a místní úřední struktura s nejvyšším orgánem s názvem Ústřední radioklub Svazarmu. Vlastní radioamatérská organizace tak byla včleněním rozmělněna a zbavena rozhodovacích a řídicích pravomocí. S příchodem roku 1952 zanikl časopis *Krátké vlny* a

³⁸ Jednalo se o iniciativu členů předsednictva Ústřední sekce radia ROH, kteří projevili svou uvědomělost a tento návrh podali, aniž by byla vyžadována. Vystoupení bylo téměř jednohlasně schváleno. IARU vydala prohlášení, ve kterém poukazuje na nestabilitu radioamatérského hnutí v Československu. Po pomnutí okolností vedoucích k vystoupení bude připravena je přijmout zpět.

³⁹ V té době měl 6 500 členů.

⁴⁰ PEČEK, Jiří. *Vývoj radia a radioamatérského hnutí ve světě a u nás*. 74 s. Rozhovory s narátory, vedl Roman Tobiška, Praha, 2017-2018.

⁴¹ KNAPÍK, Jiří a Martin FRANC. *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948 -1967*. 903 s.

⁴² KNAPÍK, Jiří a Martin FRANC. *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948 -1967*. 903 s.

⁴³ V radioamatérské komunitě známá pod zkratkou „ČRA“.

⁴⁴ Postupový proces „odspodu“, zájemce musel postupně projít pozice posluchače, registrovaného operátora, provozního operátora a vrcholem pak byl samostatný operátor s vlastní vysílací koncesí.

jako časopis pro radiotechniku a vysílání začalo vycházet *Amatérské rádio*⁴⁵. V roce 1968 nově začal vycházet další časopis *Radioamatérský zpravodaj*⁴⁶ a v platnost také vstoupily nové koncesní podmínky, které umožňovaly na požádání její znovuoobnovení těm radioamatérům, kterým byly v letech 1949-1950 odebrány.⁴⁷ V tomto roce mnozí radioamatéři prosazovali možnost vystoupení ze Svazarmu z důvodů jeho personální nekompetentnosti a neerudovanosti na všech úrovních jeho řídicího systému a z toho plynoucí neefektivnost. Na celostátním aktivu Ústřední sekce rádia v Praze byl zvolen přípravný výbor a předneseny mnohé názory. Zvažovány byly dál dvě možnosti organizování radioamatérů v budoucnosti. Buď zřízení úplně samostatné organizace, nebo svazu v rámci federace technických sportů, která má vzniknout z dosavadního Svazarmu, a to za podmínky, že by zaručovala nejenom demokratickou volbu všech funkcionářů zdola až nahoru, ale i samostatné řízení celé činnosti i směrem dolů.⁴⁸ Tyto návrhy byly předneseny na následném plenárním zasedání ÚV Svazarmu. Do konce roku 1969 bylo již registrováno 110 odboček radioamatérského svazu a na tentýž rok naplánována rozhodovací organizační konference.⁴⁹ Srpnové události roku 1968 však učinily těmto snahám přítrž. Stejně jako při jiných okupacích bylo i v Československu zakázáno radioamatérské vysílání. Mnozí radioamatéři se však i přes tento zákaz na žádost státních i stranických orgánů angažovali v předávání zpráv v místech přerušených spojů. Docházelo i k úmyslnému rušení radiového spojení vojsk Varšavské smlouvy.⁵⁰

Druhé období 1969-1989

S nástupem tzv. normalizace nebyla plánovaná organizační radioamatérská konference realizována. Následné „čistky“ se nevyhnuly ani radioamatérům aktivním v předsrpnových a srpnových událostech. Ustanovená komise, jejímž úkolem bylo určit podíl zodpovědnosti za „neuvážená jednání jednotlivců“ na základě vypracované

⁴⁵ Amatérské rádio vydával Svaz československých radioamatérů, vydavatelská práva vlastnil Svazarm. Současná podoba viz. *Praktická elektronika - Amatérské RADIO* [online]. Dostupné z: <http://www.aradio.cz/index.html>. Viz příloha *Ostatní*.

⁴⁶ Vydavatelem časopisu Radioamatérský zpravodaj byla Ústřední sekce rádia a oddělení radiotechnické přípravy a sportu ÚV Svazarmu. Byly zde zveřejňovány zprávy pro radioamatéry, které se již nevešly do časopisu Amatérské rádio. Viz příloha *Ostatní*.

⁴⁷ *Amatérské rádio*. 1968: č. 5-12; 1969: č. 8; 1970: č. 7,8,9; 1971: č. 3,10,11; Rozhovory s narátory, vedl Roman Tobiška, Praha, 2017-2018.

⁴⁸ *Radioamatérský zpravodaj*. 1968, č. 3.

⁴⁹ PEČEK, Jiří. *Vývoj rádia a radioamatérského hnutí ve světě a u nás*. 84 s. Rozhovory s narátory, vedl Roman Tobiška, Praha, 2017-2018.

⁵⁰ *Nestandardní jevy u Pohraniční stráže v posrpnovém období roku 1968*. 98-108 s.

obhajobné Analýzy vývoje let 1968-1969 v ÚV ČRA, nakonec postihla pouze několik jednotlivců, zejména aktivních v Přípravném výboru pro vystoupení ze Svazarmu.

Vlivem bouřlivých událostí však došlo po roce 1969 k doplnění stávající úřední hierarchie s nejvyšším orgánem v Ústředním radioklubu Svazarmu o ústřední, krajské a okresní sekce rádia jakožto poradní orgány výborů Svazarmu. Tím se navýšil rozhodovací potenciál v odborné rovině ve prospěch radioamatérů nad funkcionáři, kteří ale dále jejich aktivity usměrňovali.⁵¹ Pozice Svazarmu nebyla pozměněna, větší váhu však získal i tehdejší Českomoravský svaz radioamatérů. Změněny byly názvy ústředních orgánů radioamatérů na Ústřední radu radioamatérů a Českou ústřední radu radioamatérů. Dále byla zřízena Kontrolní odposlechová služba radioamatérů⁵², jejímž úkolem byl dohled nad technickými a povolovacími podmínkami s cílem prevence před zásahy KSR⁵³. V této podobě byla zachována do konce 80. let.

Třetí období 1989-1995

Po listopadových událostech zanikl Svazarm a s ním zanikla i povinnost sdružování. V roce 1990 v rámci Zlínského sjezdu vzniklo Sdružení technických sportů a činností ČSFR, které převzalo veškerý majetek Svazarmu. Protože radioamatéři byli jeho pevnou včleněnou součástí bez vlastních řídicích a rozhodovacích pravomocí, po jeho rozpadu de facto přestali jako organizace existovat. De iure jim nepatřil ani jakýkoli majetek. Jednotlivé odbornosti, včetně radioamatérů, založily v rámci tohoto sdružení samostatné svazy a postupem času byl prosazen demokratický konfедераční princip organizace.

V překotném vývoji, kdy menší sdružení zanikala stejně rychle, jako vznikala nová, probíhala různá vzájemná jednání u „kulatého stolu“, jejichž konečným cílem mělo být zejména vytvoření jednotné organizace a vyřešení problematického rozdělení majetku Svazarmu. Ke konsensuální dohodě však nedošlo. V tomto procesu vznikly dvě nejsilnější radioamatérské vrcholové organizace, v roce 1990 Českoslovenští amatéři vysílači a v roce 1991 Český radioklub⁵⁴ souběžně s dalšími radioamatérskými organizacemi⁵⁵ s vlastními

⁵¹ PEČEK, Jiří. *Vývoj radia a radioamatérského hnutí ve světě a u nás*. 85. s. Rozhovory s narátory, vedl Roman Tobiška, Praha, 2017-2018.

⁵² Mezi radioamatéry známý pod zkratkou „KOS“.

⁵³ Viz kapitola *Stručná historie českého radioamatérského vysílání na našem území do 1945*.

⁵⁴ *Radioamatér*.

⁵⁵ Asociace radiového orientačního běhu, Svaz českých radioamatérů, Sdružení moravskoslezských radioamatérů, Český a slovenský klub rádiových posluchačů.

stanovami. Rozdělením federace v roce 1992 ukončily ČAV svou činnost a ČRK se stal členem IARU a dosáhl tak statutu jediné organizace schopné zajistit radioamatérům plný servis.⁵⁶ V roce 1995 byly dokončeny všechny zásadní procesy institucionálních proměn a stabilizovány do současně známé podoby. V témže roce uplynulo sto let od doby, kdy italský experimentátor Guglielmo Marconi našel praktické užití radiových vln. Tímto lze symbolicky definovat zvolený milník práce, který se v tomto období již začíná překrývat se současností.

⁵⁶ *Jaká byla cesta od Svazarmu k dnešním radioamatérským organizacím?* [online]. Dostupné z: http://www.ok2kkw.com/svazarm/sjezdy_rz1990.htm.

4. Metodologická část

4.1 Vymezení pojmu radioamatér a legitimizace pojmu radioamatérismus

Označení „radioamatér“ jako počestěné složeniny dvou pojmů – *radia*⁵⁷ a *amateur*⁵⁸ není vyhovující definicí pro tuto práci, pokud pojem „hobby“⁵⁹ omezím pouze na činnost mimo profesní zájem. Do nedávné doby museli radioamatéři nutně být taktéž fundovanými specialisty s dobrými znalostmi radiotechniky a v tomto smyslu byl amatér v podstatě profesionálem, který se touto činností nezabýval výdělečně. Ovšem mnozí radioamatéři byli zároveň i „radioprofesionály“ z povolání. Z výše uvedeného plyne, že označení „amatér“ v tomto smyslu konotuje více s pojmem milovník, než s u nás běžně asociovaným „neprofesionálem“. Z tohoto důvodu použiji pojem radioamatér a radioamatérismus⁶⁰ zejména v souvislosti s celoživotním zájmem skupiny i jednotlivce o radioamatérismus.

S celoživotním zájmem o radiotechniku úzce souvisí také oficiální definice radioamatéra. Dle zákona je radioamatér držitel radioamatérské licence⁶¹, který ve svém státě získal od příslušného úřadu povolení k vysílání na speciálně vyjmenovaných pásmech určených pro radioamatérské vysílání.⁶² Držení vysílací licence však nelze v této práci chápat, na rozdíl od zájmu o radioamatérismus, jako celoživotní. Tato podmínka se totiž v průběhu pořizování jednotlivých rozhovorů ukázala být poněkud problematickou. Důvodem byly silné vazby na kontrolou vydávání vysílacích licencí státem, jehož výkonná složka se snažila až do roku 1989 mít jejich vydávání pod přísným dohledem a zároveň je využívala ve svém perzekučním mechanismu.⁶³ Licence byly amatérům odebrány z důvodů politické „nespolehlivosti“ na určitá období, což bylo svázáno konkrétní situací radioamatéra, lišící se případ od případu. Za radioamatéra pro účely této práce tedy považuji jedince, který kdykoli během svého života získal radioamatérskou licenci a věnoval se dlouhodoběji přijímací či vysílací technice, sloužící jako „nástroj komunikace“

⁵⁷ Viz kapitola *Stručná globální historie radioamatérského vysílání do roku 1930*.

⁵⁸ Z francouzského slova *amateur*-milovník.

⁵⁹ Hobby, též „koníček“, zde chápáný jako soustavná činnost, kterou se lidé zabývají ze zájmu, ze záliby a ve svém volném čase, nesloužící k obživě, ale pro potěšení a pocit seberealizace.

⁶⁰ Vhodnějším pojmenováním radioamatérismus reálněji označuje stav věci, přes to, že není po stránce jazykovědy zcela korektním a bylo by možné mu ledacos vytknout.

⁶¹ Radioamatérská licence (koncese) opravňuje držitele k vysílání v radioamatérských pásmech.

⁶² Viz *Soubor zákonů, opatření a nařízení vlády. Český radioklub* [online]. Dostupné z: <http://www.crk.cz/CZ/PREDPISC>.

⁶³ Viz kapitola *Pod permanentní kontrolou*.

pro přenos duševního obsahu. Tato definice zahrnuje a definuje i vybranou narátorskou skupinu.

4.2 Radioamatéři jako subkulturní komunita

Radioamatérství jsem výše definoval zejména jako celoživotního zájem o radiotechniku. Protože cílem práce je sledování aspektů procesu vnitřních proměn radioamátérské skupiny na území českého státu, bylo nutné přesněji definovat nejen její jednotlivé členy, ale také parametry této skupiny a tímto tak dostatečně vymezit objekty zájmu práce.

Dle Kubátové nese radioamátérská skupina charakteristické znaky subkulturní skupiny, zejména v rovině vědomí odlišnosti od základní kultury, specifickým jazykem, symbolikou⁶⁴ a nezaujetím opozičního postavení vůči majoritě. Zároveň nese stejné složky, jako okolní kultura, a to složky materiální, kulturní a duchovní.⁶⁵ Protože je však suma těchto atributů produktem konkrétního společného radiotechnického zájmu jejich členů, skrze který vytvářejí a sdílejí svou identitu, mohu dle mého názoru zároveň rozšířit toto tvrzení o označení komunita⁶⁶ v souladu s tím, jak ji popsal Jandourek⁶⁷. Jeho definice se nejlépe přibližuje radioamátérskému společenství, když tvrdí, že je to společenství spřízněných, často interagujících jedinců, sdílejících určitou identitu bez ohledu na místo jejich pobytu.⁶⁸ Oběma definicím je společná nepodmíněná závislost na geografickém rozmístění členů, což propojuje tyto dvě definice ještě těsněji. Rozhodl jsem se tedy, i s vědomím omezené a nedogmatické platnosti obou definic, propojit oba pojmy do nejvíce vyhovujícího, homogenizovaného hybridního názvoslovného celku „*subkulturní komunita*“.⁶⁹ Na takto definované společenství budu v průběhu práce nahlížet, pro zjednodušení však dále využiji pouze zkráceného názvu komunita.

Zmíněným charakteristickým znakem subkultury je také odlišnost od majority, vnímaná na jedné straně jejími členy a na straně druhé členy majoritní části společnosti. Ač

⁶⁴ Komunita-nepostrádá svůj specifický jazyk, odvozený od praxe vlastního spojení a používané techniky v korelaci s mezinárodním „radioamátérským esperantem“, např. v podobě zkratk, tzv. QR kódů.

⁶⁵ *Subkultura radioamatérů*.

⁶⁶ Společenství bylo jako komunita označeno také v rozhovoru č. 1 s Janem Litomiským, vedl Roman Tobiška, Praha, září 2017.

⁶⁷ *Velký sociologický slovník. I, A-O*. 127 s.

⁶⁸ Toto platí zejména pro celosvětovou komunitu. V případě této práce je tato definice platná zejména pro území českého státu, který byl dlouhodoběji součástí homogenního ideologického bloku.

⁶⁹ Radioamatéři jsou globální, celosvětová subkulturní komunita. Přes to, že se práce komparaci českých a světových radioamatérů nevěnuje, tento vzájemný vztah nezůstává opomenut.

radioamatéři nenesou žádné typické osobní, na první pohled viditelné atributy, bývají často považováni za podivíny. Tento pokus o vhled do radioamatérského světa jakožto komunity a jejího vývoje sebou nese potenciál k demytizaci takového vnímání pomocí pochopení některých vnitřních jevů.

4.3 Literatura a dostupné prameny

Převážnou část poskrovnu se vyskytujících fragmentárních textů, ze kterých lze čerpat souvislejší tematicky zaměřený dějinný obsah, a to zejména v zájmovém intervalu práce let 1945-1995, vytvořili sami radioamatéři coby „amatérští“ historikové. Neexistuje žádný monolitický pramen, který by zpracovával historii českého radioamatérismu od počátku jeho vzniku do současnosti. Oficiální historie se této tématice, až na výjimky doplňující jiné události, doposud vyhýbá.

Jedinečným pramenem se tak stává dnes již „kultovní“ kniha humanitně a technicky orientovaného Josefa Daneše⁷⁰ *„Za tajemstvím éteru“*. Kniha vyšla v roce 1985 a přes svou „politickou omezenost“⁷¹ je pro způsob práce s dokumenty z radioamatérských pozůstalostí, rozhovory s pamětníky a bádáním v archivech jedinečným komplexnějším pramenem své doby, který nebyl dle mého názoru dodnes překonán. Její jedinečnost spatřuji dále v tehdejší neustálém odsouvání termínu jejího vydání a znatelné selekci „nezávadných“ témat, kdy tyto faktory samy o sobě kolorují normalizační přístup k radioamatérské komunitě. Protože je kniha omezena zachyceným časovým intervalem, který končí počátkem druhé světové války, byla v rámci práce hojně využita jako pramenný zdroj pro zpracování historického zarámování nejstarší známé historie.

Na tuto práci chronologicky navazuje práce Ladislava Poláka ve spolupráci s Janem Litomiským⁷² *„Radioamatéři-oběti okupace v letech 1939-1945“*, v podobě neuzavřeného historického sborníku. Práce čerpá zejména z archivů a je odrazem kvalitní mravenčí práce solidního formátu. Seznam radioamatérů doplňují, tam, kde se je autorům podařilo získat, životopisy. Vzhledem k době, kterou postihuje, zaujímá autor pozici obdivovatele a

⁷⁰ Dr. Ing. Josef Daneš, používal volací znak OK1 YG.

⁷¹ Kniha se potýkala s obsahovou cenzurou, např. v souvislosti s Václavem Mariou Havlem a poválečným vývojem.

⁷² Ing. Ladislav Polák, OK1 AD, věnuje se radioamatérské historii v ČSR od roku 1924 do konce roku 1952; Jan Litomiský, OK1 XU.

dopomáhá k vytvoření ikonického, ale relevantního obrazu tehdejší doby. Tímto pramenem jsem pokryl historický podklad pro válečné období.

V rámci radioamatérského hnutí byly vydávány již zmíněné časopisy *Krátké vlny*, *Radioamatér*, *Amatérské rádio*⁷³, ale i jiné, v podstatě zapomenuté časopisy⁷⁴ a nesčetné samostatné tiskoviny v podobě bulletinů. Jejich náplní byly především technické informace. Obsahy čistě technického charakteru jsem v zásadě obsahově netěžil, náhledově mi posloužily jako ilustrace vývoje radiotechniky a dostupnosti konstrukčních dílů.⁷⁵ Hluběji se v práci technickými aspekty nezabývám.⁷⁶ Avšak samotný fakt jejich hojné existence sehrává úlohu v informační rovině ilustrace důležitosti role technických aspektů a jejich vývoje. V této kvantitativní, ale i kvalitativní rovině tuto literaturu také reflektuji.

Kromě dalšího informačního obsahu plnícího úlohu „spolkového věstníku“ se jim nevyhnula ani náplň ideologická.⁷⁷ Součástí jejich obsahu však byly i mnohé historicky orientované texty, zabývající se fragmentárně různými úseky nejen radioamatérské minulosti, ale v rámci konkrétní doby i tehdejší současnosti. V jejich budoucím systematickém analytickém zpracování veškerého obsahu se nalézá jeden z klíčů k detailnějšímu zpracování amatérské historie, které je však zcela mimo možnosti mé práce. Vzhledem k její povaze a potřebě reflektovat historii komplexněji jsem, mimo další dílčí pramenné podklady, využil kompaktnějších sumarizujících textů vzniklých až po roce 1989. Tyto prameny jsou nositeli společného jmenovatele, kterým je implementovaný hodnotící, názorový prvek, především implicitního, často však i explicitního charakteru. Nesou charakteristické stopy v podobě zakomponované, postojem autora vyjádřené a vytvořené „atmosféry doby“ s typickým dělicím přívlastkem „MY“ a „ONI“ a neskrývanou potřebou vypořádání se s minulostí. Právě tato názorová podbarvenost však nese cenné informace nejen o osobních postojích autorů, kteří jsou zároveň součástí narátorské skupiny⁷⁸, ale i o obecných polistopadových „náladách“ v radioamatérské komunitě. Přes výše uvedené je nejméně zpracovaným obdobím tzv. normalizace. V pramenech je

⁷³ Viz kapitola *Stručná historie českého radioamatérského vysílání od roku 1945–1995*.

⁷⁴ Viz příloha *Ostatní*.

⁷⁵ Viz kapitola *Vývoj techniky a proměna společenského radioamatérského a profesního a statutu a vliv proměny dostupnosti součástkové základny a vysílací techniky*.

⁷⁶ Jejich potenciál pro možné budoucí využití je však poměrně rozsáhlý, nabízí se ke zpracování historie vývoje amatérských konstrukcí, historie vývoje technické literatury a časopisů apod.

⁷⁷ Viz kapitola *Vliv proměny dostupnosti odborné literatury*.

⁷⁸ Viz kapitola *Specifika a mantinely vybraného narátorského vzorku*.

chronologicky přecházeno pouze kratšími pasážemi.⁷⁹ Při reflexi uvedených specifík poskytují tyto texty i přes svůj subjektivní nádech zároveň faktograficky velmi cenná historická kontextuální shrnutí, podložená celoživotním fundovaným zájmem a osobní zainteresovaností, a i z tohoto pohledu jsou neocenitelnou studnicí informací. Těmito prameny jsem pokryl období 1945-1990.

Součástí polistopadových vydání časopisů, ale i samostatných článků a později i převažujících elektronicky publikovaných textů, věnujících se polistopadovému vývoji, je často do detailů popisovaný transformační proces institucionálního hnutí, který je však soustředěn výhradně na intence tohoto procesu s těžištěm na přerozdělování majetku Svazarmu a zasahuje, v porovnání s historickými popisy dřívějších období, které postrádají tuto podrobnost, velmi krátký časový úsek. Jejich informační hodnotou v rámci proměny radioamatérské komunity je jak sám „transformační“ proces a s ním související změna dosavadních ústředních témat, tak v nemalé míře také opět nezakryvaná autorská názorová polarizace, poodhalující „dramatičnost“ tehdejších událostí. Tyto prameny jsem vytěžil pro pokrytí zájmového období v letech 1989-1995.

Jak jsem již uvedl, v části historického zarámování zájmového období se shodou okolností⁸⁰ opírám i o prameny několika narátorů.⁸¹ Historický radioamatérský background tohoto úseku tedy vznikl téměř výhradně vytežením výstupů samotných radioamatérů a opírá se tak o základy, které mají vazební podíl na vytváření kolektivní paměti⁸². Je nutno vzít na zřetel, že přes jejich faktografický přínos mají zároveň podíl na utváření podoby a hranice radioamatérského paradigmatu, a takto limitují i tuto práci. Pro obecný historický, dějinný background jsem využil výběr ze široce dostupné literatury.

⁷⁹Např. PEČEK, Jiří. *Vývoj radia a radioamatérského hnutí ve světě a u nás*.

⁸⁰ Viz kapitola *Získávání narátorského vzorku*.

⁸¹ Viz *Příloha* – představení jednotlivých narátorů v podobě stručných tematických medailonů, charakteristik rozhovorů a způsobů narace, tematického a časově rozsahového přínosu. Jedním z autorů textů je i Ing. Ladislav Polák, OK1 AD viz kapitola *Specifika a mantinely vybraného narátorského vzorku*.

⁸² MASLOWSKI, Nicolas a Jiří ŠUBRT. *Kolektivní paměť*.

4.4 Archivní a další prameny

Vzhledem k historické institucionální anabázi, ostřejšímu dohledu státních orgánů a propojení s mnohými dalšími organizacemi se k probádání nejprve nabízely především archiválie samotných radioamatérských organizací, ROH, Svazarmu⁸³, Ministerstva vnitra, Ministerstva telekomunikací, Státní bezpečnosti, kroniky a archivy podniků, kroniky radioklubů, kroniky měst, škol a mnohé další, kterých se tato činnost dotkla⁸⁴. Protože autoři využitých pramenných textů již těžili při popisu událostí informace z těchto rozsáhlých archivních zdrojů v potřebné míře a jejich pramenné ukotvení je na dostatečné úrovni, nebylo pro tuto práci bezpodmínečně nutné k jejich čerpání přistoupit. Dalším vytěžováním by pravděpodobně došlo ke zostření historického vidění mnohých detailů a vazeb, jejichž přínos by měl větší smysl spíše v konkrétních případových studiích. Práce se však zaměřuje na vnímání proměny celého hnutí z perspektivy samotných radioamatérů, proto jsem bádání v detailnějším rastru i vzhledem k časovému a rozsahovému omezení nerealizoval a zůstává tak rozlehlým otevřeným polem pro další výzkum, například pro již zcela nezávislé, radioameterismem nepolíbené badatele.

Pro práci jsem hojněji využil soukromé domácí sbírky narátorů, čítající textové dokumenty, ocenění, sportovní a jiné diplomy, QSL lístky⁸⁵, materiální artefakty apod., které jsem procházel simultánně v souvislosti s tématy ve vedených rozhovorech a sloužily tak např. i pro částečnou faktickou a chronologickou verifikaci obsahu rozhovorů. Typicky byly tyto artefakty součástí radioamatérských místností, rozšiřovaly tak svou přítomností pohled na vztah radioamatérů ke svému hobby. Přímo v průběhu rozhovoru jsem tyto obrazové materiály v nahrávané interakci s narátory fotil a následně použil i pro tvorbu příloh doplňujících tuto práci.

Pro komplexnost informací dodávám, že i radioamaterismus se stal námětem nejen dokumentárních, ale i komerčních filmových děl, která divákovi přibližují technickou, dobrodružnou, ale i morální rovinu této činnosti a mají tak jistou vypovídací hodnotu

⁸³ V rámci návštěvy Národního archivu jsem si potvrdil existenci velkého množství doposud téměř nezpracovaného materiálu této organizace.

⁸⁴ Mimo nahrávané rozhovory se narátoři zmiňovali i o soukromých kronikách či o historických mikroprojektech jednotlivců, o článcích v místním tisku atp.

⁸⁵ Karta QSL je písemným potvrzením oboustranné radiokomunikace mezi dvěma amatérskými radiovými stanicemi nebo jednosměrným příjmem signálu. Klasická QSL karta má stejnou velikost a je vyrobena ze stejného materiálu jako pohlednice a většina je posílána poštou. Viz kapitola *Přílohy*, pod jednotlivými narátory.

poplatnou k dobám a místům svého vzniku. Jedním z filmů, který ovlivnil veřejné povědomí o radioamatérech je film *Kdyby všichni chlapi světa*⁸⁶ z roku 1955. Z dalších pak namátkou zmíním československou komedii *Radioamatéři* z roku 1923, film *Konfident* z roku 2012, ze zahraniční produkce pak film *Frequency* z roku 2000 a z ranku dokumentárních např. americký *The World of Amateur Radio* ze sedmdesátých let. Pro účely práce jsem filmy využil jako doplňující zdroje pro načerpání představy o mediálně předkládaném obrazu radioamatérů širší společnosti, jejich obsahy se staly i náplní některých rozhovorů.

4.5 Orální historie

Existuje příliš mnoho vztahů a dynamik ovlivňujících historický vývoj a člověku jako jednotlivci není dáno je zachytit beze zbytku, ani jim všem porozumět. Může se však snažit porozumět těm, které se mu zachytit podaří. Z tohoto důvodu jsem jako optimální metodou pro dosahování poznatků k mému výzkumu zvolil orální historii, jejíž hlavní prioritou je samotný subjekt, nikoli kvantita získávaných informací. Pomocí této metodiky jsem se mohl zaměřit na narátory a jejich individuální sdělení, osobní prožitky, motivace atd. S tímto je v souladu také cíl práce, jímž je poodhalení vnímání vývoje a proměny radioamatérské subkulturní komunity jejich konkrétními aktéry, které vychází z osobních prožitků jednotlivých narátorů. Je zjevné, že pouze na základě dostupných písemných pramenů by nebylo možné takový výzkum realizovat.

V průběhu března 2017 až května 2018 jsem za akceptace doporučené metodiky⁸⁷ realizoval a zaznamenal šestnáct rozhovorů, vždy prostřednictvím dvou nahrávaných⁸⁸ schůzek. V prvním volném asociačním životopisném vyprávění jsem následně vyhledal a analyzoval struktury, na které byl poté obsahově více zaměřen druhý, semistrukturovaný rozhovor. Vhodnost zvolené metody potvrdil nejen první pilotní rozhovor, ale postupně i jedinečnost příběhů všech narátorů, které lze z historického hlediska, vzhledem k jejich autonomnímu vztahu k pozadí vývoje, považovat za „památníky osobních činů“, spoluvytvářející „velkou historii“ svým specifickým a konkrétním osobním příspěvkem. Zároveň jsou také vyprávěním o vlastním chápání života. Náplní rozhovorů jsou

⁸⁶ Rozhovor č. 2 Janem Litomiským, vedl Roman Tobiška, Praha, květen 2018.

⁸⁷ *Třetí strana trojúhelníku*.

⁸⁸ YOW, Valerie. Recording oral history. 21 s.

rekonstrukce tehdejšího vnímání událostí, ale zároveň i procesy znovusestavení minulých názorů na ně, v kombinaci s pohledy současnými. Pomocí této metody jsem se pokusil o určitou míru osvětlení témat, která narátoři akcentovali, a tím o přiblížení skupiny jevů ve vzájemné interakci, které byly pro ně natolik významné, aby je zmínili ve svých naracích. Mým následným úkolem bylo zkrotit „data“ vyslovená narátory do významu za pomoci opory v empirické historii. Základními nástroji pro uchopení jsou tedy ukotvení v dostupné radioamatérské a rámcově i politické historii jako background a pohledy aktérů, syntetizované do kontinuálního vhledu. Interpretace rozhovorů by měly v ideálním případě recipročně osvětlovat radioamatérské dějiny, a jako celek pak přisvítit i dějiny „oficiální“, to vše s plným vědomím nedokonalosti a nemožnosti vše pojmajícího zachycení a omezené možnosti významového vysvětlení. Nutno brát také na zřetel, že vysvětlení událostí se děje ze současného pohledu a stavu, který je výchozím hledištěm pohledu do minulosti a skrze současný stav podává obraz o významech událostí minulých, jímž takto připisuje jejich konkrétní význam ve vztahu ke stavům současným. Dá se tedy předpokládat, že s posunem pohledu do budoucnosti se i tento výklad může přirozeně měnit v kontextu významu nově dosažené pozice. Práce tak má i charakter dialektický, nutně z ní plynou mnohé rozpory, které je však nutno chápat jako možnost ke vznesení nových otázek a nabídnuté příležitosti k hledání dalších odpovědí.

4.6 Pozicionalita autora práce

Jak jsem již zmínil, radioamatérskými historiky jsou doposud pouze sami radioamatéři⁸⁹. Ani já v tomto směru netvořím výjimku. Určitým mým specifikem⁹⁰ je však skutečnost, že jsem prožil jako radioamatér definovaný držením vlastní vysílací licence pouze poslední tři roky zájmového období a toto hobby se nestalo ani náplní mé profesní orientace. Můj zájem o radiotechniku byl před získáním koncese minimální, spíše na úrovni povědomí jeho existence. Byl tedy pouze marginální a nedá se v tomto smyslu, dle výše stanovených požadavků definice „radioamatéra“⁹¹, do bodu získání vlastní licence chápat jako radioamáterismus. Do této kategorie se tedy mohu zařadit až od roku 1992⁹², od kterého

⁸⁹ Viz kapitola *Literatura dostupné prameny*.

⁹⁰ Nejedná se o absolutní rozdíl. Ve většině případů však autoři popisují dobu, kterou sami prožili.

⁹¹ Viz kapitola *Vymezení a legitimizace použitého terminologického pojmu radioamatér*.

⁹² Jsem zástupcem „třetí radioamatérské generace“, viz kapitola *Specifika a mantinely narátorského vzorku*.

jsem držitelem vlastní koncese. Protože jsem ze zájmového intervalu práce prožil v této komunitě pouhé tři roky s tehdejším převládajícím zájmem o praktický radiový provoz, považuji se po této stránce dostatečně distancovaný od informačního „zatížení“, a to jak historického, tak i „komunitního“. Jinými slovy řečeno, téměř veškeré mé historické povědomí o radioamatérismu jsem nabyt v rámci zájmového období práce zprostředkovaně, mediovaně, nevychází tedy z mé vlastní zkušenosti a nemohu ho vnímat subjektivně, z vlastní pozice. I když jsem za 26 let provozování tohoto hobby, které jsou z historického pohledu situovány až za zájmový interval, již získal hlubší osobní vztah, jedná se v tomto smyslu spíše o osobní sympatie k této komunitě, ze kterých plyne i můj zájem o tuto tematiku. Ve vztahové rovině mám proto mnoho společného s ostatními autory, zejména z pohledu zvýšeného pocitu potřeby poznat historickou minulost. Svůj zájem jsem však zaměřil za hranice faktografie, a to na osobní aktérské vnímání doby, kterou jsem sám neměl možnost prožít. Má insiderská pozice nutně obsahuje neoddělitelnou, ale z větší části vědomě potlačitelnou vlastní subjektivní složku, se kterou jsem musel neustále počítat a systematicky ji upozadřovat.

V pozici insidera bez přímé účasti v konkrétních událostech jsem však získal oproti insiderství „přímé účasti“ větší odstup. Nepřímé insiderství mi zejména umožnilo bezproblémový průnik do komunity. Někteří narátoři mi tento fakt přímo sdělili. Kdybych nebyl radioamatér, na rozhovor by nepřistoupili, resp. nereagovali na výzvu.⁹³ Mé radioamatérství se tedy stalo jakousi „vstupenkou“ do tohoto specifického světa. Zjevný generační odstup se mnohdy v rozhovorech projevil snahou narátorů o jistou rétorickou nótu v rovině „poučení“ s odkazy právě na můj nižší věk. Tento přístup se dá chápat jako potvrzení dostatečného historického odstupu ze strany narátorů, ale zároveň i mého odstupu od komunity, do které jsem vstoupil až před rokem 1995. Vyhnutí se překryvu se zážitky narátorů byl také jeden z důvodů pro volbu tohoto roku jako hraničního zájmového milníku, i když se v práci nevyhýbám přínosnému časovému přechylování směrem k současnosti.

Nevýhodou mého insiderství je ale jistá míra technologického zaujetí, kterou jsem během práce korigoval jen do nejnutnější potřebné míry tak, aby zůstaly zachovány dostatečné popisy principů a kontextů radioamatérismu a zároveň nebyl těmito technikáliemi text nadměrně zatěžován. Tento faktor mi místy ztěžoval soustředění se na

⁹³ Dalším často zmiňovaným bonitním faktorem bylo mé studium historie.

společenský kontext a proměnu komunity, ale zároveň mi poskytoval solidní vědomostní oporu při hledání souvislostí s ní. Zpočátku jsem trpěl obavami z jisté míry vlastního pocitu osobní „svázanosti“ s narátory jako se členy radioamatérské komunity, zejména ve vztahu k pokládání a reflexi méně příjemných otázek, týkajících se např. problematiky spolupráce se Státní bezpečností, stranictví atp.⁹⁴ Vzhledem ke zmíněnému oboustranně vědomému generačnímu odstupu a zároveň velmi vstřícnému a otevřenému přístupu narátorů k těmto tématům byly mé obavy postupně sníženy na minimální úroveň. Většinový narátorský přístup by se dal nejlépe vyjádřit frází jednoho z nich, která v sobě nese odhodlání otevřeně mluvit o všech tehdejších aspektech života: „*Tak to prostě bylo.*“⁹⁵

Při zajišťování narátorské skupiny jsem však byl vícekrát upozorněn, že si takovou práci mohu udělat mezi některými radioamatéry nepřátele. Cílem práce je však zejména poznání vnitřního vnímání proměny komunity radioamatérů, tedy rozšíření a prohloubení poznání pomocí jejich vlastních jedinečných pohledů v komparaci dalších dostupných pramenů. Předkládám tak neuzavřenou práci v podobě autorského díla, jehož cílem je nabídka určité míry porozumění komunitě, které může být dále verifikováno. Případné následné konfrontace uvítám a budu je považovat za snahu o vyvolání diskuse k verifikaci s potenciálem dalšího důkladnějšího poznání.

4.7 Definice a získávání skupiny narátorů

Potřebnou definici vhodného narátora jsem získal rozšířením definice pojmu radioamatér⁹⁶ o geografickou specifikaci a o dimenzi požadovaného časového intervalu zájmového období práce tak, aby jeho radioamatérská činnost zasahovala do rozsahu let 1945-1995. Vybraná narátorská skupina je omezena v podstatě „pouze“ třemi limity, a to radioamatérstvím a s ním spojeným minimálním požadovaným věkem, vztaženým k zásahu do zájmovému období, a bydlištěm na českém území.

Výběr narátorů jsem započal shodou příznivých okolností. Při své zmínce o zvažovaném tématu mé diplomové práce jsem byl spolužačkou⁹⁷ odkázán na jejího otce Josefa Plzáka (*1931), který se věnuje radioamatérismu. Jak se později ukázalo, splňoval

⁹⁴ Viz kapitola *Pod permanentní kontrolou*.

⁹⁵ Rozhovor č. 1 s Josefem Langmüllerem, vedl Roman Tobiška, Ostrov, říjen 2017.

⁹⁶ Viz kapitola *Vymezení a legitimizace použitého terminologického pojmu radioamatér*.

⁹⁷ Zde bych chtěl poděkovat Markétě Burman, která mi dala tip na svého otce radioamatéra.

veškeré základní požadavky a záhy jsem s ním realizoval pilotní rozhovor, který potvrdil potenciál zamýšleného tematického zaměření. Na jeho doporučení mne později kontaktoval i Jan Litomiský (*1955). Povzbuzen prvotním úspěchem jsem zaslal prosbu o uveřejnění výzvy na internetové stránky Českého radioklubu. Zde mi jeho tajemnice Libuše Kociánová vyšla vstříc nejen uveřejněním výzvy⁹⁸, ale i nabídkou vlastního stánku⁹⁹ v rámci Mezinárodního radioamatérského setkání v Holicích¹⁰⁰, kterého jsem se následně zúčastnil. Dále mne doporučila obrátit se na Laco Poláka, který se zabývá českou historií radioamatérského vysílání. Ten mi po zkontaktování doporučil oslovit další čtyři narátory, a to Miloše Prosteckého (*1938), Václava Všetěčku (*1933), Jiřího Pečka (*1936) a Josefa Langmüllera (*1918, †2018). Ti následně s rozhovory souhlasili. Další dva narátoři, Julius Reitmayer (*1945) a Vladimír Kocián (*1944) zareagovali na internetovou výzvu.¹⁰¹ Letáková a osobní kampaň na radioamatérském setkání zůstala zcela bez odezvy. Podrobnější seznámení se všemi zmíněnými narátory v podobě stručných tematicky zaměřených medailonů, charakteristik rozhovorů, způsobů narace a tematických a časově rozsahových přínosů je, stejně tak jako kondenzované rozhovory a protokoly, z důvodů limitovaného rozsahu práce součástí její přílohy.¹⁰²

Metodu vyhledání vhodných narátorů tedy mohu ztotožnit s metodou snowball, která měla v tomto případě dvě nahodilé linie a spolu s „inzertní“ a čtvrtou osobní v poměru úspěšnosti 2:4:2:0 a vytvořila skupinu osmi narátorů. Je pravděpodobné, že k mnohým potenciálním zájemcům tato informace vůbec nedorazila, svou roli hraje i míra nedůvěry k podobným projektům, vyloučeny nejsou ani možné potíže zdravotního charakteru apod. Konečný počet je nutné konfrontovat také s neznámým věkovým průřezem této skupiny, omezujícím počet vhodných narátorů a také s faktem, že v Českém radioklubu je organizována necelá polovina¹⁰³ celkového počtu radioamaterů. Konečný počet hodnotím v poměru k vydaným licencím¹⁰⁴ jako velmi malý, pro práci ale dostačující a zároveň i velmi cenný také proto, že všichni narátoři souhlasili se zveřejněním své identity.

⁹⁸ Český Radioklub. Dostupné z: <http://www.crk.cz/AKTDC>.

⁹⁹ Viz příloha *Ostatní*.

¹⁰⁰ MAJCE, Svetozar. *HOLICE - MEKKA RADIOAMATÉRŮ*.

¹⁰¹ Většina přípravné komunikace probíhala elektronickou formou, v několika případech i telefonicky.

¹⁰² Viz Příloha.

¹⁰³ Český radioklub. Dostupné z: <http://www.crk.cz/ENG>.

¹⁰⁴ Necelých 5 tis. vlastníků radioamatérské koncese. OK2KKW. Dostupné z: http://www.ok2kkw.com/xyz/mensinova_organizace.htm.

Z pohledu genderového rozložení je skupina narátorů nekorektní. Žádná žena však na zveřejněnou výzvu nezareagovala. Z vlastní dlouhodobé zkušenosti vím, že radioamáterismus je činnost převážně, až drtivě androcentrická. Radioamatéry jsou téměř výhradně muži, i když první žena získala licenci již v roce 1931.¹⁰⁵ V tomto smyslu se dá narátorská skupina považovat za určitý odraz skutečného stavu poměru mužů a žen radioamáterek na našem území. Korektní výzkum genderového poměru je však mimo rámec práce. Genderová omezení zde tedy neshledávám vzhledem k převážně maskulinní personální povaze radioamatérské komunity podstatnými.¹⁰⁶

4.8 Specifika a mantinely narátorského vzorku

Využitým způsobem vyhledání narátorů spojeným s jejich nízkým konečným počtem se maximálně omezil můj vlastní vliv na výběr členů zkoumané skupiny.¹⁰⁷ Svým dílem vlivu tedy přispěl k výběru sám průběh metody snowball, který na základě doporučených tipů vytvořil strukturu skupiny, čítající 4 radioamatéry, zabývající se aktivně v různém rozsahu bádáním a publikování radioamatérských událostí, a 4 radioamatéry v tomto směru neaktivní. Tento náhodný a zdánlivě vyvážený poměr radioamátérů nutno reflektovat ve smyslu jisté možné zvýšené myšlenkové homogenity „historicky aktivních“, kteří se citelněji podíleli svými texty na tvorbě kolektivní paměti. S tím úzce souvisí i geografické rozložení narátorské skupiny, které je výsledkem stejného výběrového mechanismu a dále propojuje čtyři pražské narátory nejen bydlištěm, ale i osobním přátelstvím, což může mít podobný vliv. Přes to, že u kvalitativního výzkumu nelze hovořit o kontrolních skupinách tak, jak je chápeme u výzkumu kvantitativního, vytvořené dvě dělicí roviny mohou označit za sice limitovaný, ale protiváhu tvořící reálný mechanismus s kontrolním potenciálem s reflexivní schopností v místech, kde se výpovědi rozcházejí.

„Reprezentativnost“ této skupiny je v úzkém vztahu s narátorskou nouzí, kterou je bezprostředně definována i její homogenita, která má těžiště v celoživotním zájmu o radioamáterismus. Realizované druhé kolo otázek, i přes omezený počet narátorů, postupně potvrdilo tzv. teoretickou nasycenost, kdy další rozhovory již nepřinášely ve větším

¹⁰⁵ Radioamatéři. Dostupné z: https://www.telc.eu/turista_a_volny_cas/historie/radioamateri.

¹⁰⁶ Marginální postavení žen v radioamatérské komunitě by však bylo badatelsky velmi přitažlivým tématem další samostatné práce v případě, že by se podařilo tokovou skupinu pro výzkum získat.

¹⁰⁷ Slovo tak před radioamatéry z mého okolí dostali ti, kteří by teoreticky mohli být pro mne i geograficky lépe dostupní. Přednost však dostali ti, které jsem osobně neznal a nikdy jsem se s nimi nesetkal a ani jsem s nimi nevedl jakékoliv hlubší rozpravy v rámci svých radioamatérských spojení.

rozsahu nové informace zásadnějšího charakteru. Ukázalo se, že i první rozhovory již byly nasyceny do to té míry, že většina polostrukturovaných byla jen zopakováním a občasným zostřením několika detailů. Nasycením se však do jisté míry zároveň zvýšila i reprezentativnost skupiny narátorů, kdy lze s vyšší pravděpodobností předpokládat přesah nasycení směrem do celé subkulturní skupiny.

Protože se ke spolupráci, v souladu se zadanými podmínkami výzvy, přihlásili radioamatéři vyššího, až vysokého věku,¹⁰⁸ musel jsem i vzhledem k jejich specifickým limitům daným právě dnes již obtížně dostupnou věkovou kategorií tento fakt respektovat a využít všech ochotných narátorů i za cenu určité věkové nehomogenity této skupiny. Zkoumaná období tedy pokryjí narátoři z druhé generace radioamatérů¹⁰⁹, s méně unifikačním věkem a dobou provozování radioamatérismu. Jinými slovy, každý jednotlivý narátor si nese svá časová specifika ve dvou výše uvedených parametrech. Mým cílem bylo zejména pokrýt zájmové období jejich osobním prožitím. Tomuto požadavku jsem výše popsaným způsobem, s nutným respektem k nevyhnutelným biologickým limitům této skupiny pamětníků, kde se spodní zájmový interval pohybuje na hranici dosažitelnosti definované průměrným dožitým věkem mužů v ČR, vyhověl. Chtěl-li jsem na tomto poli zrealizovat výzkum, musel jsem nutně pracovat s takovou překryvnou nehomogenitou, samozřejmě s její nutnou reflexí při analýze a interpretaci, a to nejlépe formou dynamického zpracování pomyslným personálním posunem mezi jednotlivými reflektovanými částmi aktuálně zpracovávaného období. Nejranější část zájmového období je tedy s přívlastkem vlastního prožitku zachycena pomocí pohledu nejstaršího narátorů, dále je dynamicky překryta mladšími narátory a ve směru k současnosti je pokryta již téměř všemi narátory.¹¹⁰ Vzhledem k věku většiny narátorů v začátku prvního zájmového období je tento pohled návratem do jejich raného mládí. Přes tento věkový „handicap“ jsem se po studiu pořízených rozhovorů rozhodl zájmové období nezužovat a využít i rané vzpomínky, které přinášejí jedinečný pohled na jejich radioamatérské začátky na pozadí tehdejších událostí. Při respektování limitů těchto výpovědí se tak původní „handicap“ překlopil ve vytěžitelnou výhodu. Protože se v práci zabývám vnímáním proměny radioamatérské

¹⁰⁸ Práce zachycuje výpovědi „druhé generace“ radioamatérů, přičemž první, prvorepublikoví radioamatéři byli jejich vzory a mnohdy i učitelé.

¹⁰⁹ První generací radioamatérů na našem území byli nejstarší radioamatéři, kteří se zabývali radioamatérismem již před druhou světovou válkou, de facto od počátků jeho vzniku v praktické podobě realizovaných radiových spojení.

¹¹⁰ Viz *Příloha* – představení jednotlivých narátorů v podobě stručných tematických medailonů, charakteristik rozhovorů a způsobů narace, tematického a časově rozsahového přínosu.

subkulturní komunity narátory, reflektoval jsem jak části s přímými osobními prožitky, tak i pasáže zasahující do narátory přímo neprožitých období.

Narátoři se ve svých životopisných vyprávěních drželi zejména vyprávěcí linie v rovině vlastního životního radioamatérského a profesního příběhu. Objevují se však i příklony ke sportovnímu, ale i humanistickému zabarvení. Různé pohledy a narační přístupy narátorů dopomohly zajistit rozptyl nebezpečí monoexplanačních, jednostranných vysvětlení a staly se tak dalším vnitřním kontrolním mechanismem.¹¹¹ Většinovou reakcí, jejíž pokračování se dále objevilo v některých pasážích vyprávění přímo nesouvisejících s radioamatérismem, bylo konstatování nesouvztažnosti „civilního“ života k radioamatérské činnosti. Většina narátorů však při vlastním vyprávění spontánně tyto pro ně zdánlivě nespojitá „civilní“ fakta zařazovala. V pozdějších fázích rozhovoru již se zjevným pochopením neoddělitelnosti „civilního“ vyprávění a souvislostí z radioamatérského života, jakožto součástí "jednoho života", nabírala vyprávění na celistvosti, zahrnující širokou, mnohověstevnatě barvitou paletu komplexně viděného života v celém společenském rozměru, se záměrně oboustranně, tedy mnou jako tazatelem i narátorem v interakci, udržovanou vodící linkou radioamatérismu.

Specifikem všech rozhovorů bylo vzájemné tykání, které má kořeny v celosvětově vžitém radioamatérském rovnostářském habitu.¹¹² Tento vzájemný přístup, stejně jako při realizaci radiového spojení, odstraňoval běžný společenský odstup a odtazítost při současném zachování vzájemné úcty. Při rozhovorech tak tykání velmi napomáhalo příjemné atmosféře, navození pocitu vzájemné důvěry a vzájemného přirozeného zájmu o problematiku, vedoucí v mnoha případech k odklonu směrem k debatám čistě technického rázu či detailnímu líčení některých sekundárních prožitků. Rozhovory tak dostaly velmi rychle podobu „přátelského popovídání“, zároveň byl zachován dostatečný oboustranný odstup.

¹¹¹ V Viz *Příloha* – představení jednotlivých narátorů v podobě stručných tematických medailonů, charakteristik rozhovorů a způsobů narace, tematického a časově rozsahového přínosu.

¹¹² Výjimku v tykání tvořil rozhovor s nejstarším narátorem Josefem Langmüllerem, se kterým jsem si ve vzájemné úctě celý rozhovor oboustranně vykali. Moje důvody učinit v tomto případě výjimku netřeba hlouběji vysvětlovat, jen uvedu, že i narátor mi po celou dobu rozhovoru vykal, což považuji za projev úcty a vnitřně pevně a přirozeně usazeného gentlemanství, pravděpodobně získaného již v raném mládí.

4.9 Struktura a výběr sady otázek kladených ve druhém rozhovoru

Přes to, že byli všichni narátoři předem informováni o tematickém zaměření obsahu rozhovoru, probrali jsme, ještě před samotným zapnutím rekordérů, předpokládané směřování rozhovoru a způsob jeho vedení. Přesný cíl práce jednoznačně specifikován nebyl z důvodu omezení vzniku čistě účelové narace, avšak zaměření na radioamatérismus v průběhu jejich života jsem jakkoliv nezastíral. Narátoři byli seznámeni s okruhy, které by bylo dobré zmínit a zahrnout je do velmi volného životopisného vyprávění s tím, že já, jakožto tazatel, budu do vyprávění životopisné části zasahovat co nejméně.

Většina relevantních informací, jak jsem již uvedl, zazněla již v prvních rozhovorech. Pravděpodobným důvodem je minimální zájmová separace od zaměstnání, které bylo u převážné části skupiny narátorů těsně technicky propojeno s radioamatérismem, mnohdy v samotné naraci s těžko proveditelným pomyslným dělicím řezem. Pro práci však bylo, dle metodiky orální historie, nutné na základě tematické analýzy prvních rozhovorů realizovat další, semistrukturované rozhovory. Pro jejich realizaci jsem zvolil jen otázky otevřené, umožňující narátorovi rozvinout více svou naraci tak, aby mu zvolené formulace otázek implicitně nenabízely vhodnou potenciální sadu odpovědí.¹¹³ V souladu s tím jsem přizpůsobil i rozvržení otevřených otázek do tří okruhů¹¹⁴ postihujících jednotlivá období a čtvrtého závěrečného, zahrnujícího všechna období najednou. Tato struktura se přirozeně promítá se i do celého obsahu práce.

4.10 Nahrávání, příprava a písemné zpracování rozhovorů, etický aspekt

K nahrávání všech rozhovorů jsem z důvodů minimalizace neúspěšnosti pořízení nahrávky použil dva rekordéry. Rekordér zn. Tascam zaznamenával nahrávku ve velmi vysoké kvalitě a v plné šíři zvukového spektra, diktafon zn. Olympus „zajišťoval“ druhou souběžnou nahrávku s menším spektrálním rozsahem. Při všech rozhovorech přístroje pracovaly spolehlivě, bez chyb a závad, nedošlo k žádnému technickému výpadku, a to ani

¹¹³ Vytvořená a dynamicky modifikovaná sada „univerzálních“, otevřených otázek byla na základě analýzy konkrétních prvních životopisných rozhovorů individuálně doplňována o rozšiřující otázky vhodné pro konkrétního narátora. Nejednalo se tedy o „dotazník“.

¹¹⁴ 1. okruh otázek: Poválečná léta 1945-1968, 2. okruh otázek: Období tzv. „normalizace“ 1968-1989, 3. okruh otázek: „demokracie“ 1990-1995, 4. Okruh otázek: Závěrečné. Viz příloha *Otázky pro druhý, semistrukturovaný rozhovor*.

při následném přenosu záznamů na další zálohovací média. Stav záznamů jsem během nahrávání neustále vizuálně kontroloval pomocí indikačních prvků umístěných na těchto přístrojích a viditelných bez problémů z místa „obsluhy“ a kontroly tak, aby dohled zásadně nenarušoval průběh rozhovorů.

V rámci přípravné fáze jsem všech šestnáct nahraných rozhovorů v celkové délce 43,5 hodin za pomoci zvukového střihu¹¹⁵ zredukoval o rozsáhlejší, detailně popisné části, které nebyly pro práci relevantní, přičemž samotná akcentovaná témata zůstala v nejvyšší možné míře zachována.¹¹⁶ Tyto pasáže tvořily v sumě času všech rozhovorů zhruba 60 % obsahu nahrávky, což je přibližně 27 hodin z celkového nahrávaného času. Součástí těchto nevyužitých pasáží byly i úzce zaměřené technické části rozhovorů v rozsahu zhruba 13,5 hodin, což je kolem 25 % obsahu všech rozhovorů. Jejich rozsah i odborná úroveň však ilustruje pozitivní vztah narátorů k technické rovině. Proto považuji toto zjednodušení jako krok kvantitativního odfiltrování úzce specializovaných technických podrobností, jejichž přítomnost však nese, v podobě odklonu směrem k debatám čistě technického rázu, zásadní kvalitativní informaci. Poměr čistě technického obsahu má svou vypovídací hodnotu právě v poměru k ostatním tématům a v tomto smyslu jsem ho zohlednil i při zpracování v interpretační části práce.¹¹⁷ Dále jsem vyhověl jednotlivým konkrétním přáním narátorů a v rámci zachování etického standardu jsem do zpracovávaných nahrávek nepřenesl konkrétní jména či údaje, které si narátoři nepřáli zveřejnit. Z etického hlediska jsem dále přímo v textu anonymizoval konkrétní osobní identifikační znaky v případech, kde je narátoři použili pro označení konkrétních osob např. v souvislostech se spoluprací s StB apod., tedy údaje vhodné spíše k případovým studiím, kterým se však v práci nevěnuji. Tímto způsobem je však dostatečně odhalována sama existence případů tohoto charakteru.

Rozhovory jsem dále pro přehlednost písemně zpracoval do kondenzované podoby¹¹⁸. Při změnách témat jsem vkládal časové značky, usnadňující následnou orientaci. Při kondenzaci jsem si také předběžně zvýraznil některé pasáže v podobě přímé řeči, které mi usnadňovaly prvotní tematickou selekci a ze kterých jsem při interpretaci

¹¹⁵ Ke zpracování jsem použil software Cool Edit PRO.

¹¹⁶ Redukovány tak byly rozsáhlejší, detailně popisné narace, zejména v souvislosti s rodinnými a osobními vztahy v místech, kde se rozhovory stávaly detailním životním vyprávěním, či v případě různých odboček, které diametrálně vzdalovaly radioamatérské tematice bez relevantní souvislosti s jejím výzkumným zájmem apod.

¹¹⁷ Suma počtu dní věnovaných realizaci rozhovorů, včetně informačních schůzek, dosáhla 23 dnů. V rámci vlakové dopravy jsem procestoval přibližně 6 100 km.

¹¹⁸ Ke zpracování jsem použil software Express Scribe Transcription.

některé citace využil pro ilustraci.¹¹⁹ Jednotlivá témata jsem následně vyhledával a označoval zároveň v tištěné i elektronické podobě a po obsahové analýze zpracoval do podoby vlastní interpretace. V případě potřeby jsem zpětně využíval i upravené nahrávky, které mi prostřednictvím vložených časových značek poskytly v případě nejasností snadněji přístupnou zpětnou korekci.

¹¹⁹ Viz příloha.

5. Empirická část – akcentovaná témata z rozhovorů

5.1 Počátek – volání vln a práce s mládeží

Ve všech rozhovorech explicitně vystupovalo nad ostatní mnohohrstevnaté téma proměny radioamatérské komunity v průběhu plynoucího času. Z tohoto důvodu jsem proces proměny komunity zvolil jako hlavní téma práce a pokusil se zachytit jeho jednotlivé vrstvy pomocí interpretace několika dílčích, narátorsky akcentovaných okruhů. Aby bylo možné lépe vnímat proměny radioamatérské komunity z pohledu jejich aktérů – radioamatérů, soustředil jsem se nejprve na dvě spolu úzce chronologicky a vůči narátorům i kauzálně související témata, kterým věnovali svou pozornost jako prvním zejména ti, kteří právě po konci druhé světové války s radioamatérismem začínali. Vývoj tohoto systému a jeho citlivost na různé vlivy lze dle mého názoru lépe chápat, pokud poznáme jeho počáteční podmínky. Jejich základním poznáním jsem položil základy možností hlubší „empatické“ percepce. Tuto kapitolu jsem záměrně v maximální možné míře oprostil od dobového politického backgroundu¹²⁰, abych tak co nejvíce přiblížil tehdejší narátorský pohled a vnímání, který byl narátory vzhledem k nízkému věku a s ním souvisejícími omezenými analytickými možnostmi vnímán pouze velmi vzdáleně, a právě bez kontextových znalostí.¹²¹

Během druhé světové války měla většina jedinců ve společnosti nepříjemnou zkušenost v podobě poslechu zahraničního vysílání, které bylo v protektorátu zakázáno pod hrozbou trestu smrti.¹²² V souvislosti s tímto nařízením byla celospolečenským konsenzem stvrzena mimořádná informační důležitost radiového vysílání. Během, a zejména po ukončení války, se šířilo další povědomí o využití radiotechniky prostřednictvím hrdinských mýtů o parašutistické a partyzánské činnosti. Tyto mýty byly bezprostředně spojeny s komunikací pomocí ilegálně využívaných vysílaček. Celospolečenské povědomí o důležitosti radiotechniky se dále posílilo zapojením radioamatérů do předávání zpráv na zničených poštovních úřadech. Velmi brzy byla obnovena předválečná činnost spolku Českých amatérů vysílačů. Téměř zároveň bylo obnoveno i vydávání časopisů *Krátké vlny* a *Radioamatér*. Tyto tiskoviny nesly významný podíl na dalším šíření povědomí o

¹²⁰ Dobový background viz kapitola *Zarámování-historicko kontextová část*.

¹²¹ Vliv dobového politického backgroundu viz kapitola *Pod permanentní kontrolou*.

¹²² Po dobu trvání druhé světové války musela být na radiopřijímačích povinně umístěna cedulka, varující před poslechem zahraničního rozhlasu. viz příloha *Ostatní*.

radioamatérismu. Radioamatéři se tehdy stali reálně viditelnou a uznávanou složkou společnosti, mimo jiné i proto, že byli schopni ovládnout jednu z nejmodernějších technologií té doby. Navíc na území státu zůstalo obrovské množství válečné techniky, včetně techniky rádiové, která byla strategickou komunikační součástí bojové techniky a ke které byl po válce volný přístup. Nemalou měrou přispěl k popularizaci radioamatérismu ve společnosti i filmový průmysl v podobě hojně promítaného propagandistického filmu *Kdyby všichni chlapi světa*¹²³ a výstava rozhlasu MEVRO¹²⁴.

Radioamatéři byli do roku 1948 soukromou, soběstačnou a svépomocnou organizací, registrovanou u státních orgánů, čítající řádově několik stovek aktivně vysílajících jedinců s řádově několika tisícovkami posluchačů. Představenstvo bylo složené z čestných a zároveň movitých radioamatérů, kteří ostatní radioamatéry sponzorovali. Byl vydáván vlastní časopis i odborné knihy. Sekretariát sídlil na Václavském náměstí, byla zde i radiostanice vysílající pravidelné zprávy. Radioamatéři čekali po válce na své koncese přibližně do roku 1946, kdy se stabilizovala a obnovila infrastruktura. Poté nastal velký početní nárůst radioamatérů. Tím došlo k pomyslnému nepřehlédnutelnému poválečnému vytažení plachet další etapy plavby radioamatérské komunity a vyvolání první intenzivní vlny nového zájmu. Na mnohé mladé jedince, budoucí radioamatéry, kteří byli nevyhnutelnými svědky tohoto dění, působila tehdejší směs událostí magickým, fascinačně dobrodružným vlivem.

„Šel jsem náhodou kolem knihkupectví, kde měli za výlohou časopis Krátké vlny. Protože jsem měl v hlavě uloženou představu o kouzlu a zdroji tajemna a dobrodružství vysílání na krátkých vlnách z knihy Otakara Batličky Rájem a peklem, kterou jsem četl jako kluk za války a ze které jsem se poprvé dozvěděl o radioamatérech, ten časopis jsem si koupil a byl jsem ztracený, propadl jsem tomu. Také v tom hrály roli historky o parašutistech, šířené šepem za války a veřejně po válce. To se tak všechno spojilo. Velmi jsem si přál stát se radioamatérem a postavit si vysílací zařízení a pomocí něho se spojit s celým světem.

¹²³ Zfilmovaná novela francouzského autora Jacquese Rémy, která se stala podkladem napínavého filmu, líčí formou deníkových záznamů horečnou snahu radioamatérů několika zemí o záchranu námořníků, kteří na své lodi onemocněli tropickou infekční nemocí. Vzrušující boj s časem zasahuje do celé řady lidských osudů a dějů, soustředěných kolem radiových stanic.

¹²⁴ KNAPÍK, Jiří a Martin FRANC. *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948 -1967*. 548 s.

*Ta touha naplnit tu dobrodružnou příchut' radioamatérství a touha po tom světě byla u mne velice silná. Tehdy jsem politické souvislosti ani vývoj neznal. Byl jsem mladý zajíc.*¹²⁵

Následnou dislokací radioamatérů pod ROH, která byla pojímána jako zájmová činnost pro odbory, byla v souladu s kolektivistickými událostmi vytvořena druhá, mohutnější propagační vlna, kterou ve velkém množství vzniklých radioklubů ještě podpořili nadšení techničtí odborníci schopní zaujmout mládež. Zde se dostalo radioamatérům prostor a základních prostředků. Zároveň byly podporovány klubové stanice, udělování samostatných licencí však nebylo žádoucí. Po následném vzniku organizace Svazarm vznikla zájemcům o vydání licence nově i povinnost zásluhy na chodu této organizace. Jednou z možností, jak tomuto požadavku vyhovět, byla i péče o mládež. Tím byla tato péče direktivně zajištěna a vytvořila tak další, dlouhodobě stabilní¹²⁶ zázemí a jeden z dalších motivačních prvků pro nové zájemce. Radioamatérismus pronikl do škol a podniků, a stával se tak ještě více viditelnou zájmovou činností. „Duch doby“ tedy dopřával tomuto zaměření plnými doušky propagace¹²⁷ s příchutí dobrodružství a obrovské množství všudypřítomné inkurantní techniky¹²⁸ tvořilo základy pro přilákání zájemců zejména do kolektivního provozování tohoto hobby. Zmíněné radioamatérské tiskoviny se staly zásadními viditelnými komunitními majáky, které po válce zlákaly jednotlivé mladé radioamatéry na palubu své lodi a držely je v kurzu i v pozdějších letech. I později „rekrutovaní“ radioamatéři však vnímali způsob realizace hobby jako kolektivistický, což je mimo jiné nepřímým potvrzením stále udržovaného kurzu ve výchově mládeže.

Přimknutí jednotlivců k radioamatérismu ale nebylo, jak by se mohlo na první dojem jevit, pouze výsledkem masové agitace. Bylo spíše výslednicí zvýšené expozice tajemných a mytizovaných radiových vln, podpořené téměř všudypřítomnou, lehce dostupnou technikou ve spojení s tehdejším způsobem podpory zájmu o perspektivní a strategicky důležitý komunikační obor a percepce jedinců, kteří již měli v minulosti možnost kontaktu s technickým fenoménem v nějaké jeho podobě, např. v rámci rodiny. Svou dlouhodobější úlohu sehrála souhra kontaktu s tiskovinami věnujícími se radiotechnice spolu s dobře dostupnou institucionální podporou. Tyto faktory pak sehrály

¹²⁵ Rozhovor č. 1 s Josefem Plzákem, vedl Roman Tobiška, Praha, březen 2017.

¹²⁶ Zásadním faktorem dlouhodobě stabilního zázemí pro výchovu mládeže bylo přijetí usnesení ÚV KSČ „O těsném spojení školy se životem a o dalším rozvoji výchovy a vzdělání v ČSR“, viz FRANC, Martin a Jiří KNAPÍK. *Volný čas v českých zemích 1957 - 1967*.

¹²⁷ FRANC, Martin a Jiří KNAPÍK. *Volný čas v českých zemích 1957 - 1967*. 40-41 s.

¹²⁸ Viz kapitola *Vliv proměny dostupnosti součástkové základny a vysílací techniky*.

důležitou roli při získávání zájemců v celém zájmovém období. Tím, že volili svou radioamatérskou cestu, resp. zájem o techniku jako takovou, v průběhu času vyspecifikovanou do radiotechniky již od poměrně raných let jejich životů naznačuje, že tato cesta byla motivována spuštěním vnitřního mechanismu touhy po naplnění této potřeby a nebyla primárně propojena s ideologickým zaměřením či orientací na plnění politických cílů či osobních kariér. Evokace zájmu v dětské fázi života měla viditelné kořeny v předchozím kontaktu s technickými atributy či technicky zaměřenými jedinci. Příklon k radioamatérismu je tak u druhé generace důsledkem podlehnutí vlivu zejména vlastního individuálně zkušenostního mentálního horizontu, jenž však již unášel silný ideologický proud udávající směr jejich počínajících radioamatérských plaveb.

„Bod zlomu“ definovaný zřetelným a dále neutuchajícím počátkem tíhnutí k technice se u mnohých jednotlivců nejčastěji objevil přibližně v desátém roce života, kdy se často poprvé setkávají i přímo s radiotechnikou jakožto nástrojem komunikace, která se v tento moment stává celoživotním zájmem. S tímto věkem a pevným přimknutím k radiotechnice úzce souvisí institucionální podpora, která byla v té době velmi intenzivní. Mladým zájemcům tím byla nabídnuta možnost seberealizace v jasně definované, homogenní podobě, podpořená dostatkem technického zázemí a zejména zájmem fundovaných a zapálených jednotlivců, a zrodila se tak druhá generace českých radioamatérů. Podpora mládeže se v této podobě kontinuálně udržela bez výrazných změn až do roku 1989. Tato konstelace osudovým způsobem ovlivnila celý jejich následný život. Po roce 1989 se rozpadem staré organizační struktury postupně rozpadla i systematická péče o nové zájemce. Jednalo se však pouze o jednu z příčin, další roli hraje i např. minimální zájem mládeže, související kontextuálně nejen s polistopadovým vývojem radioamatérského hnutí, ale např. i vývojem techniky jako takové. Nově bylo např. možné provozovat radiostanice v tzv. „občanském pásmu“, na které nebylo nutné vlastnit licenci, tedy ani vykonávat zkoušky. Tato možnost přilákala velké množství zájemců, z nichž se jen nemnozí z nich později stali pomyslnou „třetí generací“ koncesovaných radioamatérů. S nástupem moderní komunikační techniky zájem o rádiovou komunikaci rapidně opadl.

5.2 Radioamatérská institucionální komunitní (in)dispozice

Základní vlastností každé komunity je určitý způsob sdružování. Z pohledu žité praxe radioamaterů ho lze rozdělit na dvě základní kategorie fyzického¹²⁹ sdružování a těmi pak označit jeho konkrétní způsoby. První kategorií je sdružování formální a pod sebe zahrnuje veškerá setkávání, sloužící k zajištění chodu aktuální organizační struktury. Do druhé, neformální kategorie pak spadají veškeré další sdružovací aktivity, definované čistě radioamatérskými zájmy. Jedna kategorie však proporcionálně ovlivňuje druhou a výsledné označení konkrétních způsobů je tak výsledkem převažující hodnoty. Typy sdružování se budu, ve vztahu s těmito kategoriemi, zabývat v této a následujících dvou kapitolách.

Dvě zmíněné vlny zájmu o radioamatérismus byly úzce provázány se dvěma vlnami proměny radioamatérské organizační struktury. Obnovená radioamatérská komunita byla založena na předválečné přirozené¹³⁰ bázi sponzorství movitých radioamaterů-nadšenců. Veškerá poválečná činnost, včetně obnovení organizace ČAV, probíhala na bázi dobrovolnosti. Každý jednotlivý koncesionář však musel být povinně jejím členem. Dle bydliště byli členové začleňováni do nejbližších poboček, které byly velmi aktivní. Komunita se tak znovu utvářela dle vlastních vnitřních potřeb, s respektem a akceptací majority a jejího vývoje. Byla postavena čistě na bázi soukromého vlastnění. Soukromé vlastnictví však začalo být po roce 1948 systematicky potlačováno. Z tohoto důvodu se kolektivizačním procesům nevyhnula ani radioamatérská organizace, která byla následně zerodována mj. i hromadným odebíráním vysílacích radioamatérských koncesí právě movitějším členům.¹³¹ Zájmové komunitě tak byla odejmuta vlastní nezávislost pomocí ekonomicko-personální likvidace a vnucena nová, povinná ekonomická a politická závislost na externím, majoritním systému, který tak na všech frontách důsledně uplatňoval svou kolektivistickou linii a dále nový přístup k vědeckým oborům jako své legitimizační opory a masové převýchovy¹³². Tímto aktem v podobě první vlny organizačních změn

¹²⁹ Dalším signifikantním komunitním rozměrem radioamatérského setkávání je i setkávání v „éteru“ při realizaci radiového spojení, kdy je také sdílen určitý prostor i zájem. Tento způsob setkávání zde ale považuji za praktikovaný výstup radioamatérského hobby a díky tomu jsem ho do fyzického setkávání nezařadil.

¹³⁰ Při označení předválečného vzniku jako přirozeného procesu vycházím z historie vzniku organizace, které nedoprovázela politická, ale pouze zájmová a zákonná omezení.

¹³¹ Viz kapitola *Pod permanentní kontrolou*.

¹³² OLŠÁKOVÁ, Doubravka. *Věda jde k lidu*.

došlo po roce 1948 k roztržštění jednotnosti a nastolení umělého vývoje komunity zejména směrem k ekonomické závislosti na cizorodém systému.

Druhá vlna změn zaplavila radioamatérskou komunitu příchodem nadřízeného vlivu Svazarmu, založeného po nástupu ministra národní obrany Čepičky. Svazarm sloužil k ovládnutí milionů občanů donucených ke členství, pokud chtěli pěstovat činnosti, jež jim stát zmonopolizoval. Mezi prvními byli do něj dle Stalinského vzoru „vehnáni“ radioamatéři. Ve vlastnictví Svazarmu se tím ocitly všechny prostředky, sloužící těmto činnostem. U paramilitární organizace vybudované podle sovětského vzoru¹³³ došlo k vytvoření ústředního a okresních výborů, do kterých byli bývalí radioamatérští funkcionáři kooptováni. Radioamatéři byli tímto způsobem zařazeni do složek Svazarmu, který nad nimi tímto způsobem přebíral kontrolu. Po několika letech dochází k přechodu na tzv. Jednotnou organizaci Svazarmu, která již o veškerém dění začala rozhodovat „shora“. Tím byla k ekonomické závislosti přidána složka nezpůsobivosti k vlastnímu řízení, svázání se Svazarmem bylo způsobem, jak komunitě nadiktovat velmocenská přání. I když si zachovala své zájmové technické atributy a neztratila tak svou svébytnost, ztratila komunitám přirozenou svrchovanost a stala se komunitou loutkového typu. Tímto způsobem byla opět obnovena její roztržštěná jednota, avšak již pod taktovkami představitelů moci. Dobovou důstojnost, vážnost a pevné a smyslné společenské postavení tak poskytla v nových politických podmínkách radioamatérské komunitě armáda prostřednictvím Svazarmu, který však měl toho času velký společenský ohlas.

Vývoj od konce války do roku 1948 byl tedy přirozený, komunita se rozvíjela v souladu s potřebami jejích členů, kteří byli i přes určité potíže schopni samostatně zajistit její chod plynoucí z jejich vnitřních potřeb, včetně ekonomické složky. Přechodem dvou vln organizačních a strukturálních proměn se radioamatérská komunita ocitla, jakožto symbolická plachetnice se sotva rozvinutými plachtami, ve vleku silného, nekompromisního armádního remorkeru, ovládaného mocenským aparátem. Eminентní zájem armády plynul ze zásadní důležitosti radiového spojení v moderních armádách, kde bylo rozvíjeno a udržováno jako elementární strategická komunikační podpora od dob svého vzniku. Rozvoj a udržování lidského potenciálu pro její obsluhu tak byl logickým strategickým jevem i v rámci tehdejšího zřízení. Radioamatérská komunita tímto zároveň

¹³³ Založen jako Československá branná organizace, ustavená 4. listopadu 1951 po vzoru sovětského DOSAAF. Svazarm sdružoval zájemce o některé odbornosti, kteří tak byli pod kontrolou. Pouze pod hlavičkou Svazarmu mohli pracovat například kynologové, střelci, radioamatéři či sportovní letci. Spadaly pod něj také autoškoly.

získala strategickou výhodu, ze které mohla těžit a využít ji zejména jakožto materiální základnu se zaručenou komplexní podporou. Míra stupně konsenzu využití poskytnutých výhod výměnou např. za výuku radistů pro armádu či výchovu mládeže nebyla u komunity radioamatérů, jakožto součásti běžné společnosti, postojem nijak výjimečným, byl v intencích obecně společensky přijímaného většinového vztahu. Nastavena tedy byla jistá úroveň a hladina zázemí, která však zároveň znemožňovala důraznější výhrady.

„Nám, jako radioamatérům bylo ve Svazarmu svým způsobem dobře. Samozřejmě základní funkcí Svazarmu byl výcvik branců telegrafistů. To průměrnému radioamatérovi nevadilo. Na druhou stranu tam byly slušné peníze a byla tam podpora technická a přístrojová. Na to jsme si někteří i nezdravě zvykli. Ale bylo to něco za něco. Když si radioamatéři vymysleli, že budou něco dělat a podařilo se jim to prosadit uvnitř Svazarmu, mělo to potom slušný společenský ohlas. Přesvědčit je však bylo někdy velmi těžké.“¹³⁴

Tehdejší členství ve Svazarmu bylo vnímáno různými pohledy. Povědomí o usměrněném vývoji komunity zůstalo uloženo v paměti zejména první generaci radioamatérů.¹³⁵ Komunita se však v rámci stabilizace své situace, a tudíž i zajištěnému zachování své životaschopnosti v nových podmínkách, musela plně přizpůsobit. Technická specifika té doby navíc nutně vyžadovala spolupráci jejích jednotlivých členů, radioamatérismus tedy nebylo možné provozovat zcela individuálně. Systém potřeboval fundované odborníky, radioamatéři tedy museli být na vysoké vědomostní úrovni a Svazarm tak vytvářel i záruku jejich odborné způsobilosti. Pocit, že Svazarm dobře zajišťoval radioamatéry, však může lehce splývat s tehdejším stavem pokroku techniky a s ním spojeným ještě stále trvajícím nadšením pro stavby vysílacích soustav, jakožto de facto jediného možného tehdejšího způsobu provozování radioamatérismu.¹³⁶ Polistopadové analýzy ukázaly, že do zájmové činnosti Svazarmu byla směřována pouhá 1/6 investic, zbytek pohltit samotný aparát. Přes tento dichotomický charakter však nelze popřít umožnění lepšího přístupu radioamatérů ve Svazarmu k technice a zázemí. Brány k zajištění však byly otevřeny pouze výše zmíněnou výměnou za výchovu mládeže či výuku branců a politickou loajalitu. Vymanění z tohoto soukolí bylo možné pouze za cenu definitivní ztráty přístupu k radioamatérismu na aktivní úrovni.

¹³⁴ Rozhovor č. 2 s Juliem Reitmayerem, vedl Roman Tobiška, Pardubice, únor 2018.

¹³⁵ 1. generací zde označuji radioamatéry předválečné generace, skutečné první radioamatéry v Československu, viz kapitola *Specifika a mantinely narátorského vzorku*.

¹³⁶ Viz kapitola *Vliv proměny dostupnosti součástkové základny a vysílací techniky*.

Přes to, že je členství ve Svazarmu pro zde podstatnou druhou generaci „výchozím přístavem“ již od jejich mládí, ze kterého se dále odvíjela veškerá jejich radioamatérská činnost, nestala se ani pro ně tato pozice bytostně vžitou, což opět poukazuje na to, že její umělé porobení nebylo v souladu s jejími přirozenými potřebami. Průkazně pak svou míru diskomfortu komunita manifestovala v roce 1968. Umělá a skutečným vnitřním potřebám komunity nevyhovující struktura vedla i přes zmíněné zázemní výhody v rámci událostí pražského jara k obrodnému procesu ústícímu ke snahám o odtržení od Svazarmu. Zde sehrála úlohu zejména snaha o obnovení samostatného institucionálního řízení komunity radioamatéry. Dalším problémem by ale po odtržení od Svazarmu zůstala právě ekonomická složka, jejíž navázání na poválečný stav již nebylo možné. Komunita by musela být nutně fixována na zdroj externího příjmu, tedy další organizaci, čímž by, v porovnání se stavem do roku 1948, do určité míry zůstala i nadále komunitou bez plné samostatnosti.

Srpen 1969 však veškeré obrodné procesy definitivně ukončil a projevená touha po svrchovanosti tak zůstala jen raději rychle zapomenutým pomníkem pokusu o návrat k autonomnímu stavu. V paměti přetrvala perzekuce z padesátých let a dále i z dob tzv. normalizace, jejímiž byl Svazarm ochotným nástrojem.¹³⁷ Od okamžiku převedení pod ROH a následně organizaci Svazarm byla organizační struktura komunity udržována uměle. Její společenský rozměr a význam byl od roku 1948 do roku 1989 více určován potřebami státu, než jejími uživateli a potažmo potřebami komunity jako celku. Její „tvář“ bezprostředně formovaly politické potřeby. Tento stav byl jednou z příčin velmi rychlého rozpadu takto „stmelené“ struktury komunity po roce 1989, kdy ji mimo jiné přestaly držet po hromadě socialistická omezení. Přes dále realizované bouřlivé organizační změny zůstala kontinuita radioamatérského vysílání nadále zachována. Podoba komunity se však posunula směrem k individualismu, jehož nejmarkantnějším ukazatelem byl pád na pouhé třicetiprocentní členství v radioamatérských organizacích. Komunita zůstala pro roce 1989 zachována v rovině technických atributů a svébytnosti, ztratila ovšem celistvost a z ní plynoucí svrchovanost, která se rozplynula mezi její jednotlivé členy.

Z předešlého poznání plyne, že stoprocentní oficiální organizovanost byla vytvořena uměle. Radioamatérské komunitě je více vlastní individualismus zároveň spojený s pocitem silné sounáležitosti s dalšími radioamatéry, se kterými svůj společný

¹³⁷ Viz kapitola *Pod permanentní kontrolou*.

zájem zejména pomocí individuálně provozovaného radiového spojení sdílejí. Svědčí o tom také fakt, že po roce 1989 povinné členství v radioamatérské organizaci, v souladu s touto povinností vzniklou již po roce 1918, nebylo obnoveno. Příliv individualismu však není pouze výsledkem pádu direktivního státního aparátu. Ten se spíše podílel na oddálení jeho nástupu, a to zejména od konce osmdesátých let. Jeho akcentace je opět výsledkem chronologického spolupůsobení mnoha dalších vlivů, jak popíši v dalších kapitolách. Zjištěná fakta z rozhovorů však zároveň naznačují a poukazují, že mocí vynucované sdružování do vertikálně kontrolovaných spolků mělo v případě radioamatérské komunity v oblasti jejich vnímání zájmové pospolitosti i pozitivní dopady. Přes uváděné potíže bylo sdružování samotné zpočátku vnímáno spíše jako stav žádaný a všeobecně kladně přijímaný. Chuť „stavovsky“ se sdružovat tedy byla v té době v tomto smyslu přirozeným dobovým způsobem podporována zevnitř i samotnými radioamatéry.

„Sedmdesát procent toho, co člověk může dělat dnes, tehdy nemohl, a proto různá hobby hrála v životě lidí daleko větší roli. Režim se o ně staral, ale za jasně stanovených pravidel. Dnes sice není podpora taková, jaká byla dříve, ale je potřeba zdůraznit, že tenkrát nebyly ani takové možnosti, jaké jsou dnes. Navíc se nemohli, vzhledem k politické situaci, obrátit jinam než k sobě navzájem. Tyto významy spolčování se ztratily porevolučním otevřením oken do světa. Řešili tak otázku, čím se zabývat za bolševika.“¹³⁸

Po zániku Svazarmu po roce 1989 se tyto faktory přidávají k souběhu ostatních událostí¹³⁹ s následným rozpadem radioamatérské organizace jakožto společenského fenoménu státního významu. Tento proces byl tedy pravděpodobně projevem vývoje k přirozenějšímu stavu komunity později neochotné se z větší části sdružovat na oficiální bázi a směřující k větší individualizaci. Touto změnou došlo k přiblížení k celosvětově dlouhodobě stabilizovanému stavu, kde se v průměru organizuje méně než 30 % radioamatérů. Současně tak byli amatéři zbaveni závislosti na organizačním členění státu a postupně se navázali na své vlastní ekonomické zdroje. Svazarm byl z tohoto pohledu pravděpodobně nejsilnějších ze všech vlivových složek, které se významně podílely na absolutní soudržnosti radioamatérské komunity do roku 1989 paradoxně právě tím, že převzal funkci vedoucího organizace radioamatérů, které za přirozeného stavu agregují a artikuluji právě radioamatérské širší komunitní zájmy.

¹³⁸ Rozhovor č. 1 s Janem Litomiským, vedl Roman Tobiška, Praha, září 2017.

¹³⁹ Volný prodej vysílačů, technický pokrok obecně atd., viz další kapitoly.

Na závěr této kapitoly si dovoluji vyzdvihnout na první pohled ukryté, při pozorném vnímání ale ve všech naracích přítomné a o to více důležité specifikum, kterým bylo „únikové sdružování“. V padesátých letech původně spíše technicky nadšenecké hnutí se postupně přetavilo i do roviny únikového sdružování uprostřed bedlivě dohlížejícího, ale zároveň vědu intenzivně podporujícího systému¹⁴⁰ na platformě radioamatérského nadšenectví. Skrytá úloha komunitního sdružování se uvnitř, ale zvenčí neviditelně, soustředila na vztahy jejích členů, kteří si zde vytvořili svůj svébytný „svobodný prostor“. Přes svou státem odebranou svrchovanost tímto neviditelným tmelem nabyla komunita dalšího rozměru soudržnosti, tedy svrchovanosti vnitřní, která mohla vzhledem k vnějším podmínkám sehrát jednu z nejdůležitějších úloh v rovině tehdejší podpory soudržnosti komunity jejími členy, zejména v podobě uvnitř se vytvářejících menších sociálních skupin.¹⁴¹ I když byly plachty stále stažené a plachetnice plula stále v pevném závěsu, na stěžni vlála viditelná, přesto režimu dobře ukrytá vlajka radosti ze vzájemnosti. Po rozpadu vnějších vlivů po roce 1989 tak byla i takto zformovaná soudržnost paradoxně jednou z příčin rychlého rozpadu tehdejšího uspořádání radioamatérské komunity. Po tomto roce se stalo institucionální sdružování poprvé od konce války zcela dobrovolnou složkou radioamatérismu s jedinou formální zákonem o telekomunikacích danou vztahovou povinností plynoucí ze zákonného držení vysílací licence, a to k Českému telekomunikačnímu úřadu. Veškerá další komunitní činnost pak vychází z potřeb komunity, je zcela dobrovolná, a proto již i veskrze neformální.

5.3 Kolektivní stanice

Typická žitá „každodenní“ komunitní realita většiny jednotlivců měla v poválečné době především podobu aktivit v kolektivních, místně geograficky limitovaných klubových stanicích, vzniklých po sovětském vzoru. Zde si mohli zkonstruovat vysílačku, tedy nástroj bezdrátové komunikace i lidé, kteří by to nezvládli z různých důvodů v domácím prostředí. Konstruování a dostupnost vysílacího klubového zařízení byly zpočátku největším magnetem, který přilákal mnoho zájemců. Kluby tím plnily nenahraditelnou funkci a staly se tehdejší nezbytnou technickou základnou pro realizaci místem neomezeného spojení prostřednictvím radiového vysílání, pomocí něhož se jako subčásti neformálně vtělovaly

¹⁴⁰ OLŠÁKOVÁ, Doubravka. *Věda jde k lidu*.

¹⁴¹ Např. radiokluby a radiokroužky, viz kapitola *Kolektivní stanice*.

do své mateřské komunity.¹⁴² Do okamžiku získání vlastní vysílací licence pak bylo členství v kolektivní stanici pro jednotlivce toužícího po jejím získání i nezbytně nutnou „byrokratickou“ podmínkou.¹⁴³ Kolektivní stanice byly chápány jako základní stavební prvek radioamatérů a získání vlastní vysílací koncese bylo synonymem zásluh. Kolektivní stanice tedy lze považovat za základní, svébytné subčásti komunity s vlastní hierarchií, geograficky se vytvářející uvnitř větší, zastřešující skupiny, jejíž část tvořili.

Pro mladé nadšence, kterých se radioamatersví niterně dotklo již za raného mládí, se pak radiokluby staly místem uspokojení vnitřních tužeb v podobě pochopení a poskytnutí potřebného zázemí. Při podnicích, školách či pionýrských kroužcích se tak zrodily „kolébky“ nových radioamatérů, které následně odchovaly tisíce členů druhé generace české radioamaterské komunity. Staly se jejich komunitním domovem po celou dobu své existence a jednotlivci v nich získali možnost zaujmout své místo a vypracovat se v jeho různých vnitřních pozicích. Na první místo se tím dostalo vytváření sociálních vazeb, propojených společným zájmem. Tyto vazby postupem času vytvořily mnoho pevných celoživotních přátelství v konkrétních osobních rovinách, podkreslených silnou, až fatální vazbou k radioamaterské komunitě. Sami radioamatéři oceňovali zejména přátelské vztahy uvnitř kolektivu a samotnou klubovou činnost vnímali jako „veřejnou činnost“ té doby. Neformální složka setkávání v radioklubech vytvářela svou bezprostřední blízkostí pro radioamatéry konkrétnější významovou podobu vnímání a chápání radioamaterské komunity v podobě osobních vztahů, a to silněji, než méně konkrétní a jim vzdálenější formální složka. Toto pojetí umožnilo jednotlivcům lépe se soustředit na radioamaterismus v jeho praktické podobě a oprostit se tím v nejvyšší možné míře od formálního systému, jehož elementárním cílem bylo zejména umělé udržování radioamatérů pod mocenskou kontrolou za účelem bezpečného využití jejich vědomostního odborného potenciálu.¹⁴⁴

Radiokluby se tedy prostřednictvím praktikování své radiotechnické činnosti staly pomyslnými buňkami realizace výše zmíněného „únikového sdružování“¹⁴⁵. Nestaly se tak ale na prvoplánované bázi. Lze ho chápat spíše jako implementovanou a vnímanou součást sumy činností v radioamaterské subkomunitě, který z této činnosti přirozeně a implicitně

¹⁴² Zde mám na mysli především komunitu českou, i když se takto automaticky vtělovala i do komunity globální, která ale není hlavním zájmem práce.

¹⁴³ Výjimku tvořilo zhruba 200 licencovaných radioamatérů, viz kapitola *Pod permanentní kontrolou*.

¹⁴⁴ Viz kapitola *Pod permanentní kontrolou*.

¹⁴⁵ Viz kapitola *Radioamaterská institucionální komunitní (in)dispozice*.

vyplýval. Podmínkou tohoto stavu však byl jednotící prvek v podobě jasně vytyčeného cíle členů kolektivní radiostanice – typicky např. „závodní duch“¹⁴⁶. Dřívější téměř jediná možnost přístupu k technice již postupně sama o sobě přestala dostačovat, protože vyprchalo pionýrské nadšení z „pouhé techniky“. Kolektivní radiostanice musely mít „nadstavbový“ jednotný a dlouhodobější cíl, v jehož realizaci se poté na pozadí promítal i duch únikového sdružování. Toto vnímání se tedy nutně nedostavovalo ve všech klubech automaticky, ale bylo bezprostředně závislé na přístupu jejich členů. Vytvořením funkčního subkomunitního celku na bázi aktivního přístupu jeho členů směrem k jednotnému cíli, jehož náplní bylo uspokojování radioamatérských vnitřních potřeb, mu umožnilo zaměřit svou hlavní pozornost téměř zcela mimo formální rovinu. Nejednalo se tedy, v souladu s definicí komunity, o undergroundovou protirežimní činnost, ale o odklon z dogmatického pole jeho nejsilnějšího působení směrem k vlastní seberealizaci za současného nezbytného respektu k daným většinovým pravidlům jakožto realizační platformě. „Únikové sdružování“ tedy existovalo jen tam, kde byl zároveň přítomen lidský potenciál k takovému způsobu vnímání komunity.

Pohledy na kvalitu fungování kolektivních stanic se různí. Jejich různorodost lze vysvětlit geograficky danou rozdílností konkrétních zkušeností jednotlivých radioamatérů. Ještě před založením Svazarmu vzniklo v rámci ROH velké množství radioklubů, které Svazarm toužící po masovosti zachoval.¹⁴⁷ Právě pro masovost ale nezvládal radiokluby dostatečně podporovat ekonomicky. Následkem toho pak mnohé kluby fungovaly pouze formálně. Na jejich kvalitu mělo opět zásadní vliv i konkrétní místní personální obsazení, jež v případě laxního či naopak příliš „politického“ přístupu mnohdy vedlo ke skomírání či nezájmu radioamatérů vedoucích k ukončení činnosti takového klubu.

„Funkce radioklubů byla nenahraditelná, protože jen velmi málo lidí bylo tak fundovaných, že si umělo rádio zkonstruovat doma. V klubu to bylo jednodušší. Svazarm však toužil po masovosti, takže vzniklo mnoho radioamatérských jednotek, na což ale Svazarm neměl peníze. Vznikla tak mnohá pomocná razítkovací družstva, která fungovala pouze formálně. Do radioklubu docházeli lidé různých profesí, od dělníků přes docenty a klavírního virtuosa. Bylo to lidsky nesmírně cenné. Těšilo mne i organizační činění a i to,

¹⁴⁶ Účast v mnohých místních a celosvětových radioamatérských závodech, jejímž cílem je získat bodové ohodnocení např. za počet radiových spojení, součet kilometrů realizovaných spojení atp., dle pravidel konkrétní soutěže.

¹⁴⁷ Jejich množství vysoce přesahovalo i běžný světový průměr.

*že v tom místním klubu vznikla velmi dobrá parta. Vnímali jsme to jako jakousi veřejnou činnost v tehdejších poměrech. Pro mne to bylo velmi významné.*¹⁴⁸

Jako nejpřínosnější jsou z tohoto pohledu vnímány radiokluby zřízené při technických školách a elektrotechnických podnicích, které někteří radioamatéři absolvovali a kde byli i poté často sami zaměstnáni. Výhodou těchto radioklubů bylo napojení na další finanční zdroje mimo organizaci Svazarm. Bylo tak možné získat oproti ostatním klubům intenzivnější ekonomickou podporu spolu s jedinečným technickým zázemím. Svazarm se vůči nim dostával do pozice pouhého symbolického podporovatele a zároveň tak byl výrazně oslaben jeho „politický“ vliv. Zde se „únikové sdružování“ mísilo i s profesní rovinou¹⁴⁹ a odklon od oficiálního kurzu Svazarmu se tak měl možnost přelít do podoby čistě technického zájmu plnou silou. Tyto radiokluby se proto pravděpodobně staly pro radioamatéry i oázami nejsilnějšího politického „odstínění“ a z toho plynoucího „únikového sdružování“ přes to, že se realizovaly uvnitř center ostře sledovaných strategických technických aktivit.¹⁵⁰ Není proto náhodou, že jsou ve spojení s kvalitním zázemím hodnoceny radioamatéry nejlépe. Mezi „vyhlášené“ podporovatele patřil podnik Tesla a vysoká škola v Poděbradech. V místech jejich sídel se tvořilo hustější radioamatérské podhoubí s vyšší koncentrací členů a vyšší hustotou komunitní činnosti, a i ony samy se stávaly důvodem pro volbu povolání či výběru konkrétní školy.

Pro konkrétnější dokreslení tehdejšího ambivalentního stavu nalézajícího se „mezi politikou a reálnými zájmy“ je vhodným dobovým příkladem využití nutných, ale účinných úskoků. Častým jevem se stalo poukazování na příklady ze Sovětského svazu. Protože i sama formální organizace Svazarm vznikla podle „východního“ vzoru, cokoli bylo tehdy radioamatéry deklarováno jako sovětský vzor, bylo automaticky dvojnásobně kryto nejvyšším ideologickým dogmatem a proti tomuto se nedalo ze strany nadřízených efektivně argumentovat. Oficiální ideologie se stávala „hybnou pákou“ směrem k vlastnímu prospěchu. Takto vhodně argumentačně posazená rétorika posloužila ve prospěch radioklubů a je další indicií typické akceptace majoritního prostředí komunitou. Není bez zajímavosti, že pro prosazování konkrétních požadavků byla účinná i v politicky odstíněných klubech.

¹⁴⁸ Rozhovor č. 1 a č. 2 s Janem Litomiským, vedl Roman Tobiška, Praha, září 2017 a květen 2018.

¹⁴⁹ Viz kapitola *Hobby či profese*.

¹⁵⁰ Viz kapitola *Pod permanentní kontrolou*.

Postupem času, spolu s politickým uvolněním, došlo k navyšování počtu jednotlivců, kteří získali vlastní vysílací licenci.¹⁵¹ Část praktické komunitní seberealizace se tedy přesunula i do soukromých příbytků. Kolektivní stanice však nadále zůstaly tam, kde byl přítomen lidský volní potenciál spolu s vhodným souhrnem podmínek, zachovány v relativně stabilizovaných polohách po celou dobu trvání socialistického zřízení. Na tomto stavu se podílelo svým dílem umělé udržování radioamatérů pod mocenskou kontrolou. Po roce 1989 se další vývoj ubíral směrem k rozpadu podstatné části radioklubů. Státní zájem o radioamatérskou komunitu postupně pominul se změnami primárních potřeb armády. Další cesty radioklubů byly velmi rozmanité a jejich osud se odvíjí od konkrétního předrevolučního majetkového a personálního uspořádání struktury klubu. Kluby s vedením bývalých funkcionářů ve službách starých struktur a odloženými politrukami se rozpadaly. Bývalí vedoucí se často stali nežádoucími díky těm, kterým dělali před rokem 1989 nadřízené. Kluby zřízené při školách zůstaly v poměrně hojném počtu zachovány. U místních klubů pak byly pro jejich přežití důležité zejména majetkové vztahy a mnoho jich svou činnost ukončilo. Polistopadový vývoj nese jako celek stopy nezkušenosti lidí, kteří se na něm podíleli. Tento proces je dodnes v pohybu a usazuje se do podoby obvyklých západních poměrů. I vzhledem k tomu, že většina radioamatérů již byla držiteli vlastní vysílací licence, došlo k masovému přesunu praktikování radioamatérismu zejména do domácností radioamatérů. Podobně, jak se dále vyvíjela celá společnost, vyvíjeli se i mnozí radioamatéři. Otevřeli se možnosti k podnikání, studiu v zahraničí atp. To zaneslo svou stopu v podobě rozpadu radioklubů zejména tam, kde jeho jádro tvořili mladí lidé, kteří neváhali využít dalších doposud uzavřených možností svých následných životních cest. Bez zajímavosti není ani fakt, že nejlépe hodnocené podnikové radiokluby zanikaly mezi prvními, společně se zánikem tehdejších podniků ve víru privatizačních procesů. Po roce 1989 již vznikaly kolektivní stanice v souladu s preferovaným individualismem, z vlastní vůle jedinců, např. za účelem účasti v závodech. Samy formální sdružování nabylo dobrovolné podoby a začalo být preferováno zejména tou částí radioamatérské komunity, které přináší praktické výhody související s radioamatérským provozem.¹⁵² Z komunitního pohledu tak ztratilo hromadné členství svůj povinný rozměr, avšak beze ztráty vnitřního pocitu příslušnosti k této komunitě, který zůstal u radioamatérů i po rozpadu neformální

¹⁵¹ V roce 1989 bylo registrováno přibližně 4. tis. individuálních radioamatérských vysílacích licencí.

¹⁵² Např. v podobě QSL služby, která zajišťuje odesílání a doručování písemného potvrzení o realizovaném spojení.

struktury stále homogenní.¹⁵³ Praktická podoba a těžiště komunitního života se pak, mimo stále zachované rádiové spojení jakožto neoddělitelného životního artefaktu radioamatéra, přesouvá do v minulosti vzniklých a upevněných vztahů v konkrétních osobních rovinách, založených spíše na bázi dlouhodobých osobních sympatií prohloubených v konkrétní přátelství.

Radiokluby tak byly loďkami, jejíž mnohé posádky se snažily dávat přednost vlnám rádiovým před oficiálními politickými proudy. Po vyplutí z jednosměrně značně ideologicky omezeného plavebního kanálu socialistické historie dali radioamatéři nejvíce přednost individuálním neformálním plavbám. Formální instituce byly postupně zredukovány a proměněny v servisní přístavy poskytující praktické služby těm, kteří mají své důvody je využívat.¹⁵⁴ S nástupem dostupnosti tovární radiotechniky distribuované mnohými nově vzniklými specializovanými firmami začala konstrukční a technická stránka postupně sehrávat pouze sekundární, až okrajovou roli.¹⁵⁵ Zde, jak se zdá, zanesla i technologická modernizace a důraz společenského prostoru na monetizaci svůj podíl vlivu na rozpad většiny původních klubových kolektivů. U kolektivních stanic se postupně proměnila z možnosti přístupu k zařízení k potřebě jednotného cíle jejich členů, což platí zejména směrem k současnosti. Česká radioamatérská komunita se tak přiblížila ve svých ukazatelích ke světovému standardu. Tentokrát již jako její neumělá, přirozená součást, která se ubírá i se svými specifiky z minulosti, které sebou vláčí a postupně se s nimi vyrovnává, směrem přirozených potřeb jejich členů, jímž není přirozené většinové formální sdružování. Tento vývoj zpětně potvrzuje její umělé usměrňování v předlistopadové době, které však komunita mnohdy dokázala v rámci tehdejších možností využít ve svůj praktický prospěch.

5.4 Setkávání, srazy

Poválečné obnovení ČAV¹⁵⁶ sebou přineslo vlnu pravidelného setkávání. Tato setkávání lze z celkového pohledu na vývoj vztahu komunity k formálnímu sdružování považovat za výjimečná a definičně nejednoznačná. Výjimečná byla ve vysokém stupni jednotnosti radioamaterské obce v přístupu k dobrovolnému sdružování. Přes to, že se jednalo o

¹⁵³ Viz kapitola *Závěr*.

¹⁵⁴ Viz kapitola *Stručná historie českého radioamaterského vysílání od roku 1945-1985*.

¹⁵⁵ Viz kapitola *Vliv proměny dostupnosti součástkové základny a vysílací techniky*.

¹⁵⁶ Viz kapitola *Stručná historie českého radioamaterského vysílání do 1945*.

oficiální, tedy formální sdružování, vycházelo z dobrovolnosti tehdy ještě svrchované komunity. V pozdějším slova smyslu, v období vlády komunistického režimu, kdy již komunita pozbyla svéprávnost k sebeřízení, vyvolává označení „formální setkávání“ konotace se svázáním radioamatérské organizace politickými lany a jejich loutkovým vedením. Nelze tak vložit rovnítko mezi poválečné formální sdružování a formální sdružování v letech 1948-1989, protože probíhala na rozdílných politických platformách. Čistě dobrovolný a přirozený zájem radioamatérské poválečné komunity se však symbolicky propojuje se zvýšeným zájmem o neformální setkávání v komunistickém režimu. Protože však poválečná setkání sloužila především k zajištění chodu aktuální organizační struktury, ponechal jsem ho v kategorii formálního setkávání.

Jak naznačuje další vývoj, oficiální sdružování zjevně není většinovou přirozenou potřebou radioamatérské komunity. O neoficiálním sdružování to však prohlásit nelze. „Neoficiální“ sdružovací pud je u radioamatérů silně vyvinutý, což potvrzují i různá následná realizovaná setkávání¹⁵⁷, která byla pořádána mimo oficiální organizační strukturu a byla hojně navštěvována. Nejznámějším příkladem jsou setkání pořádaná v šedesátých letech, oficiálně deklarovaná jako technické „semináře“. Přes to, že byly vystavěny na velmi kvalitních technických přednáškách iniciovaných jako reakce na rychlejší technický rozvoj v zahraničí, byly zároveň velmi populárními setkáními společenského rozměru. Velmi ceněná byla tedy i osobní setkání a sama možnost takovéto přímé osobní komunikace. Tato setkání hrála větší roli než dnes z důvodů citelně omezených možností seberealizace značně omezenými „politickými“ mantinely.¹⁵⁸ Nutno připomenout, že v celém tomto období nebyla setkávání radioamatérů jako taková příliš tolerována a už jen pro vlastní realizaci samu o sobě získávala na oblibě.¹⁵⁹

Setkání na vysoké úrovni nadále pokračovala, ukončena byla vlivem odchodu starších radioamatérů s vazbami na politická místa. Mezi takové např. patřil odchod tehdejšího ministra školství, jehož bratr byl rektorem Olomoucké Palackého Univerzity a jenž byla silnou tradiční záštitou radioamatérských aktivit. Formou propůjčování přednáškových prostor a kolejí radioamatérům, zejména v průběhu letních prázdnin tak významně podporovala jejich neustálé vzdělávání. Informačně velmi kvalitní a přínosné

¹⁵⁷ Narátoři zmiňují např. setkání Valašském Meziříčí, výzkum však tyto konkrétní aktivity nemapuje, zohledňuje pouze konstatování o jejich výskytu.

¹⁵⁸ Hovořím tedy o neformálním sdružování.

¹⁵⁹ Viz kapitola *Pod permanentní kontrolou*.

přednášky se tedy odehrávaly na vysokoškolské půdě, v teoretických ústavech, čímž byla nedále potvrzována vysoká odbornostní složka radioamatérské komunity.

„V šedesátých letech, kdy začínala „venku“ nastupovat nová technika, se začaly pořádat takzvané semináře, což byla v podstatě společenská setkání doplněná vrcholnou odbornou tematicky zaměřenou náplní. Byla velmi populární.¹⁶⁰ A potom to upadlo. Po roce 1989 to převzaly Holice.¹⁶¹ Sdružovací pud u radioamatérů určitě funguje. Setkání bylo mnohem více, než je tomu v současnosti. Neoficiální setkávání ale společnost neměla ráda.“¹⁶²

Po roce 1989 nastoupil trend neformální, zcela nepovinné, bezinstitucionální individualizace a rozvinul se boom zájmu o radioamáterismus a analogicky také i o nově pořádaná radioamatérská setkání, která bylo možno uspořádat zcela mimo oficiální strukturu. Největším a nejznámějším se stalo radioamatérské mezinárodní setkání v Holicích, kde se každoročně setkává téměř celá polovina radioamatérské komunity.¹⁶³ Postupem času bylo označeno jako „Mekka“ radioamatérů. Použité synonymum je známkou důležitosti neformálního setkávání a nese v sobě informaci o důležitosti osobní účasti pro každého jednotlivce. Toto setkání, pořádané dodnes tradičně poslední víkend letních prázdnin, mělo po roce 1989 euforický náboj z uvolnění možnosti volného setkávání a sdružování občanů, tolik přirozenému radioamatérské komunitě. Společenskými změnami po listopadových událostech tedy komunita směřovala ke svému přirozenému ideálu institucionální separace.

Nicméně právě vzniklá nová vlna pravidelného setkávání masovějšího charakteru může potvrzovat potřebu neformálního sdružování, která byla jejich součástí i v minulosti, protože kořeny oblíbenosti polistopadového neformálního setkávání sahají až do poválečné minulosti. Nová setkání tak mohla mít charakter kompenzační, nostalgický a také sebezpotvrzovací¹⁶⁴. Polistopadová masivní účast, kontinuálně žádaná i v době komunistické vlády, potvrzuje stabilní potřebu komunity k neformálnímu sdružování v intervalu zájmového období. Polistopadová nevole k formálnímu sdružování tak mohla být podpořena negativní komunitní zkušeností z období povinného institucionálního sdružování, po dlouhou dobu nařízeného externím aparátem.

¹⁶⁰ Rozhovor č. 2 s Milošem Prosteckým, vedl Roman Tobiška, Praha, březen 2018.

¹⁶¹ Rozhovor č. 2 s Jiřím Pečkem, vedl Roman Tobiška, Praha, březen 2018.

¹⁶² Rozhovor č. 2 s Milošem Prosteckým, vedl Roman Tobiška, Praha, březen 2018.

¹⁶³ MAJCE, Svetožar. *HOLICE - MEKKA RADIOAMATÉRŮ*.

¹⁶⁴ Viz kapitola Závěr..

5.5 Hobby, či profese?

V poválečných letech, vyznačujících se vysokým stupněm etatismu, kladl stát nejsilnější důraz na obnovu ekonomiky. Téměř veškeré dění se soustředilo zejména na překonávání akutních problémů vzniklých v souvislosti s válkou. Nástup volného času a trendu jeho trávení kulturním způsobem se tak odsunul a byl politicky prosazován spíše až od počátku padesátých let.¹⁶⁵ Protože se však technické radioamatérské hobby překrývalo s tehdejšími hospodářskými zájmy státu, nastala pozitivní oboustranná konstelace a radioamatéři jako rozrůstající se zájmová komunita získali jedinečné postavení. Odhlédnu-li od nepřirozeného, direktivního způsobu provedení tohoto propojení ze strany státu po roce 1948¹⁶⁶ a srovnám ho s tehdejším stavem ostatních volnočasových aktivit, mohu ho označit jako hobby se „státním významem“.¹⁶⁷ Tehdejší zájem podniků a následně Svazarmu podporovat radioamatéry naznačuje jistou úroveň pochopení jejich významu pro rozvoj špičkových dobových technologií a jejich strategické využití mocí.

Podstatou jedinečného radioamatérského postavení se tedy stala specifická konstelace oboustranných zájmů, která jim poskytla dobové podmínky nebyvalého rozsahu. I když se u druhé generace radioamatérů tento zájem teprve rodil, ve víru dobových podmínek se často velmi rychle stávalo původní hobby i jejich profesním zájmem. V této vzájemné pevné vazbě nelze zpětně najít přesnou dělící čáru, protože spolu velmi pevně splývají. Navíc radioamatérství splývalo s „profesionálním“ sektorem již před válkou, kdy byl typický radioamatér často nějakým způsobem s radiotechnikou propojený i profesně. Předváleční radioamatéři tak tvořili tradiční vzor, který byl hoden následování a být radioamatérem-profesionálem bylo metou tehdejších mladých nadšenců. Radioamatéři považují své personální formování převážně z řad technicky orientované populace a návaznost na poválečnou profesní zainteresovanost za kontinuální, jim přirozenou a také většinovou. Jejich celoživotní zájem, který tyto dvě roviny následně nerozlučně propojil, měl pravděpodobně položený své pevné základy právě v této době.¹⁶⁸

¹⁶⁵ FRANC, Martin a Jiří KNAPÍK. *Volný čas v českých zemích 1957 - 1967*.

¹⁶⁶ Viz kapitola *Pod permanentní kontrolou*.

¹⁶⁷ Dalšími „privilegovanými“ obory, začleněnými v roce 1951 pod Svazarm, byly např. i Československý červený kříž, Dobrovolný svaz lidového motorismu, Československý svaz požární ochrany, Dobrovolný svaz lidového letectví atd.

¹⁶⁸ Viz kapitola *Počátek – volání vln a práce s mládeží*.

V rámci vzniku radioklubů bylo umožněno i zapojení velkého množství jednotlivců profesně nezainteresovaných. Mnozí z těch, kteří byli členy některého z pestrého spektra radiokroužků a radioklubů si poté zvolili radiotechniku za svůj studijní středoškolský či vysokoškolský obor a tím pevně a natrvalo propojili své dosavadní hobby se svým profesním životem. Jejich absolvováním vstoupili na scénu tvůrčí osobnosti vybavené talentem a vzděláním a dostali se do samého centra radiotechnického dění prudce se rozvíjícího preferovaného strategického odvětví, v němž našli jeden z hlavních smyslů svých životů. Začali se tak aktivně podílet na rozvoji moderních technologií, kde byl požadavkem „přenos informací“, které však již byly dlouhodobě sbírány. Státní zájem tak umožnil radioamatérům jako vědcům uspokojivou seberealizaci v rámci působení ve špičkových vědeckých pozicích v dobrých podmínkách. Takto podpořené radioamatérské zaujetí pro obor bylo velmi silné, výjimkou nebylo např. ani absolvování základního vojenské služby u spojařských jednotek na základě vlastního dobrovolného výběru. Radioamatéři byli do pracovního poměru nabírání umístěnkou jakožto výhodná, vysoce odborná komodita. Předválečný trend tedy pokračoval i po válce.

„Celé studium jsem prožil velice intenzivně a vnímal jsem ho jako velice intenzivní přípravu pro svůj další život. Nikoliv však pro nějakou kariéru. Mě to strašně zajímalo. A to, co jsem se učil ve škole a dělal jsem už doma, se krásně doplňovalo. Pochopil jsem nové věci, které jsem nějak dělal, ale nevěděl proč.“¹⁶⁹

Radioamatéři se však ani dosažením „vysněných“ profesních pozic v různých vrstvách průmyslu neodklonili od základní podstaty hobby. Jedním z faktorů pro současné setrvání v rovině hobby bylo i finanční nedocenení v rámci nivelizovaných platů, v rámci kterých se radioamatérům nedostávalo dostatečné ekonomické satisfakce. Nebyla proto výjimkou ani preference samotného hobby před vlastním zaměstnáním. Satisfakce v podobě úspěchů v praktickém radioamatérském vyžití mohla částečně suplovat profesní nedocenení. Profesní uplatnění spíše rozšiřovalo časové a prostorové pole jejich radioamatérské působnosti. Tento poměr není univerzální, v mnohých případech docházelo u jednotlivců v různých životních etapách v poměru hobby k profesi k výkyvům. Hlavní linie příklonu k praktikovanému radioamatérismu však zůstávala nejčastěji zachována. Úzkou vazbou mezi hobby a profesionální činností se radioamatérská komunita ocitla ve zvláštním postavení nejen vůči moci, ale i vůči majoritní části společnosti. V první řadě své

¹⁶⁹ Rozhovor č. 1 s Josefem Plzákem, vedl Roman Tobiška, Praha, březen 2017.

hobby, na rozdíl od většiny, aktivně pěstovala již bezprostředně po ukončení války, což bylo vzhledem k tehdejšímu dění velmi neobvyklé, protože mimopracovní záliby a činnosti byly citelně oklešťovány¹⁷⁰. Po následném zkrácení pracovní doby¹⁷¹, rozvinutí společenského života a emancipaci zájmové činnosti přesunutě zejména do veřejného prostoru v podobě společensky angažovaných volnočasových aktivit¹⁷² ke konci padesátých let byl dále nejmarkantnějším rozdílem mezi většinovými koníčky fakt, že radioamatéři neměnili obvyklou pracovní činnost za jinou, jak je typické u klasicky pojatého hobby, které se s náplní pracovní činnosti rozchází cíleně za účelem odpočinku. Tento koncept „permanentního hobby“ byl nestandardní i v rámci modernizačního konceptu¹⁷³ stranického vedení, které se snažilo vybudovat moderní postindustriální společnost, která by občanům mimo pracovní realizaci poskytla také společenské vyžití v podobě volného času pro jejich další seberealizaci, vzdělávání a osobní rozvoj. Radioamatéři se i po splnění pracovních povinností sice seberealizovali a vzdělávali, avšak v pro širokou veřejnost uzavřených komunitních subskupinách.

V následující době tzv. normalizace, pomyslné směsici socialistické morálky a konzumního chování, byla úloha státu upozaděna a volný čas více „ponechán“ na volbě obyvatelstva. Radioamatérská komunita je však v tomto smyslu opět výjimečná, protože k této změně u ní nedošlo. Jejich volný čas zůstal dále pod dohledem¹⁷⁴ a byl jako „strategický zájem“ nadále usměrňován spíše v kolektivním duchu. Radioamatérské hobby tak nezapadlo mezi standardní způsoby trávení volného času, které se od oficiálních činností oprostovaly jak obsahem, tak jistou mírou geografické anonymity s atributy „útěků do nekontrolovaného soukromí“. Radioamatérská komunita propojovala pro sebe přirozeným způsobem zaměstnání s koníčkem a naopak. Její členové byli ve většině amatéry a profesionály radiotechniky zároveň, navíc se ještě přidával vnitřní pocit poslání a dobového dobrodružství¹⁷⁵. Komunitní vývoj byl touto dualitou¹⁷⁶ od svého počátku ovlivněn téměř na všech jeho úrovních, specificky pak v dobách budování socialismu. Začátkem osmdesátých let pozice komunity vlivem souběhu technických, politických a

¹⁷⁰ KNAPÍK, Jiří a Martin FRANC. *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948 - 1967*. 1050 s.

¹⁷¹ FRANC, Martin a Jiří KNAPÍK. *Volný čas v českých zemích 1957 - 1967*. 75-80 s.

¹⁷² FRANC, Martin a Jiří KNAPÍK. *Volný čas v českých zemích 1957 - 1967*. 22 s.

¹⁷³ FRANC, Martin a Jiří KNAPÍK. *Volný čas v českých zemích 1957 - 1967*.

¹⁷⁴ Viz kapitola *Pod permanentní kontrolou*.

¹⁷⁵ Viz kapitola *Dobrodružství na vlnách*.

¹⁷⁶ Dualita ve smyslu popisu hmoty, kterou lze zároveň popsat jako částice i jako vlnění, podobně jako zaměstnání i hobby.

celosvětových globálních proměn v obou rovinách slábla.¹⁷⁷ Po změně politických podmínek na našem území došlo k postupné ztrátě jejího výsadního postavení a dlouhodobým trendem se stal přesun činnosti již jen směrem k hobby. Část radioamatérů se nejdříve přesunula z rušených podniků do soukromých firem. Následným krokem směrem k současnosti se radioamatéři i vzhledem k věku ze zaměstnaneckých poměrů v elektrotechnických firmách postupně vytráceli. V současnosti jsou již pouze výjimkou a profesně zájmová kontinuální dualita u druhé generace radioamatérů v podstatě již téměř zcela zanikla.

Oboustranné propojení hobby s profesí přinášelo členům uvnitř komunity také škálu vzájemných výhod, plynoucích z pocitu společného zájmu, které ve velké míře využívali. Vztahy ve formě osobních vazeb sehrály důležitou roli v prosazování kolektivních zájmů jednotlivých radioklubů při uplatňování různých požadavků směrem k oficiálním místům. Radioamatérská „kolegialita“ a vnitřní vztahové vazby byly často zdrojem výhod technického a vědomostního zázemí¹⁷⁸ nejen pro kolektivy, ale také pro jednotlivce. Nebylo výjimkou, kdy nadřízený kolega – radioamatér nabídl místo přednostně kolegovi radioamatérovi, či mu umožnil nástup do nově vzniklé pozice, připravené „na míru“. Tímto způsobem vzájemné vnitřní podpory docházelo k progresivnímu rozvoji komunity na neformální úrovni a upevňování vztahových struktur mimo oficiální rámec. I přes často deklarovanou jednoduitu společnosti radioamatérů nutno zároveň dodat, že i na této úrovni vznikaly separátní zájmové skupiny, které vždy nejednaly jen ve prospěch celé komunity, ale uplatňovaly spíše lokální a mnohdy i čistě osobní zájmy. Vytvářely se tak různé místní hierarchie a subsystémy mimo oficiální strukturu, v nichž byla přítomna rivalita nejen v uznávané „sportovní“¹⁷⁹ podobě. V této vnitřní nejednotnosti spatřuji další zárodky rychlého institucionálního polistopadového rozpadu komunity. Navzdory těmto vnitřním nehomogenitám se domnívám, že profese spolu s hobby měly mezi lety 1948-1989 dva nejdůležitější společné jmenovatele, a to zájem o radiotechniku spolu s konkrétními osobními vztahy, které zahrnují i jistou schopnost přizpůsobení se vnějším podmínkám, typickou pro komunitní systémy. Tam, kde byly tyto ukazatele uvedeny do rovnovážného stavu, se dařilo uspokojovat radioamatérské potřeby komunity navzdory dalším vnějším okolnostem. Do roku 1989 byly profese, hobby a zájem o radiotechniku, i když zčásti

¹⁷⁷ Viz kapitola *Vývoj techniky a proměna společenského radioamatérského statutu a profesního statutu*.

¹⁷⁸ Viz kapitola *Vliv proměny dostupnosti součástkové základny a vysílací techniky*.

¹⁷⁹ Zde mám na mysli jednu z možností radioamatérského využití, kterým je účast v radioamatérských závodech.

uměle, relativně stabilními prvky. Problematickými se stávaly zejména některé osobní vztahy, které se formovaly prostřednictvím další přítomné duality uvnitř komunity v podobě rozdílných osobních vnitřních vztahů konkrétních jedinců ke stávajícímu politickému systému.¹⁸⁰ Původní většinové, spíše velmi kolegiální až kastovní vztahy se po roce 1989 proměnily následkem náhlé změny vnějších podmínek do častých osobních sporů. Změny, které umožnily zcela volný průběh osobním vztahům, se následně staly spolu s proměnou společenského postavení¹⁸¹ dalším spouštěcím faktorem radikální vnitřní proměny radioamatérské komunity.

5.6 Vývoj techniky a proměna společenského radioamatérského a profesního statutu

Radiotechnika je jedním z elementů přírodních věd, který poukazuje na schopnosti vědy ovlivňovat směr obecného vývoje společnosti nezávisle na různých ideologiích a neschopnosti těchto ideologií přírodní vědy přemoci. Jediným možným směrem pro politickou elitu je jejich konkrétní využití pomocí modulace aktivit jejich aktérů ve vlastní prospěch. Z takto definovaného vztahu plyne i vývoj postavení radioamatérské komunity v zájmovém období práce. Skutečnost souběhu vývoje techniky a proměny společenského statutu je z pohledu pochopení vzhledu do amatérské komunity velmi důležitá a má charakter zásadní neoddělitelné součásti dalšího vlivového mechanismu. Dle mého názoru totiž po dlouhou dobu tvořil základní páteří skelet, který nyní poskytuje elementární oporu pro vysvětlení velmi pevného ukotvení radioamatérské komunity ve společenských mechanismech, především v letech 1948-1989.

Z pořizovaných rozhovorů vyčnívá nad ostatní právě časový prostor, který narátoři věnovali samotné technice a jejímu popisu. Nepřehlédnutelná akcentace technické tematiky¹⁸² v rozhovorech potvrzuje v tomto směru jejich celoživotní kladný a přirozený vztah k technice, ze kterého celý radioamáterismus vychází. Tento vztah se jeví jako jeden ze základních „hnacích motorů“ činnosti radioamáterů. Po válce a zejména po roce 1948 nastala v souvislosti s následným vývojem personální nouze o odborníky v oboru radiotechnika. Tím vzrostla společenská poptávka, která zvýšila významnost

¹⁸⁰ Viz kapitola *Pod permanentní kontrolou*.

¹⁸¹ Viz kapitola *Vývoj techniky a proměna společenského radioamatérského a profesního statutu*.

¹⁸² Viz kapitola *Příprava rozhovorů a písemné zpracování*.

radioamatérské komunity disponující inovátorským potenciálem a schopné teoreticky i prakticky ovládat tehdejší špičkovou komunikační techniku. Tyto schopnosti přirozeně splývaly s tehdejší „profesionálním“ sektorem již z předválečných let, kdy byl typický radioamatér často bezprostředně spjatý s radiotechnikou i profesně.¹⁸³ Trend byl zachován i v poválečném vývoji. „Zapadnutím do kola dějin“ komunita zaujala strategickou pozici a její společenská pozice byla tímto mechanismem následně navyšována právě „společenskou poptávkou“. Toto navýšení však korelovalo s praktickou důležitostí tehdejšího rozvíjejícího se špičkového oboru radiotechniky, ovšem zejména v rovině státního zájmu, pro který měla zásadní význam.

I přes to, že se špičkovými odborníky na vědecké úrovni stala pouze určitá část členů komunity, která nebyla ve společnosti příliš exponována, vysoké statusové pokrytí celé komunity dostatečně poskytovali radioamatéři, kteří se na něm podíleli v dalších rozsáhlých hospodářských rovinách elektrotechnického průmyslu, ale zejména i zmíněnou výchovou branců a mládeže. Takto se komunita jako celek úspěšně, viditelně a v relativně symbiotickém vztahu vtělovala do společnosti jako jeden z jejích strategických spolutvůrců. Tento vztah byl ale zejména vztahem k moci, která se jeho vývoj snažila včas podchytit a usměrnit ve svůj prospěch. Protože však „společenský požadavek“ nevycházel zejména od konce čtyřicátých let přímo z požadavků společnosti jako celku, ale převážně ze strategického zájmu užších politických kruhů, bylo společenské postavení radioamatérské komunity uměle modulováno a společensky exponováno zejména v souvislosti se Svazarmem, který se těšil velké společenské oblibě.¹⁸⁴ Přes nepopiratelný a viditelný celospolečenský přínos např. při výrobě a opravách radiových přijímačů byl tedy za pomoci tohoto mechanismu obraz společenského přínosu uměle navyšován právě armádními potřebami.

Tehdejší stupeň vývoje poválečné techniky, založený na nejmodernějších elektronkách, zvládali radioamatéři bez problémů svými znalostmi pokrýt. A právě v této fázi vývoje techniky počala nastupovat „ke slovu“ druhá generace radioamatérů, která zaujala pozici inovátorů v oboru jak na poli hobby, tak zároveň v profesní sféře. Prostřednictvím porozumění radiovým technologiím tak měli radioamatéři velmi brzy

¹⁸³ Viz kapitola *Hobby či profese*.

¹⁸⁴ Velká část „radioamatérského potenciálu“ byla nasměrována i do „komerčního“ průmyslu, např. ve výrobě radiových přijímačů, později televizorů atp. Přesto byla „strategická linie“ dlouhodobě nejsilněji působícím formačním faktorem.

jasnější představu o rozvinutějším „západě“, kde byly s časovým náskokem na vzestupu polovodiče¹⁸⁵ a odkud se různými pokoutnými způsoby získávaly součástky a v osmdesátých letech i kompletní továrně produkováné radiostanice¹⁸⁶. Poměrně reálná představa se jim ostřeji rýsovala i díky postupně, ale viditelně zaostávající technice východního bloku, kde se typicky vyráběly se zpožděním kopie „západních“ přístrojů.

Pomocí jejich zaujetí a vlastní kritické schopnosti udržování hlubšího přehledu o vývoji radiotechniky, plynoucí z vlastního hlubokého zájmu, se i za pomoci radiového spojení s technickým informačním potenciálem, stali hybnou silou disponující inovátorskými schopnostmi tento obor efektivně dále rozvíjet a tím i vyrovnávat deficit, který již byl ke konci padesátých let zjevný a jenž byli, na rozdíl od „oficiální vědy a přístupu“ schopni nejen vidět, ale i prakticky reflektovat. Radioamatéři byli v mnohých technických záležitostech o krok napřed před oficiální teoretickou, ale i aplikovanou vědou, jak o tom svědčí např. právě jimi realizované první radiové spojení pomocí tranzistoru, získaného na vlastní náklady ze zahraničí. Právě zde se nacházela velká zásoba vnitřní energie, která se stala velmi účinným palivem hnacího motoru jejich intenzivní a aktivní činnosti. Z důvodů neustálého „skluzu“ proti „západu“ byla touha po dosažení konkurenční technické úrovně velmi silná a neutuchající. V této soutěži byli velmi aktivními hráči, kteří přijali tento handicap jako motivační výzvu. Otevřeným a vstřícným způsobem přístupu k nové technice se dostali radioamatéři do prioritních špičkových vědeckých pozic. Díky s předstihem pochopenému potenciálu tranzistoru a navzdory zpočátku ne příliš vstřícnému „východnímu“ ideologickému přístupu se proto stali v padesátých letech inovátory i podruhé.¹⁸⁷ Československou ekonomiku navíc oproti ostatnímu satelitnímu socialistickému bloku charakterizovalo vyspělejší hospodářství, které tak mohlo dopřát i radioamatérům ve vědeckých pozicích relativně dobré podmínky. V souvislosti s přechodem od elektronek k tranzistorům si ještě více upevnili své postavení na samém vrcholu technického vývoje. Tímto přístupem si jako komunita potvrdili a upevnili svou tehdejší společenskou pozici, jež zůstala zejména v rámci integrace do Svazarmu, i když postupně slábnoucí, zakonzervována až do roku 1989. Ve světě však byly již v tu dobu

¹⁸⁵ MAYER, Daniel. *Stručné dějiny oborů*. 33 s.

¹⁸⁶ Viz kapitola *Pod permanentní kontrolou*.

¹⁸⁷ Praktickou typickou společenskou ikonou následných šedesátých let jsou dámy foceně s právě s přenosným tranzistorovým radiopřijímačem. Prvním sériovým radiopřijímač byl vyroben v roce 1958.

učiněny první pokusy s tzv. integrovanými obvody a počátkem šedesátých let započala i jejich výroba.¹⁸⁸

„Tranzistor, zabalený v obálce, přišel poštou z Ameriky asi za měsíc, spolu s dopisem, ve kterém sestřenice psala, co jsem si to vymyslel za blbost. Kdyby to hovno bylo ze zlata, tak stojí méně. Také jsem ho přinesl ukázat uznávanému profesorovi na přednášku o vysokofrekvenční elektronice. Ten ho se zjevným pohrdáním ukazoval studentům, aby se podívali, o čem že si někdo vážně myslí, že to v budoucnu nahradí elektronky. Měl k tomu naprostý odpor. S tímto tranzistorem jsme nakonec jako radioamatéři udělali vůbec první spojení na polovodičové zařízení u nás.“¹⁸⁹

Tento trend se prohluboval dále a zatím co v sedmdesátých letech již diktovala politiku tzv. normalizace, v elektrotechnice se ke slovu začaly hlásit právě integrované obvody a satelitní komunikace, se kterými přichází „soumrak radioamatérů“ jakožto špičkových techniků. Význam klasické dálkové radiové komunikace postupně ustupoval družicové komunikaci¹⁹⁰ již od konce sedmdesátých let a její důležitost postupně poklesla na minimum. Na proměně radioamatérského profesního a společenského statusu se významně začaly podílet celosvětové technické změny a pokrok konce osmdesátých let, jasně směřující k digitální technice. Vývojem integrovaných obvodů ztratili radioamatéři schopnosti obor dále rozvíjet. Domácí konstruování se miniaturizací součástek stalo obtížným, až nemožným. Vytratilo se také komplexní porozumění, typické pro elektronkové a tranzistorové konstrukce. S postupem výpočetní techniky ztráceli kontinualitu a zůstali více zakotveni ve vysokofrekvenční technice, jakožto v samostatném oboru. Počítačový vývoj v té době již přebrala nová generace techniků. „Oficiální věda“ technologicky předběhla doposud jedinečnou radioamatérskou komunitu a její dřívější typický náskok se nenávratně vytratil. Třetí inovátorská vlna již nepřišla, radioamatéry smetla mnohem větší a silnější globální průmyslová vlna. Z dnešního pohledu bych mohl porovnat tehdejší a nastupující technologii pomocí dvou technologických zkratk. Zatímco v sedmdesátých letech byla synonymem pomyslného komerčně dostupného vrcholu značka HI-FI¹⁹¹, vystřídala ji značka WI-FI¹⁹². Ač jsou si v základu velmi podobné, symbolizují

¹⁸⁸ MAYER, Daniel. *Stručné dějiny oborů*. 34 s.

¹⁸⁹ Rozhovor č. 1 s Jiřím Pečkem, vedl Roman Tobiška, Přerov, listopad 2017.

¹⁹⁰ Čeští radioamatéři se podíleli na vývoji komunikační části české družice Magion.

¹⁹¹ HI-FI, zkratka používaná pro označení stupně kvality reprodukčních soustav, High fidelity - „vysoká věrnost“.

¹⁹² WI-FI, zkratka používaná pro bezdrátovou komunikaci v počítačových sítích, Wireless fidelity - „bezdrátová věrnost“.

obrovský kvalitativní posun celého elektronického odvětví z platformy převážně analogové na platformu převážně digitální a výměna prvního písmene tak symbolicky zastupuje celý nový udaný směr vývoje elektroniky, a to doslova do písmene. Přes to, že je mezi nimi zachována názvoslovná a radiotechnická analogie, zároveň symbolizují skok do další dimenze elektroniky, pro který již byl technický potenciál druhé generace radioamatérů jako nejpočetnější skupiny komunity vyčerpán. Svou úlohu zde však sehrál i věk a po roce 1989 i rozpad podniků zaměřených na elektrotechniku.¹⁹³ V tomto roce, i přes následný inovátorský pokus o provoz radioamatérské bezdrátové internetové sítě¹⁹⁴ se z radioamatérismu stává čisté hobby a bezprostřední společenská důležitost této komunity v podstatě přestává ze dne na den existovat. Jednotliví radioamatéři byli mnohdy nadále zaměstnání ve specializovaně zaměřených firmách, jako odborný celek však komunita ztratila definitivně na své společenské důležitosti.¹⁹⁵ Zatím co amatéři uvízli v sítích dříve vybudovaných pevných vzájemných vztahů, technika se již bez nich vydala směrem k sítím internetovým. Bezdrátové spojení se tak dostalo do područí digitálních technologií jakožto plně technologicky zvládnutý subsystém určený k přenosu dat na dálku, který právě radioamatéři pomohli do této podoby rozvinout a zdokonalit. V devadesátých letech tak tuto technologii symbolicky předali do služeb moderních digitálních technologií, které se bez radiového přenosu neobejdou, ale využívají ho již jako svou elementární složku.¹⁹⁶

Rozvoj techniky zde od první republiky, kdy se toto odvětví začalo rozvíjet, do konce osmdesátých let, nebyl rychlý a rozsáhlý. Samozřejmě jistého pokroku bylo dosaženo, konstrukce se technicky zdokonalily, ale v zásadě mělo konstruování stále pionýrský náboj. Poté se vývoj odehrává jiným směrem. Na počátku bylo samotné elementární býtí radioamatérem na vysoké technické úrovni jakýmsi cílem tohoto snažení. Být radioamatérem bylo do padesátých let jakousi metou hobby v oblasti elektroniky, poté nabylo cechovní odbornostní charakter. Digitální technika však později tento kontinuální vývoj přerušila.

Po roce 1989 byly dále zjednodušeny zkoušky pro získání vysílací licence, a tedy značně snížena i limitace odbornými znalostmi a předešlou praxí. Tím zjednodušením v souladu s celosvětovým trendem, zamýšleným jako podpora radioamatérského sportu co nejširší veřejnosti, ve vztahu k již jen komerčnímu způsobu získávání radioamatérských

¹⁹³ Viz kapitola *Hobby, či profese*.

¹⁹⁴ Packet Radio je radioamatérská obdoba internetu, určená výhradně pro radioamatéry.

¹⁹⁵ Viz kapitola *Hobby, či profese?*

¹⁹⁶ Typicky mobilní telefony, různé druhy bezdrátového datového přenosu atd.

vysílačů, došlo k definitivnímu „sesazení“ radioamatérské komunity v rovině vysoce odbornostní skupiny z pomyslného technologického vrcholu a bylo pasováno na volnočasovou, či sportovní aktivitu „pro zájemce za široké veřejnosti“. Punc cechovního odbornostního charakteru komunity se souběhem událostí definitivně vytratil. I přes negativní kvalitativní odborný propad tím byl významně podpořen polistopadový masivní kvantitativní, a pravděpodobně poslední nárůst komunity. V tomto období se stal radioamáterismus již čistě fandovskou záležitostí, která ztratila spojitost s prudce se rozvíjející elektronizací společnosti a radioamatéři jako komunita definitivně opustili svou vysokou celospolečenskou pozici. Radioamáterismus se stal nostalgickou činností a vyspecifikoval se z celospolečensky přínosné profesně-volnočasové aktivity do úzce zájmového specifického hobby, jehož věrnými členy dodnes zůstali zejména zástupci druhé generace českých radioamatérů.

5.7 Vliv proměny dostupnosti součástkové základny a vysílací techniky

Vývoj elektroniky neměl vliv pouze na statusové postavení komunity ve společnosti. Protože byl radioamatérům, držícím pomyslný palec na pulzu aktuálních radiotechnických dějin, přirozený kladný vztah zejména v rovině konstruování zařízení, nelze obejít téma úzce související, kterým je vývoj a vliv dostupnosti konstrukčních součástek, které byly zpočátku pro reálné praktikování vysílací složky radioamáterismu bezprostřední podmínkou. S jejich postupujícím vývojem ve třech obdobích „elektronového“, „tranzistorového“ a „integrovaného“ byla úzce spjata i jejich měnící se dostupnost pro aktuální zamýšlené radioamatérské konstrukce a z toho plynoucí vliv na proces vývoje komunity.

Po válce na našem území zbyly po „znárodnění majetku nepřitele“ různé skladové zásoby po německé armádě, které zahrnovaly i dostatek inkurantních zařízení v podobě funkčních přijímačů i vysílačů a radiosoučástek, které se na našem území v mnohých firmách¹⁹⁷ během války vyráběly. Úroveň součástkové základny a přístrojů byla díky dostupnosti špičkové poválečné techniky na světové úrovni. Nadstandardní zásoby vzniklé

¹⁹⁷ Mnohé československé podniky, nebo častěji o pobočky zahraničních koncernů, např. Always, Praha Elektra, Elektrotechna, Praha, A.G.Lorenz, Vrchlabí, Metallix-Roentgen, Praha, Mikrofonta bratří Knotků, Strašnice, Modrý bod – IDEAL Radio, Kolín – dceřiná firma německé společnosti IDEAL – Blaupunkt Philips, Prchal-Ericsson, Radioelektra, Praha, Radiotechna, Siemens-Halske, Telefunken, Telegrafia, Triotron, Praha, po roce 1946 do n.p. Tesla s hlavním sídlem ve Strašnicích.

zabavením válečného majetku velmi usnadnily další radioamatérskou činnost. Byly pořádány rozsáhlé rozprodeje na velkých pozemcích, kde bylo možné si z „hromad“ materiálu vybrat a odnést to, co kdo potřeboval. Lidé si součástky z rozebraných inkurantů mezi sebou vyměňovali. Poválečné období, tedy zhruba do konce padesátých let, bylo z pohledu dostupnosti součástek velmi dobré. V Praze byly dvě stálé speciální prodejny na výprodej těchto německých přístrojů. Jednou z nich byla firma Fusek¹⁹⁸ přímo na Václavském náměstí, která se soustředila na demontáže přístrojů, které včetně velmi hodnotných součástek rozprodávala za téměř symbolické ceny. Velké množství radiomateriálu se nacházelo také mezi běžnými občany. Z těchto velkých zásob materiálu čerpala radioamatérské komunita až do začátku sedmdesátých let. V tomto smyslu přinesla válečná mašinerie hodnotný „dar“ v podobě rozsáhlých zásob materiálního zabezpečení jako satisfakci za válečnou perzekuci a zákaz vysílání a významně přispěla k téměř okamžitému poválečnému rozvoji a nárůstu a dalšímu udržení tehdejší radioamatérské činnosti. Tyto příznivé podmínky přispěly ke vzniku velice kompaktní a výlučné komunity, která své společné vnitřní zájmy přenesla i přes téměř fatální ztráty v personálním obsazení¹⁹⁹ do změněných podmínek po roce 1948.

Protože ale neexistovala speciální radioamatérská zařízení, bylo nutné inkuranty upravovat nebo stavět zcela nová zařízení právě s využitím součástkové základny, zpočátku zejména z těchto zařízení. Každý radioamatér musel proto nutně být i dobrý konstruktér. Někteří měli konstruování jako hlavní činnost a radioamatérské vysílání jako doplněk ke konstrukční činnosti, jiní naopak kladli větší váhu na vysílání, přístup byl velmi individuální. Prostředky pro nákup v tu dobu mladí radioamatéři získávali např. prostřednictvím sběru druhotných surovin v souladu s dobovou rétorikou snažící se o zapojení mládeže do hospodářského dění. Dalšími zdroji elektromateriálu pak pro ně byly radiokroužky, kde bylo možné zajistit si vše potřebné ke konstruování přímo demontážemi z různých vyřazených přístrojů. Později, po podepsání dohod Svazarmu s armádou, byla amatérům k dispozici zařízení, která ze svého vybavení pro zastaralost vyřazovala. Dalším zdrojem byly např. prodejny Elektro, kde byly v rámci specializace k dispozici i radioamatérské součástky.

¹⁹⁸ Majitelem firmy byl Eduard Fusek (*1901 Valašské Klobouky – †1996 Washington, D. C.) byl český poválečný politik Československé strany lidové, za kterou byl poslancem Prozatímního a Ústavodárného Národního shromáždění, po roce 1948 exilový politik třetího odboje.

¹⁹⁹ Viz kapitola *Pod permanentní kontrolou*.

Protože se na vrcholu radiotechniky právě hrála elektronka, do konce padesátých let nebyly v tehdejších konstrukcích s dostupností potřebných součástek problémy. Podnik Tesla dokázal zejména kopírováním výrobků ze západní provenience potřebné součástky, a to včetně tehdy moderních miniaturních elektronek, vyrábět. Navíc se konstrukční postupy principiálně ani technicky příliš nelišily od tehdejších elektronkových radiopřijímačů, jejichž výroba se aktivně rozvíjela a na jejichž produkci či opravách se radioamatéři také často podíleli. Směsicí snadné dostupnosti součástek, rozvíjející se výrobou elektronek spolu se znalostním odborným potenciálem stáli radioamatéři ve špičce tohoto oboru a používali techniku na stejně vyspělé technické úrovni jako profesionálové, kterými se často oni sami zároveň stávali²⁰⁰.

Předpokladem úspěchu radioamatéra bylo technické vybavení držící krok s dobou a tuto výhodu si ponejvíce drželi radioamatéři s vazbami na výrobce techniky, zejména podniky Tesla. Tato vazba byla v podstatě podmínkou pro kvalitní vybavení, které však bylo nutné zhotovit v podstatě svépomocným způsobem. Není tedy překvapením, že přední čeští radioamatéři byly často zaměstnanci špičkových technických institutů napříč tehdy dostupným spektrem, či alespoň stáli na vlivových místech, které tyto výhody mohly poskytnout. S jejich zaměstnáním úzce souvisel vznikající obecnější „společenský trend“, tzv. „fušování“²⁰¹, který byl radioamatérské komunitě velmi nakloněn a který ještě více propojoval radioamatéry se jejich profesí. V jejich případě to byla tolerovaná a velmi rozšířená možnost využití pracovního času ke konstruování pro osobní účely. Radioamatérské konstruování se podílelo na pracovní náplni a naopak, oboje se navzájem doplňovalo. Nebylo však výjimkou ani využití pracovního času čistě pro radioamatérské konstruování, které bylo místně tolerováno i v relativně velkém rozsahu. Mnohde je nebylo možné od sebe rozpoznat. Nedílnou součástí byla možnost využití nejen dostatečného času, ale i dostupného konstrukčního materiálu a veškerého technického zařízení a zázemí²⁰².

²⁰⁰ V době největšího rozmachu radioamatérského vysílání během padesátých let radioamatéři používali špičkovou techniku na vrcholu tehdejších možností, de facto naprosto identickou s technikou profesionální, se kterou drželi krok. Rozdíl byl v podstatě pouze v šifrování obsahu profesionálních spojení.

²⁰¹ Dobový vžitý název pro využívání pracovních prostředků a zde i pracovního času k osobnímu zisku. U radioamatérů však byl cíl vlastního ekonomického obohacení, jak tento jev popisuje KNAPÍK, Jiří a Martin FRANC. *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948-1967*. 540 s., jevem zcela výjimečným, typickým bylo zejména uspokojování vlastních potřeb a případy monetizace se vyskytly jen ve zcela výjimečných případech, viz kapitola *Pod permanentní kontrolou*.

²⁰² Tento jev byl veřejně běžně exponován např. v časopise *Amatérské rádio*, kde jednotliví radioamatéři veřejně popisovali své konstrukce a experimentování za pomoci přístrojů dostupných pouze profesionálům.

„V zaměstnání, kde bylo potřebné technické vybavení, jsem měl šéfa radioamatéra. Co jsem potřeboval k radioamatérení jsem si udělal tam. Tehdy byla prostě jiná situace. To už nikdo nepochopí, že jsem si mohl třeba týden dělat to, co jsem chtěl. Byl dostatek času, někdy jsem si svou práci udělal dopředu, jindy se čekalo na dodávky dílů a podobně. Vždy se to dalo nějak udělat. Konstruování se tedy odehrávalo v zaměstnání, kde bylo potřebné vybavení včetně potřebného času k dispozici.²⁰³ Všichni měli nějaké známé. Můj bývalý soused, pracoval ve vývoji v Tesle Rožnov. V rámci svého zaměstnání jsem si za ním zajel a odvezl si předem domluvené součástky. V přijímací hale jsme si podali ruce, a tímto způsobem mi předal to, co jsem potřeboval. Nebyl to žádný problém.“²⁰⁴

Takové nastavení prostředí v podnicích však vytvořilo velmi dobré elementární zázemí pro radioamatéry.²⁰⁵ Bylo to kontinuální, přirozené adaptační propojení komunity vzniklé již hluboko před válkou, přenesené do nového prostředí, které nebylo možné institucionálním podrobením přerušit. Tichá tolerance nadřízených, kterými mnohdy byli také radioamatéři, byla vnímána radioamatéry jako jistý projev pochopení pro hlubokou radioamatérskou vášeň a byla typickým dobovým koloritem, který však plynul z přirozeného zájmu radioamatérů. Radioamatéři-zaměstnanci si většinou sami balancovali poměr „pracovního“ a „radioamatérského konstrukčního“ času a tím udržovali tyto dvě složky v relativní rovnováze. Takto nastaveným mechanismem a ponecháním určité míry „kreativní volnosti“ byla umožněna a zajištěna jistá míra přirozeného rozvoje, zároveň využitelná pro progresivní rozvoj vývoje a výroby v podobném duchu, jak to lze vidět v některých současných osvědčených firmách. Ve specifických podmínkách byl tedy umožněn přirozený rozvoj přes to, že se nejednalo o plánovaný cíl, ale spíše o neoficiální proces s tichou tolerancí, který se usadil hluboko do povědomí radioamatérské komunity a stal se její přirozenou součástí s potenciálem částečné kompenzace jiných dobových komunitních omezení. Přes to, že toto nastavení nebylo oficiální, vztahovaly se na něj i ochranné mechanismy²⁰⁶, které vymezovaly hranice této „tolerance“. Základní premisou byla neziskovost, v opačném případě hrozil postih za neoprávněné obohacování. Další roli hrál již zmíněný vhodný balanční poměr, který byl na konkrétních pracovištích různý.

²⁰³ Rozhovor č. 2 s Jiřím Pečkem, vedl Roman Tobiška, Přerov, březen 2018.

²⁰⁴ Rozhovor č. 1 s Jiřím Pečkem, vedl Roman Tobiška, Přerov, listopad 2017.

²⁰⁵ Tento lze vysledovat např. v časopise Amatérské rádio, kde byl de facto veřejně exponován. Radioamatéři tam např. popisovali, jak si na speciálních přístrojích, které sami nevlastnil, seřizovali svou vysílací techniku.

²⁰⁶ Viz kapitola *Pod permanentní kontrolou*.

Relativní dostatek času na konstruování spolu s hojným využíváním elektronek zůstal spojitě zachován až do roku 1989. V padesátých letech však nastal první zásadnější problém se speciálními součástkami. V té době začalo být celosvětovým moderním milníkem vysílání SSB modulací²⁰⁷. K tomuto bylo nutné použít speciální díly, tzv. filtry²⁰⁸, jejichž stavba byla konstrukčně poměrně velmi složitá a vyžadovala profesionální vybavení. Navíc zde nebyly k dispozici krystaly²⁰⁹, nutné k jejich stavbě. Ty byly získávány přímo ze zahraničí po dohodě, realizované v rámci radioamatérského radiového spojení. Protože se jednalo o krystaly z amerických inkurantních radiostanic, zaslali je českým radioamatérům radioamatéři američtí. Radioamatéři schopní postavit SSB zařízení si s mírným zpožděním udrželi kontinuitu s nastupujícím světovým technickým trendem způsobu vysílání a stali se tak špičkovými radioamatéry nejen v rámci české radioamatérské komunity, ale i té celosvětové. Byli zpočátku jedněmi z mála radioamatérů z „východního bloku“, schopnými komunikovat tímto moderním a trendovým způsobem. Není tedy náhodou, že tito radioamatéři byli zároveň i špičkovými profesionály s přístupem k tehdejší nejmodernějšímu přístrojí, bez kterých by zkonstruování nových radiostanic s vyšší technologickou úrovní bylo již velmi obtížné. Doprovodným jevem tohoto vývoje bylo dotváření vnitřních hierarchických vztahů uvnitř české komunity a vybudování skupiny radioamatérských „leaderů“ definovaných technologickým náskokem. Tato skupina prostřednictvím dosažených celosvětových radioamatérských úspěchů při vysílání, které byly z velké části určovány dosaženou výší technologické úrovně použité techniky, postupně zastínila kultovní pionýrské radioamatéry z první generace a stala se novými, moderními inovátorskými komunitními „vzory“ propagujícími progresivní směry v radioamatérismu. Pro radioamatérskou komunitu se tito jedinci stali zároveň cenným zdrojem nových informací, získaných stavbou zařízení a zejména prostřednictvím nového druhu radiového spojení se světem. Tímto způsobem se nová „elita“ aktivně podílela na dalším rozvoji celé komunity a pomohla udržet krok s celosvětovým vývojem radioamatérismu.

Výhodou zaměstnaneckého poměru v radiotechnických firmách byla také možnost přístupu k jinak v podstatě nedostupným součástkám. Celosvětovým vývojovým posunem od elektronek k polovodičům, které se zde však zatím nevyráběly, vznikla mezi

²⁰⁷ SSB -druh modulaace vysokofrekvenčního signálu, tzv. „single side band“.

²⁰⁸ Elektrické filtry slouží k potlačení nebo zdůraznění určitých kmitočtů.

²⁰⁹ Krystal je elektrotechnická součástka používaná v elektronických obvodech jako rezonátor s velmi přesnou a stabilní rezonanční frekvencí.

radioamatéry součástková nedostatečnost. Přes dostatek součástek z inkurantů se začal nejprve projevovat deficit tranzistorů, nezbytných pro další moderní konstrukce radiozařízení. Radioamatéři začali využívat své výhody v možnosti komunikace se zahraničím a nechávali si potřebné součástky v menších množstvích zasílat přímo od zahraničních radioamatérů nebo od svých příbuzných. Zasílání bylo bezproblémové a na součástky doručené poštou nebylo ani uplatňováno clo. Pro udržení svých zařízení ve světovém standardu v období „technologického skluzu“, tedy součástkové nedostatečnosti způsobené zaostáváním tzv. východního bloku, využili radioamatéři přímo výrobky tzv. západní provenience. Aby udrželi aktuální krok se „západem“, museli inovativně použít i jeho výrobky. Opožděnou realizací výroby polovodičů s přídomkem kopie západních výrobků, které byly ale zpočátku redistribuovány pouze zpět do potřebného průmyslové výroby a nedostaly se do maloobchodní distribuce, dále vzrostla důležitost podniků pro radioamatéry jako zdrojů jiným způsobem nepřístupného konstrukčního materiálu. Nedostatkové specifické součástky tak začaly být přístupné pouze prostřednictvím známých, zejména v pobočkách podniku Tesla. Rozvinuly se čilé výměnné aktivity, ve kterých sehrávaly hlavní role osobní kontakty mezi radioamatéry a často např. i mezi bývalými spolužáky. Tímto způsobem si radioamatéři s možností přístupu k těmto zdrojům upevnili své pozice na čelních místech komunitní hierarchie v souladu se snadnějším přístupem ke špičkovým technologiím a udržení si vysokého technického a inovátorského standardu uvnitř komunity. Právě inovátorský přínos byl opět informačně obohacujícím prvkem pro celou komunitu.

Přes to, že se i specifické součástky v Československu vyráběly, byl pro běžné amatéry bez těchto výhod problém v možnostech jejich dostupnosti v běžné distribuční obchodní síti. Část součástek se sice i do tohoto sektoru později dostala, ale stále v nedostatečném množství. Součástky byly později nabízeny např. v rámci inzerce v časopise *Amatérské rádio*²¹⁰. Ty běžně nedostupné tak musely nutně pocházet přímo z podniků, které je vyráběli a ze kterých byly zcizovány. Problémy s tím měli i někteří známí radioamatéři, kteří takto odnášeli a prodávali součástky z fabriky. Známý jsou však i případy, které skončily obviněním z rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví²¹¹ a byla jim v této souvislosti odebrána i vysílací licence. Z důvodů nemožnosti prokázání

²¹⁰ Inzerce nesla nejprve název „*Malý oznamovatel*.“

²¹¹ KNAPÍK, Jiří a Martin FRANC. *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948 -1967*. Svazek II, 778 s.

původu věcí neexistovaly ani oficiální burzy. Vznikl však například projekt korespondenční výměnné burzy, který pak vycházel na cyklostylovaném letáku. Postupně se však vytvořilo vzájemné radioamatérské povědomí, který amatér se čím zabývá a jaké součástky má k dispozici. Součástky se navzájem dle potřeb směňovaly. Tato materiální nouze podnítila mnohé radioamatéry k tomu, že se naučili vymýšlet a konstruovat složitější celky a obvody z jednodušších součástek. Tím zdokonalovali svůj technický um. Konkrétní radioamatéři schopní vymyslet či zkonstruovat chytrou a relativně dobře replikovatelnou konstrukci i v těchto podmínkách si uvnitř komunity vybudovali až adoračního pozici. Paradoxně tak materiální nedostatek nezamýšleně podporoval rozvoj technické zdatnosti. Přesto byla výhoda zaměstnání přímo v radiotechnickém průmyslu z hlediska dostupnosti strategických součástek potřebných pro konstruování a „vrcholový“ radioamatérismus až zhruba do osmdesátých let fatální a byla vnímána jako jistá profesní výhoda té doby. Se značným zpožděním se polovodiče postupně dostávaly i do maloobchodní sítě, např. prostřednictvím speciálních podnikových prodejen, výhoda přímého přístupu však přetrvávala, výroba byla vždy dále než distribuce a nasycení poptávky v prodejních sítích.

Podobná situace s nedostatkem tranzistorů, které se zpočátku nedaly zakoupit z důvodů nedostatečně dimenzované kapacity výroby, jež stěží pokrývala svou vlastní spotřebu, se následně opakovala koncem sedmdesátých let po zavedení výroby tehdy velmi drahých integrovaných obvodů. Tyto obvody začali radioamatéři používat zejména k řízení vysílačů postavených z tranzistorů, ale stále ještě i v kombinaci s elektronkami²¹², a stávající konstrukce tak spíše „jen“ zdokonalovali o sofistikovanější možnosti řízení a ovládání. V tomto období se však již začala překrývat dříve nezbytná konstrukční podmínka s možností nákupu hotových továrních zařízení. Již v sedmdesátých letech si někteří radioamatéři pořizovali zařízení v zahraničí. Většinou nelegální dovoz zařízení ze zahraničí byl ale velmi problematický a získání zahraničního továrního vysílacího zařízení velmi obtížné a zároveň i velmi ekonomicky nákladné. Mnoho lidí mělo s dovozem radiozařízení problémy, které pramenily z nedovoleného a utajeného dovozu.²¹³ Radiostanice pašovali např. lodníci pracující pro námořní dopravu, z nichž někteří byli radioamatéry, kteří jako profesionálové zajišťovali radiové spojení lodí s pevninou. S nástupem osmdesátých let již bylo možné legálně zakoupit omezený počet českých²¹⁴,

²¹² Elektronky se využívají ve vysílačích s vysokými výkony dodnes.

²¹³ Viz kapitola *Pod permanentní kontrolou*.

²¹⁴ Radiostanice vyráběl Svazarm. Výrobky však neměly technickou kvalitu i při vysoké ceně z důvodů malých sérií s vysokými výrobními náklady.

ale i zahraničních²¹⁵ továrně vyráběných zařízení, která byla ale nadále velmi drahá a stále mimo ekonomické možnosti většiny radioamatérů. Někteří radioamatéři také nelegálně stavěli radiostanice i na zakázku.

Přibližně do konce sedmdesátých let byl vývoj elektroniky na našem území před světem výrazně uzavřený. V tomto smyslu byla radioamatérská komunita inovátorským útvar, schopným si pomocí rozvíjení vlastního znalostního obzoru vypomoci omezenými dostupnými technickými prostředky, neváhala však využít, ač také omezeně dostupné, pokročilejší „západní“ zdroje techniky. Následná osmdesátá léta a vývoj situace v dostupnosti radiotechniky charakterizovaly technologické změny a raketově zvýšená kvalita zpracování, zejména v oblasti mikroelektroniky, která celosvětově prolamovala samotný industriální koncept racionality a tím hluboce zasahovala i do konceptu socialistické společnosti. Svět socialismu se již sotva mohl vyhnout světovému vývoji svým uzavřením do neprůhledně izolované a ideologicky zatvrzelé bubliny s výhledem do krajiny pouze žádoucích a schválených ideologických hesel.²¹⁶ Pro radioamáterismus a jeho do té doby nezbytnou konstrukční složku mohu po roce 1989 v souladu s výše citovanou charakteristikou doby využít nejen Pullmanem použitou stat' Prognostického ústavu, ale i zparafrázovaný název knihy „*Konec experimentum*“. Upravený název ve svém obsahu ve zkratce nejlépe vystihuje rychlé utlumení předešlého rozsáhlého konstrukčního období s příchodem dostupnosti komerčně vyráběných radioamatérských zařízení, jejichž technologické zpracování již bylo pro radioamatéry nedostižné a jejich obsluha byla navíc více přívětivější, lepší a jednodušší než u amatérsky konstruovaných zařízení. Propojením integrovaných obvodů a mikroprocesorů²¹⁷ na malých konstrukčních plochách se stala stavba na amatérské úrovni nemožnou. Průmyslovým vývojem integrovaných obvodů, které se staly základem nových informačních technologií, bylo pravděpodobně definitivně amatérské konstrukční období ukončeno. Důvodem se nestala pouze nemožnost provedení těchto konstrukcí v domácích podmínkách, ale zároveň také všeobecná materiální i cenová dostupnost nově volně dosažitelné vysílací techniky v podobě již vyráběných zařízení.

²¹⁵ Oficiálně bylo dovezeno několik kusů výkonných radiostanic. Mezi radioamatéry se začaly ve větší míře objevovat relativně laciná zařízení firem YAESU a Kenwood, zejména díky politice západoněmecké firmy RICHTER, která je pro nás dodávala za velkoobchodní ceny, ve kterých nebylo účtováno clo a DPH. Viz PEČEK, Jiří. *Vývoj radia a radioamatérského hnutí ve světě a u nás*.

²¹⁶ PULLMANN, Michal. *Konec experimentu*. 148-150 s.

²¹⁷ MAYER, Daniel. *Stručné dějiny oborů*. 34 s.

„Po revoluci mohli začít vysílat i ti, kteří si neuměli rádio postavit, nebo neměli kanály, aby si ho mohli nechat dovézt z ciziny a neměli ty strašné peníze, co to za bolševika znamenalo. Takže vyrazili na západ na burzy a nakoupili si profesionální zařízení z druhé ruky ne zcela levně, ale za přístupnou cenu. A vysílání u nás šíleně ožilo, počet radioamatérů stoupl určitě více než o sto procent. Dopad to tedy mělo blahodárný.“²¹⁸

Bezprostředně po roce 1989 dominoval především nákup zařízení z druhé ruky, poté dostala přednost zejména tovární zařízení, které bylo možné si objednat nebo dovézt ze zahraničí. Místní trh pak postupně zaplavila komerční, průmyslově vyráběná zařízení, distribuovaná mnohými nově vzniklými specializovanými firmami²¹⁹. Nově také začala sloužit radioamatérská setkání, včetně tehdy nového Holického mezinárodního setkání, zároveň i jako burzy radiomateriálu a radiotechniky²²⁰. Získání radioamatérského zařízení se tímto způsobem transformovalo čistě do otázky individuálních ekonomických možností.

Rychlý technický rozvoj konce dvacátého století radioamatérům zcela protekl mezi prsty a radioamatérská komunita se velmi rychle ocitla na samém okraji technického pokroku. Z pohledu průmyslové výroby se přemístila z pozice jejího dlouhodobého leadera na stranu spotřebitele. Nadále radioamatéři konstruovali již jen nižší prvky vysílacího řetězce, jako antény a jejich příslušenství. Klasičtí konstruktéři ubývali nejen pod tlakem nové techniky, ale i přirozeně, věkem. Jedinci, kteří se nadále zabývali přímo konstruováním radiových zařízení tak činili zejména pro radost z vlastního tvoření, ovšem s vědomím technologické nostalgie²²¹ takového počínání. Z bývalých uznávaných odborníků se tak i v rámci radioamatérské komunity postupně stávali spíše „podivíni“. Náhlá polistopadová byrokraticky neomezená dostupnost vysílací techniky se podílela na posledním vzednutí vlny zájmu²²² o radioamatérismus, který byl ještě stále velmi atraktivní a jedinou komunikační bezdrátovou technologií. Toto období se dá považovat za zrod třetí generace českých radioamatérů, která se soustředila prakticky již jen na praktickou komunikaci a kterou považuje druhá generace za „netechnickou“ právě ve

²¹⁸ Rozhovor č. 2 s Janem Litomiským, vedl Roman Tobiška, Praha, květen 2018.

²¹⁹ Např. Elix spol. s r.o. Praha, DD AMTEK Praha a mnohé další.

²²⁰ Zpočátku byla prodejci masivně nabízena inkurantní technika všeho druhu.

²²¹ V současnosti je konstruování radioamatérských zařízení pouze ojedinělé, stavebnice těchto zařízení nabízí jako jedna z mála fy. Electraft.

²²² Po roce 1989 došlo k nárůstu radioamatérské obce ze zhruba 4 tis. na 6 tis. členů. Byla uvolněny i některé neamatérské bezlicenční vysílací frekvence, kde došlo k masivnímu nárůstu komunikace, zejména v pásmu tzv. občanských radiostanic. Počet jeho uživatelů již dnes nelze zjistit, dle mého názoru jich ale bylo minimálně v řádu tisíců.

smyslu minimálního konstrukčního úsilí. Tato vlna však již měla velmi individualistický charakter a potvrdila spolu s dalšími vlivy celospolečenského vývoje trend rozpadu dřívějších komunitních vazeb, založených právě na potřebě společného konstruování. Nástupem mobilních operátorů a zejména internetu zájem prudce opadl a těžiště zájmu o radioamatérismus se vrátilo zpět mezi radioamatéry druhé generace, převážně již separovaných do individuálních ulit. Přes to, že druhá generace radioamatérů označuje své nástupce za „netechnické“, sama intenzivně začala využívat komerčních zařízení v podstatě ihned, jakmile se staly dostupnými. Označení „netechniků“ tak plyne spíše z nižšího vědomostního odborného technického potenciálu třetí generace, která již neprošla v minulosti nezbytným procesem stavby radiozařízení a nevznikla jí potřeba se těmito postupy detailně zabývat.²²³

Listopadové události však nelze vnímat ve vztahu k vývoji komunity jako bod okamžitých změn či rychlého překlopení, ale je spíše hranicí „horizontu událostí“, od kterého se tento trend začal pravděpodobně nenávratně přechylovat právě směrem ke komercializaci a postupně převládl a pohltit bývalé uznávané mistry konstruování, kteří byli v počátcích nejen vně komunity předmětem téměř adoračního uctívání. Konstruování tak zůstalo v podstatě jistou nostalgickou hrdostí starších radioamatérů, kteří mají tento vztah pevně zafixován jako součást své radioamatérské i profesní identity a na ní jsou v tomto světle dodnes hrdi. Radioamatérská komunita však jako celek původní přirozené elementární konstruování nejprve omezovala a v dalším silném proudu, po vplutí do světového oceánu dějin své dlouholeté elementární konstrukční pionýrské a inovátorské curriculum vitae pravděpodobně definitivně opustila. V nových podmínkách se stává vlastní technika pro komunitu spíše pouze prostředkem k realizaci „nadstavbových“ radioamatérských projektů. Tento trend byl načrtnut již začátkem šedesátých let, kdy pouhé konstruování přestávalo v rámci radioklubů být nejdůležitějším sdružovacím tmelem.²²⁴

²²³ Část třetí generace radioamatérů se zaměřila na digitální provozy, které jsou v podstatě založeny na továrních výrobcích a jejich provozování spočívá již zejména v softwarovém naprogramování.

²²⁴ Viz kapitola *Kolektivní stanice*.

5.8 Vliv proměny dostupnosti odborné literatury

Literatura v podobě domácích odborných časopisů²²⁵ sehrála jednu ze zásadních rolí při výběru hobby a celého životního směru v samých počátcích radioamatérismu druhé generace. Kultovní časopisy, zejména *Amatérské rádio*, *Radioamatérský zpravodaj* a *Krátké vlny*, provázely celý komunitní život a sdružovaly kolem sebe radioamatéry druhé generace již bezprostředně od poválečných let. Jedinečnost periodik byla podtržena nejen tehdejšími technickým obsahem, ale také jejich problematickou dostupností²²⁶ na prodejních pultech, způsobenou nedostatkem výrobních kapacit. Nedostatečným počtem výtisků časopisy neprvoplánovaně podněcovaly i atmosféru exkluzivity a jedinečnosti radioamatérismu přímo uvnitř komunity.

Na procesech proměny komunity se podílela i další domácí odborně zaměřená literatura, která prodělala svůj vlastní vývoj. Nejprve po roce 1948 začalo docházet ke změnám v obsahu. Do odborné literatury byla implementována ideologie, která nebyla dříve přítomna. V časopisech se objevil ideový úvodník s jasnou politickou orientací směrem k Sovětskému svazu, která byla nepřehlédnutelným typickým přístupem té doby. Odborná stránka však implementací politických pasáží neutrpěla vážnější ztráty. V padesátých letech byla v knihkupectvích i veřejných knihovnách již velmi dobře dostupná domácí odborná, systematická, komplexně pojatá literatura.²²⁷ Jejimi autory byli předváleční zkušení technici a radioamatéři druhé generace ji v porovnání s později vydávanou literaturou považují za velmi kvalitní. Jejich autoři čtenářům poskytli své dlouhodobě získávané zkušenosti koncentrované na jednom místě. Nebylo již nutné složitě a pionýrsky experimentovat, ke stavbám zařízení stačilo využít zkušeností soustředěných v této literatuře. Poprvé tím vznikla možnost odpojit se z bezprostřední osobní závislosti na starších radioamatérech, které nebylo nutné přímo fyzicky kontaktovat. Domácí literatura tak „vychovala“ velké množství radioamatérů, jež se v raném věku formovali jako noví pováleční individualističtí radioamatéři. Ti využívali možnosti radioklubů spíše ke svému na nikom dalším nezávislému konstruování. Zde se již u zapálených a osvěcených jedinců projevila inklinace k přirozenému individuálnímu radioamatérismu směřujícímu

²²⁵ Viz kapitola *Počátek-volání vln a práce s mládeží*.

²²⁶ Bylo nutné vystát si na výtisk frontu nebo mít známé v distribuční síti. Ani autorům přispívajícím články do nebyla zajištěna rezervace výtisků. Situaci řešili např. prostřednictvím spolupráce se zahraničními radioamatéry, se kterým si pomocí poštovní služby výměnným způsobem oboustranně zajistily dostupnost časopisů, protože distribuce do zahraničí měla přednost.

²²⁷ Např. kniha *Kurs radiotechniky*, viz příloha *Ostatní*.

k získání individuálních vysílacích licencí, jehož plnému rozvinutí však bránily limitované specifické vnější podmínky. Důležitá je ale sama existence této inklinace, která dále napomáhá pochopení vývoje, zejména změnám po roce 1989.

„V osmačtyřicátém se to začalo zcela měnit, začala do toho vstupovat ideologie. Před tím tam nebylo vůbec nic. V časopisech se začal vyskytovat ideový úvodník. Bylo to orientované dosti politicky ve stylu Sovětských radioamatérů – náš vzor. Dodnes vzpomínám na zakoupení časopisu Amatérské rádio a v něm tklivé básně Kohouta, jak nám zemřel otec.“²²⁸

Nezastupitelnou úlohu v radioamatérské rovině sehrála také dostupnost zahraniční literatury po nástupu SSB modulace do vysílání. Protože tento způsob vysílání měl své počátky v Americe, byla i patřičná literatura produkována na druhé straně oceánu a přístup k ní nebyl pro všechny radioamatéry rovný. Zde se opět projevila výhoda propojení vzdělání a hobby s profesí, související se špičkovými technickými profesionálními pozicemi. Zatímco většina radioamatérů konstruovala zejména podle české literatury, „elitní“ skupina komunity odpoutána od bezprostřední závislosti na starších radioamaterech, otevřela další možnosti hledání informačních zdrojů a jejich nalezením mohla pokročit v konstrukcích podle literatury zahraniční a v souladu se světovým vývojem. Například studenti radiotechniky v Poděbradech měli k dispozici zahraniční literaturu a některé časopisy již na vysoké škole. Dále byly dostupné i v technické knihovně. Na vědeckých pracovištích se také daly objednat v rámci výzkumu v podobě čínských reprintů²²⁹. Dalšími zdroji „západní“ literatury byla bývalá DDR²³⁰. Dostupnost další konkrétnější speciální literatury pak byla závislá na konexích v zahraničí, odkud si ji bylo možné nechat zaslat.²³¹ Pro radioamatéry byl nejzásadnější zejména americký časopis *QST*²³², kde byla popsána výroba výše zmíněných filtrů²³³ pro výrobu SSB radiostanice. Časopisy a literaturu si pro neexistenci kopírovacích strojů radioamatéři přímo v knihovnách obkreslovali a texty následně po opisu i překládali. Dobrá znalost technického anglického jazyka byla nutným předpokladem pro úspěšné replikování

²²⁸ Rozhovor č. 2 s Václavem Všečekou, vedl Roman Tobiška, Praha, březen 2018.

²²⁹ V Čínské lidové republice se dlouho vydávaly knihy bez jakýchkoliv autorských práv a daly se běžně z této země objednat.

²³⁰ Německá demokratická republika (NDR, GDR), bývalý stát socialistického bloku v letech 1949-1990

²³¹ Typicky např. příbuzní v zahraničí, ale i po domluvě se zahraničními radioamatéry.

²³² QST je časopis pro amatérské rádiové nadšence, který vydává americká Radio Relay League (ARRL) od roku 1915. Viz ARRL *The national association for AMATEUR RADIO* [online]. Dostupné z: <http://www.arrl.org/qst>.

²³³ Viz kapitola *Vliv proměny dostupnosti součástkové základny a vysílací techniky*.

konstrukcí. Právě z těchto časopisů se radioamatéři také dověděli o existenci tehdejší novinky, tranzistoru. Dalším zdrojem kvalitní literatury, který se řadí mezi tuzemské zdroje, byl sekundární produkt tzv. seminářů, pořádaných v šedesátých letech.²³⁴ Byly jimi odborné technické sborníky, které doplňovaly nevelkou základnu dostupné kvalitní odborné literatury u nás. Mnoho odborné literatury pocházelo i ze Sovětského svazu. Dostupný byl např. časopis *Радио*, což byla verze „sovětského *Amatérského rádia*“. České *Amatérské rádio* ale bylo paralelně shodné se sovětskou verzí, zejména v politické části, která např. propagovala různé tehdejší veřejné činitele.²³⁵

Jistým milníkem v dostupnosti literatury byl rok 1968, kdy se pootevřením hranic rozšířily možnosti i v získání zahraniční odborné literatury a došlo k rozšíření technických znalostí v rámci celé komunity. Literatura v následné době tzv. normalizace již nedosahovala úrovně kvality předešlých let. Z dostupné literatury byl význačnější pouze pokus přibližně pětidílného vydání radioamatérských knih autora Jožky Daneše. Kniha však byla časově normována, další autoři museli své příspěvky dodat včas, aby mohla kniha vyjít v naplánovaném termínu. Vzhledem k těmto okolnostem vznikl nekoncepční, spíše nahodilý produkt a v této kvalitativní rovině zůstala technická literatura de facto zakonzervována do konce osmdesátých let. Po roce 1989 se knihovny odbornou literaturou postupně dostatečně saturely²³⁶.

Z dostupné technické, částečně americké volně dostupné literatury do slova a písmene vyvěraly prameny úspěšně splavného toku pro místní radioamatérskou plavbu na radiových vlnách. Literatura z obou stran bipolárního světa se zásadním způsobem podílela na zrození české inovátorské amatérsko – profesionální leaderské elity, jejíž inovátorství spočívalo především v efektivním využití přístupu k informacím, podpořeným přístupem ke špičkové technice a součástkám spolu s využitím vlastního mentálního potenciálu. Radioamatéři dokázali naplno využít a přenést praktické výsledky ze světa koncentrovaného do obsahu literatury hmatatelným způsobem i „ze západu na východ“. Tímto způsobem přebírání a kopírování vývoje konstrukcí spojeného s vlastním vývojem přinášeli nezbytný pokrok jak do radioamatérské komunity, tak zároveň i do celé za svět

²³⁴ Viz kapitola *Setkávání, srazy*.

²³⁵ Výhodou bylo nejen větší množství odborných článků než v české verzi, ale i fakt, že v Sovětském svazu přijaly Americký způsob kreslení schémat mnohem dříve než u nás. V politické části však bylo mnohem rozsáhlejší a český časopis *Amatérské rádio* byl v této části de facto paralelně shodný se sovětskou verzí. Viz příloha *Ostatní*.

²³⁶ Přibližně od roku 1995 byla odborná literatura bez rozdílu hranic postupně dostupná v celé své šíři v internetové síti.

již pomalu technicky zaostávající české společnosti. Nepřehlédnutelným faktorem jejich činnosti bylo projevené zjevné nadšení viditelné v jejich tehdejší přístupů nejen ve vyhledávání literatury, ale ve sledování celého vývoje a obecně neutuchajícím entusiasmu, který považují za další ze silných vnitřních hnacích motorů radioamatérské komunity. Literatura byla pro druhou generaci radioamatérů zejména v padesátých a šedesátých letech nenahraditelným prvotním materiálem nutným ke konstruování moderních zařízení, na který se bezprostředně vázala následná dostupnost patřičných součástek²³⁷. V této symbióze pak bylo možné zkonstruovat špičková zařízení na světové úrovni a významně snížit technologický deficit především díky vlastním iniciativám jednotlivců soupeřících s počáteční vědeckou a systémovou neochotou přijmout nezbytný posun vpřed. Sedmdesátá a osmdesátá léta nebyla tolik progresivní a neprokázala v obsazích technické literatury překonat své předchůdce. Radioamatéři třetí, polistopadové generace již nebyli primárně technicky zaměřeni a přes snadnou dostupnost u nich odborná literatura sehrála v dalších letech pouze minimální, nezbytně nutnou informační roli v podobě příruček²³⁸ pro vykonání radioamatérské zkoušky. I pro generaci druhou, která se postupně také etablovala jako uživatelé profesionálně vyráběné radiotechniky, měla pro útlum praktického konstruování přínos již spíše teoretický.

5.9 Dobrodružství na vlnách

Intenzivní dobrodružná stránka byla v radioamatérismu do roku 1948 kontinuálně zaimplementována jako pionýrská a objevitelská složka již z předválečných dob, kdy měl radioamatérismus nádech „svobodné tvorby“. První kontakty s radiotechnikou se tedy pro druhou generaci vyznačovaly dědictvím předválečného technického dobrodružství z poznání spojeného s intenzivním prožíváním vlastního mládí.²³⁹ Prvotní pionýrské nadšení z poznání mírně snížil vývoj techniky, který se vlivem války zrychleným tempem posunul od elementárních a nahodilejších experimentů do systematické a teoreticky dobře podchycované činnosti. I přes následný organizační zlom zůstala po roce 1948 jak

²³⁷ Viz kapitola *Vliv proměny dostupnosti součástkové základny a vysílací techniky*.

²³⁸ Tyto knihy, jejímiž autory byli zástupci druhé generace, byly ze strany radioamatérské komunity pravděpodobně posledním koncepčním pokusem směřujícím k získání nových radioamatérů do svých řad, které byly několik let po roce 1989 v tomto smyslu pro svou koncepci „vše v jednom“ a „v kostce“ hojně využívány de facto i naprostými laiky se zájmem o radioamatérské vysílání.

²³⁹ Viz kapitola *Počátek-volání vln a práce s mládeží*.

objevitelská, tak i dobrodružná složka a nadšení v komunitě ve vysoké míře zachovány v několika dalších podobách²⁴⁰. Následná obtížná dostupnost vysílací licence, která nebyla přístupná pro každého,²⁴¹ ještě uměle navyšovala atmosféru exkluzivity a jedinečnosti a tím i „index“ dobrodružnosti radioamatérismu. Svůj podíl neslo i celospolečenské budovatelské poválečné nadšení s dobrodružným nádechem, které se přeneslo i do společenství radioamatérského. Bezprostřední poválečná a pak šedesátá léta se obecně vyznačovala technickým nadšením, jehož součástí, zejména se svým konstruktérským zaujetím byla i radioamatérská komunita. Spolu s režimními potřebami tak radioamatéři sdíleli na rezonujících vlnách atmosféru nadšení z technického pokroku, zabarveného nejen „do rudého spektra“, ale i do dalších barev „dobrodružství doby“.

Radioamatérská činnost nebyla od roku 1948-1989 primárně motivována ekonomicky. Finanční složka byla upozaděna a nebyla hlavním motorem v hobby, a to ani na profesionální úrovni. V tomto období byla ekonomika „externalizována“, radioamatérům odejmuta a přestala být bezprostředním existenčním faktorem. Ekonomická složka proto nemohla být v období nivelizovaných platů a nemožnosti dalšího zvyšování výdělku hnacím motorem komunity. Motivací se tak stalo především přetrvávající elementární nadšení těsně propojené s prožitým radiotechnickým dobrodružstvím.

Svůj podíl na prožívaném dobrodružství a zaujetí však měly velkou měrou také tehdejší přírodní podmínky, bezprostředně spojené se sluneční aktivitou. Umožnily mimořádné, vynikající a doposud nezopakované šíření radiových vln,²⁴² které přilákalo mnoho zájemců o vysílání. Postupně se otevřela nová příležitost pro prožití další jedinečné roviny radioamatérského dobrodružství v podobě snadno realizovatelného globálního spojení. Tehdejší solidní, dobře dostupná součástková základna, přístupná kvalitní literatura a vynikající podmínky šíření byly pro radioamatérskou komunitu v padesátých letech ideálním triangulačně vybalancovaným systémem, schopným podnitit a unést vysokou míru nadšení lidí pro špičkovou techniku i navzdory temným spodním proudům

²⁴⁰ Např. individuální dobrodružství při samotném radiovém vysílání, konstrukční dobrodružství, dobrodružství vzájemného setkávání atp.

²⁴¹ Viz kapitola *Pod permanentní kontrolou*.

²⁴² Mimořádné podmínky šíření radiových vln ionosférickými vrstvami atmosféry, které bezprostředně ovlivňuje sluneční koronární aktivita. Tehdejší mimořádné podmínky jsou při současných znalostech považovány v budoucnu neopakovatelné a z tohoto pohledu mají jako jedna ze složek ve vývoji radioamatérismu nepřehlédnutelný význam. Podmínky umožnily např. bezproblémové rádiové spojení s U.S.A.

ideologického omezení²⁴³. Svůj podíl na dobrodružnosti radiového spojení mělo také jako supplement sloužící kouzlo dalek, které neměl člověk možnost osobně navštívit, podtržené dále nádechem tehdejší rozpadu koloniálního světa a vznikem radioamatérských expedic, vysílajících z různých vzácných zemí a ostrovů, odkud nikdo před tím nevysílal. Mnozí radioamatéři se díky špičkové technice²⁴⁴ a např. i možnosti cestování v rámci pracovních povinností dostali do čela světových radioamatérských závodů. Tento ideální stav setrval a s postupně sestupnou tendencí byl dále zachován přibližně do poloviny šedesátých let. Tato doba je radioamatérskou komunitou zpětně považována za „zlatá léta radioamaterismu“ a jeho první vrchol, který se shodou okolností částečně kryje i se „zlatými šedesátými“ léty. „Zlatá šedesátá“ typická celospolečenským uvolněním²⁴⁵ po předcházejícím tuhém přístupu režimu tak pro ně nebyla jen iluzí nejranějšího radioamatérského mládí bez přítomnosti politického backgroundu²⁴⁶, ale již oproti politicky příliš nevnímaným padesátým letům i komplexněji vnímaná a zřetelná realita, znásobená doznívajícími vynikajícími podmínkami šíření radiových vln.

Pocit exkluzivity a na něj navázaný pocit dobrodružnosti také silně ovlivňoval faktor nedostupnosti spojení v civilním sektoru. Je nutné vzít v úvahu, že od poválečných do konce osmdesátých let byla zejména bezdrátová komunikace „institucionální“ technologií v rukou státu a měla pro běžného občana téměř setrvalý punc čehosi nedosažitelného.²⁴⁷ I když byla v amatérské činnosti stěžejní technika, která tvořila její samotný základ, byla komunikace zásadní přidanou hodnotou. Cílem radioamatérského snažení nebyla pouze samotná technika, přestože byla předmětem uctívání a podmínkou pro provoz. Permanentně přítomný cíl byl zároveň i humanistický, byla jím komunikace člověka s člověkem. Možnost takové komunikace přidala českému radioamaterismu na atraktivnosti svou cechovní privilegovanou exkluzivitou.

²⁴³ Viz kapitola *Pod permanentní kontrolou*.

²⁴⁴ Možnost konstrukce SSB zařízení, viz kapitola *Vliv dostupnosti součástkové základny a vysílací techniky a Vliv proměny dostupnosti odborné literatury*.

²⁴⁵ FRANC, Martin a Jiří KNAPÍK. *Volný čas v českých zemích 1957 - 1967*. Autoři tvrdí, že navzdory geopolitické příslušnosti k sovětskému bloku nepřestala být česká společnost součástí euroatlantické civilizace a společenskou poptávku po volném čase podnítilo po roce 1956 mimo jiné opětovné navazování kontaktů s „vyspělými západními státy“ 52 a 109 s. Autoři tak naznačují, že volný čas, respektive různé formy jeho trávení, se v české společnosti v padesátých a šedesátých letech prosazoval nezávisle a často i v rozporu s mocensko-politickými záměry stranických funkcionářů.

²⁴⁶ Viz kapitola *Počátek-volání vln a práce s mládeží*.

²⁴⁷ Dlouhodobě přetrvávající exkluzivitu komunikace ilustruje např. ještě i ke konci let osmdesátých mnohde pro běžné občany stále problematické dosažení klasické drátové telefonní přípojky.

Nejen exkluzivní dálková komunikace spojená s možností využití znalosti cizích jazyků²⁴⁸, ale i samotné konstruování z elektronek a později tranzistorů založené na hlubokém porozumění všem částem obvodů při vlastní stavbě zařízení bylo předmětem dobového dobrodružství. Na proměně radioamatérského hobby se významně podílely i celosvětové technické změny a pokrok konce osmdesátých let. Technické zaostávání „východního bloku“ však zakonzervovalo punc dobrodružnosti vysílání a napomohlo jeho protrahovanému, i když směrem k současnosti vlivem vývoje elektroniky postupně slábnoucímu doznívání ještě i do osmdesátých let. Svým způsobem retardovaný technický vývoj u nás, řečeno s jistou nadsázkou, paradoxně přispěl k déle trvající oblibě radioamatérského hobby a k prodloužení intenzivnějšího vnímání jeho dobrodružného přívlastku. S příchodem integrovaných obvodů a miniaturizací se stávalo domácí konstruování velmi obtížným, a postupně a nezadržitelně se proměnilo spíše na „zápas“ s novými technologiemi, majícími s konstrukčním dobrodružstvím jen málo společného. Vývoj radioamatérského konstruování se tak technologicky zastavil ve vztahu k pokroku průmyslové úrovně přibližně na konci sedmdesátých let a tuto hranici již ve svém vývoji nikdy nepřekonal. V profesionální rovině dosáhlo poznání klasické radiokomunikace také svého vrcholu a již se zásadně neposouvalo. Tím bylo utlumeny i pionýrské vědecké radioamatérské dobrodružství. Na snižování dobrodružnosti se také podílel výzkum šíření radiových vln, jehož byli radioamatéři hlavními aktéry. Čím více však bylo šíření vln prozkoumáno, tím více se vytrácel pocit pionýrského poznávání.²⁴⁹

Po roce 1989 docházelo postupně i k nárůstu průmyslového radiového rušení a zásadnímu zhoršení podmínek příjmu a vysílání pozorovatelného jako překážka pro realizaci velkého množství dříve bezproblémových spojení. Oproti padesátým a šedesátým letům byly a zůstaly podmínky šíření radiových signálů až do současnosti velmi špatné. Ztráta jedinečné „vůně dalek“ dále prosycovaná nastupující globalizací významně snížila atraktivitu i pro budoucí potenciální zájemce. Po odeznění bezprostředního zvýšeného zájmu o dříve nedostupnou radiovou komunikaci po roce 1989, považovaného za druhý vrchol poválečného radioamatérismu, přispěly také špatné podmínky šíření k ústupu a postupnému vytracení původních dobrodružných složek z radioamatérismu. Navíc

²⁴⁸ Jazykové vyžití považují nárotoři jako jednu z jedinečných složek, která nebyla v běžném životě příliš uplatnitelná a vnímají ji jako další jazykovou složku dobrodružství.

²⁴⁹ V současnosti jsou informace o aktuálním šíření radiových vln dostupné online a radioamatéři běžně realizují svá radiová spojení teprve až na základě získané informace o pozitivním šíření. Dobrodružná a objevitelská složka plynoucí z vlastního sledování tak naprosto odpadá.

v rovině vnímání dobrodružnosti radioamatérismu hraje svou roli jeho komplexnost. Před rokem 1989 bylo dobrodružství komplexnější, zájemce musel být znalý radioamatér a mohl lépe vnímat všechny jeho složky. Po tomto roce je typickým jevem „třetí generace“ radioamatér s čistě pragmaticky zúženou preferencí na pouhého „zájemce o vysílání“, jenž je o tyto složky již z principu svého úzkého zaměření ochuzen.

Dobrodružnost radioamatérismu byla mezi lety 1948-1989 taktéž významně posílena o složku systémového omezení. Většinu toho, co člověk může dělat dnes, tehdy nemohl, a proto různá hobby hrála v životě lidí daleko větší roli. Dřívější pionýrské dobrodružství se z objevování techniky a zkoumání šíření vln postupně přelilo především do sportovní roviny a expediční činnosti, lze ho dále najít ve všech rovinách radioamatérismu, ale již dle čistě individuálních preferencí, bez nadstavby „ducha doby“. Tato proměna vnímání je také důvodem zachování existence nemnoha radioklubů, ve kterých si konkrétní radioamatéři uspokojují své skutečné vnitřní potřeby právě sportovním dobrodružstvím.²⁵⁰

„Podmínky šíření online viditelné na internetu vzaly vysílání všecku poezii, protože tenkrát se ty stanice musely opravdu hledat, lovit. Dalo by se říci, že samotné vysílání přišlo o dobrodružnou složku. Ten pokrok vypudil některé biologické prvky, sebral jim místo.“²⁵¹

Dobrodružství objevitelsko–technické se po listopadu přelilo do sportovní roviny v podobě expedic, kolem kterých se také právě z těchto důvodů zachovaly funkční radiokluby, kde zůstalo dobrodružství sále zachováno v podobě soutěžení, cestování, zajištění financí a rizik s tím spojených. Stejně tak si v může každý najít v tomto hobby dobrodružství individuální.“²⁵²

Převládající zpětný narátorský dobrodružný pohled na radioamatérismus z předlistopadových dob svádí k ostalgické²⁵³ interpretaci. Dle mého názoru se zde jedná o ostalgiu pouze ve smyslu vzpomínek bezprostředně spojených s konkrétní činností, která obsahovala v dobách předešlých shodou širších okolností vyšší míru dobrodružnosti. Je tedy ostalgií pouze v rovině převažujícího smyslu konkrétního vzpomínání na „staré dobré radioamatérské časy“, velmi pevně spojenou s vysokou mírou stesku po tehdejším vysokém stupni radioamatérského objevitelského dobrodružství. Nejedná se o stesk po aspektech

²⁵⁰ Viz kapitola *Kolektivní stanice*.

²⁵¹ Rozhovor č. 2 s Janem Litomiským, vedl Roman Tobiška, Praha, květen 2018.

²⁵² Rozhovor č. 1 s Janem Litomiským, vedl Roman Tobiška, Praha, září 2017.

²⁵³ NOVÁK, Petr a Hana URBÁŠKOVÁ. *Typologie (n)ostalgie*.

zašlého politického zřízení v souvislosti s pozicí radioamatérské komunity v něm, tedy v souvislosti s touhou po návratu²⁵⁴, ale o stesk po tehdejší situování radioamatérské komunity vůči ještě neprobádanému stavu radiotechniky s globálním přesahem, tedy vůči době bez ohledu na politické aspekty, z jejichž sumy okolností dobrodružnost jejich počínání plynula. Jinými slovy by v této rovině velmi podobně a emotivně vzpomínali i v téměř jakémkoli jiném politickém systému, který by jim umožnil seberealizaci²⁵⁵. Suma událostí se ve světle narátorů jeví spíše ku prospěchu narátorské reflexe tehdejších širších podmínek, reálného technického rozvoje situovaného neoddělitelně, ale z jejich pohledu až sekundárně do politického kontextu. Protože se jedná z větší míry o vzpomínky o stavu komunity než o vztahu s tehdejší systémem, přiklání se těchto důvodů spíše k interpretaci vzpomínek v rovině klasické nostalgie, tedy stesku po něčem minulém, ale bez aspektu politického kontextu tím spíš, že úbytek dobrodružné složky je narátory reflektován již zhruba začátkem osmdesátých let, tedy ještě v době trvání „vlády jedné strany“. Nostalgická rétorika je v jejich případě lemována pozitivními vzpomínkami na nejsilnější „motory“ radioamatérismu, které jim umožnily smysluplnou plavbu i ve specifickém proudu dějin mezi lety 1948-1989. Konkrétní potíže spojené s tehdejší vztahem s politickým systémem jsou obsahem další kapitoly, ze které dále implicitně plyne, stejně jako z předešlých kapitol, že radioamatérské komunitě nebylo tehdejší vnucené systémové uspořádání přirozené a ve své většině po návratu předlistopadového „politického dobrodružství“ netouží.

5.10 Pod permanentní kontrolou

Další všem předchozím procesům společnou a mezi lety 1948-1989 neustále přítomnou složkou je proměnný faktor permanentního státního dohledu, kontroly a represí, který symbolicky nejvíce odkazuje na neklidný proud dějin použitý v názvu práce. Dobrodružnou, až romantickou stránku radioamatérismu začala v roce 1948 paralelně doprovázet velmi silně uplatňovaná modulační složka tehdejší moci a vytvářela ve vztahu k dobrodružné složce dualitu, tedy její zcela protichůdný pól. V radioamatérské komunitě měla v tomto období velmi pestrou a konkrétní, neustále přítomnou, do všech jeho rovin zasahující symptomickou podobu, kterou jsem indiciemi v obrysech načrtnul již

²⁵⁴ FRANC, Martin. *Ostalgie v České republice a v SRN*. 193-216 s.

²⁵⁵ Omezení realizace z v letech 1948-1989 viz kapitola *Pod permanentní kontrolou*.

v předchozích kapitolách. Cílem této kapitoly je nástinem konkrétního nepřírozeného působení temných spodních proudů mechanismu tehdejšího režimového omezování na přirozené potřeby komunity provázat s předchozími popisovanými procesy a přiblížit se k pochopení jeho funkce a tím umožnit komplexnější vhled do vnímání proměn komunity vlivem politických podmínek.

Komunikace pomocí bezdrátové technologie byla až na výjimky výsadou radioamatérské komunity a bezpečnostních složek státu. Radioamatérské hobby se vyznačovalo exkluzivitou v možnostech navázání bezdrátového spojení s celým světem a z tohoto důvodu v něm byl z pohledu tehdejší politické moci zaimplementován zásadní problém. Čeští radioamatéři naplňovali ideu světa bez hranic v prostoru, který měl ale již tři roky po válce své hranice zakryté „železnou oponou“.²⁵⁶ Schopností vysílání bez omezení těmito hranicemi byla radioamatérská činnost automaticky zpolitizována a zasazena do ostře sledovaného portfolia činností. Rychlým poválečným znovuoobením komunity vzniklo soukromé prostředí s možností nezávislého získávání a šíření zpráv a informací z celého světa s možností ovlivnění názorů dalších jejich příjemců. Tuto činnost bylo nutné po roce 1948 z pohledu nastoupivší dominantní moci dostat komplexně pod kontrolu ideologické nezávadnosti.

Radioamatéři byli po válce registrováni jako zájmová organizace. Tehdejší předpisy, shodné s předpisy z republiky první vyžadovaly, aby žadatel o koncesi byl členem radioamatérské organizace, která za něj přebírala určitou odpovědnost, vydání samostatné licence pak vyžadovalo doporučení dvou koncesionářů. Existuje zde tedy určitá kontinualita tohoto kontrolního mechanismu od konce první světové války do doby zániku socialistického zřízení. Do roku 1948 však plnila zejména funkci stavovskou, především tedy dohlížela nad odbornou úrovní radioamatérů. Po tomto roce se však důvod proměnil zejména v ideologický. Od roku 1948 do 1989 se tak vlivem politických podmínek stala radioamatérská vysílací licence jistým oficiálním exkluzivním povolením ke komunikaci se zahraničím, protože monopol na takovou komunikaci si striktně držel stát. V té době byla komunikace přitažlivá sama o sobě a relativně obtížná dostupnost získání vlastní licence tímto způsobem uměle navyšovala její exkluzivitu. Přes to, že byly v roce 1948 změněny podmínky pro získání vlastní vysílací radioamatérské licence posunem spodní hranice věku z 21 na 18 let, bylo získání vlastního oprávnění k vysílání a samostatné použití

²⁵⁶ Bezprostředně v čase propustnou pouze pávě pro radiové signály, které šířila stanice Hlas Ameriky a později Svobodná Evropa, zřízená speciálně k tomuto účelu.

radioamatérské vysílací stanice nejnáročnější za celou dobu trvání radioamatérské činnosti před i po této době. Podmínkou byla nejen dobrá znalost techniky, celého vysílacího řetězce, znalosti Morse abecedy, ale také i znalost tehdejšího politického dění. Stále bylo požadováno doporučení dvou spolehlivých radioamatérů a v podmínkách vydávání samostatných licencí bylo nově zakotveno, že koncesi lze vydat jen tomu, kdo se zaslouží o výstavbu socialismu. Zpočátku byla tato formulace chápána jako omezení pouze na členy KSČ, následně se ukázalo její získání jako forma odměny za osobní zásluhy jednotlivce při budování vlasti jako projevu loajality a udělení licence se stalo synonymem těchto zásluh.²⁵⁷ Přes to, že nakonec nebylo členství ve straně podmínkou, kontrola radioamatérů se působením radikálního politického perimetru zostřila a zaměřila na potlačení vydávání licencí pro jednotlivce na minimum.

Od roku 1951 vznikla radioamatérům povinnost členství v organizaci Svazarm²⁵⁸, který se tak stal nástrojem koordinace a bezprostředního řízení a dohledu nad celou radioamatérskou komunitou. Tato organizace sloužila jako další účinný permanentní mocenský „bezpečnostní filtr“, omezující přístup nežádoucím neloajálním jedincům. Tímto způsobem poskytnuté zázemí znemožňovalo větší a rezistentní výhrady, které téměř automaticky znamenaly sankce např. v podobě ztráty vysílací licence, ale i zaměstnání či vězení. Požadavek osobní záruky dvou další radioamatérů, nově tedy zároveň i členů Svazarmu, zůstal zachován, ale přibližně od roku 1953 v pozměněném obsahu. Podepsaní radioamatéři, kteří prověřili odborné znalosti žadatele se z pozice osobní známosti za žadatele museli současně zaručit, že nezneužije radiové vysílání k protistátním účelům.²⁵⁹ Bez splnění všech těchto podmínek nebylo možné licenci získat a ani praktikovat radioamatérskou činnost. Oficiální přístup k radioamatérům charakterizovalo paradigma, v němž vysílací technika, kterou měli mimo výhradního vlastnictví státu právě radioamatéři k dispozici, je potenciálně zneužitelná. Tudíž všichni s ní disponující jedinci byli potenciálně podezřelými z jejího protistátního zneužití. Z tohoto důvodu bylo požadováno velmi přísné prověřování při vydávání nových vysílacích licencí, ale také i při pravidelném prodlužování již dříve vydaných. Formálním schvalovacím institutem bylo Ministerstvo komunikací, žádosti však byly posuzovány na Ministerstvu vnitra. Na vydání licence ale

²⁵⁷ K žádosti o udělení vlastní vysílací licence bylo vyžadováno zdokumentované projevení loajality a vlastního aktivního podílu, např. účastí na Stavbách mládeže apod. Rozhovor č. 1 s Josefem Plzákem, vedl Roman Tobiška, Praha, březen 2017.

²⁵⁸ Viz kapitola *Radioamatérská institucionální komunitní (in)dispozice*.

²⁵⁹ Tato podmínka platila i pro žadatele o obnovení licence, která mám vždy omezenou časovou platnost. Viz Rozhovor č. 1 s Josefem Plzákem, vedl Roman Tobiška, Praha, březen 2017.

neexistoval právní nárok, a tedy ani daný maximální termín vyřízení žádosti. Běžnou praxí při neudělení licence bylo neobdržení jakékoli odpovědi či vysvětlení pro zamítnutí žádosti.²⁶⁰ Licence tedy byla „neudělena“ bez jakéhokoliv dodatečného vysvětlení, žádost „vzněla do ztracena“. Konkrétní příčiny neudělení licence jsou pak předmětem různých úvah jednotlivých radioamatérů s obtížnou zpětnou prokazatelností. Nejpravděpodobnějšími příčinami byly „politická nespolehlivost“ a velkou roli zde sehrály konkrétní osobní vztahy, což potvrzuje např. bezproblémově realizované, předtím nemožné získání licence po změně geografického působiště radioamatéra.²⁶¹

S obtížným způsobem získání licence přímo souvisejí perzekuce s následkem jejich odebrání. V rámci mocenské konsolidace a stabilizace radioamatérského komunitního hnutí byly provedeny na přelomu čtyřicátých a padesátých a koncem šedesátých let dvě přímé vlny restrikcí v podobě odebrání vysílacích licencí. O prvních rozhodoval akční výbor ČAV, ve druhých již mělo hlavní vliv přímo Ministerstvo vnitra. První čistky, prováděné po roce 1948 za účelem odstříhnutí radioamatérské komunity od „svobodné tvorby“²⁶², plynoucí z přirozeného předválečného stavu, byly zejména u předválečných radioamatérů prováděny dále nevysvětlenými odejmutími licencí spojenými s nočními razími a zabavením veškerého technického vybavení. V tu dobu byli radioamatéři decimováni, minimálně více než polovina jich o své koncese přišla. O koncese přišli zejména její komunitní ekonomičtí sponzoři a radioamatérská organizace byla odříznutím od movitějších radioamatérů vehnána do obtížné situace. Tímto způsobem byla zahájena „kolektivizace“ radioamatérské komunity a spuštěny další procesy její (nejen) institucionální proměny.

Zároveň s čistkami začaly být masivně zřizovány radiokluby při podnicích a školách, kde mohli vysílat i ti, kteří vlastní licenci neměli.²⁶³ I zde již byly přítomny další znaky systematické snahy moci dostat toto hobby pod kontrolu, a to pomocí spolků s jednoduššími možnostmi dohledu, zpočátku alespoň na místní úrovni. Přes to, že byli radioamatéři druhé generace jako technici v padesátých letech ještě zcela pohlaceni technickým dobrodružstvím a studiem do té míry, že se neměli čas zabývat politikou,

²⁶⁰ Dobově přesahovou zajímavostí je, že předválečným radioamatérům nebyla udělována licence právě z důvodů členství v komunistické straně, byť jím byl i rodinný člen. Viz rozhovor č. 1 s Josefem Langmüllerem, vedl Roman Tobiška, Ostrov nad Ohří, říjen 2017.

²⁶¹ Rozhovor č. 1 s Juliem Reitmayerem, vedl Roman Tobiška, Pardubice, říjen 2017.

²⁶² Viz kapitola *Dobrodružství na vlnách*.

²⁶³ Viz kapitola *Kolektivní stanice*.

politika se již i z výše uvedených důvodů intenzivně zajímala o ně. Fakt, že poválečné čistky, kterými bylo realizováno rozsáhlé odebrání radioamatérských vysílacích licencí a zároveň v masovějším měřítku, i když ne zcela koncepčně, vznikaly radiokluby potvrzuje, že tyto procesy neměly za cíl absolutní likvidaci radioamatérské komunity, ale jejich cílem bylo restriktivní a následné co nejtěsnější modulační podmanění²⁶⁴ všech členů komunity, včetně začínajících radioamatérů, ve prospěch centralizované moci, vedené s vědomím možných ztrát v odborných řadách zkušených radioamatérů.

„Pánové v černých kožených kabátech jako za války mezi třetí a čtvrtou hodinou ranní udělali u radioamatéra, který přišel o koncesi, razii. Bylo mu zabaveno veškeré technické zařízení a mohl být rád, že to nemá další následky.²⁶⁵ Zajímavou osobou je v těchto souvislostech Dr. Joachym, který vystudoval za války v Německu a svou absolventskou práci věnoval vůdci Adolfu Hitlerovi. Ihned po válce vstoupil do komunistické strany a v roce 1948 vedl prověrky a čistky mezi radioamatéry.“²⁶⁶

Po roce 1968, kdy byla vlivem politických sil ukončena i „zlatá radioamatérská léta“²⁶⁷, byla v souvislosti s předešlými snahami o separaci radioamatérské komunity ze Svazarmu, podílem na dalších „liberalizačních“ procesech a např. také různými projevy proti vstupu Sovětských vojsk ať už v soukromé či profesní rovině realizována druhá vlna přímých represí. Ta se vyznačovala, stejně jako vlna první, odebráním vysílacích licencí. Mnozí radioamatéři se orientovali protisovětsky, mnozí pak nesli následek těchto aktivit v podobě pozastavených či zcela odebraných vysílacích licencí. Vyskytli se mezi nimi případy členů StB v řadách radioamatérů, kteří se však, až na výjimky, velmi rychle od protisovětské politiky odvrátili. Mezi postižené patřili zejména někteří členové tehdejšího vedení radioamatérské organizace²⁶⁸ a straničtí činitelé. Důvodem byl zejména protisovětský postoj a u stranických činitelů nařčení z osobního nezvládnutí tehdejší situace. Po srpnových událostech také emigrovalo větší množství českých radioamatérů, kteří se následně stali problematizovanými i v rámci bedlivě sledované radioamatérské rádiové komunikace. Bezprostředně v době okupace byli radioamatéři iniciátory různých protestů i sabotáží. Bylo záměrně rušeno radiové vysílání spojeneckých vojsk na

²⁶⁴ Viz kapitola *Vývoj techniky a proměna společenského radioamatérského a profesního statutu*.

²⁶⁵ Rozhovor č. 1 s Josefem Plzákem, vedl Roman Tobiška, Praha, duben 2017.

²⁶⁶ Rozhovor č. 4 s Josefem Plzákem, vedl Roman Tobiška, Praha, duben 2017.

²⁶⁷ Viz kapitola *Dobrodružství na vlnách*.

²⁶⁸ Např. Josef Plzák, který o radioamatérskou licenci přišel v roce 1971. Rozhovor č. 3 s Josefem Plzákem, vedl Roman Tobiška, Praha, březen 2017.

individuální i institucionální úrovni.²⁶⁹ Na radioamatérských pásmech byl slyšitelný neobvykle zvýšený radiový provoz zcela neznámých, jednotlivými radioamatéry v reflexi na aktuální situaci smyšlených neexistujících značek, jako např. OK8 DUB²⁷⁰. Radioamatéři se však místně stávali i cílem civilních obyvatel, kteří některým fyzicky zničily antény, či alespoň požadovali jejich okamžitou demontáž, zdůvodňovanou ohrožením jejich života.²⁷¹ Po roce 1968 byl zpřísněn i dohled ve strategických organizacích. Po exemplárních, všemi viditelných případech odebrání licencí byla mezi radioamatéry opět navozena zvýšená míra obav. Další zvýšení obav zaznamenali po Chartě 77. Odebrání vysílacích licencí však bylo od roku 1948-1984 uplatňováno také kontinuálně, a to zejména za „individuální ideologické přestupky.“²⁷² Poté represe postupně utichaly a kolem roku 1984 zcela zmizely.

Radioamatérská komunita byla z principu činnosti relativně uzavřenou společností a neprojevovala se příliš jako veřejné hnutí. Tím však byla dána minimální možnost veřejné kontroly. Protože však právě z uzavřených prostor v tu dobu hojně rozšířených radioklubů a také domovů mohli jako téměř jediní komunikovat prakticky s celým světem, začal být státem sledován právě obsah jejich radiové komunikace. Tím se radioamatéři fakticky ocitli pod jeho téměř permanentní kontrolou minimálně vždy, když začali praktikovat své hobby rádiovou komunikací. Váhu, kterou kladla tehdejší výkonná moc na nebezpečí zneužití radiové komunikace, dobře ilustruje v rámci Ministerstva vnitra nově zřízený pátrací odbor s odborem rádiového odposlechu, kde bylo zaměstnáno okolo dvou set lidí, kteří nonstop odposlouchávali na vybraných radiových kmitočtech a hledali vysílací stanice podezřelé ze špionáže.²⁷³ Tento způsob permanentního, neustále přítomného dohledu i nad „potenciálně

²⁶⁹ Jedním z iniciátorů rušení komunikace vojsk Varšavské smlouvy byl i Julius Reitmayer. V rámci tehdejší Vojenské katedry zorganizovali rušení spojení armád Varšavské smlouvy. Po rychlé domluvě s vedoucím katedry byl zajištěn veškerý materiál a lidské zdroje k potřebné realizaci a zajištění průběhu akce. Sovětským generálem byl záhy vyhlášen zákaz radioamatérského vysílání, ale přesto ve svém vysílání pokračovali. Po návratu české delegace z Moskvy, kdy bylo jasné, že situaci již nelze ovlivnit, bylo rušení ukončeno. Při této činnosti neprožívali strach sami o sebe, ale strach z možného válečného konfliktu. Jistou obavu pak chovali později, ale nikdy nedošlo k žádnému udání. Rozhovor č. 1 s Juliem Reitmayerem, vedl Roman Tobiška, Pardubice, říjen 2017, *Nestandardní jevy u Pohraniční strážě v posrpnovém období roku 1968*. 28 str.

²⁷⁰ „Parafrázovaná“ radioamatérská značka, kde písmena „DUB“ označovalo politika Dubčeka.

²⁷¹ Vysílací antény byly mnohdy kontrolovány a zaměřovány sovětskými vrtulníky, což budilo mezi ostatními obyvateli domů obavy. Často ale měly obavy plynoucí z aktuálního politického stavu.

²⁷² Paradoxem bylo např. udělení soukromé televizní vysílací licence Josefu Langmullerovi v době, kdy měl odebranou radioamatérskou licenci, což opět potvrzuje silný vliv konkrétních osobních vztahů. Rozhovor č. 2 s Josefem Langmüllerem, vedl Roman Tobiška, Ostrov nad Ohří, říjen 2017.

²⁷³ Odposlech měl v rámci zemí celého socialistického bloku svou centrálu ve Varšavě. Ta byla personálně obsazena zástupci všech spolupracujících zemí a koordinovala činnost odposlechu v jednotlivých zemích.

problematickou“ radioamatérskou komunitou nabýval u radioamatérů na závažnosti zejména vedle všem dobře známého varovného obsahu tehdy používaných cedulek umístovaných na dobových vojenských vysílacích zařízeních: „*Pozor, nepřítel naslouchá!*“²⁷⁴ Autocenzura se proto stala samozřejmou nutností. Nutno dodat, že obsah radioamatérského vysílání je od jeho počátků mezinárodně regulován z důvodů dobrovolného podvolení nekonkurovat poštovním službám. Byl tedy od začátku komerčního, nikoli politického charakteru a v platnosti zůstává dodnes, i když se již nehlídají obsahy spojení, ale obsazení vysílacích pásem dle komerčních pravidel. Neustálý „politický“ odposlech tak dohlížel a problematizoval právě obsahy radioamatérských spojení.²⁷⁵ Sledování radioamatérů bylo ukončeno až v roce 1990, bylo tedy aplikováno po dobu více než čtyřiceti let. Jeho vedlejším a pozitivně vnímaný přínosem bylo striktní dodržování pravidel slušnosti radiové komunikace. Po roce 1989 se obsah uvolnil, ale základní povědomí o možném obsahu se udrželo. Objevily se však v mnohých případech i vulgarismy, které dříve nebyly téměř používány.

*„Za bolševika existovala odposlechová služba Svazarmu na dobrovolné bázi, sestavená z radioamatérů pod taktovkou politických orgánů. Byl to však nástroj, který vedl ke striktnímu dodržování patřičných předpisů o obsahu spojení, lidé si dávali při spojení pozor. Dohlížející radioamatér mohl provinilce oslovit přímo do spojení, měl mu zásadně vykat a nepřipustit diskusi o ukládaném opatření. Byla to fízlovina, fízlovina, fízlovina. Byla to jedna z podvazujících věcí.“*²⁷⁶

Mocenskou kontrolu nad radioamatéry zajišťoval kromě vnějšího technického odposlechu i vnitřní dohled, realizovaný prostřednictvím jedinců z řad radioamatérské komunity, který tvořil do komunity infiltrovanou „kontrolní strukturu“ přítomnou přímo v podpalubí, tedy uvnitř hnutí. Radioamatérská kolegialita tak často poskytovala nejen výhody, ale stejně tak i nečekaný a velmi blízký osobní „mocenský dohled“ v podobě angažovaných „kolegů“ radioamatérů, zapojených do státních služeb²⁷⁷, který se nevyhnul

Odposlouchávalo se i vysílání komerčních stanic a vysílání z ambasád. Rozhovor č. 2 s Josefem Plzákem, vedl Roman Tobiška, Praha, březen 2017.

²⁷⁴ Viz příloha *Ostatní*.

²⁷⁵ Ostře sledováno bylo např. radiové spojení českými s emigranty etablovanými v zahraničí a dále i vysílání radioamatérských zpráv o expedicích, z nichž některé realizovali právě čeští emigranti atp. Rozhovor č. 2 s Václavem Vsetečkou, vedl Roman Tobiška, Praha, březen 2018.

²⁷⁶ Rozhovor č. 1 s Janem Litomiským, vedl Roman Tobiška, Praha, září 2017.

²⁷⁷ V neformálních debatách mimo nahrávané rozhovory mi byla naznačena aktivní spolupráce mnohých radioamatérů s předrevoluční státní policií, což je v jisté harmonii s upozorněním, které se mi dostalo od několika radioamatérů i na Holickém setkání. Přesto, že hlubší ponor do této problematiky práce

např. ani technickým seminářům pořádaným v šedesátých letech. Tímto způsobem byla pod určitý stupeň kontroly uvedena jak formální, tak neformální složka komunitního sdružování. Radioamatérismus přitahoval svou podstatou zejména technicky orientované jedince a s tím souvisel také zájem lidí z branných a vojenských složek, kteří v minulém režimu tvořili kostru a zároveň sledovací a dozorovací systém. Typicky je tvořil „střední kádr“, tedy lidé, kteří byli na Ministerstvu vnitra zaměstnaní jako vrátní, řidiči, montéři radiostanic po ambasádách apod., a tímto způsobem si kompenzovali své pocity méněcennosti. „Nábory“ spolupracovníků byly realizovány např. i na vysokých školách, kde byli vytipováni studenti radiotechniky za pomoci nátlaku pobízení k aktivní spolupráci.²⁷⁸ Někteří radioamatéři spolupracovali i z vlastního vnitřního politického přesvědčení.

Po roce 1989 radioamatéři zakládali další různé organizace.²⁷⁹ Znovuobnovený ČAV byl svým personálním obsazením vnímán téměř jako „pokračovatel StB“. Mnozí radioamatéři pak po roce 1989 řešili spolupráci jiných radioamatérů a došlo k vyřizování účtů, kdy si dříve perzekvovaní radioamatéři vyřizovali účty s viníky jejich potíží, např. právě za odebrané vysílací licence. Mnozí radioamatéři však byli zapsáni na seznamech spolupracovníků i bez vlastního přičinění a ocitli se na pomyslném komunitním morálním pranýři pouhým nezaviněným zápisem na různých seznamech StB spolupracovníků.²⁸⁰ Důvodem byly mnohé zápisy, které pramenily např. z neúspěšného přesvědčovacího pokusu ke spolupráci, ale také z nepovoleného a utajeného dovozu radioamatérského zařízení za zahraničí²⁸¹, který i přes jistou toleranci dovozu při realizaci nákupu příbuznými následně pečlivě zkoumala Státní bezpečnost, a to zejména v souvislosti se způsobem, jakým si dotýčný opatřil finanční hotovost.

neobsahuje i vzhledem k malému počtu výpovědí, má tento stav jistý potenciál označit tuto problematiku za jeden ze článků skládačky tuzemského radioamatérského života, kterým je tato komunita hluboce zasažena a svědčí o charakteru stále probíhající „chronické nemoci“, se kterou je obtížné se vyrovnat i v době dávno odeznělých příčin.

²⁷⁸ Např. nábor StB na Fakultě radiotechniky v Poděbradech, kde bylo z důvodu tehdy běžného držení vysílacího zařízení (které později z nezákonnosti vyřadila amnestie) některým studentům vyhrožováno vyloučením, pokud nebudou spolupracovat ve věci sledování kolegů radioamatérů, zda pomocí radiostanic neprovozují špiónáž atp. Rozhovor č. 1 s Jiřím Pečkem, vedl Roman Tobiška, Přerov, listopad 2017.

²⁷⁹ Viz kapitola *Stručná historie českého radioamatérského vysílání od roku 1945-1995*.

²⁸⁰ *StB a radioamatéři* [online]. Dostupné z:

<http://www.cibulka.com/nnoviny/nn1993/nn0393/obsah/radio.htm>.

²⁸¹ Radiostanice např. pašovali i lodníci pracující pro námořní dopravu, z nichž někteří byly radioamatéry. Je znám případ, kdy důsledkem takového dovozu bylo rozsáhlé vyšetřování odhaleného nelegálního dovozu továrních vysílacích zařízení na lodi. Problematicována byla i stavba zařízení za účelem prodeje, v případě odhalení hodnocená jako nedovolené obohacování. Rozhovor č. 1 s Jiřím Pečkem, vedl Roman Tobiška, Přerov, listopad 2017.

„Tato skupina lidí byla mezi radioamatéry problematická, bylo potřeba si dávat bacha na hubu nejen v zaměstnání, ale i v okruhu zájmové činnosti, což bylo specifikum radioamatérů. Byl to jeden z mraků na hobby, který po revoluci zmizel.²⁸² Po revoluci řešilo mnoho radioamatérů, kdo z jejich kolegů spolupracoval s StB. Mezi radioamatéry je řada hajzlů. Ale je to vzorek společnosti. To bylo v každé profesi, bylo to dáno tou zvláštní situací, tou dobou.“²⁸³

V paměti narátorů ale často dochází k separaci čistého radioamatérismu od jeho složky sloužící moci. Přes spolupráci některých radioamatérů s StB jsou tito jedinci po radioamatérské stránce komunitou převážně nadále považováni za kvalitní radioamatéry, po morální stránce však v téže větě spíše odsuzováni. Radioamatéři ve své většině uznávají navzájem složku cechovní kvality i u jedinců s puncem minulé spolupráce se Státní bezpečností. Názory jednotlivých radioamatérů se pak mírně liší dle konkrétních místních osobních zkušeností, a v některých případech nejsou zcela negativní. Důraz je opět kladen na konkrétní personální vztahy a přístup. Tam, kde byly tyto vztahy příliš „zpolitizovány“, trpěli radioamatéři více konkrétními symptomy duality na osobní úrovni.

K modulaci života radioamatérů docházelo i na úrovni zaměstnanecké. Např. na Ministerstvo vnitra a obrany byli tzv. umístěnkou²⁸⁴ na základě vynikajících studijních výsledků a projevené loajality přibíráni radioamatéři, kterým tak byla poskytnuta výhoda vysněného zaměstnání, ale zároveň jim radioamatérství bylo právě tímto zaměstnáním později velmi ztěžováno a komplikováno. Radioamatéři zaměstnaní ve strategických pozicích museli po roce 1968 podepsat prohlášení o mlčenlivosti²⁸⁵, a proto byli automaticky exponováni v hledáčku Státní bezpečnosti a v rámci komunity ještě intenzivněji. Přesto zde vznikaly „oázy politického odstínění“²⁸⁶. V případech vysoké odbornosti lze vysledovat, že i režim balancoval u svého rozhodnutí mezi „otázkou ideové loajality“ a „otázkou odbornou“ a byl schopen v případě odborné nezastupitelnosti k

²⁸² Rozhovor č. 1 s Janem Litomiským, vedl Roman Tobiška, Praha, září 2017.

²⁸³ Rozhovor č. 1 s Václavem Všetečkou, vedl Roman Tobiška, Praha, listopad 2017.

²⁸⁴ KNAPÍK, Jiří a Martin FRANC. *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948 -1967*. Svazek 2, 984 str.

²⁸⁵ Např. utajovaná výroba radiolokátorů Tamara a Ramona, Ministerstvo vnitra, Ministerstvo obrany. Na základě nařízení po roce 1968 nesměli mít zaměstnanci strategických oborů a institucí styk se zahraničím ani na bezdrátových pojítcích, což bylo v přímém rozporu náplně radioamatérského hobby. Rozhovory s Josefem Plzákem, Juliem Reitmayerem a Milošem Prosteckým, vedl Roman Tobiška, březen 2017 až březen 2018.

²⁸⁶ Viz kapitola *Kolektivní stanice*.

mnohým kompromisním řešením.²⁸⁷ Vše bylo opět i otázkou konkrétních personálních vztahů a existovaly možnosti modulace, ovšem omezené „ideologickými limity“, které byly v případech stabilnějšího rezistentního chování konkrétních jedinců také následně uplatňovány. Zastřešujícím byl ale viditelný ideologický paradox potřeby režimu, který odborníky svou pravou rukou nutně potřeboval a zároveň jim dogmaticky silnou levicí v případě odchylek od hlavního směru uděloval „výchovné políčky“. Amatéri tak nebyli pro systém užiteční svým hobby, které jako takové bylo podrobováno přísnému dohledu a bylo v tomto významovém smyslu spíše trpěným nutným, zlem. Užitečné byly zejména jejich tehdejší špičkové znalosti, které režim racionálně využíval nejen jejich zaměstnáváním v dobových vrcholových komunikačních oborech, ale například i pro výše zmíněný výcvik branců. V tomto smyslu nebylo jejich hobby pouhou volnočasovou aktivitou. Systém se tedy primárně zajímal zejména o jejich produktivní čas, z bezpečnostních důvodů ale také sekundárně i o jejich čas volný. Jejich nálepka celospolečenského přínosu tedy byla spíše korekčním opatřením, napomáhajícím udržení rovnováhy mezi určitou mírou loajality a užitečnosti, sloužící tehdejší vládnoucí garnituře. V některých případech vzniku zásadních „ideologických rozkolů“ však vedl tento dohled konkrétní radioamatéry buď k postupné ztrátě důvěry k vedení tehdejšího systému a následného upadání do technologické apatie, či naopak k „zakuklení“ se do obalu čistě technologického jako způsobu překonání nepříznivých okolností. Výjimečné však nebylo ani úplné vyloučení z tohoto systému, vedoucí ke ztrátě zaměstnání následovaného další perzekucí v podobě odejmuté vysílací licence a tím i dočasnému vyloučením z radioamatérské komunity.

Za tzv. normalizace lidé vnímali ve většině ideologický systém spíše jako standardizovanou komunikační platformu a formální konsenzus, na jehož bázi prosazovali a účinně uváděli v život své osobní zájmy. Téměř neviditelná represivní opatření mocenského aparátu vůči oponentům byla pro běžného občana v podstatě skryta.²⁸⁸ Běžná populace se za tzv. normalizace v rámci volného času uchýlovala např. do chat, tedy do

²⁸⁷ Stejně tak ale zasahoval i zcela bez ohledu na odbornost. Případem jednostranného využívání je příklad Josefa Langmüllera, který byl donucen odejít z Prahy za pronesení jediné kritické věty směrem k tehdejším postupům pro přidělování bytů. Poté se stal pro svůj odborný přínos v uranových dolech v Jáchymově kandidátem na řád práce, který mu však nemohl být pro udělení pro jeho „prohřešek“. Později, po podepsání dokument *Dva tisíce slov* ho naopak jeho zaměstnavatel od perzekucí ochránil, byla mu však odejmuta vysílací radioamatérská licence. Rozhovor č. 2 s Josefem Langmüllerem, vedl Roman Tobiška, Ostrov nad Ohří, říjen 2017.

²⁸⁸ PULLMANN, Michal. *Konec experimentu*. 92 str.

soukromí, mimo přímý „dohled“ režimu. Radioamatéři však stále provozovali svůj koníček za „neviditelného“, ale pro ně neustále přítomného státního dohledu v podobě odposlechu radiového spojení, nevyjímaje z toho vysílání ze soukromých prostor, tehdy chápaných jako nejsoukromější podpalubí. V tomto smyslu použitý přívlastek „permanentního“ dohledu vystihuje největší rozdíl mezi běžnou populací a radioamatérskou komunitou v tomto období. Radioamatérská činnost byla tedy pod dohledem z možného potenciálního zneužití vysílačů ke špionáži více než čtyřicet let a projevovala se několika zesilujícími vlnami, které mnohé radioamatéry smetly z jejich radioamatérských i profesních pozic.

Dominantní moc uplatňovala v letech 1948-1989 vůči komunitě funkci stabilizační, kterou však zahájila destrukcí původní organizace. Průběžnou stabilizaci dle svých potřeb nadále prováděla pomocí restrikcí. Takto omezená loutková radioamatérská komunita mohla uplatňovat své základní přirozené potřeby pouze za podmínky přijetí vnějších dominantních pravidel. Aby mohla plnit své přirozené potřeby, musela se nepřirozeně přizpůsobit vnějšímu tlaku. V opačném případě hrozilo destruktivní opatření, nasměřované proti konkrétním jedincům, kteří pak posloužili jako exemplární obětní beránci režimu a výstraha pro ostatní členy komunity. Postavím-li vedle sebe přirozené radioamatérské potřeby a režimem vytvořené zázemí, podmínky a vytyčená pravidla, vyrýsuje se v jasných konturách metoda „cukr a bič“²⁸⁹, jejímž cílem bylo zejména určovat za pomoci diktátu, k čemu má radioamatérská komunitní činnost sloužit. S touto dualitou zahrnující složku přirozených potřeb vs. potřeb režimu, se pak od roku 1948-1989 musela celá komunita vyrovnávat i na úrovni interpersonálních vztahů, jejichž podobu určovala konkrétní geografická situace. Zde se přirozeně projevovala nehomogenita komunity a do běžných vnitřních vztahů nutně pronikala i politická názorová rozrůzněnost konkrétních jednotlivců. Tímto mechanismem se vytvořilo vnitřní pnutí, které bylo také jedním z faktorů majících vliv na velmi rychlý rozpad oficiální, institucionální podoby komunity v listopadovém vývoji.

Po roce 1989 se radioamatérská činnost zbavila politického područí, protože výjimečnost exkluzivního povolení komunikace radioamatérů se zahraničím postupně pominula spolu s primárními potřebami armády. Vznikl také právní nárok na vydání radioamatérské licence a politická perzekuce za pomoci jejich odebírání již přestala být možná. Forma změny, kterou přinesly listopadové události, způsobila z výše uvedených důvodů prohloubení vnitřního morálního rozkolu, který dostal zdemokratizováním

²⁸⁹ RÁKOSNÍK, Jakub. Cukr a bič kancléře Bismarcka.

osobního projevu volný emocionálně verbální průběh. Přirozená malá chuť po oficiálním sdružování byla dokořeněna dlouhodobým pnutím a následnou rychlou destrukcí uměle vytvořených vnitřních vztahových struktur s vyústěním do malé ochoty k vytvoření nové jednotné oficiální struktury. Životy radioamatérů byly v minulosti opředeny pletivem kontroly v hustším rastru, než tomu bylo v běžné populaci. Toto pletivo, přestože již zubem času silně zkorodovalo a jeho struktura se již citelně rozpadá, zůstává dodnes viditelné a jeho fragmenty v myslích radioamatérů tvoří pomyslnou zrezivělou, ale stále dobře patrnou hranici minulého ideologického sváru.

6. Závěr

Pozitivisticky laděné, v přínosovou stránku pokroku věřící a nahlížené dějiny sledující sociálním pohledem větší skupiny by pravděpodobně tak, jak je to doposud časté, radioamatéry a radioamáterismus popisovaly jako jedno velké dech beroucí dobrodružství, doprovázené překonáváním dílčích problémů. Zde jsem však do této struktury nahlédl podrobněji a zaměřil se na její elementární a nejdůležitější části, které ji tvoří, tedy na radioamatéry, a tím umožnil mnohovrstevnatější, jemnější a ambivalentnější pohled na prožitou „realitu“ v podobě osobního vnímání přímo jejími aktéry. Pomocí metody orální historie jsem mohl zachytit a aktérskými pohledy doplnit oficiální dějiny o jedinečné vnitřní vnímání jejich významu a souvislostí, tedy rozvinout je směrem od běžnějšího chronologického konstruktů autorů popisujících historické události podobným stylem, jaký jsem použil v úvodu práce k uvedení historického pozadí, směrem k pochopení významu prožité skutečnosti. Mozaika jednotlivých dynamických fragmentů poskytla ve svém celku hrubý výsledný obraz procesu, ve kterém se lze vrátit do jakéhokoli jeho minulého bodu a pokusit se porozumět vývoji pohledem na souběh spektra tematických celků exponovaných narátory a tak sledovat cestu vnímání proměny radioamatérské komunity a jejího významu v proudu plynutí času. Předkládaný pohled spojený s využitím metody orální historie tak není zúžen pouze na pohled odvíjející se zejména od „decision makers“, obraz nabyl na významové plastičnosti, hloubce možného vnímání i širce kontextuálního záběru. Tím nabízí i jistou míru možnosti porovnání různých vlivů, přičemž se ukázalo, že v jejich směsi nemusí být ani silný místní dogmatický politický proud nutně tím jediným směrodatným. Politická specifika radioamatérům sice po dlouhou dobu vymezovala specifickou pozici, ale hlavní směr přesto určoval celosvětový vývoj.

Hlavním cílem práce byl pokus o náhled do procesu proměny radioamatérské komunity mezi lety 1945-1995 za pomoci interpretace narátorsky akcentovaných témat získaných metodou orální historie. Tímto způsobem jsem se snažil poodkrýt vzájemný vztah a vliv různých vnitřních mechanismů působících na dynamickou metamorfickou proměnu vnitřní struktury radioamatérské komunity tak, jak je v běhu času vnímala vybraná skupina radioamatérů. Na pozadí historického vývoje jsem prošel spolu s radioamatéry druhé generace, kteří byli jejími hlavními aktéry, zájmovou dobu od počátku jejich inklinace k technice, věnoval se procesu institucionálních změn a jejich příčinám, nahlédl do vývoje a smyslu kolektivních stanic, možností a potřeb komunitního

setkávání a srazů. Dále jsem se věnoval vztahu radioamatérského hobby s profesionálním uplatněním spolu s proměnou společenského statusu komunity v závislosti na vývoji techniky a dostupnosti odborné literatury a tím v konturách nahlédl i do hospodářského přínosu komunity. Cenu provázanou několika specifickými dualitami, jejichž příčiny byly zakořeněny v nesvobodném politickém zřízení, zaplacenou radioamatéry za akcentované prožité dobrodružství na radiových vlnách jsem poodkryl kapitolou o permanentním dohledu a perzekucích tehdejší moci. Po celou dobu jsem bedlivě sledoval i měnící se narátorský pohled na vnímání podstaty radioamaterismu modulovaného těmito procesy, který odrážel zejména balancování mezi měnícími se reálnými možnostmi a vývojem přirozených potřeb komunity. Komunitní vývoj byl prerámován zejména povinným institucionálním sdružováním, které bylo po roce 1989 zakončeno jeho většinovým rozpadem navzdory proměně ve sdružování dobrovolné.

Podobně jako dobový příběh Zikmunda a Hanzelky mělo i poválečné radioamaterství nejen pro své aktéry silnou startovací dobrodružnou příchut', podpořenou atmosférou sdíleného objevování v dobové atmosféře technického pokroku. Příznivý souběh směsi skutečností konce padesátých a začátku šedesátých let dostal radioamatéry na vrchol uspokojení jejich radioamatérských a komunitních potřeb, což je interpretačně zajímavé právě v porovnání s tehdejším politickým vývojem. Tento faktor napomáhá mimo jiné pochopit, jak mohl systém osobního uspokojení fungovat i uvnitř zpočátku velmi tvrdého restriktivního systému, ve kterém silná vnitřní identita a nadšení pomohly zajistit uspokojivé naplnění vnitřních potřeb nejen v dobách poválečných, ale i po celou následnou dobu jeho trvání a dále i po roce 1989. Avšak ani sama dobrodružnost radioamaterismu není univerzální, automatická či předem daná veličina, ale je sama o sobě dána mírou jejího vnímání jednotlivými radioamatéry v souvislosti s individuálním prožíváním vývoje radioamaterské komunity ovlivněného konkrétními osobními prožitky, které jsou zasazovány do rámců nejen komunitní, ale i celospolečenské kolektivní paměti.

Během práce se ukázalo nejen jak se v jednotlivých osobách radioamatérů, kteří po dlouhou dobu drželi pomyslný palec na pulzu vývoje radiotechniky a elektroniky, protíná neklidný proud dějin, ale také jakým způsobem se jako komunita stali neoddělitelnou součástí bouřlivě rozvíjejícího a vyvíjejícího se organismu doby, jehož nezbytnou a preferovanou součástí bylo i objevené dobrodružství na rádiových vlnách, při kterém se vyvíjeli i oni sami. Pomocí náhledu do vývoje komunity jsem nutně nahlédl také do profesionálního světa, ve kterém vyplula na povrch snaha vědců o prosazení pokroku

nezávisle na vnějších podmínkách, ve kterých se v aktuální době nacházeli. Tím se dokreslila myšlenka o jistém stupni nezávislosti vědeckého pokroku na ideových systémech a úloha nadšení, které bylo jedním z hlavních motorů komunity. Ač bylo dobrodružství na vlnách české radioamatérské komunity omezeno vlastnostmi plavidla plujícího pod vlajkou socialismu bezprostředně závislého na východních větrech, byla tato omezení zároveň stejně nehmotná, jako samo přirovnání k plavebnímu korábu, jako jsou nehmotné radiové signály, které se však šíří všemi směry bez ohledu na ideologické břehy a hravě tak překonávají rozsáhlost ideologického oceánu bez omezení člověkem. Přes všechny obtíže nepluli čeští radioamatéři s „anténami napůl svěšenými“ a přes mnohá osobní zakolísání byli vždy nejen posádkou slyšitelnou ve světě, ale částečným zachycením západních větrů i úspěšnými importéry vědeckého poznání do ideologicky omezené části světa. Ze své lodi, která uvízla na samém okraji socialistické hráze podávali duše propadlé radiovému vlnění vysíláním do světa alespoň omezené zprávy o tom, že jsou přes svá vnější omezení stále přinejmenším rovnocennými, a to nejen technickými, ale zároveň vstřícnými lidskými partnery.

Jednotlivé kapitoly s akcentovanými tematickými okruhy se v mnohých místech nezbytně prolínají. Právě těmito spojovacími vazbami však ukazují pestrost a vliv jednotlivých, paralelně probíhajících jevů s různými rychlostmi časových průběhů na proměnu komunity. Záměrem této tematické separace bylo umožnění vyšší míry pochopení komplexního vícevrstvého vývoje pomocí co nejsamostatnějších vhledů do jednotlivých tematických proudů. Podobně, jako se všemi kapitolami prolíná základní téma proměny, je v kontrastu s předlistopadovou direktivní dualitou radioamatérismu a polistopadovou neochotou radioamatérů k institucionálnímu sdružování implicitně neustále viditelná stabilní radioamatérská identita. Identita radioamatérů druhé generace byla úzce propojena se všemi akcentovanými vlivy a má své kořeny již v příkladu první generace radioamatérů, k nimž měli pováleční radioamatéři velmi kladný, mnohdy až devótní vztah. Ve sprážení s ranými, v mládí získanými a vtisknutými vztahy k technice a poskytnutím dlouhodoběji stabilního prvku společenské identity prostřednictvím exponovaného dobového odborně technického postavení s exkluzivní možností určitého sdílení celosvětové komunikace pocit identity radioamatéra plně splynul s jejich vlastní osobností. Identita radioamatéra druhé generace tedy byla výrazně poznamenána vědomím bývalé společenské důležitosti. Pokud na okamžik odhlédnu od politické duality jakožto vědomě nezvolené skutečnosti, mohu usuzovat, že se radioamatérské komunitě mezi padesátými a osmdesátými lety

v rámci tehdejší doby dostalo jistého, i když z části uměle udržovaného nadstandardního postavení. V následujícím okamžiku ale dodávám, že mnozí radioamatéři, dle individuální zkušenosti také pocítují, že přes deklarovaný oficiální celospolečenský přínos byli tehdejší mocí jako zájmová komunita zároveň považováni spíše za trpěný element.²⁹⁰ Dualita je tedy v jejich myslích tímto způsobem dodnes přítomna v souvislosti s konkrétními vzpomínkami na tehdejší dobu. Právě proto, že byl radioamatérismus poznamenán mocenskou dualitou, je hrdost na vlastní, až kastovní radioamatérskou identitu neobvykle neochvějná. Hrdost, s jakou radioamatéři sami sebe velmi ochotně vymezují pojmem radioamatér, a tím se zároveň včleňují do komunity jako celku, prostupuje celým obdobím jejich radioamatérských životů bez ohledu na měnící se politické podmínky. V rozhovorech je akcentována hrdost na příslušnost k „radioamatérskému cechu“ bez ohledu na čas a za důležitý životní milník je často označováno i samotné získání vlastní vysílací licence jako oficiálního bodu plnohodnotného přijetí do komunity, ať již byla získána v jakémkoli období. Samotné cítění radioamatérské identity sice prošlo určitým procesem proměny, a to od polohy radioamatérského sebevnímání z pohledu špičkového technika, resp. radiotechnika, sahajícího od poválečného období a držícího palec na pulsu aktuálního technického dění, až do polohy nostalgické, kdy vývoj špičkové techniky v poslední čtvrtině století a zejména pak v devadesátých letech mnohonásobně předběhl jejich technické možnosti. V rozsahu vztahu k pro tuto práci stanovené definici radioamatéra považují identitu v rámci celého zájmového období za silně stabilizovanou.

„Když si položím otázku, co pro mne radioamatérismus znamená, musím konstatovat, že se mi prostě líbí. Stejně jako manželka, kterou jsem si pro to vzal.“²⁹¹

Prudká dekadence kolektivismu polistopadového vývoje je radioamatéry vnímána jako doba následovaná nástupem materiálního individualismu, ve které k separovaným, náhle vzájemně odtrženým jednotlivcům proniká do vzájemné komunikace skrze průmyslově produkováná vysílací zařízení zejména ekonomická interference, která ale dává volnost přirozenému sdružování. Ztráta původní jednotné institucionální podoby je zároveň i ztrátou minulého pocitu vysokého společenského postavení radioamatéra v nově se formující společnosti. Potřeba zachování komunitní identity jednotlivého radioamatéra

²⁹⁰ Např. Miloš Prostecký uvádí, že k radioamatérismu nevedl své syny záměrně, protože nepovažoval v dané politické situaci výběr tohoto hobby za nejvhodnější. Rozhovor č. 2 s Milošem Prosteckým, vedl Roman Tobiška, Praha, březen 2018.

²⁹¹ Rozhovor č. 1 s Juliem Reitmayerem, vedl Roman Tobiška, Pardubice, říjen 2017.

ale zůstala, jakožto antropologická potřeba, zachována. Radioamatéři začali vytvářet menší zájmové skupiny založené na přirozených principech dlouhodobých přátelství či aktuálních potřeb uspokojovaných „ad hoc“. Tímto procesem se odkryla podstata moderní radioamatérské komunity, jejíž větší část má své přirozené těžiště zcela mimo oficiální sdružování. Komunitní identita, tedy příslušnost „k cechu“ pak zůstává zachována pomocí nepřerušeno ztotožnění s identitou radioamatéra. Identita radioamatéra tím však poprvé přestala být spjata s původní, již před válkou etablovanou povinnou institucionální formální podobou hnutí. Protože po roce 1989 nedošlo ani k obnovení tradičního sponzoringu bohatšími radioamatéry a dominantněji se prosadil individualismus, stalo se členství v organizacích výsostně záležitostí individuální potřeby každého jedince.²⁹²

V čase téměř neochvějnou radioamatérskou identitu, vztaženou zejména k prostředí dlouhodobého režimového účelového omezování činností komunity, považují za nejsilnější v rozhovorech položený základní stavební kámen radioamatérského společenství. Identita byla pevnou součástí jejich plavby ze soukromého, dobrovolného a soběstačného sdružení přes „horké prameny inkvizitorské totality“ padesátých let, přes téměř idylickou plavbu „zlatými šedesátými“, a po překonání vodopádů roku 1968 i strnulou normalizací do moře liberálního kapitalismu. Byla přítomna od radioamatérských počátků a zůstala, na rozdíl od mnohých v čase proměnných složek, plně zachována i po roce 1989. Tento rok postavil radioamatéry před otázku individuálního hledání smyslu hobby, neohrozil však vlastní vnímání radioamatérské identity. Ve smyslu nadčasové rezistence identity zůstali radioamatéři pevně oddanými individuálními námořníky i přes ztrátu svrchovaného kormidla v padesátých letech a ztroskotání formální mateřské institucionální lodi na útesech polistopadových dějin. Plavba, kterou se čeští amatéři druhé generace dostali ke svému hobby, je tedy z pohledu aktérů od svého počátku plavbou utvářející individuální identitu za pomoci přirozeného společného komunitního zájmu, která však byla od roku 1948 do roku 1989 direktivně a pro ně nepřírozeně vhnána do kolektivistických institucionálních proudů a po roce 1989 dostala možnost opětovného přirozeného plynutí.

Hrdost narátorů na zařazení do skupiny „radioamatér“ je nepřehlédnutelně silná a je vnímána jednoznačně pozitivně. Pocit sdílené radioamatérské identity zůstal v procesech

²⁹² Otevřenou však zůstává otázka potřeby institucionálního sdružování radioamatérské komunity mezi lety 1945-1948. Předpokladem vysoké míry tehdejší vůle po oficiálním sdružování však může být sám faktor poválečné obnovy hnutí spojený s určitou hladinou sponzorského ekonomického zabezpečení a z toho plynoucího silného společného zájmu a vysokého stupně institucionální sdružovací ochoty tehdejší radioamatérské komunity. Podobě tomu však mohlo být i po roce 1948, kdy byla vyvolána druhá vlna zájmu o radioamatérismus převedením radioamatérské komunity do ROH.

proměn i přes neklidnou plavbu po proudu dějin téměř beze změny zachován. Komunitní identita tak tvořila a doposud tvoří nejmohutnější sílu, která nese význam kotvy držící radioamatéry pevně na pozici opravdových milovníků rádiových vln nezávisle na neklidném proudu složité historie. Pomyslné „chronologické lano“ spletené z jednotlivých témat proměny a vývoje radioamatérské komunity je tak na obou svých koncích fixováno nejen zvoleným historickým intervalem, ale přirozeně i silnými kotvami radioamatérské identity. I přes sumu změn a polistopadového aktérského nabytí nové podstaty vnímání radioamatérismu jako politicky i hospodářsky oproštěného hobby se nejstabilnější spojovací komunitní vlákno neukrývá v samé podstatě radioamatérismu, který definují neviditelné rádiové vlny, ale v odhalených myslích radioamatérů v podobě vlastní, na průběhu všech minulých historických změn minimálně závislé a s rádiovými vlnami rezonující radioamatérské identity, přetrvávající i přes současnou plavbu ve slepé zátocě, již zcela mimo hlavní proud moderních technických i politických dějin.

Přes všechny zjištěné poznatky mapující určitou trendovost vnímání vývoje zůstaly pod vlnami neprobádané hlubiny, které mnohou být v některých případech i velmi temné. Proto práce zůstává stále spíše základním vhledem do paradigmatu radioamatérské komunity, určeným zejména vnějšímu pozorovateli se zájmem o dějinné souvislosti a vztahové vazby aktérů s dynamikou doby, případně však také pro rodinné příslušníky radioamatérů s doposud nenalezeným pochopením. I když byla volně inspirována knihou *Ham Radio's Technical Culture*, zabývala se čistě aspekty akcentovanými pouze českými radioamatéry, kteří vně této společnosti participovali na různých úrovních za současného, i když nenápadného odlišení se od majority, za které platili zvláštní a doslova permanentní pozorností tehdejší moci. Práce se pokusila alespoň dotknout jejich cílů a hodnot, které se v průběhu času proměňovaly, stejně tak jako doba, v níž prožili své životy a jež měnila i je samé. Z hlediska dlouhodobější perspektivy se potvrdil předpoklad procesuality radioamatérské komunity, který rozbíjí obecně přijatý mýtus obvyklého pohledu na radioamatéra staticky ukotveného za vysílacím zařízením, a rozšiřuje ho do mnoha dalších vrstev.

Mnohostranné, rozvinuté květnaté téma jsem však na této ploše nemohl pojmout jinak než formou pouhého náčrtu. Z tohoto pohledu zůstávají dále badatelsky přitažlivé jak potenciální možnosti detailnějších případových studií jednotlivých radioamatérských organizací na všech úrovních, tak například i téma radioamatérů ve službách státní moci. Silným nabízejícím se tématem je dále sledování difference vývoje zde nereflektované

slovenské části komunity a zejména komparace komunitního vývoje „východního“ a „západního“ radioamatérského světa, tedy komunit v zemích tzv. bývalého kapitalistického, ale i socialistického bloku, kterého byli čeští radioamatéři svým vysíláním vtělenou součástí a který by si též zasluhoval komplexnější pozornosti. Další výzkum by mohl přinést odpovědi na mnohé neméně zajímavé otázky a ukázat nové úhly pohledu právě zmapováním a komparací těchto odlišných radioamatérských světů. I když mám o tomto tematickém okruhu určité povědomí, vzhledem k zaměření a rozsahu práce jej zcela záměrně ponechávám pro případné další uchopení a pevnější zakotvení v ev. výzkumech budoucích zejména pro omezený prostor vzhledem k charakteru a účelu této práce.

Protože jsem dle zjištění práce radioamatérem třetí generace a spíše praktický uživatel techniky, umožnil mi výzkum i přes nutně přítomný redukcionismus lépe uchopit minulé cesty svých kolegů a tím lépe porozumět současné pozici českého radioamatérského hobby. Na základě poznání individuálně viděných pohledů na domácí historický vývoj komunity mi práce poskytla hlubší obzor poznání, který však nelze jako celek podrobit pouze strohé racionalizaci zejména proto, že vnitřní náklonnost k technice je pevně zakotvenou součástí silné radioamatérské identity, ve které hraje velkou roli právě slovo *amateur* – milovník. Možná právě z tohoto důvodu byla pro mne jakožto badatele, který byl přímým účastníkem vzniku pramenů a setkával se tak s konkrétními aktéry událostí, její realizace jedinečným sociálně percepčním zážitkem. Jedinečnost tohoto radioamatérského světa je bohužel také v jeho současně pozorovatelném zániku vlivem biologického omezení aktérů, kterým jsou dále limitovány i možné budoucí výzkumy pomocí orálně historických metod, využívajících unikátního aktérského dobového svědectví. Svou práci bych proto rád zakončil vzpomínkou na v průběhu výzkumu zesnulého narátora Josefa Langmüllera a vyjádřením díky za to, že jsem se alespoň na krátkou dobu mohl stát mediátorem niterných prožitků všech ke spolupráci ochotných narátorů, kteří mi tím umožnili posunout práci z formálního i do praktického významu.

„Posledním milníkem je všeobecné stárnutí. Myslím si, že za deset let bude tato tvá práce nezajímavá.“²⁹³

²⁹³ Rozhovor č. 2 s Janem Litomiským, vedl Roman Tobiška, Praha, květen 2018.

7. Bibliografie

Amatérské rádio. Praha: Vydavatelství časopisů MNO, n.p., 1968-1970, **17-20**.

ARRL *The national association for AMATEUR RADIO: QST* [online]. b.r. [cit. 2018-10-11].
Dostupné z: <http://www.arrl.org/qst>

ARRL: *The national association for Amateur Radio* [online]. Newington, USA: The national association for Amateur Radio, b.r. [cit. 2018-09-02]. Dostupné z: <http://www.arrl.org/qst>

BARTLETT, Richard. *World of Ham Radio, 1901-1950* [online]. McFarland & Company, Inc., Publishers, 2015 [cit. 2017-08-22]. ISBN 9781476612607.

BARTLETT, Richard. *The World of Ham Radio 1901-1950: A Social History*. McFarland, 2015. ISBN 9781476612607.

ČAV - *Českomoravští amatéři vysílači* [online]. b.r. [cit. 2018-08-21]. Dostupné z: <http://www.c-a-v.com/news.php>

Český radioklub [online]. b.r. [cit. 2018-08-22]. Dostupné z: <http://www.crk.cz/CZ>

Český Radioklub: Aktuality z domova. *Český Radioklub: Aktuality z domova* [online]. 2017 [cit. 2018-09-10]. Dostupné z: <http://www.crk.cz/AKTDC>

Český radioklub: Main page in english. *Český radioklub* [online]. Český radioklub, b.r. [cit. 2018-09-10]. Dostupné z: <http://www.crk.cz/ENG>

Český radioklub: *Ohlédnutí za vznikem Českého radioklubu* [online]. ČRK, 2006 [cit. 2018-09-03]. Dostupné z: <http://www.crk.cz/OHLEDNUTIC>

Český radioklub: *Rubrika: Právní kompendium* [online]. b.r. [cit. 2018-09-06]. Dostupné z: <http://www.crk.cz/CZ/PREDPISC>

DANEŠ, Josef. *Za tajemstvím éteru*. 1. Praha: NADAS, 1985. ISBN 31-050- -85-05-38.

DUROQUIER, Franck. *Bezdrátová telegrafie, telefonie pro amatery*. 1. Praha: Beaufort, 1923.

ERA a.s. [online]. 2018 [cit. 2018-08-22]. Dostupné z: <https://www.era.aero/>

FRANC, Martin. *Ostalgie v České republice a v SRN: Historická reflexe minulosti aneb "ostalgie" v Německu a Česku*. 1. Praha: CEVRO Institut, 2009. ISBN 978-80-87125-09-0, s. 7-14.

FRANC, Martin a Jiří KNAPÍK. *Volný čas v českých zemích 1957 - 1967*. 1. Praha: Academia, 2013. ISBN 978-80-200-2229-5.

GOLDSMITH, Mike. *Guglielmo Marconi: Scientists Who Made History*. 1. Heinemann/Raintree, 2002. ISBN 0739852272.

HamQTH OK1 ADM: OK1 ADM [online]. b.r. [cit. 2018-08-24]. Dostupné z: <https://www.hamqth.com/OK1ADM>

HamQTH OK1 JOP [online]. b.r. [cit. 2018-11-28]. Dostupné z: <https://www.hamqth.com/ok1jop>

HamQTH OK1 LU: OK1 LU [online]. b.r. [cit. 2018-08-24]. Dostupné z: <https://www.hamqth.com/OK1LU>

HamQTH OK1 MP: OK1 MP [online]. b.r. [cit. 2018-08-24]. Dostupné z: <https://www.hamqth.com/ok1mp>

HamQTH OK1 NE: OK1 NE [online]. b.r. [cit. 2018-08-24]. Dostupné z: <https://www.hamqth.com/ok1ne>

HamQTH OK1 PD: OK1 PD [online]. b.r. [cit. 2018-08-24]. Dostupné z: <https://www.hamqth.com/ok1pd>

HamQTH OK1 XU: OK1 XU [online]. b.r. [cit. 2018-08-24]. Dostupné z: <https://www.hamqth.com/OK1XU>

HamQTH OK2 CV: OK2 CV [online]. b.r. [cit. 2018-08-24]. Dostupné z: <https://www.hamqth.com/OK2CV>

HamQTH OK2 QX: OK2 QX [online]. b.r. [cit. 2018-08-24]. Dostupné z: <https://www.hamqth.com/OK2QX>

HARING, Kristen. *Ham Radio's Technical Culture*. 1. Massachusetts: Massachusetts Institute of Technology, 2007. ISBN 978-0-262-08355-3.

Hiram Percy Maxim. 1. Electric Radio Press, Inc., 1998. ISBN 0966343301.

IARU: *Worldwide Voice of Radio Amateurs* [online]. Newington, Connecticut U.S.A.: The International Amateur Radio Union, b.r. [cit. 2018-08-23]. Dostupné z: <http://www.iaru.org/>

ITU: *Committed to connecting the world* [online]. 2018 [cit. 2018-08-24]. Dostupné z: <https://www.itu.int/en/Pages/default.aspx>

Jaká byla cesta od Svazarmu k dnešním radioamatérským organizacím?: Nekomentované kopie dobových podkladů, mimo jiné výběr z Radioamatérského zpravodaje z let 1990 až 91 [online]. b.r. [cit. 2018-09-05]. Dostupné z: http://www.ok2kkw.com/svazarm/sjezdy_rz1990.htm

Jemná mechanika a optika: Vědecko-technický časopis. Přerov: Fyzikální ústav akademie věd České republiky, Podniková prodejna Meopta- optika, a.s., 2005, **50**(3).

KNAPÍK, Jiří a Martin FRANC. *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948 -1967: Svazek I. A-O*. 1. Praha: Academia, 2011. ISBN 978-80-200-2019-2.

Konec dějin a poslední člověk. 1. Praha: Rybka Publishers, 2002. ISBN 80-86182-27-4.

KRÁTKÁ, Lenka. *Domovský přístav Praha: Československá námořní plavba v letech 1948 až 1989*. 1. Praha: Karolinum, 2016. ISBN 9788024634647.

Krátké vlny: Časopis pro pokusnictví na krátkých vlnách. Brno: Spolek československých amatérů vysílačů, 1935-1950, 1949, **1949**(8-9).

MAJCE, Svetozar. *HOLICE - MEKKA RADIOAMATÉRŮ*. Praha: BEN-Technická literatura, 2010. ISBN 978-80-7300-2.

MASLOWSKI, Nicolas a Jiří ŠUBRT. *Kolektivní paměť: k teoretickým otázkám*. Vyd. 1. Praha: Karolinum (nakladatelství), 2014. ISBN 9788024626895.

MAYER, Daniel. *Stručné dějiny oborů: Elektrotechnika*. 1. Mníšek pod Brdy: Scientia, 2006. ISBN 80-7183-234-0.

Nestandardní jevy u Pohraniční stráže v posrpnovém období roku 1968. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2013. ISBN 978-80-86621-28-9.

NOVÁK, Petr, ed. a Hana URBÁŠKOVÁ, ed. *Typologie (n)ostalgie*. 1. vyd. Brno: Ve spolupráci s Vysokým učením technickým v Brně, Fakultou architektury vydalo Akademické nakladatelství CERM, 2013. ISBN 978-80-7204-858-8.

OK2KKW: CZECH VHF/UHF HAM RADIO CONTEST CLUB. *OK2KKW: CZECH VHF/UHF HAM RADIO CONTEST CLUB* [online]. b.r. [cit. 2018-09-10]. Dostupné z: http://www.ok2kkw.com/xyz/mensinova_organizace.htm

OLŠÁKOVÁ, Doubravka. *Věda jde k lidu*. 1. Praha: Academia, 2014. ISBN 978-80-200-2318-6.

PEČEK, Jiří. *Vývoj radia a radioamatérského hnutí ve světě a u nás: Vývoj koncesních podmínek od roku 1930*. Český radioklub, 2008.

POLÁK, Ladislav a Jan LITOMISKÝ. *Radioamatéři-oběti okupace v letech 1939-1945: Historický sborník*. 2016.

Praktická elektronika - Amatérské RADIO: Časopis s tradicí od roku 1952 [online]. Praha: AMARO spol. s r. o., b.r. [cit. 2018-09-04]. Dostupné z: <http://www.aradio.cz/index.html>

PULLMANN, Michal. *Konec experimentu: Přestavba a pád komunismu v Československu*. 1. Dolní Břežany: Scriptorium, 2011. ISBN 978-80-87271-31-5.

Radio Society of Great Britain: Advancing amateur radio since 1913 [online]. Bedford, United Kingdom: Radio Society of Great Britain, 2018 [cit. 2018-09-02]. Dostupné z: <https://rsgb.org/>

Radioamatér: RADIOAMATÉR - - časopis Českého radioklubu pro radioamatérský provoz, techniku a sport. Ostrava: Vydává: Český radioklub prostřednictvím společnosti Cassiopeia Consulting, a. s., 2008, **9**(2). ISSN 1212-9100.

Radioamatér: RADIOAMATÉR - - časopis Českého radioklubu pro radioamatérský provoz, techniku a sport. Ostrava: Vydává: Český radioklub prostřednictvím společnosti Cassiopeia Consulting, a. s., 2018, **19**(5). ISSN 1212-9100.

Radioamatér: RADIOAMATÉR -časopis Českého radioklubu pro radioamatérský provoz, techniku a sport. Ostrava: Český radioklub prostřednictvím společnosti Cassiopeia Consulting, a.s., 2006, **7**(2-4). ISSN 1212-9100.

Radioamatérský zpravodaj: Příloha časopisu Amatérské rádio. Praha: Vydavatelství časopisů MNO, n.p., 1968.

Radioamatéři: Patří do Telčské encyklopedie - První v Telči i v Československu: Radioamatéři. *TELČ: Patří do Telčské encyklopedie - První v Telči i v Československu: Radioamatéři* [online]. 2014 [cit. 2018-09-11]. Dostupné z: https://www.telc.eu/turista_a_volny_cas/historie/radioamateri

RÁKOSNÍK, Jakub. Cukr a bič kancléře Bismarcka. *Historický obzor*. 2004, **15**(5), 130-138.

Security magazín: Časopis pro vaši bezpečnost. 2003, **10**(6).

StB a radioamatéři [online]. In: . b.r. [cit. 2018-10-19]. Dostupné z: <http://www.cibulka.com/nnoviny/nn1993/nn0393/obsah/radio.htm>

Subkultura radioamatérů. Pardubice, 2008. Bakalářská práce. Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická, Katedra sociálních věd. Vedoucí práce PhDr. Petr Skalník, CSc.

T-CZ [online]. 2018 [cit. 2018-08-22]. Dostupné z: <http://www.tcz.cz/o-spolecnosti/historie-spolecnosti/>

Techblog: Pasivní radary jako strategická zbraň [online]. 2005 [cit. 2018-08-22]. Dostupné z: <http://www.techblog.cz/technologie/pasivni-radary-jako-strategicka-zbran.html>

The American Leonardo: A Life of Samuel F. B. Morse: Winner of the Pulitzer prize. Subsequent edition. New York: Purple Mountain Pr Ltd, 2000. ISBN 1930098081.

The Wireless Institute of Australia [online]. Victoria, 2018 [cit. 2018-09-02]. Dostupné z: <https://www.wia.org.au/>

Třetí strana trojúhelníku: Teorie a praxe orální historie. Praha: Karolinum, 2015. ISBN 9788024629315.

Velký sociologický slovník. I, A-O. 1996. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 8071843113.

YOW, Valerie. Recording oral history: a guide for the humanities and social sciences. *Recording oral history*. Oxford: AltaMira Pres, 2005, s. 21. ISBN 075910655X.

Zdař Bůh.cz: Základna rozvoje uranového průmyslu (ZRUP) [online]. b.r. [cit. 2018-08-21]. Dostupné z: <http://www.zdarbuh.cz/reviry/csup/zakladna-rozvoje-uranoveho-prumyslu-zrup/>

Dále byly v práci využity osobní sbírky narátorů.

8. Rejstřík zkratk

ČAV, 9, 10, 11, 14, 49, 59	OK1 NE, 35, 36, 85, 87, 94, 97, 103
ČRA, 11, 13	OK1 PD, 29, 30, 31, 83, 86, 91, 92, 94, 96, 98, 100, 103, 109, 124, 125
ČRK, 9, 14	OK1 XU, 17, 43, 44, 89, 91, 105, 116
ČSAV, 30	OK1-3636, 2
ČSFR, 13	OK1-3637, 3
ČSR, 9, 17, 42	OK2 CV, 42, 104
ČVUT, 8, 29, 40	OK2 QX, 40, 41, 84, 103
ERA, 36	QSL, 19, 58, 93, 124, 126, 127, 128
ETA, 9	QST, 7, 81, 120
HIFI, 69	ROH, 11, 19, 47, 52, 55, 56
IARU, 11, 14, 38	RVHP, 33
JZD, 42	SKEČ, 9
KSR, 9, 13	SSB, 74, 81, 91, 98, 108
KVAČ, 9	USA, 10
MEVRO, 37	ÚV ČRA, 13
OK1 ADM, 38, 39, 83, 84, 87, 91, 94, 100, 104	ÚV KSČ, 3
OK1 LU, 32, 33, 99, 100, 105	ÚV Svazarmu, 12
OK1 MP, 37, 38, 90, 94, 96, 98, 103, 105, 106, 109	WIFI, 69

9. Příloha

9.1 Ing. Josef Plzák, CSc., radioamatérská značka OK1 PD²⁹⁴

Stručný tematicky zaměřený medailon

„Touha naplnit dobrodružnou příchut' radioamátérství byla u mne velice silná. Když se vracím ve svých myšlenkách, napadá mne, že se všechno to všechno provázalo, jedna věc za druhou formulovala moji budoucnost. Vědělo se o mně jako o střeleném radioamátérovi.“

Josef Plzák se narodil v roce 1931 v Trstené na Slovensku. Po absolvování reálného gymnázia v Táboře vystudoval elektrotechnickou fakultu na ČVUT v Praze a v roce 1954 mu byl udělen tzv. červený diplom. Na základě tehdejšího systému umístěnek byl přidělen do Výzkumného ústavu Ministerstva vnitra.

Náplní jeho tehdejšího zaměstnání byla krátkovlnná komunikační technika. Na pracovišti se stal vedoucím týmu, který mezi lety 1956-1957 vyvinul první poválečnou agenturní radiostanici s názvem Pluto.²⁹⁵ V roce 1958 se podílel na rozpracování projektu digitálního agenturního systému Sirius.²⁹⁶ V roce 1959 byl vyslán společně s vládním darem v podobě odposlechových a komunikačních přístrojů jako slaboproudý expert do africké Guineje. Po svém návratu, v intervalu let 1962-1963, se stal hlavním inženýrem rádiové odposlechové služby. Ve dvou následujících letech, 1962-1963 byl přidělen do studijně analytického oddělení ministra vnitra se zaměřením na zavádění výpočetní techniky a zabýval se i kritickou oponenturou jiných technických projektů. V letech 1964-1966 opět působil v Guineji, tentokrát na přímé osobní pozvání tehdejšího prezidenta.

V roce 1968 obhájil svou vědeckou kandidaturu a v témže roce se stal, jako člen Svazarmu, předsedou přípravného výboru na vytvoření na Svazarmu nezávislé demokratické organizace radioamátérů. Od července do září roku 1968 byl jako člen operačního štábu prvního náměstka ministra vnitra pověřen dohledem nad rádiovými systémy ministerstva vnitra v rámci

²⁹⁴ HamQTH OK1 PD [online]. Dostupné z: <https://www.hamqth.com/ok1pd>.

²⁹⁵ Rádiové zařízení, sloužící k bezdrátové dálkové komunikaci s agenty umístěnými mimo území státu, více viz např. *Security magazin*. 50-53 s.

²⁹⁶ Rádiové zařízení, sloužící k bezdrátové dálkové komunikaci s agenty umístěnými mimo území státu, více viz např. *Security magazin*. 50-53 s.

panujících obav před zneužitím v ev. „protidubčekovském“ puči. Během okupace vojsky Varšavské smlouvy zajišťoval radiové spojení ministru Pavlovi.

Po odvolání ministra Pavla a odmítnutí vykonání rozkazu ozbrojeného dohledu při pohřbu Jana Palacha na doporučení právníka zažádal o propuštění ze státní služby a nastoupil do civilního Výzkumného ústavu pro sdělovací techniku. Vedoucí funkci výzkumného týmu však ztratil v roce 1971 po politických prověrkách, po nichž nastoupil do laboratoře pro přístroje určené pro kosmickou komunikaci. Za tuto práci byl později oceněn prezidentem ČSAV medailemi za zásluhy o rozvoj kosmického výzkumu. V roce 1971, po zhruba půlročním „vyšetřování“ a zmíněných prověrkách však přišel nejen o zaměstnání, cestovní pas a o členství ve Svazarmu, ale také o vědeckou hodnost. Vysílací licenci spolu s kandidaturou získal zpět až po roce 1990, kdy byl plně rehabilitován. Od roku 1990 do roku 2000 byl zaměstnán ve funkci náměstka ředitele rádiového spojení Ministerstva vnitra, poté odešel do důchodu.

O radiotechniku se aktivně zajímal od svých šestnácti let. Vlastní vysílací licenci získal ve svých osmnácti letech, v roce 1950. Na vysoké škole se stal předsedou školní klubové radiostanice. V radioamatérském prostředí je nejen u nás, ale i ve světě známý a uznávaný radioamatér a patří k jeho „legendám“. Začátkem šedesátých let umožnil světu, právě při svém pobytu v Guinei, spojení s jednou z nových, v té době velmi vzácných afrických zemí. Zároveň se tak stal dvojnásobným světovým vítězem neoficiálního radioamatérského mistrovství světa. Americká amatérská organizace jej v roce 1959 zvolila radioamatérem roku. Po politických prověrkách v roce 1971 o vysílací licenci přišel a až do roku 1990 se jako radioamatér odmlčel. Zabýval se odbornou publikační činností v oblasti radiotechniky a radioamatérského hobby. V roce 1991 vykonával funkci předsedy Českého radioklubu. V roce 2004 byl oceněn Českým radioklubem plaketou za výjimečný dlouholetý přínos hodnotám radioamatérství v České republice. Vysokofrekvenční technika ho provází prakticky celý jeho život, včetně profesního. Radioamatérskému hobby se aktivně věnuje dodnes.

Charakteristika rozhovorů, způsob narace, tematický a časově rozsahový přínos

Rozhovor s Josefem Plzákem byl pilotním rozhovorem. Při první návštěvě mne upozornil, že v minulosti prodělal cévní mozkovou příhodu, která mu ztěžuje rychlé vybavení konkrétního výrazu z paměti. V rozhovoru jsem mu tedy byl v těchto momentech nápomocen a občasná nápověda se stala i funkčním komunikačním pojítkem. Přes tuto mírnou komplikaci však

rozhovor probíhal ve vzájemně příjemné atmosféře. Narátor byl pozorný, skrovný, noblesní, a dobře naladěný a v rámci možnosti konkrétních témat neopomíjel ani specifický humor.

Přes to, že původní předpoklad počítal s dvěma nahrávanými sezeními, v konečné fázi se rozhovor rozprostřel do čtyř přibližně tříhodinových rozhovorů. V narační lince byla patrná vysoká míra připravenosti narátora, stvrzená chronologickým, strukturovaným, velmi dobře artikulovaným vyprávěním, které v mnoha místech zacházelo do velmi podrobných detailů. Zde se naplno projevil vliv jeho vzdělání a bohaté řečnické praxe. Celou jeho výpověď prostupuje nepřehlédnutelná linie, jednotlivé epizody jeho života jsou protnuty nítí dobrodružné narace. Narátor mi po ukončení prvního rozhovoru dodatečně sdělil, že své vyprávění pojímá i jako vnitřní shrnující bilanční rozjímání o vlastním životním příběhu, což bylo ve shodě s jeho občasným oslovením nepřítomného širšího publika.²⁹⁷

V rámci čtvrtého, polostrukturovaného rozhovoru jsem na začátku a následně i během rozhovoru upozornil, že se chci zaměřit především na radioamatérskou stránku, tedy nosně na radioamatérskou rovinu a linii a naše setkání tímto rozhovorem zakončit. Přes předem sestavenou „hrubou sadu“ tematických otázek plynoucích z předešlých sezení bylo v některých částech rozhovoru velmi obtížné tuto linku udržet. Narátor, pravděpodobně nejen již navyklý z předešlých rozhovorů, ale i, jak se během předešlých rozhovorů ukázalo, z principu neoddělitelné provázanosti a splývání jeho profesního a „hobby“ života, velmi lehce opouštěl rovinu radioamatérskou do roviny profesní.

Cílem pilotního rozhovoru bylo mimo vlastního pořízení prvního rozhovoru testování spojené s následnou analýzou relevantnosti a tematické výtěžnosti zvažovaného projektu diplomové práce. Narátor do svého životního příběhu s „dobrodružným nádechem“ integroval jak složku profesní, kterou využíval jako vodící linkou narace, tak souběžně linku radioamatérskou. Nevyhýbal se ani politickým a rodinným aspektům života. Rozhovor byl v tomto smyslu široce komplexní. Předpoklad byl v rozsáhlé naraci potvrzen nejen jejím časovým rozsahem, ale i relevantním tematickým pokrytím a vhodným umístěním do zájmového časového rámce práce. Narátor pokrývá osobním prožitkem období přibližně od roku 1945-1995. Obsahový záběr, který sledovaly otázky posledního, polostrukturovaného rozhovoru, měl spíše charakter doplňující a upřesňující, předešlé rozhovory již byly potenciálními zájmovými okruhy ve vysoké míře nasyceny. Obsah rozhovoru koreloval s obecně přijatým dějinným rámcem a odpovědi na otázky posledního rozhovoru nebyly

²⁹⁷ Např. „*Jak později uvidíte.*“ atp., přičemž se množné číslo zjevně nedotýkalo nezáměrného vykání.

v rozporu s předešlými uvedenými fakty. Rozhovor byl tedy ukotven i po stránce reliability a validity.

Protokol o průběhu rozhovoru č. 1, realizovaném dne 10. 3. 2017

Tazatel: Roman Tobiška

Místo: Praha, soukromý byt narátora

První rozhovor s narátorem se uskutečnil dne 10. března 2017 v Praze, po předešlém vyjednání termínu setkání prostřednictvím narátorovy dcery, od které jsem se šťastnou shodou okolností, avšak spíše při náhodné zmínce o mém potenciálním zájmovém tématu diplomové práce, dověděl, že její otec je jedním z předních českých radioamatérů. Poté jsem dlouho neváhal a snažil se o setkání v co možná nejkratším čase. Schůzku mi následně osobně zprostředkovala právě jeho dcera. Již při pěší cestě k bytovému domu nebylo možné přehlédnout anténní systém, instalovaný na jeho střeše, který svou jistou monumentální jedinečností vůči okolí nezavdával pochyb o lokaci bydliště narátora a v nemalé míře i o jeho nepřehlédnutelném zaujetí radioamaterismem.

Při této první návštěvě nám narátor nejprve dopravil klíč od hlavního vchodu budovy pomocí improvizovaného padáčku vyrobeného z igelitové tašky a tento přepravní systém se stal úvodním „před uvítacím“ rituálem každé další návštěvy. V rámci krátkého a vřelého vzájemného představení za asistence dcery jsem byl bez okolků vyzván, abych narátorovi tykal. Toto vše s vysvětlením, že si radioamatéři po celém světě tykají a já, jakožto radioamatér, nejsem žádnou výjimkou. Zde musím konstatovat, že mne tento akt příjemně překvapil a zcela jistě následně dopomohl k přirozenější vzájemné komunikaci. Po lehkých vnitřních rozpacích z pohledu výrazně mladšího „kolegy“ jsem však tento stav s potěšením přijal. Tento akt neposunul však hranici mé přirozené úcty, v každém případě ale uvolnil atmosféru prvního setkání dvou vzájemně si neznámých lidí se společnou rovinou zájmu, který byla důvodem k vedení tohoto rozhovoru. Poté se dcera s námi rozloučila a Josef mne po krátké prohlídce bytu a nezbytné exkurzi do svého „radioamatérského ráje“²⁹⁸ s ukázkou aktuální rozdělané práce na modulu zesilovače uvedl do obývacího pokoje, kde jsem si mohl vybrat místo na sezení u konferenčního stolku. Vybral jsem si samostatné křeslo a Josef připravil malé občerstvení v

²⁹⁸ Radioamatérská místnost, která soustřeďuje nejdůležitější radiostanice a přístroje. Pomyslné centrum, ve které radioamatér nejčastěji provozuje své hobby. Zpravidla se jedná o speciálně vyhraněný prostor, určený pouze pro tuto činnost, v mezinárodním žargonu označovaný jako Ham Shack.

podobě kávy s makovým koláčem, které se také stalo v tomto složení jistým malým a příjemným rituálem dalších rozhovorů. Následně se usadil se na gauč, umístěný napravo od mého křesla.

Přes to, že byl narátor předem informován o tematickém zaměření obsahu rozhovoru, probrali jsme ještě před samotným zapnutím rekordérů, předpokládané směřování rozhovoru a způsob jeho vedení. Narátor byl seznámen s okruhy, které by bylo dobré zmínit a zahrnout je do velmi volného životopisného vyprávění s tím, že já, jakožto tazatel, budu do jeho vyprávění životopisné části zasahovat co nejméně. Narátor se vším bez výhrad souhlasil. Pouze mne upozornil, že v minulosti prodělal cévní mozkovou příhodu, která mu působí nepravidelné potíže právě při vyprávění tím, že mu občasné ztěžuje výslovnost konkrétního slova, někdy také rychlé vybavení konkrétního výrazu z paměti. V rozhovoru jsem mu tedy byl v těchto momentech nápomocen jakousi výrazovou nápovědou, což však nebylo projevem neúcty, ale narátorem verbálně vítanou a potvrzenou dopomocí v rámci plynulosti jeho vyprávění a stalo se tak přirozenou součástí těchto rozhovorů a stále přítomným komunikačním pojítkem. V tomto smyslu jsem se taktéž dohodli, že narátor ukončí své vyprávění sám ve chvíli, kdy se již bude cítit vyčerpan. To se ostatně stalo nepsaným pravidlem i u všech dalších rozhovorů. Délka každého budoucího jednotlivého rozhovoru tedy byla zcela na vůli narátora.

Přes tuto mírnou komplikaci však rozhovor probíhal ve vzájemně příjemné atmosféře, narátor byl pozorný hostitel, skromný, noblesní, dobře naladěný a v rámci možnosti konkrétních témat neopomíjel ani specifický humor, jehož přítomnost vždy uvedl jistým spikleneckým pohledem. Narátor vyprávěl svůj „životní příběh“ chronologicky, strukturovaně, velmi dobře artikuloval situace a události a v mnoha případech zacházel i do velmi podrobných detailů. Zde se naplno projevil vliv jeho vzdělání a předpokládané bohaté řečnické praxe a také jistá míra pravděpodobné připravenosti vyprávění, např. když místy některými výrazy jako by oslovoval nepřítomné publikum. Byl si jistý, svou pozici vůči mně nehledal, zaujal sám pozici „vypravěče příběhu“, viz závěr protokolu. Chronologičnost málo kdy utrpěla zásadní újmy, vyprávění neobsahovalo „mrtvé“ či historicky „nazařaditelné“ události a celkově bylo velmi příjemné celé vyprávění sledovat.

Rozhovor se uskutečnil ve večerních hodinách, od 19 do 21.30 hodin. Na jeho konci se již nejen na narátorovi, ale i na mně, začali projevovat znaky přirozené večerní únavy. Narátor odhadl, že se nacházíme zhruba v jedné čtvrtině životopisného vyprávění. Z tohoto důvodu jsme se dohodli, že další naše schůzky posuneme více směrem do denního času. Večerní schůzka byla časově dílem rychlé improvizace s cílem navázat co nejdříve kontakt. Další

schůzky, konané po našem prvotním seznámení, tak mohli být již domluvené, v rámci naší větší oboustranné znalosti svých možností, a zejména narátorovy možnosti realizovat rozhovory kdykoliv během dne, takto i přesunuty. Domluven byl taktéž i zhruba oboustranně vyhovující a akceptovatelný měsíční odstup mezi jednotlivými rozhovory. Konkrétní termín dalšího setkání byl však ponechán na následné telefonické dohodě.

Při odchodu, kdy jsem se v chodbičce oblékal do kabátu, tedy již mimo záznam, mi ještě narátor sdělil, že celý rozhovor pojímá také trochu jako jisté bilancování svého života. Možná ještě lépe vyjádřeno jako rekapitulaci jeho událostí, jako shrnující rozjímání nad svým životem. Řečeno jeho vlastními slovy: „*Abych si to znovu srovnal v hlavě.*“ Celý rozhovor se nesl v souladu s tímto jeho závěrečným konstatováním a byla tak nepřímá, spolu s jeho vyjádřením o následném rozsahu vyprávění potvrzena domněnka o jisté míře připravenosti narace. Uvedl také, že v rozhovoru uvede též informace, které ještě nikde nezveřejnil.

Chronologicky signovaný obsahový kondenzát rozhovoru č. 1, realizovaném dne 10. 3. 2017

Otec, který zemřel v roce 1948, byl státním zvěrolékařem, on sám byl pátým dítětem v rodině. Narodil se na Josefa, stal se tak druhým nositelem tohoto jména v rodině, protože jeho starší bratr se stejným jménem zemřel. Všichni sourozenci byli straší než on, nejstarší sestra, povoláním veterinářka, o dvanáct let zamřela v plném duševním zdraví roce 2016 ve věku 97 let, druhá sestra ve věku 70 let, o rok a půl starší bratr, který vystudoval zemědělskou školu, zemřel v roce 2015 ve věku 85 let.

0:04:00.3 Právě starší bratr zdědil po otci zemědělskou usedlost v Kamýku nad Vltavou. Z tohoto důvodu ho také otec přiměl také vystudovat zemědělskou školu, o kterou však nestál, jeho zájem byl orientován na radiotechniku. V té době se narátor toužil stát geologem. V dalším plynutí života si v podstatě své touhy prohodily, z bratra, který měl těžký život, včetně rodinného, se stal vysokoškolsky vzdělaný geolog a z narátora postupem času radiotechnik. Podotýká, že se jeho bratr ke všemu ve svém životě propracoval, na rozdíl od něj, za pomoci velkého vlastního úsilí.

0:07:35.0 Byl dítětem často nemocným, jak sám dodává, „takový chcípáček“. Neustále trpěl různými nemocemi a rodina o něj měla neustálé obavy a až přehnanou starost. Jeho bratr byl naopak sportovcem a silným m jedincem.

0:08:25.9 Od raného věku se zajímal o spíše nehmotné záležitosti. Po čtvrtém roce věku se sám od sebe naučil číst, v pěti letech uměl již i psát. Od šesti let četl vše, co se mu dostalo do ruky, nehledě na určení knihy. Často z četby až duchem nepřítomen byl svou matkou od čtení i odrazován. Od sedmi let věku se stává hluboce věřícím, který každý den dochází do kostela, kde ministruje do svých jedenácti let.

0:09:27.8 V jedenácti letech nastupuje do gymnázia v Příbrami, kde již bydlí z důvodů dalekého dojíždění v podnájmu a velmi trpí odloučením od své matky, kterou považoval za vše, co pro něj má nějaký význam. Od malička se zajímá o věci, které nebyli úměrné jeho věku. Zájmu měl mnoho, ale u žádného dlouho nevydržel. V šestnácti letech však na něj jeho zájmová roztržitost doléhá a pokládá si otázku své další životní cesty a zájmů. Zajímal se, za intenzivní pomoci literatury, mj. o sběr minerálů a lékařský výzkum.

0:11:08.2 Posléze shodou okolností míjí prodejnu knih, kde si za výlohou obchodu všímá časopisu *Krátké vlny*. Protože měl v sobě zafixováno kouzlo tajemna a neznáma právě v souvislosti s vysíláním na krátkých vlnách, které pramenilo z jeho četby knih v době druhé světové války, konkrétně dobrodružné knihy *Rájem i peklem*, jejímž autorem je Otkar Batlička. Zde se poprvé dozvídá o existenci lidí, kteří jakožto radioamatéři navazují spojení. Taktéž ho ovlivnili i mýty o parašutistech, šířené tajně za války a veřejně po válce. Na základě předešlého se touží stát se radioamatérem, sestrojit vlastní zařízení a na radiových vlnách se spojovat s celým světem.

„Šel jsem náhodou kolem knihkupectví, kde měli za výlohou časopis Krátké vlny. Protože jsem měl v hlavě uloženou představu o kouzlu a zdroji tajemna a dobrodružství vysílání na krátkých vlnách z knihy Otakara Batličky Rájem a peklem, kterou jsem četl jako kluk za války a ze které jsem se poprvé dozvěděl o radioamaterech, ten časopis jsem si koupil a byl jsem ztracený, propadl jsem tomu. Také v tom hrály roli historky o parašutistech, šířené šeptem za války a veřejně po válce. To se tak všechno spojilo. Velmi jsem si přál stát se radioamatérem a postavit si vysílací zařízení a pomocí něho se spojovat s celým světem. Ta touha naplnit tu dobrodružnou příchut' radioamatérství a touha po tom světě byla u mne velice silná.“

0:12:33.8 Těsně po válce, v roce 1947 se vysílací radioamatérská licence udělovala pouze jedincům plnoletým, starším 21 let, byla tedy v tu dobu vzhledem k věku mimo jeho dosah. Z tohoto důvodu se přihlašuje do spolku amatérů vysílači a stává se radiovým posluchačem. Do maturity se ve svém volném čase věnuje pouze výuce radiotechniky a konstruování stále lepších radiopřijímačů, zkonstruoval čtyři různé typy.

0:14:48.2 Po gymnáziu se přihlásil na elektro fakultu, kam měl ale velmi malou šanci na přijetí z důvodů předešlého vyšetřování StB, plynoucího z požadavku jisté skupiny studentů, kteří po něm chtěli, jako po známém odborníkovi, postavit vysílačku uspokojující jejich potřeby protistátní činnosti. Vysílačku jim nezkonstruoval, protože nevěděl, k jakému účelu ji využijí a ani netušil, jaký způsob vysílání požadují. Protože je však neoznámil, následně vznikl problém řešený státní bezpečností, který v důsledku skončil soudem a zákonem na ochranu republiky, kdy mu hrozil trest odnětí svobody minimálně deseti let. Vzhledem k povaze činu, kdy z jeho strany v praktické rovině nedošlo k jakékoli realizaci, byl u soudu osvobozen. Tři hlavní aktéři však dostaly tresty odnětí svobody až na tři léta.

„Jeden z té skupiny, student dřevařské školy, takový jejich vedoucí, se bohužel v hospodě pochlubil provokatérovi, který mu nabízel nějaké zbraně, o tomto záměru. Skončilo to tak, že nás všechny zavřeli. Já jsem se nepřiznal, že jsem věděl, k čemu to chtějí, což jsem konkrétně opravdu nevěděl. Byl jsem souzen v Praze u státního soudu, paragraf jedna zákona na ochranu republiky, za což byly flastry alespoň deset let. Protože to byla klukovina a nic se nerealizovalo, byl jsem osvobozen. Ale hlavní aktéři byli odsouzeni až na tři roky vězení.“

0:17:57.9 Po soudu se vrací na gymnázium, kde absolvuje doplňovací zkoušky pro uzavření sedmého ročníku. Je si však vědom minimalizování možnosti přijetí na elektro fakultu právě z důvodu této životní komplikace. Sám jede do Prahy a zjišťuje, co obnáší přijetí na tuto školu. Náhodně zde potkává přímo studenta této fakulty, toho času studujícího její poslední ročník, který mu vše velmi podrobně vysvětlil s dodatkem výhodnosti přihlášky na Stavbu mládeže, které je u přijímacího řízení vysokým bonusem. S tímto studentem se u vstupního pohovoru setkává jakožto se zástupcem studentské organizace KSČ, který jeho účast na Stavbě mládeže na základě doporučení s povděkem přijal a ocenil jeho dobrou práci dekorovanou i údernickým odznakem a čestným uznáním Okresního národního výbor. Po předložení fotografií vlastnoručně zhotovených přijímačů byl na školu bez dalších dotazů, krom otázky na počet realizovaných radioamatérských poslechů, přijat. Tyto události označuje jako velmi významné pro jeho tehdejší budoucí životní dráhu a kariéru.

„Ta moje touha dostat se na elektro fakultu byla veliká, šance ale velmi špatná. Před maturitou jsem si ale zajel do Prahy, kde jsem přímo na fakultě potkal studenta jejího posledního ročníku. Ten mi vše ochotně a podrobně vysvětlil, včetně požadavků při přijímacím řízení. Doporučil mi účast na Stavbě mládeže, která je považována za jeden ze silných bonusů při rozhodování o přijetí. Tento student byl shodou okolností přítomen u vstupního pohovoru jakožto zástupce mládežnické organizace KSČ a s velkým povděkem přijal, že se Stavby mládeže zúčastnil a za

dobrou práci získal údernický odznak a čestné uznání od Okresního národního výboru. Po předložení potvrzení o realizovaných radioamatérských posleších a ukázce fotografií vlastnoručně zkonstruovaných radiopřijímačů, což na komisi udělalo dojem, jsem byl již bez dalších dotazů přijat. Tyto věci tady měly pro další můj život veliký význam. “

0:22:33.2 V roce 1948 byly změněny podmínky pro získání vlastní vysílací radioamátérské licence posunem věku směrem dolů, tedy z 21 na 18 let. Získání vlastní vysílací koncese, tedy oprávnění k vysílání a použití radioamátérské vysílací stanice vnímá jako nejnáročnější za celou dobu trvání radioamátérské činnosti, před i po této době. Podmínkou byla dobrá znalost techniky, vytváření signálové cesty a znalosti Morse abecedy. Dále byla podmínkou i znalost tehdejšího politického dění a doporučení organizace radioamátérů, kde se zaručili dva radioamatéři, kteří prověřili znalosti žadatel a z pozice osobní známosti se za žadatele současně zaručili. Novou podmínkou dále byla „zásluha o výstavbu socialismu“. Podává tedy za pomoci otcova kamaráda vykonávajícího funkci tajemníka Národního výboru, od kterého získává doporučení o zásluhách při budování socialismu na základě své účasti na Stavbě mládeže, přihlášku k radioamátérským zkouškám. Vlastní zkouška probíhala se zástupcem Kontrolního úřadu radiokomunikační služby, slangově KSR, který byl také radioamatérem. V den jeho svátku, v roce 1950 mu je poštou vlastní radioamátérská licence doručena, přes to, že on sám příliš nevěřil v její získání.

„V roce 1948 byl změněn minimální věk k získání vlastní radioamátérské vysílací licence z jedenadvaceti na osmnáct let. Přesto, že jsem nebyl plnoletý, podal jsem si přihlášku, protože jsem věděl, že trvá dlouho, než dojde ke zkouškám. Podmínky pro získání vlastní koncese byly v té době nejnáročnější za celou dobu existence radioamátérů, více než kdykoli před tím i potom. Vyžadovala se dobrá odborná znalost techniky, vytváření signálu, znalost Morse abecedy, a kromě vlastních odborných znalostí byla požadována také znalost tehdejšího aktuálního politického dění. Dále bylo požadováno doporučení organizace radioamátérů, kde se dva její členové museli podepsat k žádosti, že prověřili odborné znalosti žadatele a na základě osobního znalosti žadatele se za něj i zaručit, což byla podmínka velice ošemetná. Dále také bylo novou podmínkou zasloužit se o výstavbu socialismu. Tatínek měl kamaráda tajemníka Okresního národního výboru, který mi podepsal nejen vlastní doporučení s potvrzením mých zásluh na Stavbě mládeže, ale přidal i doporučení místního výboru KSČ a předsedy místního výboru ČSM. Koncesi jsem obdržel v den svého svátku, tedy na Josefa, v roce 1950. To byl dobrý dáreček, se kterým jsem vůbec nepočítal. “

0:25:52.9 Jako jedinému koncesovanému radioamatérovi mezi posluchači mu byl svěřen zodpovědným operátorem fakultní kolektivní, klubové radiostanice, sponzorované Ústavem radiotechniky, kterou vedl také radioamatér a který byl nástavbou výhradně pro absolventy a zájemce o radiotechniku, její vedoucí post, kterého se aktivně ujímá na postu jejího předsedy.

0:32:12.3 Po získání vlastní vysílací koncese staví také vlastní vysílač a začíná vysílat při každé návštěvě svého tehdejšího bydliště v Černovicích u Tábora. Vyzdvihuje tehdejší podporu své matky, která mu v jeho zajmu nikdy nebránila, přes jeho provozování za běhu domácnosti. Navázal několik set spojení nutných pro přechod do vyšší radioamatérské vysílací třídy, umožňující již zcela plnohodnotné samostatné vysílání na všech dostupných vysílacích pásmech, které později získává.

0:34:56.1 První ročník studia popisuje jako „hororový“ z důvodů nekompatibility s výukou klasického gymnázia, zejména v matematické rovině, která byla vyučována nedostatečně. Protože ale o školu velmi stál, věnoval se až sedm hodin denně po přednáškách studiu matematiky, poté úspěšně skládá zkoušku, ale s jediným hodnocením 3 za celé své studium. Další studium probíhalo bez větších problémů.²⁹⁹ Celé studium považuje za velmi intenzivní přípravu na svůj budoucí život, ne však pro kariéru, ale z důvodu vlastního zájmu.

„Celé studium jsem prožil velice intenzivně a vnímal jsem ho jako velice intenzivní přípravu pro svůj další život. Nikoliv však pro nějakou kariéru. Mně to strašně zajímalo. Ato, co jsem se učil ve škole a dělal jsem už doma, se krásně doplňovalo. Pochopil jsem nové věci, které jsem nějak dělal, ale nevěděl proč.“

0:38:44.1 V rámci své činnosti v radioklubu dosáhli spolu s kolegy v roce 1951 na post nejlepšího Československého radioklubu v rámci radioamatérských závodů. V době jeho největšího rozkvětu bylo jeho členy něco přes padesát radioamatérů.

0:39:42.6 Začal navštěvovat ústav radiotechniky, kde získával součástky. Dál stavěl zařízení s orientací na vysílací techniku. Začal psát odborné články do časopisu *Krátké vlny* a dostal se do povědomí jako zapálený radioamatér. Taktéž začal samostatně závodit. Události svého života považuje za logický a do sebe zapadající řetězec vedoucí k jeho budoucnosti.

²⁹⁹ Zde pokračuje v podrobnějším popisu studijních předmětů.

„Prostě se o mně vědělo jako o střeleném radioamatérovi. Když se vracím ve svých myšlenkách, tak mne napadá, že to všechno tak v mém životě mělo být. Všechno se to provázalo, jedna věc za druhou formulovala moji budoucnost.“

0:41:37.1 Ve třetím ročníku studia dostal, jakožto vynikající student s aktivním, zapáleným přístupem nabídku k pobytu na Humboldtově univerzitě v tehdejší NDR. Byl však povolán StB k pohovoru, kde byl konzultován instrukcemi, že se při jeho pobytu na zahraniční univerzitě na něj obrátí „nějaký soudruh“. Vzhledem k tehdejším politickým nepokojům, které následovaly, mu byla stáž zrušena a ke spolupráci tak nedošlo.

„Ve třetím ročníku vysokoškolského studia jsem dostal kvůli vynikajícím studijním výsledkům nabídku stipendijní stáže na Humboldtově univerzitě v tehdejší NDR. V té souvislosti si mne zavolala StB, kde mi oznámili, že se tam na mne obrátí nějaký soudruh. Na otázku, jaký soudruh a z jakých důvodů mne bude kontaktovat mi bylo řečeno, že o tom nebudeme mluvit a až tam budu, tak uvidím. Naštěstí mi bylo mé studium v zahraničí zrušeno z důvodů tehdejších politických nepokojů ve Východním Německu.“

0:44:56.0 Při studiu posledního ročníku byl pozměněn vysokoškolský zákon a zavedeny „červené diplomy“. Tento diplom po jedné opakované zkoušce pro splnění klasifikačních podmínek získává.

0:45:50.6 Po absolvování vysoké školy nastupuje na základě umístěnky, bez dalšího vysvětlení, do státního výzkumného ústavu s tím, že se bude věnovat radiotechnice. Toto rozhodnutí „shora“ je pro něj uspokojující, právě ve směru svého zaměření. Na základě umístěnky nastupuje v určený den do zaměstnání, kde za asistence tehdejší ochranky nastupuje do nového výzkumného ústavu Ministerstva vnitra, který existoval jeden rok, s udělenou hodností nadporučíka. Z pohledu zaměření zaměstnání směrem k výzkumu byl spokojený, zároveň však trpěl jistou mírou nejistoty z toho, co ho na pracovišti v budoucnu čeká. V ústavu byli zaměstnání sami mladí lidé. Nastoupil k prvnímu odboru, který se zabýval spojením, konkrétně krátkovlnnými radiovými přenosy. Později, z dokumentů, se dozvídá, dozvídá, jakým způsobem byl přidělený na Ministerstvo vnitra, kam ho v rámci přesných odborných technických znalostních požadavků doporučil jiný významný radioamatér, zaměstnaný u kontrarozvědky jako správce techniky.

„To jsou takové náhody. Patnáctého července jsem byl souzený, patnáctého července jsem měl také nastoupit do zaměstnání. U dveří jsem zazvonil a za asistence dvou ostražitých mužů jsem byl uveden do kanceláře šéfa, plukovníka Smiška, který mi sdělil, že jsem byl rozkazem ministra

vnitru přijat do výzkumného ústavu Ministerstva vnitra v hodnosti nadporučíka. Měl jsem smíšené pocity. Na jednu stranu jsem byl rád, že jdu do výzkumného ústavu a že se takto odpojím od případných nájezdů StB. Na druhou stranu jsem nevěděl, co mne tam čeká. Byli tam zaměstnaní sami mladí lidé. Nejstaršímu člověku, kterého jsem tam potkal, bylo třicet dva let. To byl pro mne tenkrát stařec. Až po velmi dlouhé době jsem se dověděl, jak jsem se tam vlastně dostal. Kontrolní úřad KSR byl v roce 1949 převeden pod Ministerstvo vnitra, kde byla vytvořena kontrarozvědka. Lidé z poštovního úřadu tak byli do určité míry, dané zřejmě mírou politické loajality, převedeni pod ministerstvo a vytvořili tak kontrolní úřad na Ministerstvu vnitra. Jedním z těch, kteří tam byli převedeni, byl významný radioamatér, který byl zároveň ve vedení radioamatérské organizace a radioklubu a také se staral o techniku u sledovačky. A ten na mne při výběru do ústavu, kde hledali zkušeného radiového inženýra, ukázal prstem.“

0:52:41.3 V tu dobu byli radioamatéři decimováni, více než polovina jich o své koncese přišla. Na koncesní licenci nebyl právní nárok a bylo tak možné licence bez problémů odebírat. O koncese přišli zejména její ekonomičtí sponzoři, radioamatérská organizace byla v té době čistě dobrovolná, soukromě financovaná, bez jakékoli ekonomické podpory státu. Odříznutí movitějších radioamatérů dostalo organizaci do obtížného ekonomického stavu.

„V té době byli radioamatéři velice decimováni prověrkami. Více, než polovina radioamatérů přestala existovat. Na koncese totiž nebyl právní nárok, takže bez udání jakýchkoli důvodů se to dalo ze dne na den zlikvidovat. Což jsem si později vyzkoušel na vlastní kůži.“
Radioamatérská organizace nebyla financována ze strany státu, byla udržována sponzory. A právě ti byly po prověrkách vyloučeni. Takto se radioamatérská organizace dostala do velmi obtížného stavu.“

0:53:59.4 Krátce potom byla přiřazena, jakožto zájmová organizace pod správu odborů, které ji začaly financovat. Začaly vznikat kolektivní stanice, které po vzoru Sovětského svazu snižovaly na minimum vydávání vysílacích koncesí jednotlivcům. Za jejich provoz odpovídal vedoucí operátor, který byl za nezávadný provoz přímo odpovědný úřadům. Tehdejší vývoj a souvislosti mu nebyly známy pro jeho rané nezkušené mládí.

„Radioamatéři byli přiřazeni pod odbory a začaly vznikat kolektivní radiostanice. Trendem bylo udělovat minimum vysílacích koncesí jednotlivcům, a po Sovětském vzoru je nahradit kolektivními stanicemi, které mají svého odpovědného vedoucího, přímo odpovědného úřadům, že se tam nebude dít nic nekalého. Být vedoucím kolektivní stanice nebyl žádný med. Tehdy jsem tyto souvislosti ani vývoj neznal. Byl jsem mladý zajíc.“

0:55:54.5 V rámci odboru byl zaměstnán ve skupině pro KV spojení, kde se po zhruba dvou letech stává v rámci akce „Úder“, která aktivovala rozvědku v zahraničí, vedoucím projektu vývoje radiostanice určené ke komunikaci s těmito agenty plánovaně situovanými v západních zemích. S přidělaným kolektivem lidí bylo jeho úkolem vyvinout prototyp zařízení kompletního zařízení v sérii deseti kusů během velmi krátkého časového úseku necelého jednoho roku. S nasazením veškerých dostupných sil mladého kolektivu bylo zařízení s názvem Pluto vyvinuto během deseti měsíců. Po realizaci byl projekt oceněn pochvalou a symbolickou odměnou v podobě pera a versatilní tužky v porovnání s hodnotou projektu pouze symbolické hodnoty.

„V rámci akce „Úder“ jsem byl jsem určený jako vedoucí pro vývoj vysílačky sloužící ke komunikaci s našimi budoucími špiony na Západě. Vzhledem k tomu, že jsem k této technice měl nejbližší a byl jsem s tímto úmyslem i přijímán, byla na mne přenesena i zodpovědnost za její vývoj a výrobu několika prototypů během jednoho roku. Bylo to velice náročné, celý rok jsem pracoval nepřetržitě sedm dní v týdnu v celodenním režimu. V rámci věkově sourodého kolektivu došlo k jeho stmelení, byla legrace a dobře jsme se bavily. Například jsme během pracovního dne chodily hrát volejbal. Vztahy byly velmi kamarádké. Co se týká vyvinutého zařízení, troufám si i dnes říct, že to nejvyspělejší zařízení, které v té době existovalo, a to v rámci celého světa. Při odevzdání hotového projektu byla velká sláva. Dostal jsem i věcnou odměnu – igelitovou tašku s plnicím perem a verzatilkou, asi za padesát korun...“

1:01:58.4 Funkci strany tehdy vnímal jako organizaci, která měla na starosti pracovní záležitosti a plnila funkci odborů. V kolektivu byl však jediným nestraníkem. Během druhého roku v zaměstnání začal být přibírán na stranické schůze, přibližně po třech letech dostává nabídku na vstup do strany. Udává ambivalentní pocity z komunistů, vycházející z jeho zkušeností z mládí, kdy myšlenkám na základě četby Marxe věřil a viděl v nich alternativu ke Kristu a reálné pomoci chudým a potřebným, ale konkrétní komunistická praxe, jíž byl svědkem, se mu po čase nejevila zcela v souladu s tímto učením a tímto názorem se nikterak netají. Potřebnost a důležitost jeho členství mu byla vysvětlena právě potřebou právě takových jedinců uvnitř strany, kteří by těmito rozporům, které vidí a uvědomují si je, svým aktivním členstvím bránily.

„Strana tam fungovala jako odbory, starala se o pracovní záležitosti. Počínaje druhým rokem mne začínali přibírat i do stranických schůzí, i když jsem v té době ještě ve straně nebyl. Byl jsem tam jediný nestraník. Po třech letech jsem dostal nabídku, „která se neodmítá.“ Přes svůj ambivalentní postoj ke straně, jejímž ideám jsem ve vztahu k vidině účinné pomoci lidem

zpočátku důvěřoval, ale později viděl rozpor mezi učením Marxe a uplatňovanou praxí, jsem do strany vstoupil právě proto, že mi byla vysvětlena důležitost aktivní účasti lidí ve straně, kteří tyto rozpory vidí a mohou je zevnitř eliminovat. Později jsem si přečetl i upozornění Marxe na kasárenský komunismus. A tohle byl kasárenský komunismus, jen to řinčelo. Což jsem tehdy samozřejmě takto nechápal. Strategické cíle jsem vnímal jako pozitivum, vše je o lidech a měli by tam jít čestní lidé, kteří brání tyto čisté myšlenky. Oni mi říkali, soudruhu, neboj se, to se všechno naučíš.“

1:12:05.3 V dalším časovém období skupiny se věnoval dalším potřebným úpravám zařízení a výrobě zhruba stovce kusů dalších přístrojů.

1:18:13.6 Platové podmínky na této pozici byly finančně velmi podhodnocené, nižší než běžné platy absolventů. Dalším úkolem oddělení pak byla výroba další agenturní stanice, která však již vysílala radiotelegraficky, tedy rychlá a výkonnější dálkopisné stanice, navazující na předešlý Sovětský model.

1:24:26.2 Dále byl pověřen, jakožto jediný možný kandidát, který přicházel pro svou znalost techniky a francouzského jazyka a schopnosti zcela samostatné práce v úvahu, úkolem doprovodu vládního daru do Guinejské republiky, která čerstvě přestala být Francouzskou kolonií a vytvářela nový nezávislý stát. V šestičlenném týmu, kde byl např. překladatel, zástupce Veřejné bezpečnosti a zástupce Státní bezpečnosti, odletěli utajeně, s několika leteckými zastávkami splnit úkol. Tento dar spočíval v dodávce profesionálního odposlechového a záznamového zařízení, vyrobeném v Československu a fotolaboratoře. Postupem času převzal i úkol zprovoznění komunikační techniky pro policii a kompletní výcvik personální obsluhy k tomuto zařízení, z čehož se stal jeho úkol nosný.

„Byl jsem, okamžitou platností, pověřen samostatným úkolem v bývalé francouzské kolonii, Guinejské republice, kde po odchodu kolonizátorů, kteří zde ponechali pouze holé stěny, byli mnohde policisté vybaveni jen například kyji. Samozřejmě se opět prověřovalo, jak to bylo s mým zatčením při studiích. Celá akce se tím zpozdlila a já jsem silně pociťoval, že jsem druhořadý člověk. Nakonec jsme v utajení, s několika mezipřistáními, odletěli splnit úkol.“

1:34:10.0 Dále velmi dobrodružným narativem s pestrými detaily popisuje příjezd, ubytování atd., do bývalého koloniálního prostředí a vřelého přijetí pobytu a postupný úpadek přílišné vřelosti a úpadek pohostinnosti. Popisuje tedy detaily výše zmíněného pobytu a jeho vývoje, který zakončuje přiblížením podrobnějších detailů, např. nebezpečí cesty na jinou základnu a zážitky s domorodými obyvateli atd. Zmiňuje i Československého kameramana, který se do

Československa již nevrátil a kterému v nouzi tajně pomáhal např. darováním potravinových podílů. Celému „Africkému dobrodružství“ věnoval přibližně jednu čtvrtinu prvního rozhovoru, který tímto i ukončuje s „upoutávkou“ na pokračování u při dalším našem setkání.

„Bylo mi tehdy dvacet osm let. Pro mne to bylo veliké dobrodružství.“

1:59:09.0 Konec rozhovoru.

Protokol o průběhu rozhovoru č. 2, realizovaném dne 18. 3. 2017

Tazatel: Roman Tobiška

Místo: Praha, soukromý byt narátora

Při mé druhé návštěvě byl již při mém příchodu u narátora v bytě přítomen další radioamatér, který s narátorem řešil transport nemocného kamaráda radioamatéra stíženého mozkovou příhodou, z Německa zpět do ČR, kterému společně přibližně 15 minut telefonovali.³⁰⁰ Po obvyklém „padáčkovém rituálu“ jsem byl ihned při vstupu seznámen s OK1 XU a požádán o nějaký čas strpení. Využil jsem ho k přípravě nahrávací techniky. Po odchodu kamaráda – radioamatéra, se kterým jsem se osobně rozloučil, následovalo pokračování rozhovoru, kterému předcházelo vysvětlení stavu kamaráda radioamatéra a ve zkratce celé jeho stávající situace.³⁰¹

Rozhovor pokračoval v nastaveném tempu rozhovoru prvního, včetně makového koláče a kávy. Narátor byl příjemně naladěný, bylo navázáno na poslední část předešlého vyprávění. Rozhovor dále probíhal bez větších potíží a přerušován byl pouze pauzami na toaletu spojené s krátkým odpočinkem, který si narátor vyžádal vždy, měl-li pocit, že takovou pauzu potřebuje. Technika fungovala bez problémů bez mimořádných událostí, zdvojená technika pracovala spolehlivě. Odpolední schůzka se oproti první, realizované až ve večerních hodinách, oboustranně plně osvědčila. Narátor se mi jevil méně unavený a můj pocit z posunu schůzky z večerních do odpoledních hodin se mi jevil oboustranně přínosný. Nahrávání jsme končili kolem sedmé hodiny večerní, kdy jsme se ve dveřích rozloučili podáním ruky a já jsem opustil jeho byt s dohodou o domluvě na termínu další schůzky opět operativně, telefonicky. Protože

³⁰⁰ Druhý radioamatér, Mgr. Jan Litomiský, OK1 XU, se stal později mým dalším narátorem. V té době jsem to však ještě netušil, mou nabídku k poskytnutí rozhovoru, kterou jsem mu předložil a využil tak situace plynoucí z jeho přítomnosti, v ten den jsem však byl odmítnut slovy, že v žádném případě rozhovor neposkytne.

³⁰¹ Snaží se ho dostat do ČR ze sféry vlivu jeho tamější přítelkyně v přesvědčení, že se tímto dosáhne lepšího stupně péče zde, v ČR.

se nám podařilo shodou okolností druhý rozhovor realizovat v podstatě za týden po prvním, jeho termín jsme již nelimitovali měsíčním odstupem.

Chronologicky signovaný obsahový kondenzát rozhovoru č. 2, realizovaném dne 18. 3. 2017

V samém počátku pokračuje v dobrodružné naraci svého „Afrického dobrodružství“ viz poslední čtvrtina prvního rozhovoru. Téma doplňuje popisem udělení povolení k radioamatérskému vysílání, které při svém pobytu v Africe provozoval a díky němuž se stal dvakrát vítězem celosvětového radioamatérského závodu a dvakrát skončil na druhém místě.

0:14:38.3 Zcela vyčerpán a se značným váhovým úbytkem ukončuje svou misi a užívá si zaslouženou dovolenou. Poté nastupuje do zpět do výzkumného ústavu, kde ho přijímá mladý zástupce náčelníka, absolvent střední průmyslové školy, který mu oznámil, že je jeho profesní místo z důvodu příliš dlouhého pobyt v Africe již dalším kvalitním odborníkem obsazeno a není tedy důvod pro personální změnu. Náhodou potkává kolegu radioamatéra, který ho po vysoké škole doporučil do výzkumného ústavu Ministerstva vnitra. Tento mu ještě v ten samý den doporučuje osobní schůzku s náčelníkem kontrarozvědky, taktéž radioamatérem. Tento mu nabízí uvolněné místo hlavního inženýra. Místo přijímá. Mezi tím se rozvádí se svou první manželkou. Práce byla po technické stránce velmi zajímavá, mezi odděleními analýzy a vyhodnocování, pátracím odborem po nelegálních vysílacích zařízeních, odborem poslechu, kde bylo zaměstnáno okolo dvou set lidí,³⁰² kteří nonstop odposlouchávali na vybraných radiových kmitočtech a hledali stanice podezřelé ze špionáže, a to v rámci zemí socialistického bloku, jednu dobu i Číny. Odposlouchávalo se i vysílání komerčních stanic a vysílání z ambasád. Ve Varšavě byla centrála, ve které byla personálně obsazena zástupci všech spolupracujících zemí a koordinovala činnost odposlechu v jednotlivých zemích. Dalším oddělením bylo oddělení technické, kde byli inženýři a opraváři, kteří měli na starost fungování techniky a které řídil. Jako hlavní inženýr se pravidelně účastnil i štábních porad.

„Náhodou jsem potkal svého anděla, radioamatéra, který mne tehdy doporučil výzkumnému ústavu. On mi řekl, že se na to podívá, co by se dalo najít. Ještě ten den večer mi zavolaal, abych se sebral a odešel za náčelníkem radiové kontrarozvědky. Byl to radioamatér a sháněli také radioamatéra. Zašel jsem k němu domů, vyličil mu svou situaci a on mi nabídl uvolněné místo

³⁰² Největší počet zaměstnanců ze všech zmíněných odborů.

hlavního inženýra. Mou prací by byl dohled nad technickým rozvojem a vybavením zvláštního odboru a stal by ses i mým zástupcem pro odborné technické záležitosti. Přes to, že byl můj sen pracovat ve výzkumném ústavu, neměl jsem jinou možnost a práci přijal s tím, že uvidím a pokud to nebude ono, odejdu do civilního sektoru. Ocitl jsem se tak na pracovišti radiového odposlechu, kde se čtyřicet hodin denně odposlouchával provoz na radiových vlnách a zaměřovaly se vysílače podezřelé ze špionáže, a to v rámci celého tehdejšího socialistického bloku s centrálou ve Varšavě, kde jsme měli dva české zástupce. Odposlouchávalo se jak vysílání komerčních stanic, tak i vysílání z ambasád a vysílání agenturních zpravodajských stanic typu ČTK.“

0:37:23.1 Nový ministr vnitra Štrougal zřizuje novou studijně analytickou skupinu, která měla za úkol prosazování nového trendu vědeckého řízení. Tato skupina měla zajistit analýzu chodu ministerstva a podávat návrhy na další rozvoj. Po této schůzce se po přednesení své představy rozvoje se stává, i přes svou počáteční výtku o velmi vzdáleném profesním zaměření, na rozkaz vedoucím technického rozvoje ministerstva.

„Tehdejšímu novému ministru vnitra jsem přednesl svůj návrh na rozvoj analytického oddělení chodu ministerstva vnitra, které by mělo za úkol prosazování trendu vědeckého řízení instituce. Mé představy ho velmi zaujaly a hned se mne zeptal, co bych k tomu potřeboval. Mé požadavky si zapsal a vše, co jsme chtěli, jsme následně dostali. Na rozkaz ministra obrany jsem se stal vedoucím technického rozvoje ministerstva. Oni se mne neptali, výhrady o mém velmi vzdáleném profesním vzdělání nereflektovali. Dostal jsem to rozkazem.“

0:41:20.3 V roce 1963 tedy nastupuje do funkce odborného tajemníka nově zřízené komise. Velmi záhy přichází dopis od prezidenta Guinejské republiky, jehož obsahem byla jmenovitá žádost o pomoc při opravách porouchaných zařízení a zřízení servisní služby na zařízeních, které tam osobně instaloval a pomáhal zprovoznit a která tam v podstatě neexistovala. Během čtrnácti dnů odjíždí zpět do Afriky na druhou misi.

0:42:38.0 V té době je již podruhé ženatý, má malého syna a manželka je podruhé těhotná. Společně s nimi odjíždí do Afriky. Tato cesta byla velmi rozporuplná, nic nebylo ze strany Guinejské republiky připraveno, přijíždí do špinavého a zanedbaného prostředí, které si sám musí adaptovat do snesitelné podoby. Dlouho o něj nikdo nejevil zájem. Na místním ministerstvu podává ultimátum, ve kterém žádá o přidělení úkolů, v opačném případě se vrátí zpět. Velmi brzy byl však ministr odvolán a jeho nástupce o něj již nejevil zájem. Vzhledem k prudce proměněným politickým podmínkám směrem k diktatuře, kde se lidé již báli jeden

druhého a nebylo jisté, kdy dojde k puči, po necelých dvou letech žádá české ministerstvo o zrušení pobytu z důvodů velmi zhoršených podmínek jak ve vztahu k němu samotnému, tak ve vztahu k Evropanům a zemi spolu s rodinou definitivně opouští. Před tím ještě na žádost Československé vojenské zprávy vypracovává pravděpodobnostní studii vzniku puče v Guineji na základě kontextu pučů, šířících se v té době Africkým kontinentem.

0:47:36.9 Před vlastním odjezdem se jako radioamatér opět účastní celosvětového závodu, ve kterém už, po sérii předešlých úspěchů, obsazuje až páté místo, mimo jiné i z důvodů změny vysílacího stanoviště dále od moře, kde nebyly tak příznivé podmínky pro šíření radiových vln.

0:52:10.8 V prvním rozhovoru zmiňovaný kameraman exulant později v Německém časopise při popisu svého Afrického pobytu zmínil i Československé experty z ministerstva vnitra a narátora označil za jediného slušného člověka z této skupiny.

0:52:51.2 Návrat zpět do studijní skupiny byl bezproblémový. Zahájil vědeckou aspiraturu orientovanou na nové vědecké řízení, operační výzkum – zaměřenou na využití matematických metod k optimalizačním procesům. Tyto metody byly poprvé popsány Američany jako metody, které pomáhají najít optimální řešení k vojenským operacím. Závěrečnou práci obhájil na Vojenské akademii v Brně v roce 1968 s titulem kandidáta věd. V roce 1968 však opouští Ministerstvo vnitra³⁰³. Těsně před tím byl přeložen přímo k rozvědky, kde měl převzít funkci vedoucího radiové rozvědky třináctého odboru, což byla součást nelegální rozvědky, jejíž náplní bylo získávání informací od lidí, kteří nebyli pod ochranou Československých úřadů, tedy diplomatů, pracovníků zahraničního obchodu, delegáti ČSA, delegáti plavebních organizací v zahraničí atp. Jednalo se o vysílání lidí do cizích států s pozměněnou identitou, nevtaženou již k tehdejšímu Československu, jakožto špiónů pro případ válečného konfliktu. Zde již pociťuje výraznou konspiraci a není jako technik o obsahu dění vůbec informován.

„V roce 1968 jsem na Vojenské akademii v Brně úspěšně obhájil svou práci na téma využití matematických metod při optimalizaci řízení vojenských operací. Dlouho jsem si ale slávy neužil, protože jsem o rok později Ministerstvo vnitra definitivně opustil.“

0:58:13.8 Konec rozhovoru.

³⁰³ Viz níže.

Protokol o průběhu rozhovoru č. 3, realizovaném dne 23. 3. 2017

Tazatel: Roman Tobiška

Místo: Praha, soukromý byt narátora

Začátku setkání předcházely obvyklým „padáčkovým rituál“, kdy mi byly narátorem z okna shozeny klíče. Toto sezení však nebylo jen dalším, již svým způsobem rutinním setkáním, ale bylo spojené s mým osobním blahopřáním k narátorovým osmdesátým šestým narozeninám. Po gratulaci k narozeninám a předání láhve červeného vína jako malé pozornosti oslavenci. Pozorností a blahopřáním byl narátor potěšen. Narátorovi jsem také na oplátku dovezl oblíbený makový koláč, který mi byl nabídnut při první naší schůzce. Poté mne zaujatě seznámil s pokračujícími pracemi na upravovaném zařízení, na kterém již pracoval při mé první návštěvě. Po obligátním makovém koláči jsme u čerstvě uvařené kávy započali další fázi rozhovoru, který již probíhal v intencích zajeté rutiny, přerušené několika pauzami na toaletu a procvičení těla. Rozhovor byl ukončen s narátorovou únavou, před rozloučením byla opět potvrzena následná telefonická domluva o dalším termínu mé návštěvy za účelem pořízení nahrávky rozhovoru.

Chronologicky signovaný obsahový kondenzát rozhovoru č. 3, realizovaném dne 23. 3. 2017

Rozhovor volně navazuje na rozhovor č. 2 v místech vyprávění o narátorově pobytu v Africe. V jeho začátku tak krátce zmíní politickou situaci, která panovala při ukončení jeho pobytu.

0:01:53.7 Po návratu za Afriky se věnuje práci ve studijně analytické skupině, jejímž hlavním úkolem je zavádění výpočetní techniky do praxe Ministerstva vnitra. V rámci své pracovní náplně tato skupina zvala již před rokem 1968 špičkové vědce z Akademie věd, zabývající se analýzou Československa, např. Šikla, Mlynáře a další. V souladu s těmito „vědeckými útvary“ se také vyvíjelo samotné hledání optimalizace směru vývoje státu směrem do budoucnosti. Skupina již kolem roku 1966 došla k závěru, že současný koncept StB, namířený proti vlastním občanům často na objednávky politiků, se musí proměnit v koncept výhradně kontrarevoluční, zaměřený na pátrání po cizích kontrarozvědkách, operujících na území Československa. Po jmenování nového ministra vnitra Pavla po v rámci „Pražském jara“ v roce 1968 uplatnění této vize vyhlásil odsouhlasil prvními úkoly. Státní bezpečnost neměla být do budoucna součástí

Ministerstva vnitra, získá samostatný statut, rozvědky potom měla být připojena k Ministerstvu zahraničí, jako je to např. v Anglii.

„Prostředí tam bylo příjemné. Kromě jednoho opravdu zarytého bolševického komunisty tam byli normální lidi, odborníci, kterým byla politika naprosto fuk. Skupina zvala odborníky z Akademie věd, zabývající se analýzou stavu v Československu, například Šikla a Mlynáře. Svým způsobem jsme se synchronizovali s tím, co dělaly různé vědecké útvary a bylo to také směr ve hledání optimalizace vývoje státu směrem do budoucnosti. Kolem roku 1966 došla skupina např. k závěru, že je nutné změnit pojetí Státní bezpečnosti tak, aby tato nepůsobila směrem dovnitř, tedy na domácí bázi a řešení deliktů, které si objednávali politici, jako je např. urážka prezidenta a podobně, a stane se z ní výhradně kontrarevoluční útvar pátrající po cizích rozvědkách na našem území. Nový ministr vnitra generál Pavel tento koncept po svém jmenování ihned odsouhlasil.“

0:06:54.4 V prosinci roku 1967 je převelen na první správu do tzv. „nelegální součásti“ a je ustaven do funkce zástupce náčelníka technického odboru s pověřením o udržování chodu rádiového spojení a s tím spojenou zodpovědností za technický provoz. Prošel všechny odbory nelegální rozvědky, která byla samostatným útvarem, který s jinými útvary rozvědky neměl nic společného. Měl i zcela samostatné sídlo. Úkolem útvaru bylo vyhledávání vhodných kandidátů pro instalaci do zahraničí, jejich vyškolení a nelegální export na Západ s již připravenou legalizací do dalšího státu. První odbor se zabýval výběrem kandidátů, druhý odbor jejich přípravou, třetí se pak zabýval aktivním využitím těchto agentů v zahraničí. Posledním, čtvrtým oddělením, byl odbor zvláštních úkolů. Při tzv. kolečku v rámci komplexnějšího povinného poznávání pracoviště na posledním oddělení zvláštních úkolů je rámcově seznámen s jeho činností a dochází k závěru, že se jedná o zločineckou organizaci a poprvé začíná pro svou myšlenkovou neslučitelnost uvažovat, jak se z této situace vymanit. Následně byl pozván k náčelníkovi nelegální skupiny a byl požádán o okamžité zřízení dvaceti čtyř hodinového spojení do konspiračního bytu, umístěného ve Zbraslavských lesích. V rámci realizace tohoto úkolu navštěvuje při kontrole spojení režimovou místnost, kde si prochází záznamy obsluhy. V těchto záznamech nachází i konkrétní informace o krutém výsledku agenta, podezřelého z dvojího agentství, pravděpodobně s následkem smrti. V tomto okamžiku se rozhoduje pro svůj odchod. Rozvázání pracovního poměru bylo v této organizaci problematické, běžná praxe byla pouze odchod do důchodu, do vězení nebo úmrtí.

„K velkému překvapení a rozčarování u mne došlo, když jsem dělal tzv. kolečko u šéfů jednotlivých odborů. V posledním oddělení zvláštních úkolů jsem se od šéfa dozvěděl, že zde

dělají speciální úkoly na objednávku, a to prý ani nemusím znát – když by například bylo potřeba někde něco zlikvidovat či udělat nějaký rámus. To jsem si poprvé začal říkat, jak z toho ven, protože o tohle jsem zájem neměl. V té době jsem také při plnění úkolu technického zajištění spojení do konspiračního bytu při kontrole funkčnosti zařízení navštívil režimovou místnost, kam jsem běžně neměl přístup. Zde jsem se, při odchodu operátora, podíval do údajů pro obsluhu. Zde např. stálo-vyšetřovaný nevydržel výslech, informujte ministra. Později jsem se dozvěděl, že šlo o ilegála staženého s Holandska, podezřelého z dvojího agentství. Tehdy mne to zbavilo jakýchkoliv vztahů k této organizaci a rozhodl jsem se, že odtamtud odejdu. Jenže to byla organizace, ze které se neodcházelo. Jediná cesta byla buď do důchodu, do vězení nebo na hřbitov. Jiná cesta neexistovala.“

0:14:43.4 V rámci Pražského jara se angažuje mezi radioamatéry v jeho vedení, v sekci rádia, vytvořeného výhradně z vojenských představitelů a lidí z Ministerstva vnitra ujímá jednání o budoucnosti setrvání radioamatérů v organizaci Svazarm. Jedná s předsedou, který byl zaměstnancem Ministerstva vnitra a měl na starosti odbor rušení radiového spojení, toho času již v důchodu. Zasílá mu dopis s doporučením o svolání konference, která by zevnitř vyjádřila vnitřní vůli radioamatérské obce. Dále mu nedoporučil jeho osobní účast na ní z důvodů jeho osobního propojení s čistkami v roce 1948. Pro své dřívější radioamatérské renomé a pro své názory na nutnost proměny zajištěného armádního strukturálního uspořádání Svazarmu a jeho úzce souvisejícího řízení dle vojenských potřeb je zvolen předsedou konference. Navrhoval samostatnou organizaci, proti které se ohradil Ústřední výbor Svazarmu jako proti „klubismu“.

„V rámci Pražského jara jsem se angažoval ve vedení radioamatérů, které tvořilo výhradně vedení sestavené z radioamatérů vojáků a lidí z Ministerstva vnitra. Tato organizace se jako jediná nevyjádřila k obrodnému procesu a k další budoucnosti. Šlo zejména o odchod či setrvání amatérů ve Svazarmu. Chopil jsem se jednání s předsedou jmenovaným vojenským vedením, který v roce 1948 dělá čistky mezi radioamatéry a rozhodoval, kdo bude a kdo nebude radioamatérem. Zaslal jsem mu dopis, kde jsem ho upozornil na stávající nerozhodný stav a nutnost svolání konference, která by vyjádřila vnitřní vůli radioamatérů a zároveň jsem mu nedoporučil jeho osobní účast právě pro vztah s čistkami z roku 1948. Svazarm byl jednotná organizace s různými specializovanými obory, stejně jako armáda, kterou byl podle jejich potřeb řízen. Pro své známé názory na opuštění tohoto modelu jsem byl zvolen předsedou této konference.“

0:21:37.9 Svazarm k radioamatérům přistupoval spíše vstřícně, záleželo však velmi na konkrétních přístupech okresních náčelníků Svazarmu. V případech striktního vojenského

přístupu docházelo k direktivnímu nařizování výchovy branců jakožto elementární složky a potřeby armády, kterou byla direktivně vymíněna další spolupráce ze strany Svazarmu. Tento přístup radioamatérské obci nevyhovoval.

„Svazarm se většinou k amatérům choval slušně. Záleželo však na okresních náčelnících Svazarmu. Když byli rozumní, tak tak s lidmi vycházeli dobře. Ale ti, co byli rozhodní vojáci, tak říkali, že pro nás jsou důležití branci, vy je budete cvičit a pokud ne, tak vám nedáme žádná doporučení a cokoliv, o co požádáte. Což amatéry velmi štvalo.“

0:22:57.4 Radioamatéři byli do roku 1948 soukromou, soběstačnou a svépomocnou organizací, registrovanou u státních orgánů, čítající řádově několik stovek aktivně vysílajících jedinců a řádově několika tisícovkami posluchačů. Představenstvo bylo složené z čestných a zároveň movitých radioamatérů, kteří ostatní radioamatéry sponzorovali. Byl vydáván vlastní časopis i odborné knihy. Sekretariát sídlil na Václavském náměstí, byla zde i radiostanice vysílající pravidelné zprávy. Radioamatéři čekali po válce na své koncese přibližně do roku 1946, kdy se stabilizovala a obnovila infrastruktura. Nastal velký početní nárůst radioamatérů. V únoru 1948 byl Sviták³⁰⁴, kterého jmenuje narátor výše, ustanoven předsedou akčního výboru, což byly orgány provádějící čistky. Tyto byly u radioamatérů prováděny po odejmutí licence formou nočních razíí spojených se zabavením veškerého technického vybavení. Protože čistky byly zaměřeny i na movité amatéry, přišli o své vedení a sponzory. Počet takto odebraných licencí není přesně znám. Ačkoliv byl uznán nový radioamatérský výbor, naprosto chyběly jakékoliv prostředky a zázemí. Radioamatérů se nakonec ujmul ROH, odbory pojaly radioamatérskou činnost jakožto zájmovou činnost pro odbory. Zde se dostalo radioamatérům prostor a základních prostředků. Zároveň byly podporovány klubové stanice, udělování samostatných licencí nebylo žádoucí. V podmínkách vydávání samostatných licencí bylo zakotveno, že koncesi lze vydat jen tomu, kdo se zaslouží o výstavbu socialismu. Nebylo tedy nutné být členem KSČ.

„Pánové v černých kožených kabátech, jako za války, mezi třetí a čtvrtou hodinou ranní udělali u radioamatéra, který přišel o koncesi razii. Bylo mu zabaveno veškeré technické zařízení a mohl být rád, že to nemá další následky.“

0:30:10.3 V roce 1950, kdy je již narátor přestěhován v Praze, se radioamatéři spojují s ROH. Začali se zřizovat radiokluby v rámci výrobních závodů. Vzniká velké množství klubových stanic, kterým výrobní závody poskytují kompletní zázemí. Po nástupu nového ministra národní

³⁰⁴ Již tehdy zaměstnanec Ministerstva vnitra.

obranu Čepičky dochází k rozhodnutí o zřízení Svazarmu jakožto paramilitární organizace po Sovětském vzoru a dochází k vytvoření ústředního a okresních výborů, kam jsou bývalí funkcionáři kooptováni. Radioamatéři jsou tímto způsobem zařazeni do složek Svazarmu, který nad nimi přebírá kontrolu. Po několika letech došlo k přechodu na tzv. Jednotnou organizaci Svazarmu, která již o veškerém dění rozhodovala „shora“.

„V roce 1950, v rámci ROH, se začaly zřizovat kluby u závodů. V té době vzniklo velké množství nejrůznějších kolektivních stanic, kterým podniky daly místnosti, platily veškeré náklady na provoz. V podobné situaci se však nacházely i ostatní zájmové odbornosti. Za tohoto stavu došlo v roce 1952 pod ministrem národní obrany Čepičkou došlo k rozhodnutí o zřízení Svazarmu po Sovětském vzoru. Byly vytvořeny ústřední výbor a okresní výbory, které do sebe kooptovaly předsedy okresních radioamatérských organizací, včetně organizace centrální. Tato „idyla“ vydržela několik let. Následně byla vytvořena jednotná organizace Svazarmu, která o veškerém dění rozhodovala a svrchu.“

0:35:21.1 Výcvik branců, resp. její užitečnost, byla na velmi špatné úrovni. Lidé, kteří přišli jako branci vycvičení ve Svazarmu, nebyli dobrými radisty, vyjma případů vlastního zájmu o tuto činnost, tedy v případě radioamatérů. Ve Svazarmu byly upřednostňovány téměř výhradně potřeby armády, potřeby radioamatérů naprosto v minimálním množství. Na výše zmíněné konferenci bylo, pod moderátorským řízením narátora, v nuancích hospodářsky motivovaného přístupu a zvážení veškerých aspektů v závěru rozhodnuto o ustavení výboru, pomocí kterého bude dále upřesněno, jako cestou se ubírat. Cesta naprostého oddělení se od Svazarmu by znamenala opětovné naprosté odříznutí od prostředků, podobné tomu z roku 1948. Většina zúčastněných však hlasovala pro samostatnou organizaci. Ustavení přípravného výboru bylo jednoznačné, pomocí první tajné volby od roku 1948, přijato a narátor se stal předsedou přípravného výboru.

„Svazarm uspokojoval potřeby armády a téměř vůbec potřeby radioamatérů. Proti tomuto přístupu Svazarmu jsem vystoupil, protože tam téměř nebyly reflektovány potřeby radioamatérů, ale výhradně potřeby armády. Zároveň jsem si byl vědom, že vystoupení z této organizace by přineslo historický posun vzad do roku 1948, kdy se radioamatéři ocitli zcela bez prostředků. Většina však byla pro vytvoření samostatné organizace.“

0:41:34.7 Na základě hlasování se tedy stává nejen předsedou tohoto přípravného výboru, ale dostává se i do předsednictva Svazarmu. Účastní se třídní nonstop konference, kde probíhalo jednání o odloučení jednotlivých oborových organizací ze Svazarmu. Letecká odnož již např.

měla schválenou registraci u ministerstva vnitra. Nejreálnějším řešením se jevil volný vztah ke Svazarmu, zejména z důvodu nenalezení další podpůrné organizace z vnějšího prostředí, zvažovala se i možnost přímého spádu pod armádu.

0:45:49.8 15. července byl rozkazem ministra převelen z první zprávy do operačního štábu ministra obrany. Zde setrval až do návratu Československé delegace ze Sovětského svazu. Jenou za základních Sovětských podmínek bylo okamžité odvolání ministra vnitra. Po návratu do zaměstnání bylo pracoviště obsazeno proti sobě stojícími českými sovětskými ozbrojenými vojáky s odjištěnými kulomety. Čeští vojáci byly záhy staženi a pracoviště „předáno“ do rukou Sovětských pověřenců a vysokých důstojníků. Velmi záhy byly postupně zásahem „komanda“ internováni a následně odvedeni neznámo kam. Později se vrátili z Drážďan, kde byli tvrdě vyšetřováni v budově KGB. Cílem bylo dokázat, že se jednalo o vývoj zvenčí, že jeho původcem není sama strana, tedy najít důkazy o kontrarevoluci. Jemu bylo ve večerních hodinách dovoleno odjet domů.

„Před sídlem Ministerstva vnitra na Letné stály Sovětské tanky, ve dveřích pak z jedné strany v řadě naše ochrana s kulomety a na druhé straně Sověti s kulomety. Stáli s odjištěnými zbraněmi proti sobě.“

0:54:19.5 Po příjezdu domů zapíná radiostanici a na pásmu osmdesáti metrů poslouchá neobvykle zvýšený radiový provoz zcela neznámých, neexistujících značek, jako např. OK8 DUB. Protože zde nenalézá nikoho z přímo z Prahy, zapojuje se do debaty pod smyšlenou značkou OK1 A.³⁰⁵ Zprávy přibližně tři dny předával rozhlasu, televizi i ministrově obrany. Poté začal kolem jeho antén kroužit vrtulník, na základě této události mu byla téměř ihned zdemolována anténa sousedy v domě a jeho vysílání bylo tímto ukončeno. Na základě této události se rozhoduje pro použití skladových vysílačů pro mimořádné události a jejich rozvoz k několika známým, vlastním telefon. To vše pro případné potřeby řízení hrozícího ozbrojeného povstání s obsluhou z Ministerstva vnitra. Po vyhledání operačního štábu, sídlící v budově Veřejné bezpečnosti, se k němu přidává.

„Večer, v den obsazení Československa jsem si doma zapnul vysílačku na pásmu osmdesáti metrů, kde bylo velice živo. Byly tam zcela neznámé značky, jako například OK8 DUB jako Dubček. Neměli však nikoho v Praze, tak jsem se přihlásil, také pod vymyšlenou značkou OK1 A. Přebíral jsem zprávy a předával jsem je rozhlasu, částečně televizi a částečně ministrově. To probíhalo asi tři dny. Pak nad mou anténou zakroužil vrtulník, ke mně se vyhrnuli sousedi a

³⁰⁵ Mutace vlastního volacího znaku 7G 1A, používaného při jeho pobytu v Africe.

zdemolovali mi anténu. Moje spojení bylo takto ukončeno. Rozhodl jsem se však, že k dalšímu vysílání využiji skladové vysílače, uložené pro mimořádné události. Pět vysílaček jsem rozvezl po Praze k různým známým, kteří vlastnili telefon a takto by je bylo možné z pozice Ministerstva vnitra instruovat v případě vzniku ozbrojeného povstání. Nakonec jsem ale vyhledal operační štáb, ke kterému jsem se přidal.“

0:59:34.1 Po příjezdu Československé delegace z Moskvy byl bez zatčení okamžitě z úřadu propuštěn stávající ministr vnitra, na kterého byla připravována obžaloba s názvem „Případ ministra vnitra a spol.“ Narátor se nacházel na čtrnáctém místě této žaloby, a to za zneužití práv a pravomocí. Oddělení bylo rozpuštěno s příkazem návratu k původnímu útvaru. Po návratu na první správu však nedostává jediný úkol a k ničemu není přizván. Na konci roku byla zřízena studijní skupina, kam soustředili všechny, kteří byli určeni k likvidaci, až to bude možné. Krátce na to došlo k demonstrativnímu protestnímu upálení studenta Palacha. Tato skupina dostala za úkol zajištění pohřbu následně zemřelého studenta v případě nepokojů i střelbou ze zbraní, s čímž nesouhlasil a požádal o okamžité propuštění, tedy de facto odmítl splnit rozkaz. Protože však odmítnutí rozkazu nebylo možnou cestou díky hrozícímu soudu v rámci intencí odmítnutí vojenské poslušnosti, bylo mu doporučeno podat žádost o propuštění s nepolitickými důvody. Udaným důvodem, a to i v zájmu státním, se stala jeho nevyužitá profesní kapacita vědeckého kandidáta.

„Po příjezdu delegace z Moskvy byl propuštěn ministr vnitra, který nebyl zatčen, ale byl pod neustálou kontrolou. Zároveň na něj připravovali obžalobu s názvem Případ ministra vnitra a spol., na kterém jsem také figuroval za zneužití pravomocí veřejného činitele, a to na čtrnáctém místě. V zaměstnání vytvořili studijní skupinu asi dvaceti lidí podobného osudu, určených k likvidaci, až to bude možné. Dále jsem odmítl svou účast při rozkazu zajištění pohřbu Palacha zbraněmi a případnou střelbou při vzniku nepokojů, což byl poslední, definitivní důvod pro můj okamžitý odchod. Bylo mi však doporučeno udání neutrálních, nepolitických důvodů. Politický důvod by byla vlastní sebevražda a za neuposlechnutím rozkazu by byl prokurátor. V srpnu jsem byl propuštěn.“

1:07:27.6 V té době ho navštěvuje kamarád, už předválečný radioamatér Honza Šíma, který byl jedním z iniciátorů výše zmíněné radioamatérské konference. Zmínil se mu o tom, že hledá zaměstnání. Protože kamarád osobně znal ředitele Výzkumného ústavu pro sdělovací techniku, sjednává mu s ním ihned schůzku a narátor je přijat do zaměstnaneckého poměru na post samostatného vědeckého pracovníka. Bohužel svou pozici neudržel pro nemožnost získání

schválení pro práci s utajovaným materiálem, navíc již, po svém vyloučení, nebyl členem KSČ. Přechází tedy, v rámci ústavu, do technického oddělení vysílačů, kde setrval až do roku 1990.

„Přišel za mnou kamarád radioamatér a já se mu zmínil, že hledám zaměstnání. Protože se vídával s ředitelem Výzkumného ústavu pro sdělovací techniku, obratem mi s ním sjednal schůzku. Byl jsem ihned přijat jako samostatný vědecký pracovník.“

1:13:00.5 Po roce 1989 je pozván na shromáždění zaměstnanců, kteří byli donuceni opustit Ministerstvo vnitra, kde jim byla ministrem nabídnuta vyšší hodnost a možnost reaktivace-opětovné obnovení služebního poměru. Toto však odmítl. Později byl pozván na hrad, kde ho ministr obrany a vnitra jménem tehdejšího prezidenta Havla požádal o nástup do nově budované rozvědky na post ředitele radiového průzkumu, což byl odposlech zahraničního vysílání všeho druhu s cílem vyhledávání adekvátních informací v souladu s potřebami státu. Nabídku přijal v hodnosti, která mu byla odňata v roce 1971.

„V roce 1990 mi byla v rámci shromáždění zaměstnanců donucených opustit Ministerstvo vnitra nabídnuta možnost jejich mého návratu do tohoto zaměstnání. Řekl jsem, že nechci, jedna zkušenost pro život stačí.“

1:18:06.7 V roce 1971 byl povolán na inspekci ministra vnitra, kde mu bylo oznámeno, že bylo započato objasňování činnosti členů operačního štábu, a to z pohledu jejich činnosti při příchodu Sovětských vojsk na naše území. Po půlročním vyšetřování obdržel sdělení, jehož obsahem bylo odebrání hodnosti kandidáta věd, odebrání cestovního pasu a odebrání radioamatérské vysílací licence. Byl označen za předního pravicově orientovaný oportunistický živel na ministerstvu vnitra. Tím se dostal mezi lidi vedené rozkazem speciálním jako „kategorie“ lidí, kteří budou internováni v případě, že se mezinárodní či vnitřní politická situace bude eskalovat. Takže nás čekaly koncentráky.

„V roce 1971 jsem byl povolán na inspekci ministra vnitra, kde mi oznámili, že začínají s objasňováním činnosti operačního štábu a tím i mne, jakožto jeho člena, v době událostí před a po příchodu Sovětů, v roce 1968. Tak mně asi půl roku mačkali a následně mi přišlo sdělení, že se mi odebírá vědecká hodnost kandidáta věd, že se mi odebírá cestovní pas a že se mi odejímá i radioamatérská vysílací licence. Tím jsem se také dostal do kategorie lidí, kteří byli speciálním rozkazem vedeni jako pravicově orientované oportunistické živly a v případě eskalace vnitřní či politické situace budou internováni. Takže by nás čekaly koncentráky.“

1:19:44.6 V srpnu roku 1990 nastoupil zpět do zpravodajské služby. Zde ho ve funkci náměstka ředitel přivítal jeho spolužák, který dělal před rokem 1989 vedoucího vědeckotechnické rozvědky. Dodnes neví, zda jeho přijetí nebylo právě jeho zásluhou. Dále mu bylo doručeno rozhodnutí Komise pro vědecké hodnosti o nezákonnosti jeho odebrání a hodnost mu byla příslušnou fakultou navrácena.

1:22:56.2 Konec rozhovoru.

Protokol o průběhu rozhovoru č. 4, realizovaném dne 22. 4. 2017

Tazatel: Roman Tobiška

Místo: Praha, soukromý byt narátora

Rozhovor jsme začali, po předešlé vzájemné telefonické dohodě tentokrát dopoledne, kolem desáté hodiny, jako obvykle v narátorově bytě. Ukončen byl ve 14. 30 hod, před příchodem dcery s manželem. Nicméně těsně před tím se podařilo rozhovor dokončit celý. Rozhovor byl na delší dobu přerušen po dobu oběda, kdy jsme doplnily zásoby energie, narátor objednaným obědem a já ze svých donesených zásob. Narátor byl pozorný a chtěl se se mnou o oběd podělit. Dále byl nahrávaný rozhovor přerušen dvěma kratšími pauzami na doplnění tekutin a vaření další kávy. Rozhovor probíhal, jako již obvykle, v klidné a přátelské atmosféře a narátora byl v dobré náladě. Přítomen byl, jako již tradičně kocour, kterého narátor na začátku rozhovoru odrazuje od okusování květiny. Nahrávanému rozhovoru předcházela debata mimo záznam o mém otci, jeho zdraví a zaměstnání, které se dotýkalo elektrotechniky a určitého druhu součástek, které jsme spolu s narátorem objevili i v jeho radioamatérských součástkových zásobách. K tématu této asi desetiminutové debaty, kdy mi uvařil první kávu, se narátor vrací a v několika místech na její obsah odkáže.

Poslední a předposlední, tedy čtvrtý blok a pátý „blok“ tohoto rozhovoru jsme již oba strávili četným „protahováním ztuhlého těla“, kde jsem aplikoval i dva cviky, které mne narátor během jedné z pauz naučil. Na kvalitě vlastního záznamu se naše tělocvičná složka zásadně neprojevuje, subjektivně ji hodnotím nejen jako příjemné uvolnění těla při dlouhodobém sezení, ale i jako další krůček ve sblížení s narátorem a taktéž jako známku vznikajícího přátelství a z toho plynoucího neverbálního uvolnění. Narátora jsem na začátku a následně i několikrát během rozhovoru upozornil, že se v dnešní části rozhovoru chci zaměřit především na radioamatérskou stránku, tedy nosně na radioamatérskou rovinu a linii jeho života a naše

nahrávaná setkání tímto rozhovorem zakončit. Přesto bylo v některých částech rozhovoru velmi obtížné tuto linku udržet. Narátor, pravděpodobně nejen již navyklý z předešlých našich rozhovorů, ale i, jak se během předešlých rozhovorů ukázalo, z principu neoddělitelné provázanosti a splývání jeho profesního a „hobby“ života, velmi lehce opouštěl rovinu radioamatérskou do roviny profesní. Snažil jsem se ho tedy co nejcitlivěji usměřovat, abychom již minimalizovali zjevné opakování úseků s životopisně – chronologickou charakteristikou. To vše samozřejmě jen v nejnutnější míře a zejména v místech, která nikterak nenarušovala tematické zaměření této části rozhovoru a zjevně pouze duplikovala již zmíněné úseky. Předem jsem si připravil „hrubou sadu“ tematických otázek plynoucích z předešlých sezení, které jsem se během rozhovoru, v rámci jeho aktuálního vývoje, snažil ve vhodnou dobu položit. Několik počátečních otázek bylo zaměřeno na doplnění některých chybějících údajů a nejasností, další pak již ze zájmového ranku. Záměr, který otázky sledovaly, se podařilo bez větších problémů naplnit. Při pokládání některých otázek, respektive v jejich načasování, jsem si nebyl zcela jistý jejich lehce násilným položením a přerušením narátorova myšlenkového proudu, nicméně se tak dělo ve své podstatě právě z výše uvedených důvodů směřovat debatu do zájmové bubliny zamýšleného tématu. Toto neplatilo v případě objevení se nového tématu, které nebylo v předešlých rozhovorech zmíněno a potenciálně tak mohlo doplnit mozaiku vyprávění o nové poznatky.³⁰⁶ V těchto bodech byl narátor ponechán ve volném vyprávění.

Celou narátorovou výpověď prostupuje dobrodružná nit jako nepřehlédnutelná linie, stejně tak, jako jsou jednotlivé epizody jeho života podávány jako dobrodružství. Rozhovor se povedl dokončit a zájmový okruh z uspokojivě pokrýt. Přibližně čtyři otázky zodpovězeny nebyly z důvodů naprosto nevhodné volby, které okolnosti a plynutí rozhovoru ukázaly jako liché. Některé otázky byly naopak zodpovězeny, aniž byly přímo položeny. V případné zjištění méně podstatných a nezásadních nejasností, plynoucích z rozhovoru, jsme se rozhodli korigovat již pouze telefonicky. Z důvodů „profesní“ blízkosti a během rozhovoru vzniklé jisté formy přátelství, jsme si, bez stanovení konkrétního data domluvili neformální schůzku, tentokrát již bez nahrávacího zařízení a zcela mimo předešlé rozhovory, kde bychom se mohli zaměřit spíše na detailní a zcela konkrétní radioamatérské záležitosti. Jinými slovy na čistě fundovanou debatu podobně technicky „postižených“, založenou na bázi předávání osobních zkušeností.³⁰⁷

³⁰⁶ Zejména téma odebrání licence v roce 1971.

³⁰⁷ Tato schůzka byla později realizována.

Chronologicky signovaný obsahový kondenzát rozhovoru č. 4, realizovaném dne 22. 4. 2017

Vedoucí KSR, zmiňovaný v předešlých rozhovorech se jmenoval Josef Sedláček, OK1 SE. Působil jako jeho „anděl“ v pozadí. Jeho stav k němu narátor dodnes nepochopil. Upozornil na něj Výzkumný ústav ministerstva vnitra, jakožto na šikovného a zaujatého radioamatéra s červeným vysokoškolským diplomem. Sedláček již publikoval v radioamatérských časopise. Zajímal se o něj i během jeho působení na Ministerstvu vnitra, kam se díky němu dostal, a to nejen profesně, ale i v osobní rovině. Narátor měl k těmto starším, radioamaterům vlastníci vysílací licenci velmi kladný, až devótní kladný vztah. Tito radioamatéři byli velmi kolegiální, přirovnává ho ke kastovnímu vztahu.

„Jeho vztah ke mně jsem dodnes nepochopil. On fungoval v pozadí jako můj strážný anděl. Já jsem mu beze vždy zbytku, bez utajování říkal, na čem pracujeme. Našel mi i náhradní zaměstnání poté, co jsem se vrátil z Afriky.“

„Já jsem obecně během svého vysokoškolského studia ke starším a zkušeným radioamaterům vzhlížel, všechny vlastníci vysílací licenci jsem bez výjimky obdivoval. Radioamatéři se tehdy mezi sebou chovali velmi kolegiálně, byla to až takový kastovní vztah, něco jako kněžský řád. Pro nás byli jako šlechta.“

0:04:24.4 Radioklub, který vzniká ihned po konci druhé světové války při Ústavu radiotechniky, OK1 OUR, který měl jediného člena, Dr. Joachyma, který vystudoval během války v Německu a studium ukončil závěrečnou prací věnovanou vůdci Adolfu Hitlerovi a ihned po válce vstoupil do komunistické strany a následně vedl prověrky radioamaterů v roce 1948. Narátor byl druhým koncesionářem v radioklubu. Prostřednictvím Dr. Joachyma docházel do ústavu radiotechniky, kde pomáhal se vším, co bylo v tu danou dobu potřebné. Joachymem byl požádán, aby převzal vedení klubu a pokusil se aktivovat zájem. Za radioklubu se stal jeden z nejuznávanějších radioklubů v Československu. Po převzetí vedení realizuje propagaci získává asi dvacet členů. K dispozici mají vysílací místnost vybavenou inkurantní technikou, z části Západní a z části Německé provenience. V narůstajícím počtu členů došlo k expanzi radioklubu do dalších místností. Prostředky získávali nelegálním přesunem stavebního materiálu z nedaleko rekonstruované Betlémské kaple. Povinností členů klubu byl minimální uskutečněný počet spojení za jeden měsíc a takto bylo dosaženo exkluzivity klubu. V době jeho odchodu měl klub zhruba šedesát operátorů. V rámci klubu vzniklo kolem patnácti koncesionářů.

„Členem radioklubu při Ústavu radiotechniky s vysílací značkou OKI OUR byl Dr. Joachym, který vystudoval za války v Německu a svou absolventskou práci věnoval vřdci Adolfu Hitlerovi. Ihned po válce vstoupil do komunistické strany a v roce 1948 vedl prověrky a čistky mezi radioamatéry.“

„Radioklub měl původně jednoho člena. Převzal jsem jeho vedení a po provedení patřičné propagace se členská základna začala pomalu rozrůstat. Z původní jedné místnosti, technicky vybavené inkurantními vysílači ze Západu a Německa jsme postupně expandovali do dalších. Stavebniny na jejich přestavbu jsme kradli na staveništi právě rekonstruované Betlémské kaple, která byla poblíž. V době, kdy jsem odcházel, tak tam bylo asi šedesát operátorů. Zavedli jsme minimální počet spojení na člena a jeden měsíc. Tímto způsobem jsme vybudovali exkluzivní společnost.“

0:10:21.7 Po válce se radioamáterismus stal velmi přitažlivým z důvodu válečných mýtů a legend o výsadkářích a radiovém spojení jako takovém, které hrálo v tomto konfliktu jednu z hlavních rolí. Dalším příspěvkem k popularitě a vzestupu radioamáterismu byla snadná dostupnost inkurantních součástek v rámci mnoha obchodů, které obchodovali s delaborovanými inkurantními přístroji.

„Po válce byl najednou radioamáterismus přitažlivý. Mohla za to jednak historie výsadkového spojení, radarů, takové to tajemno. Navíc byly k dispozici inkurantní součástky a přístroje. V Praze byla firma Fusek, která se soustředila na demontáže přístrojů, které za pár korun rozprodávala, a to včetně velmi hodnotných součástek. Mezi lidmi toho byla strašná spousta.“

0:12:02.6 Radioamatéři byli registrováni jako zájmová organizace. Tehdejší předpisy, shodné s předpisy z republiky první, vyžadovali, aby žadatel o koncesi byl členem radioamátérské organizace, která za něj přebírala určitou odpovědnost, vydání samostatné licence pak vyžadovalo doporučení dvou koncesionářů, které bylo později pozměněno na doporučení okresního výboru Svazarmu. Existuje zde tedy určitá kontinualita tohoto kontrolního mechanismu od konce první světové války do doby zániku socialistického zřizení. Plnila však i funkci stavovskou, tedy dohlížela nad odbornou úrovní radioamaterů.

„Předpisy po druhé světové válce byly stejné jako za první republiky. Vyžadovali, aby ten, kdo si požádá a vysílací koncesi, byl členem radioamátérské organizace, která za něj přebírala určitou zodpovědnost. To znamená, že muselo jakožto podmínka pro udělení samostatné vysílací licence být, počínaje dobou po první světové válce až do konce existence socialismu doporučení dvou koncesionářů. Později to bylo zmēněno na doporučení okresního výboru

Svazarmu. Tento mechanismus plnil také funkci stavovské organizace, která jistým způsobem zaručovala kvalitu radioamatérů samých.“

0:14:15.0 Radioamatérů koncesionářů si vážil též jako systému zcela samostatné, na nikom nezávislé organizace, financující se ze svých vlastních ekonomických zdrojů. Pokud cokoliv potřeboval, starší radioamatéři mu vždy vyšli vstříc. Poválečná spolupráce byla typická také proto, že nebylo možné zakoupit či získat takovéto zařízení v běžném trhu. Bylo nutné si vše stavět svépomocí. Konstruktérsko-technická stránka tvořila těžiště radioamatérské činnosti, bez které by nebylo možné toto hobby vůbec provozovat. Vyžadovala tedy nutně dobrou vzájemnou spolupráci.

„Vzájemná pomoc radioamatérů byla v poválečné době velice typická a zároveň byla nezbytná. Neexistovala totiž hotová radioamatérská zařízení. Radioamatéři si museli téměř vše sestrojít sami. V praxi to vypadalo tak, že se vždy navázal někdo méně zkušenější na zkušenějšího a vše se pak dělalo ve vzájemné spolupráci. Svého času bylo nutno k dokumentům pro povolovací úřad dokládat i schéma zapojení vysílače. Technická stránka byla velmi podstatná, stejně jako na ní vázaná dobrá spolupráce. To vedlo ke vzniku velice kompaktní a výlučné organizace. Každý radioamatér musel být dobrý konstruktér a tyto znalosti byly vyžadovány i u zkoušek.“

0:16:16.8 Maminka ho v jeho hobby podporovala, otec příliš nechápal, jaká je podstata této činnosti. Veškerý volný čas, trávený v domácím prostředí u rodičů, věnoval buď konstruování či poslechu rádia.

0:17:37.7 Ve škole byl brán jako mírně podivínský radioamatér, který měl stylovou fotografii i na maturitním tablu.

0:18:31.8 Po únoru 1948 rozhodoval o udělení licencí akční výbor a přibližně padesáti procentům radioamatérů bylo vysílací povolení odebráno. Mezi nimi byly i mnozí movitější, „buržoazní“ radioamatéři, radioamatéři se tak ocitají bez prostředků. Kolem roku 1950 se podařilo radioamatéry zařadit pod ROH, do části zabývající se zájmovou činností. To umožnilo financování radioamatérů výrobními závody, kde se začali zakládat a formovat kolektivní vysílací stanice. Mnohé z nich byly provozovány po celou dobu socialismu. Tento stav věci přispěl k popularizaci a zvýšení zájmu o tohoto hobby. Kolektivní radiostanice byly chápány jako základní stavební prvek radioamatérů a vlastní vysílací koncese byla synonymem zásluh. V prvních poválečných letech mohli získat licenci jen komunisté, mimo stranu pouze výjimečně i nekomunisté, např. právě členové kolektivních stanic se zvláštními zásluhami. Na fakultě byl dosazen dohled z řad KSČ až těsně před koncem narátorovi působnosti v této

kolektivní stanici, který vykonával funkci místopředsedy a pouze se účastnil schůzí výboru a následně podával zprávu způsobu o jejich „chování“.

„Začalo se hledat, kde najít sponzora. O amatéry nikdo neměl zájem. Jako velká výhra se podařilo dostat radioamatéry do organizace ROH, do její části, která se zabírala zájmovou činností. Díky tomu se otevřely jako sponzoři fabriky. Začaly se zakládat kolektivní stanice v závodech. Některé kolektivní stanice přežili celou dobu trvání socialismu. Je nutno říci, že to byla velká pomoc k tomu, aby se radioamatérismus stal populárním. Celá ta doba byla orientována na to, že kolektivní radiostanice jsou základem radioamaterů a vlastní koncese něco jako zásluha. V prvních letech to bylo chápáno tak, že je to jen pro komunisty. Ostatní měli jen malou šanci a byli to většinou právě členové kolektivních stanic, kteří byli výjimeční v amatérském vysílání.“

„Na fakultní kolektivní stanici se stranická stránka v době mého působení nevyskytovala. Až těsně před mým odchodem jsme dostali dohlížeče z fakultní organizace KSČ. Měl tam funkci místopředsedy a v podstatě pouze docházel na naše schůze výboru a podával zprávu o tom, jak se chováme.“

0:24:19.9 V tomto časovém úseku vzniká většina radioklubů a dva roky poté vzniká organizace Svazarm, která radioamatéry přebírá, a to včetně funkce výdejce doporučení o vydání licence, obnovované po dvou letech. Podmínkou vydání doporučení bylo přiznání zásluh ve Svazarmu. Bylo tedy nutné vyvinout činnost spojenou s mládeží, nebo se angažovat v přípravě povolanců.

„Po dvou letech boomu radioklubů pod patronací ROH vzniká organizace Svazarm, pod kterou radioamatéři přecházejí. Kdo chtěl mít koncesi, musel mít nově zásluhy u Svazarmu, který teprve doporučil vydání. Bez jejich doporučení ani náhodou. Bylo nutné se buď starat o mládež, nebo o školení branců.“

0:27:33.4 Konec rozhovoru.

9.2 Josef Langmüller, radioamatérská značka OK1 LU³⁰⁸

Stručný tematicky zaměřený medailon

„Pro radiotechniku jsem měl vyvinutý cit a celý život takový čuch.“

Josef Langmüller se narodil v roce 1918 v Praze, zemřel na podzim 2018, během sepisování mé práce. Na doporučení poradny pro volbu povolání se u radiomechanické firmy Sedmidubský³⁰⁹, která vyráběla součástky a antény pro rozhlasové přijímače, v letech 1933-1936 učil radiotechnice. Zde začal stavět svá první přijímací a vysílací zařízení. Po vyučení prošel dalšími dvěma soukromými firmami. V letech 1936-1940 firmou Ing. Josef Němec, zabývající se dovozem radiopřijímačů značky Loewe. V roce 1942 přešel do firmy Ing. Syrový, která dovážela radiopřijímače značky Minerva. Vzhledem ke své tehdejší těžké plicní chorobě nebyl v průběhu druhé světové války totálně nasazený a mohl tak v jejím průběhu nadále pracovat v domácím prostředí.

V roce 1950 se přestěhoval, na základě odsouzení za verbálně projevený nesouhlas s přidělením cizí rodiny do domku rodičů a z toho plynoucího zákazu pobytu na území města Prahy, do Jáchymova. Zde byl přijat do zaměstnání a nastoupil do laboratoře pro měření radiace, kde se později podílel na zavedení pásové výroby přístrojů pro měření radiace. Následně přijal nabídku v podniku Základny rozvoje uranového průmyslu³¹⁰, kde se až do roku 1981 podílel jako člen komise na sjednocení fyzikálních měřících jednotek a procestoval tak mnoho států RVHP, včetně Sovětského svazu. V letech 1958-1963 vystudoval při zaměstnání střední průmyslovou školu. V roce 1968 podepsal prohlášení „Dva tisíce slov“, přes to byl následně jako úzce specializovaný odborník v zaměstnání svými nadřízenými udržen. Ve svých šedesáti letech, v roce 1987, nastoupil do podniku Škoda jako technik ve skladu laboratorních přístrojů. Ve svých 63 letech odešel do důchodu, ve kterém byl ještě donedávna profesně aktivní. O radiotechniku se aktivně zajímal již od svých raných let. V roce 1936, ve svých osmnácti letech, se stal členem volného sdružení Českomoravských amatérů vysílačů³¹¹. Vlastní koncesi pro radioamatérské vysílání však nezískal z důvodu tehdejšího členství svého otce v komunistické straně. Samostatně, bez povolení, začal vysílat v roce 1937, a to pod volací značkou německého generála a následně pod značkou radioamatérského kolegy. Vlastní

³⁰⁸ HamQTH OK1 LU [online]. Dostupné z: <https://www.hamqth.com/OK1LU>.

³⁰⁹ Člen společnosti mechaniků a optiků pro obvod obchodní a živnostenské komory v hl. městě Praze, viz příloha Josef Langmüller.

³¹⁰ Zdař Bůh.cz [online]. Dostupné z: <http://www.zdarbuh.cz/reviry/csup/zakladna-rozvoje-uranoveho-prumyslu-zrup/>.

³¹¹ ČAV - Českomoravští amatéři vysílači [online]. Dostupné z: <http://www.c-a-v.com/news.php>.

koncesi získal až v roce 1947. Po změně politického zřízení a výše zmíněném odsouzení mu však byla roku 1949 koncese odebrána. V tomto časovém úseku, od roku 1953, se významně podílel na vzniku Ostrovského radioklubu a přes to, že mu byla de facto z politických důvodů vlastní licence odebrána, stal se paradoxně i jejím vedoucím operátorem. Mezi lety 1953-1957 byl jedním z vedoucích členů Českého radioklubu³¹². V roce 1960 se mu podařilo vysílací koncesi obnovit. Po výše zmíněném podpisu dokumentu pražského jara přišel v roce 1968 o licenci znovu. Obnovení její platnosti se dočkal po roce 1989.

Jako radioamatér se výrazně podílel na výstavbě a zprovoznění televizního vysílače na Klínovci. Při jeho výstavbě, v roce 1957, mu byla, opět paradoxně, udělena jednoletá soukromá televizní licence na jeho provoz přes to, že mu radioamatérská koncese byla v tomto časovém úseku odebrána. Za výstavbu tohoto vysílače byl navržen na státní vyznamenání Řád práce. Z důvodu předešlého odsouzení však obdržel pouze ocenění za obětavou práci vydávané organizací Svazarm.

Je držitelem několika československých a evropských radioamatérských rekordů. V roce 2011 byl oceněn Českým radioklubem plaketou za výjimečný dlouholetý přínos hodnotám radioamatérství v České republice. Radioamatérskému vysílání se v rámci svých možností věnuje dodnes. V době realizace rozhovoru se svým rokem narození 1918 pravděpodobně nejstarším žijícím stále aktivně vysílajícím radioamatérem v České republice.

Charakteristika rozhovorů, způsob narace, tematický a časově rozsahový přínos

Vzhledem k vysokému věku narátora, jehož aktuální stav, bezprostředně ovlivňující aktuální stav paměti, se může rychle měnit a je závislý na řadě biologických faktorů a omezení se zde objevilo specifikum rozhovoru, které spočívalo v nutné pomocné asistenci syna, který realizaci rozhovoru zprostředkovával. Z tohoto důvodu rozhovorům předcházela informační schůzka, která ukázala, že syn má již s poskytováním rozhovorů dlouhodobější zkušenosti. Projednali jsme, že by rozhovor by měl být především vyprávěním samotného narátora a zasahováno by mělo být pouze v nutných případech.

Tato asistence se promítla do rozhovoru v různých intenzitách. V několika místech, kdy si narátor vybavoval události z paměti s velkými obtížemi, vyprávěl syn části otcových příběhů, v některých úsecích však i přes zjevnou nepotřebnost pomoci. V těchto okamžicích se nechal syn častěji „unést“ otcovým příběhem. Nejsilněji se podílí synův vliv na výběru jednotlivých

³¹² Český radioklub [online]. Dostupné z: <http://www.crk.cz/CZ>.

dobrodružnějších „příběhů“, a tím potažmo na směřování a způsobu narace jako celku. Výsledek rozhovoru je tedy jejich společným dílem, tvořícím leporelo životního příběhu složením fragmentárních etapových zážitků, velmi často dobrodružného charakteru. Bez zmíněných zásahů by ale bylo pro mne vedení rozhovoru s jedinečným narátorem velmi obtížné, zejména právě z pohledu homogenity a chronologického řazení jednotlivých sekvencí. Synova podpora se ukázala být elementární podmínkou. Přes uvedená specifika zůstal v rozhovorech vedených ze zdravotních důvodů³¹³ v intervalu po sobě následujících dvou dnů dostatečný prostor na témata, která volil sám narátor a lze tyto dva „módy“ vyprávění dobře odlišit. V průběhu prvního rozhovoru byl narátor v dobré kondici, velmi vstřícný, potěšený zájmem o jeho vyprávění. Ve druhé polovině druhého rozhovoru se projevíly zdravotní komplikace spojené s pamětí. Zde jsem se již dotkl samotných biologických limitů paměti a nebylo již možné uplatnit většinu připravených otázek.

Narátor se ve výpovědi nevyhýbal žádným tématům. Radioamatérská a profesní stránka života byla často dvousložkovou součástí jednotlivých příběhů. V bezprostředních poválečných letech je pak vzhledem k tehdejšímu věku narátora jedinečným v rámci celé narátorské supiny i tím, že již vnímal padesátá léta kritickým způsobem. Obsah rozhovoru byl situován ve shodě s dějinným rámcem. S vědomím výše zmíněných specifik lze však rozhovor považovat za tematicky přínosný, přes výše uvedené limity poskytuje relevantní informační obsah. Narátor pokryl osobním prožitkem časové období zhruba od roku 1945-1970, tedy s dostatečným zásahem do zájmového intervalu, s informačním těžištěm v jeho první polovině.³¹⁴ Další období již dostávají menší prostor, zejména s přibližováním se směrem k současnosti.³¹⁵

³¹³ V průběhu přípravy nahrávaného rozhovoru narátor často opakoval, že podobný rozhovor vzhledem k jeho věku nemusí být v brzké budoucnosti již realizovatelný.

³¹⁴ Rozsáhlý prostor zde, vzhledem k věku narátora, dostalo předválečné období, které je však mimo zájmový interval práce.

³¹⁵ Přepis rozhovoru byl s laskavým svolením narátora využit i pro napsání článku ke stoletému jubileu narátora do časopisu *Radioamátér*.

Protokol o průběhu rozhovoru č. 1, realizovaném dne 3. 10. 2017

Tazatel: Roman Tobiška

Místo: Ostrov nad Ohří, soukromý byt narátora

Narátor byl získán metodou Snowball, a to na následné doporučení radioamatéra³¹⁶, kterého mi doporučil první pilotní narátor Josef Plzák, OK1 PD. Tento rozhovor předcházelo přibližně hodinové informační, ale neformální posezení se synem a Petrem, OK1 XLU, který mne, dle předešlé domluvy, vyzvedl na vlakovém nádraží svým automobilem. První zastávka proběhla v restauraci, nacházející se poblíž narátorova a synova bydliště, a byla spojená s obědem. Zde mi syn předložil připravené materiály, fotografie a novinové články, které byly v minulosti, v souvislosti s narátorem, uveřejněny v různých typech médií. Bylo zjevné, že syn má již poměrně široké portfolio zkušeností s poskytováním rozhovorů svého otce. Vzhledem k věku narátora se zde však objevuje jisté specifikum tohoto rozhovoru, které spočívá v pomocné asistenci syna ve vyprávění svého otce. Toto jsme podrobněji projednali s tím, že by rozhovor měl být především vyprávěním samotného narátora a zasahováno by mělo být pouze v nutných případech, jejichž přítomnost dovede syn dle svého tvrzení včas rozeznat. Tato asistence se později promítla do rozhovoru v různých intenzitách a hloubkách. V několika místech byly synem vyprávěny i části otcových příběhů, v některých případech i přes zjevnou nepotřebnost nápovědy či nutnosti zásahu do rozhovoru, kdy mohu konstatovat, že se v těchto okamžicích nechal syn „unést“ otcovým příběhem. Nejsilněji se projevuje synův vliv na směřování dobrodružnější části narace do časového období předválečného, válečného a poválečného, další období již dostávají menší prostor, zejména s přibližováním se směrem k současnosti. Bez zmíněných zásahů by ale bylo vedení tohoto rozhovoru pro mne velmi obtížné, právě pro zmíněnou neznalost specifík pro práci s jedinečným narátorem. Přesto zůstal v rozhovoru i široký prostor na témata, která volil sám narátor a lze tyto dva „módy“ vyprávění bez problémů odlišit. K dokreslení vkládám úryvek z rozhovoru, odrážející pozici narátora a syna v průběhu rozhovoru: „Jó, to on zase může říkat Petr všechno. To ví lepší, než já.“ Dalším prvkem pro udržení narace pak bylo velmi časté, tedy ve větší míře, než bývá obvyklé, „přítakání“ tazatele na důkaz potvrzení zájmu a pozornosti, které je tak na nahrávce velmi zřetelné.

³¹⁶ Který však spolupráci v rovině rozhovoru odmítl. Nabídl mi však, ze své pozice „amatérského historika“, věnujícího se zejména meziválečnému a poválečnému období radioamatérismu, spolupráci v podobě doporučení některých historických pramenů a zdrojů.

Po této schůzce jsme se se synem, po zastávce v supermarketu a nákupu potravin pro narátora, odebrali do synova bytu, kde mi byl představen synův „radioamatérský ráj“ a poskytnuta jedna místnost na přenocování. Po necelých dvou hodinách, kdy pokračoval neformální rozhovor, v rámci něhož jsem se pokusily doladit neformální pravidla rozhovoru a také použít synem připravené fotografie narátorovi jako nápomocný materiál při vzpomínání. Poté jsme se odebrali k narátorovi, který s námi, v rámci svého harmonogramu dne, předem počítal a očekával nás.

První rozhovor v odpoledních hodinách, s počátkem kolem třetí hodiny odpolední, proběhl v mantinelech narátora pro rozhovor příznivého rozpoložení, jemuž aktuální stav, měnící se dle synových informací mnohdy z hodiny na hodinu a je závislý na řadě biologických faktorů a omezení bezprostředně spojených s věkem. Přesto, že jsme narátora de facto k rozhovoru „vytáhli z lůžka“, byl během krátké doby připraven, s gentlemanskými podanými omluvami za nutný čas pro přípravu, k rozhovoru. V rozhovoru dopomáhali, již před započítím nahrávaného rozhovoru, fotografie, donesené synem a na pobídku narátora i fotografie z jeho domácího archivu, které pomyslně otevírali jednotlivě příběhy a etapy života v narátorově mysli a na něž v rozhovoru narátor často poukazuje.

Vzhledem k vysokému věku tedy po zmíněné dohodě v rozhovoru asistoval syn Petr, který zajišťoval podporu bezprostředního spojení narátora s jistým zázemím a pocitem jistoty, na který je takto dlouhodobě navyklý a pro vyprávění se mnou, jakožto návštěvou v jeho již zdravím silně limitovaných možnostech se ukázala jeho přítomnost být elementární podmínkou. Přestože v mnohých místech byla tímto způsobem upozaděna snaha narátora o kontinuitu, domnívám se, že právě bez této podpory by bylo možné vést rozhovor pouze velmi obtížně, zejména z pohledu celkové homogenity vyprávění, které bylo právě vzhledem ke zmíněným zdravotním komplikacím poněkud komplikovanější. Nepřehlédnutelná myšlenková harmonie mezi narátorem a jeho synem byla zcela zjevně ku prospěchu nahrávaného rozhovoru, přestože se na jejich spolupráci odrážely prvky zkušeností z předešlých rozhovorů pro výše zmíněná média, tedy i synova snaha o exponaci „senzačních úseků vyprávění“, tedy historek, které však mají základ právě v původním narátorově vyprávění, jehož však jsem již právě v těchto úsecích nebyl prvotním svědkem. Rozhovor má tak jako celek spíše podobu předpřipravených a korigovaných fragmentárních životních etapových příběhů, současně bezprostředně propojených s narátorovým spontánním vyprávěním minulým, ale i současným v těch částech, kdy syn do narace nezasahoval.

Během rozhovoru se narátor postupně ponořil do svého vyprávění, které mělo jako celek charakter „nadhledového“ vyprávění, velmi často provázeného upřímným úsměvem. V rámci

rozhovoru, přibližně ke konci jeho druhé třetiny, si velmi pochvaloval vlastní vybavování svých tehdejších zážitků. „*Já jsem se úplně tady oživil strašně. Jak člověk už vypráví, a teď jako poslouchá, tak já sem z toho divokej. Vy jste mne oživil.*“ S nepřehlédnutelným úsměvem a uspokojením tedy konstatoval zdařilý průběh svého barvitého vzpomínání, jako vnitřně uspokojující. Pán byl velmi tedy dobře naladěný, velmi vstřícný a milý, i přes vysoký věk a své každodenní denní limity při rozhovoru očividně ožil. V jeho očích se často zračilo upřímné nadšení a až klukovská radost.

V tomto případě, a to jako v jediném z vybrané skupiny narátorů jsem se však ani nepokusil o vžití radioamatérské tykání, které u ostatních rozhovorů přirozeně vyplynulo z vžitého radioamatérského rovnostářského habitu, v rámci kterého si amatéři na celém světě tykají bez ohledu na věk. Mé důvody učinit výjimku netřeba nikterak konkretizovat, jen snad uvedu, že i narátor mi po celou dobu rozhovoru vykal, což považuji za projev úcty a vnitřně pevně a přirozeně usazeného gentlemanství, pravděpodobně získaného již v raném mládí.

Na přání syna bylo v rozhovoru překryto tónem konkrétní jméno, které narátor vyslovil. Tomuto přání jsem vyhověl z důvodů ohledu na žijící potomky, vůči nimž toto své přání o anonymizaci konkrétního příjmení syn požádal.

Rozhovor byl ukončen kolem sedmnácté hodiny, kdy byl narátor svým vyprávěním již vyčerpán a syn mi dával neverbálními projevy na srozuměnou, že pro dnešek je dobré rozhovor ukončit. S narátorem jsme se rozloučily přáním klidného večera a dobré noci, a to po konkretizaci času rozhovoru, který jsme vzhledem k oboustranným možnostem naplánovali hned na následující den dopoledne. První rozhovor se dle mého názoru, i z výše uvedenými limity, vydařil daleko nad má předpokládaná očekávání, zejména z pohledu minimálních zkušeností s touto věkovou kategorií. Samozřejmě s vědomím, že je to především zásluha samotného narátora a velkou měrou také syna Petra, který svého otce zná po všech stránkách nejlépe.

Chronologicky signovaný obsahový kondenzát rozhovoru č. 1, realizovaném dne 3. 10. 2017

Narodil se v roce 1918 v Praze, kde žil do svých devíti let. Měl další tři sourozence a sestru. Matka pracovala jako kuchařka u hraběnky Sidonie Nádherné. Přibližně do čtvrté třídy navštěvoval obecnou školu v Praze. Své mládí prožil jako často nemocné dítě trpící různými neduhy, přesto byl typickým živým klukem. Zhruba v jeho devíti letech se spolu s rodiči

přestěhoval do Zbuzan, kde jeho otec postavil menší vilku. Za Zbuzan dojížděl do pražské měšťanské školy. Zároveň s jejím dokončením se také uzdravil.

0:04:38.6 Po dokončení základní školy navštívil s matkou poradnu pro volbu povolání, kde ho po dvoudenních různorodých zkouškách doporučili pro studium radiomechaniky. Následně se vyučil v Pražské radiomechanické firmě Sedmidubský, která vyráběla součástky pro radioamatéry. Sedmidubský zaměstnával pouze levné učedníky, po vyučení je propouštěl.

„Vyučil jsem se ve firmě Sedmidubský, která vyráběla součástky pro radioamatéry, protože tenkrát neexistovala průmyslová výroba těchto komponent. Hodně jsem se toho u něj naučil. Souběžně jsem chodil na speciální kurzy, nastavbu, kde učil radiotechnik, který ve Francii vystudoval elektroinženýrství. Byl to velmi fajnový chlap. A ten mne vlastně mnohé naučil. Tady nebyla žádná katedra slaboproudu. Když jsem se vyučil, už mne nepotřeboval, protože on zaměstnával jen učedníky, kteří udělali vše, co bylo potřeba a nestáli ho nic. Tak to prostě bylo.“

0:11:44.1 Po vyučení kontaktuje Ing. Josefa Němce, movitého podnikatele, zabývajícího se mimo jiné také elektrotechnikou. U něj je zaměstnán od roku 1936 do roku 1940. Ve svých sedmnácti letech staví své první radioamatérské zařízení, se svým kamarádem zvládne Morse abecedu a dostává své první posluchačské lístky. Pokračuje v radiokurzech a škole radiotechniky a od technika z Pražského radiožurnálu.

„Našel jsem nějakého inženýra Josefa Němce. To byl Plzeňák. Byl hrozně movitý a bohatý, protože měl akcie Plzeňského pivovaru. No jeho tatínek byl stavitel a stavěl divadlo v Plzni, no. Takže já sem se dostal k informacím opravdu dobrým. Měl jsem proto vyvinutý cit. To sem měl celý život takový čuch. V té době jsem začal dělat i radioamatérské konstrukce a naučil jsem se Morse abecedu. Bylo mi tehdy sedmnáct let.“

0:17:35.3 Dále se věnoval opravám radiopřijímačů v domácnostech a také sestavování radiopřijímačů z dovezených komponentů, na které bylo nižší clo než na kompletní radiopřijímače. V tu se v největší míře věnoval radioamatérismu, seznámil se s mnohými známými radioamatéry.

„Tam jsem nejvíce působil jako radioamatér. Seznámil jsem se se všemi starými a známými pražskými radioamatéry. Chodil jsem k nim na přednášky.“

0:20:47.8 Z důvodů členství jeho otce v Komunistické straně mu nebyla udělena radioamatérská koncese. Velmi ho to zdušilo a začal vysílat „na černo“, tedy bez povolení pod

různými značkami jiných radioamatérů a poté od kamaráda z Holešovic. Po zásahu Sboru národní bezpečnosti však musel tuto činnost ukončit.

„Protože jsem měl tatínka v Komunistické straně, nedostal jsem vysílací licenci. Byl jsem úplně zničený a začal jsem vysílat na černo. Nejdříve pod značkou Německého generála, pak pod Polákem. Poté mi jsem vysílal od jednoho kamaráda a na jeho značku jsem udělal čtyři sta spojení. Zjistili to ale esenbáci a zakázali mu to, protože pracuje pro armádu. Tak mi to zakázal také.“

0:24:44.0 V dalším zaměstnání, které bylo již dobře honorováno, přispíval na domácnost s nemocným otcem.

0:25:37.1 Během druhé světové války vysílací koncesi z výše zmíněných důvodů neměl, přesto byl vyslyšen na gestapu. Pravděpodobně byl ale vedený na ministerstvu. Po výslechu, ze kterého byl propuštěn, ukryl svá vysílací zařízení ve studni.

„Pak přišli Němci. Brali vysílače a všechno. Mně si pozvali do paláce Peškárna. A tam mně začali zpovídat. Oni mysleli, že jsem komunista. Začali na mne mluvit německy. Já jsem sice prošel kurz němčiny, ale mluvit jsem neuměl. Jak to že, nejste komunista? Já povídám, že nejsem. Nakonec mne pustily. Šel jsem domů a ze strachu, že by mne při nálezu techniky zastřelili, jsem vysílač ukryl do studny na pozemku určeném ke stavbě domku. Po válce bylo zařízení zničené korozí.“

0:28:17.4 V roce 1942 přešel ze zaměstnání od Němce k Ing. Syrovému, který měl české zastoupení fy. Minerva.

0:29:47.4 V roce 1950 se stěhuje do Jáchymova,³¹⁷ odkud se později přestěhoval do místa současného bydliště, Ostrova. Pokusil se ještě dovážet radiopřijímače Minerva z Vídně, tento pokus se nezdařil. Neměl zaměstnání a manželka nechtěla být v Praze. S kamarádem nastoupili do Jáchymova. Chtěl nastoupit do šachty, ale když se zjistilo, že je radiomechanik, byl povolán do technické laboratoře měření radiace a radiačního průzkumu. Zde se setkal s ministrem průmyslu SSSR, se kterým se náhodou znal z předválečného obchodního zastoupení. To mu zajistilo značnou „popularitu“ a „otevřené dveře“.

„Já chtěl jít do šachty. Z pracáku mne poslali rovnou do laboratoře pro měření radiace, kde se opravovaly a udržovaly dozimetry a kterou vedl námořník z Aurory. Tam jsem se setkal

³¹⁷ Na základě odsouzení se zákazem pobytu na území Prahy, které zmiňuje na začátku druhého rozhovoru.

s ministrem průmyslu SSSR, kterého jsem náhodou znal z předválečného obchodního zastoupení. Měl jsem tak všude otevřené dveře. “

0:32:01.0 Z vlastní iniciativy komunisty z kádrového oddělení podniku dostal výpověď poté, co se dotyčný soudruh dozvěděl, že byl odsouzen. V té době, v roce 1953 se mu narodil syn a proběhla měnová reforma. Byl ve finanční tísní, nemohl se tedy vystěhovat. Sověti mu však pomohli a výpověď s okamžitou platností zrušili.

„Sebral jsem ten papír a šel jsem za Rusákama. Vícekrát se už o mne nikdo nezmínil... Oni to vyřídili. “

0:32:52.8 Dále přijal nabídku zaměstnání v podniku Základna rozvoje uranového průmyslu v Jáchymově, ve kterém mu propláceli i cestování do zaměstnání automobilem.

0:33:19.3 V té době byl také členem atomové komise RVHP, která měla za úkol sjednocení měřících jednotek. V rámci tohoto členství procestoval mnoho států východního bloku, včetně pobytu v Sovětského svazu.

0:34:16.7 Po dosažení důchodového věku, ve svých šedesáti třech letech nastoupil do podniku Škoda, kde se vyráběli trolejbusy. Byl přijat jako údržbář a technik ve skladu přístrojů v laboratoři.

0:35:21.8 V době, kdy se dostává k radiotechnice se shoduje s počátky televizního vysílání. Sám se aktivně zapojuje do měření dostupného signálu a následně je mu udělena licence pro šíření televizního vysílání.

„Když jsem se dostal k radiotechnice, tak začala televize. Já jsem šel na Svazarm, oni zakoupili televizor. My jsme dostali automobil a s mnou vyrobenými anténami jsme jezdili měřit signál. “

0:36:09.5 V roce 1946 nastupuje na šest měsíců povinnou vojenskou službu. *„Já jsem těsně po skončení války nastoupil na vojnu do Dobrušky, kde jsem dělal šéfa Morse výcviku. “*

0:37:09.8 Na motocyklu jezdil po českých kopcích a vysílal z radiového zařízení vlastní konstrukce.

„S vysílačem vlastní konstrukce jsem jezdil na motocyklu po českých kopcích a navazoval rádiová spojení. “

0:37:35.3 Znal člověka, který byl zaměstnán jako vedoucí dílny tři sta jedenácté bombardovací perutě.

„Seznámil jsem se s nějakým Janouškem, který byl vedoucím dílny tři sta jedenácté bombardovací perutě. Některé radiotechnické přístroje jsem měl od něj.“

0:37:35.3 Uskutečnil první doložené radioamatérské spojení na kontinent Austrálie.

0:38:53.6 Znal se osobně s Emilem Zátopkem, kterého považuje za nejlepšího sportovce a člověka, kterého osobně znal a celý život mu fandil. Seznámil se s ním na výstavě MEVRO, celým názvem Mezinárodní výstava rozhlasu. Akce byla pořádána jako součást oslav 25. výročí založení Československého rozhlasu v roce 1948.

0:39:45.9 V zaměstnání dále realizoval ionizační komory, kam se dávali přepravky s uranovou rudou k měření. Vyřešil problém s nepřesností měřicích přístrojů způsobovaných nežádoucími příměsemi.

„Pomocí ionizace se měřilo, kolik je v rudě uranu. Bohužel to mělo vedlejší účinky, protože různé příměsi měly jiné energie a zkreslovaly výsledky. A já jsem na to přišel. Umyly jsme je a izotopy byly pryč. To byly strašné věci, co já jsem dělal.“

0:41:36.2 Konec rozhovoru.

Protokol o průběhu rozhovoru č. 2, realizovaném dne 4. 10. 2017

Tazatel: Roman Tobiška

Místo: Ostrov nad Ohří, soukromý byt narátora

Druhý rozhovor byl naplánován na konci prvního setkání, na druhý den ráno, na devátou hodinu. Tento doba byl zvolena jak s ohledem na časové možnosti syna, tak především s respektem k dennímu harmonogramu narátora, kterého hodinu před polednem pravidelně navštěvuje ošetřovatelka. Při našem příchodu byl narátor velmi dobře naladěný a v rozhovoru jsme pokračovali ve stejném stylu, jako předešlý den, tedy za aktivní asistence syna. Bezprostředně před spuštěním nahrávání jsme ještě zhruba pět minut prohlíželi dokumenty z domácího archivu narátora. Tím byl narátor přirozeně připraven ke svému dalšímu vyprávění. V průběhu prohlížení mi narátor sdělil, že se pravděpodobně vidíme naposledy, protože tu již brzy nemusí být.

Poměrně záhy se však projeví právě synem s předstihem avizované potíže. Narátor v průběhu vyprávění obtížně kontroloval chronologii vyprávění a v rámci i jednoho dílčího vyprávění, týkajícího se krátkého časového úseku, přeskakoval do jiných časových dekád. V těchto přibývajících momentech velmi často zasahoval do narace syn, který mnohdy část některých úseků, jak je slyšet z nahrávky, sám převyprávěl. Zde jsem se již snažil převzít iniciativu, a to kladením konkrétních otázek připravených do poslední fáze rozhovoru, na úkor příběhových narácí, které se výše zmíněným způsobem narátorovi již téměř nedařilo formulovat.

Přes to, že jsem neměl časový prostor pro položení většího množství připravených otázek a maximálně tak informačně zasytit požadované období a témata, bylo nutné, vzhledem ke zjevně se zhoršujícímu aktuálnímu stavu paměti narátora a krátkému se časového omezení, rozhovor po několika málo otázkách zakončit. Bylo zjevné, že narátor tento den není v dobré kondici a s ohledem na jeho stav a jeho potvrzení synem Petrem jsem se rozhodl v rozhovoru již déle nepokračovat. Po ukončení nahrávání narátor podepsal informovaný souhlas a v poklidné atmosféře jsme si ještě domluvili budoucí realizaci stylového spojení na rádiových vlnách. Následovalo opravdu vřelé rozloučení s vyjádřením narátora, že se mu mé počínání velmi líbí a že je rád, že jsem se rozhodl právě pro tuto tematiku.

Při odchodu ve dveřích jsem se vyměnil s úsměvem a pozdravem se zmíněnou ošetřovatelkou, která přišla přesně, v obvyklý čas. Hovor byl tedy ukončen nejen jistou indispozicí narátora, ale i jeho obvyklým a nezbytným harmonogramem a rozhovor jsem byl nucen v tomto stavu uzavřít a opustit i vzhledem ke zvýšené pravděpodobnosti nemožnosti v něm v budoucnu pokračovat, na což poukazoval několikrát i sám narátor. Přesto jsem narátora opouštěl s pocitem, že jeho vyprávění obsahuje výpověď v zájmových intencích práce a obohatí svou jedinečností její rozhled i do vzdálenější minulosti.

Narátor nabízel k ukázání další pamětní medaile, které však syn neukázal se slovy, že se jedná „jen“ další socialistická ocenění, která nejsou nikterak pro rozhovor důležitá. Zde lze tedy vytušit jakousi snahu syna o zachování a udržení obrazu legendy českého radioamatérství, vybudovaného v předešlých rozhovorech a z nich vzešlých výstupů, tedy odsouzence, kterého ale režim potřeboval, nemohl však veřejně příliš oceňovat.

Chronologicky signovaný obsahový kondenzát rozhovoru č. 2, realizovaném dne 4. 10. 2017

Od doby, co musel po odsouzení opustit Prahu, nemohl najít zaměstnání z důvodů odmítání zaměstnavatelů.³¹⁸ Aby nemusel kopat, odchází v červenci roku 1950 do Jáchymova. Nastoupil do oddělení měření radiačního záření, kde postupně zvládl výrobu a servis měřících zařízení.

„Po odsouzení jsem nemohl najít zaměstnání, všude mne odmítli. Abych nemusel jít kopat, odešel jsem třináctého července v roce padesát do Jáchymova. Dostal jsem se do dolů, do dílny měření radiačního záření, kde jsem zvládl jejich výrobu.“

0:01:15.3 Rozsudek odnětí svobody na půl roku byl výsledkem jeho krátkého názorového prohlášení o bytové situaci a možnostech vlády před komisí, která se snažila zabrat byt v domku rodičů pro dělníky. Svůj názor vyslovil z důvodů, že byt byl připraven pro jeho čerstvě ženatého bratra, t.č. plnění základní vojenskou službu a jeho přidělení jiným lidem nepovažoval z tohoto důvodu za relevantní, ale za samolibou zvlášť.

„Byl jsme odsouzený na základě toho, že jsem před komisí, která chtěla v domě mých rodičů zabrat byt připravený pro čerstvě ženatého bratra sloužícího toho času základní vojenskou službu řekl, že vláda má dost peněz z volného trhu a může si stavět domky pro dělníky. Za to jsem dostal půl roku. Přesně za tuto větu, která je uvedena v rozsudku. Na základě toho jsem trpěl, a dodnes trpím, že jsem musel z Prahy, protože zde byla sebranka, různí vydědění posláni na uran. Rozsudek byl po padesáti letech soudně zrušen. Co se stalo, to už nikdo nenahradí.“

0:03:52.9 Své působení v Jáchymově označuje jako novou etapu svého života. Začátky byly těžké, měl různé potíže, včetně bytových. V tu dobu realizovaná měnová reforma významně přispěla k prohloubení osobní krize v této životní etapě. Nastupuje do opravy přístrojů na měření radiace, která expanduje ve velkou vývojovou dílnu. Stává se vedoucím skupiny lidí, která vyráběla prototypy, které se následně vyráběly v dílně. Dočkal se i písemné osobní pochvaly od ředitele závodu.

„V Jáchymově začala nová etapa mého života. Ze začátku mi zde dělali problémy, včetně bytu. Navíc v tu dobu proběhla měnová reforma. Z pracovního úřadu mne poslaly do opravy přístrojů na měření radiace, ze které se velmi rychle stala velká vývojová dílna. Nastoupil jsem do výroby a tam jsem řídil skupinku lidí mezi vývojem a výrobou, která vyráběla prototypy

³¹⁸ Důvod a okolnosti odsouzení vysvětluje níže v tomto rozhovoru.

měřících přístrojů. Mám tady ještě papír od ředitele, kde mi velmi děkuje, že jsem dělal spojkou mezi vývojem a výrobou.“

0:06:03.6 Na této pozici setrval nejdéle a po delším čase se dostává na pozici poradce ředitele. Začal pravidelně, dvakrát týdně dojíždět do Příbrami, kde měl na starosti mnoho různých záležitostí souvisejících s měřením uranu. Dostal se např. do mezinárodní komise, která určovala názvy, etalony a podmínky pro měření. Měl na starosti i vybavování personálu na šachtách přístroji na hledání uranové rudy.

0:07:23.9 V třídírně uranové rudy, což byla vysoká věž, pracovali vězni. Pamatuje si vězně, bývalého hokejistu Konopáska, kterému přinášel věci, které potřeboval.

„Měření množství uranové rudy se zúčastňovali potrestaní. To bylo na takových vozičkách a tihle vězni to museli dělat. Byl tam i hokejista Konopásek, se kterým jsem se znal a nosil jsem mu nějaké věci, co potřeboval.“

0:08:00.0 Začal se věnovat radioamatérině a do toho nastoupil začátek televizního vysílání. Z důvodů špatného vědeckého průzkumu šíření televizního signálu zažádal o vydání licence na provoz vysílače, šířícího právě televizní signál. Jako nejvhodnější místo navrhl Klínovec, na kterém postupně inicioval vybudování televizního vysílače. Začátek však nebyl snadný, se svými návrhy byl vyhozen. Za pomoci známého esenbáka se styky na další tehdy pravomocné činitele dosáhl po podání vysvětlení výhod svého návrhu jeho schválení. Dále se spolupráce ujal generál Hruška. Paradoxem bylo, že mu byla udělena jakožto soukromé osobě licence na televizní vysílání, přičemž mu byla odebrána licence radioamatérská.

„Zažádal jsem o povolení, protože páni vědci udělali špatný průzkum a k umístění vysílače navrhli nevhodnou lokalitu. Přišel jsem tam a chtěl jsem povolit obsazenou frekvenci na Klínovci. A byl jsem vyhozen. Zašel jsem za známým esenbákem a ten se mi nabídl, že mne zařídí audienci u náčelníka SNB a StB v Jáchymově. Tomu jsem to následně vysvětlil, on to pochopil a za pár dní jsem obdržel dopis z ministerstva, že si mohu přijít pro koncesi. Po obdržení licence se toho ujal generál Hruška, byl mi velmi příznivě nakloněn. Jeho tajemník, který mne měl na starosti, byl shodou také radioamatér. V roce 1957 na štědrý den byl vysílač oficiálně spuštěn. V té době jsem paradoxně měl licenci na televizi, i když mi před tím sebrali licenci radioamatérskou.“

0:11:03.0 Pohyboval se mezi dvěma mantinely, kterými bylo jeho potrestání a udělením řádu práce za výstavbu vysílače na Klínovci, který byl nakonec právě z důvodů potrestání na místní úrovni suregován Svazarmovskou náhražkou za zásluhy.

„Lítal jsem mezi potrestáním a udělením řádu práce. Protože jsem byl potrestaný, tak to nešlo. Praha navrhla řád práce, ale tady věděli, že jsem byl trestaný. Dostal jsem tedy jen Svazarmovskou náhražku za zásluhy.“

0:11:38.3 Během působení v uranových dolech si doplňuje střední vzdělání na průmyslové škole, kterou úspěšně dokončuje v roce 1963.

0:12:26.1 Přibližně v roce 1959 mu byla navracena vysílací radioamatérská licence, o jejíž navrácení se zasloužili členové radioklubu, kterou za něj pravděpodobně jeho členové napsali. Po jejím obdržení začal ihned vysílat.

„Jakmile jsem dostal svou vysílací radioamatérskou licenci zpět, ihned začal jsem vysílat. Já byl schopen hned. Nebylo ale mnoho času, protože jsem byl pracovní velmi zaneprázdněný.“

0:13:26.9 V jeho práci mu pomáhali Sověti, kteří byli na dole a de facto řídili těžbu, která plně plynula do tehdejšího Sovětského svazu. Šlo zejména o účelovou pomoc na úrovni problémů s českými komunisty, kteří ho dostali na půl roku do vězení a působili mu zpočátku potíže i v novém působišti.

„Moc mi pomáhali Rusáci, dokud tu byli. Já jsem měl všude otevřené dveře. Měl jsem problémy, že jsem vždy řekl vše přímo. Když vidíte, co mohli komunisti udělat jen za projev, dostal jsem půl roku.“

0:14:17.1 V období, kdy měl opět radioamatérskou licenci, vyučoval ve Svazarmu kurzy Morse abecedy. Svazarm kluby podporoval, byl dotovaný armádou. Měli ale málo dobré techniky, proto stavěli zařízení.

0:15:42.8 O radioamatérskou licenci přichází podruhé, když, ještě jako zaměstnanec dolů, již ve funkci na jeho ředitelství, podepisuje prohlášení Několik vět. Aktivním přičiněním zaměstnanců vedení podniku ale nepřichází o práci.

„Svou vysílací licenci jsem ještě jednou prohrál. Podepsal jsem Dva tisíce slov. Podepsal jsem to v době, kdy jsem již pracoval na ředitelství dolů. Tam mne všichni zachraňovali, protože bych jinak musel pryč. Tak mi alespoň vzali koncesi.“

0:16:05.3 Po roce 1968 stále pracuje v dolech, ale již není členem výše zmíněné atomové komise. S vedoucím normalizačního úřadu mír a vah v Praze zaváděl nový Evropský systém jednotek do uranových dolů. S ním také jezdil po šachtách a dělali přednášky, které jsem organizoval.

0:17:30.7 Byl vyslán s náměstkem na světovou výstavu ionizačního záření ve Švýcarsku, kde vystavovali veškeré firmy, zabývající se tímto oborem. Mnohé firmy jim po zjištění, že se jedná o Čechoslováky odmítli vydat své letáky. Pořídil tedy fotodokumentaci, filmy mu však byly ihned po příjezdu do ČR zabaveny.

„Začali jsem první den chodit po stáncích a někde nám ani nechtěli dát letáky, když zjistili, že jsme z Československa. Tak jsem si vzal náměstkův fotoaparát a vše jsem si vyfotil. Vlezl jsem jim do toho a všechny aparáty a prospekty zdokumentoval. Když jsem přijel domů, ani mne nenechali se na to podívat. Filmy mi zabavily.“

0:19:30.6 Postupně přešel na řešení spíše pouze maličností. Do penze odchází o dva roky později, než by mohl, z důvodu vyššího procentuálního navýšení samotné penze.

0:20:19.2 Když mu byla podruhé odejmuta licence, nevlastnil ani žádné radioamatérské zařízení. Zařízení prodal kamarádovi.

0:21:43.9 Po listopadu byl vystěhován radioklub. Navíc tam přestal chodit i vzhledem k věku a zdravotnímu omezení.

0:23:18.8 Zažil všechny české prezidenty.

„Zažil jsem všechny české prezidenty. Se Zápotockým hrál na Smíchově můj táta karty, oni byli oba i komunistů.“

0:25:13.3 Před listopadem 1989 si cenil úzké spolupráce mezi radioamatéry.

„Před revolucí byla taková úzká spolupráce mezi radioamatéry. Scházeli jsme se pravidelně každých čtrnáct dní na vysoké škole, kde se dělali porady a konaly schůze ČAV.“

0:26:10.7 Existovaly prodejny pro radioamatéry, některé komponenty nabízeli i jednotlivci. Vše se dalo velmi levně zakoupit. Po válce se konaly velké výprodeje Německých radiotechnických zařízení, o kterých bylo zjištěno, že jsou na lepší úrovni než zařízení Americké výroby. Existovaly různé výprodejní sklady. Prodejna byla například i na Václavském náměstí. Tyto možnosti nákupu označuje za radioamatérské hody.

„Po válce se pořádali obrovské výprodeje Německých radiotechnických věcí, které se ukázaly být na vyšší úrovni než v Americké. Existovaly prodejny pro radioamatéry, výborné věci nabízeli i někteří jednotlivci. Dalo se nakoupit opravdu levně. Prodejna tohoto druhu byla i přímo na Václavském náměstí v Praze. To byly radioamatérské hody.“

0:28:00.6 Vzniklo mnoho klubů, které si takto pořídili zařízení, které financoval Svazarm. Amatéři pak prováděli v rámci Svazarmu výcvik Morse abecedy branců. Ve Svazarmu vyrostlo velké množství telegrafistů.

„Po válce se nejvíce vysílalo telegraficky, fonicky jen velmi málo. Zkouška z Morse abecedy se dělala na ministerstvu a tím byla povýšena i její tehdejší exkluzivita. Samozřejmě musel být zájemce patřičně politicky prověřený. Dělali tam to svinstvo všelijaké. Dlouho...“

0:29:18.4 Konec rozhovoru.

9.3 Ing. Julius Reitmayer, radioamatérská značka OK1 NE³¹⁹

Stručný tematicky zaměřený medailon

„Šel jsem na elektroprůmyslovou školu, kde byl radiokroužek. A to mne okamžitě vcuclo.“

Julius Reitmayer se narodil v roce 1945 v Žamberku. Po základní škole, v letech 1956-1959, absolvoval Střední průmyslovou školu v oboru vysokofrekvenční sdělovací techniky v Pardubicích. V letech 1963-1969 pokračoval ve studiu na Českém vysokém učení technickém v Poděbradech, nejprve v oboru Elektrotechnologie. Po přesunu elektrotechnické fakulty do Prahy přešel na obor Technická kybernetika. V rámci studentského života v hlavním městě se zúčastnil i srpnových událostí. Strahovské události posunuly i termín dokončení jeho studií. Po úspěšném zakončení vysoké školy nastoupil v roce 1969 do Pardubické Tesly³²⁰, kde zastával funkci technika ve výpočetním středisku. Po jednoleté vojenské službě nastoupil zpět do Pardubické Tesly, kde postupně ve funkcích od laboranta po vedoucího provozu výpočetního střediska, vývoje páskové paměti a zejména vývoje vojenských pasivních systémů Tamara a Ramona³²¹ setrval do roku 1998. V roce 1999 odešel do soukromé firmy, ERA a.s.³²², kde se věnoval vývoji pasivních systémů pro civilní letectví. V roce 2009 opustil zaměstnanecký poměr a odešel do důchodu.

Svůj zájem o techniku projevil již ve svých raných letech, kdy ho nejprve zaujala letecká technika. Věnoval se leteckému modelářství, v dožívajícím kroužku Skautů se naučil Morse abecedu. Na průmyslové škole se stal členem radiokroužku při místním radioklubu, kde úspěšně absolvoval zkoušky registrovaného radiového operátora a zapojil se do vysílání kolektivní stanice. V osmnácti letech žádal o vlastní licenci, nedostal však požadovaná „razítka“ a z doposud neobjasněných důvodů mu licence nebyla udělena. Držitelem vlastní radioamatérské licence se stal v průběhu studií na vysoké školy v roce 1967. V rámci jejího získání se stal předsedou místního radioamatérského klubu Svazarmu. Byl členem radioklubu v podniku Tesla a později v radioklubu při fy. ERA. Jako vysokoškolský student-radioamatér se v roce 1968 aktivně podílel na rušení komunikačního vysílání vojsk Varšavské smlouvy. V současnosti je stále aktivním radioamatérem a pořádá telegrafické závody.

³¹⁹ HamQTH OK1 NE [online]. Dostupné z: <https://www.hamqth.com/ok1ne>.

³²⁰ T-CZ [online]. Dostupné z: <http://www.tcz.cz/o-spolecnosti/historie-spolecnosti/>.

³²¹ Techblog [online]. Dostupné z: <http://www.techblog.cz/technologie/pasivni-radary-jako-strategicka-zbran.html>.

³²² ERA a.s. [online]. Dostupné z: <https://www.era.aero/>.

Charakteristika rozhovorů, způsob narace, tematický a časově rozsahový přínos

Rozhovory byly realizované po předcházející informační schůzce. Nesl ve výrazně přátelské atmosféře. Narátor, předem obeznámený s požadavky na obsah rozhovoru, svůj životní příběh ve zkratce vyprávěný již při první nezávazné schůzce, rozvinul a podával chronologicky, strukturovaně a s nadhledem jemu vlastním. Často projevoval smysl pro situační humor. Během celého vyprávění byla zřejmá snaha o poklidné a pozitivistické podání, přes výskyt závažnějších obsahových částí.

Životopisné vyprávění bylo zaměřeno zejména na jeho studijní a profesní složku, které však byly s radioamatérismem po celý jeho život bezprostředně propojené. Neopomenul politické události, rodinu a další souvislosti. Během tohoto setkání narátor reflektoval většinu témat, kromě tematiky doposud spojené se slibem mlčenlivosti. Rozhovor pokrývá osobním prožitkem interval přibližně od roku 1955-1995. Druhý, semistrukturovaný rozhovor měl spíše opakovací a doplňující charakter. V mnohých bodech narátor zopakoval a mírně prohloubil již řečené z první nahrávané schůzky, obsah tak byl dostatečně nasycen. Obsahovou dostatečnost ovlivnilo pozitivně i předcházející nezávazné setkáním, ve kterém již témata narátor z velké části reflektoval a která mu tak poskytla vysokou míru jistoty vhodnosti témat při vlastním rozhovoru.

Protokol o průběhu rozhovoru č. 1, realizovaném dne 7. 10. 2017

Tazatel: Roman Tobiška

Místo: Pardubice, soukromý dům narátora

Narátor zareagoval na výzvu ke spolupráci, umístěnou na webových stránkách českého radioklubu.³²³ Prvnímu rozhovoru předcházela dojednaná informační schůzka. Narátor projevil svůj zájem o spolupráci na základě žádosti, kterou jsem umístil na webové stránky Českého radioklubu a Holického radioklubu OK1 KHL, a to elektronickou formou. Vzhledem ke krátké vzdálenosti jsme si schůzku domluvili během několika málo emailů a první, informační schůzka se uskutečnila za necelý týden. K pohodovému rozhovoru, do kterého se také zapojila manželka narátora, který se dále stáčil okolo radiotechniky, odvykání kouření, rodiny, psů a dalších domácích zvířat, přispěla i naše společná záliba v dobré kávě. K jednomu z témat mi byla během

³²³ <http://www.crk.cz/CZ/AKTDC>

rozhovoru narátorem zapůjčena i kniha Nestandardní jevy u Pohraniční stráže v posrpnovém období roku 1968, ve které je z části tato událost i v souvislosti s osobní účastí narátora, zachycena. Postupně jsme narazili na další témata, která by byla vhodná pro osobní reflexi v zamýšleném vyprávění. Rozhovor ukončil narátor s tím, že mi své životopisné vyprávění poskytne. Domluvili jsme se na realizaci první části rozhovoru po zhruba čtrnáctidenním odstupu od tohoto rozhovoru a konkrétní datum bylo ponecháno na následné elektronické dohodě.

První rozhovor se uskutečnil po předešlé emailové domluvě po realizované informační schůzce, uskutečněné se zhruba čtrnáctidenním předstihem. Vzhledem k příznivé topografické vzdálenosti jsem možnost předběžného setkání v tomto případě využil. Zde se naplno projevil přínos prvního neformálního setkání. Narátor byl na naše první nahrávané setkání dobře naladěný, byl jsem opět přivítán dvěma psy u branky a narátorem jsem byl ode dveří vyzván ke vstupu do budovy již ve zcela přátelské a důvěrnější atmosféře. Při příchodu jsem si dovilil malý prezent v podobě balíčku kávy, která mi byla nabídnuta jak při prvním setkání, tak hned na začátku tohoto druhého, nahrávaného. Po krátkém nezávazném pohovoru a uvaření kávy jsme již bez odkladu započali s rozhovorem, již v rámci nahrávání jsem narátora požádal, aby na počátku uvedl své osobní údaje.

Celý rozhovor se nesl ve výrazně přátelské atmosféře. Narátor svůj životní příběh, na kterém jsme se rámcově dohodli při první nezávazné schůzce, vyprávěl s nadhledem jemu vlastním, často projevoval smysl pro humor. Během celého vyprávění byla zřejmá snaha o poklidné a netragické podání, přes to, že se vyskytly i závažnější úseky. Vyprávění bylo zaměřeno zejména na jeho profesní složku, která však byla s radioamatérismem, stejně jako jeho život, bezprostředně propojená. Neopomenul ale ani politické události a souvislosti. Během tohoto setkání jsme narátor reflektoval většinu témat, načatých při prvním nezávazném setkání. V nahrávce je slabě a nerušivě slyšet vyšší tón, který produkoval ventilátor některého ze zapnutých zařízení umístěného v místnosti.

Po ukončení zaznamenávání jsme ještě vedli s narátorem krátkou debatu na současná společenská témata. V rámci této debaty jsem ho ještě požádal o podepsání souhlasu o zpracování a zpřístupnění osobních a citlivých údajů, s jehož obsahem a z něj plynoucími důsledky jsem ho co nejpodrobněji seznámil. Celková atmosféra našeho rozhovoru byla velmi uvolněná, přátelská a dle mého názoru jsme navázali neformální a pohodový kontakt, mnohokrát proložený oboustranným smíchem. Dále jsem ho požádal o prodloužení výpůjčky knihy Nestandardní jevy u Pohraniční stráže v posrpnovém období roku 1968, kterou mi

zapůjčil při informační schůzce a jejím jedním z obsahů je i zachycení jím již zmíněného při informační schůzce a v tomto vyprávění rozšířeného studentského rušení komunikace Sovětských vojsk v roce 1968, jehož byl jedním z aktérů. V žádosti mi vyhověl a po krátkém rozloučení jsem narátora a jeho domek opustil. Narátorovi jsem druhý den elektronicky poděkoval za ochotu a ujistil ho, že rozhovor byl velmi příjemný.

Chronologicky signovaný obsahový kondenzát rozhovoru č. 1, realizovaném dne 1. 10. 2017

Narodil se 19. 2. 1945 v Žamberku. Do svých přibližně deseti let bydlel ve svém rodišti, kde také navštěvoval místní obecní školu.

0:02:10.9 Je za dvou dětí, má ještě sestru, která je o deset let starší než on. Pochází z ucelené rodiny. Rodiče působily jako učitelé. Otec, technický typ, pracoval původně v Brněnské zbrojovce, poté se stal učitelem a následně ředitelem učiliště školy v Žamberku.

0:02:58.9 Do učiliště si chodil hrát s modely a zde byl dle jeho mínění pravděpodobně položen základní kámen jeho vztahu k technice.

„Oni tam měli pro technické kreslení takové říznuté modely strojů. Já jsem si to půjčoval a hrál jsem si s tím. Takže tam možná budou nějaké počátky mého vztahu k technice. Tvrdí se v rodině, že má nejoblíbenější hračka bylo velké bronzové ozubené kolo, do kterého jsem mlátil a krásně to zvonilo a plechovky od potravin, které poskytovala URNA, které jsem dostával na hraní. Stavěl jsem z nich věž a úderem ruky ji kácel, což mi později rodina vytýkala.“

0:04:45.3 V Žamberku bylo letiště Svazarmu, kde od svých přibližně šesti let trávil veškerý možný volný čas, který měl k dispozici. Letectví ho přitahovalo a získával o něm široký přehled. Věnoval se leteckému modelářství, nejprve doma, později v kroužku. Dále navštěvoval skautský kroužek, kde se naučil Morse abecedu. Pro svůj horší zrak se však v budoucnosti v přímo letectví neangažoval.

„Na místním letišti jsem ve svých šesti letech trávil veškerý svůj volný čas. To mně velice přitahovalo. Tenkrát jsem všechny ty letadla znal. Nikdo nás nevyhazoval, i když jsme lezli tam, kde jsme být neměli. Bohužel jsem měl špatné oči a letectví jsem se nadále nevěnoval. Dále tam byli také dožívající Skauti, s nimi jsem se naučil Morse abecedu. Různě jsme ji na sebe přes řeku hvízdali.“

0:06:46.8 V jeho deseti letech se rodina odstěhovala do Pardubic, kde se ještě nějakou dobu věnoval modelaření. Poté začal studovat místní průmyslovou školu, ve které působil radiokroužek. Činností v kroužku byl pohlcen, doučil se zde Morse abecedu a úspěšně ukončil zkouškami RO, tedy registrovaného operátora a mohl vysílat z kolektivní stanice.

„Šel jsem na elektrikářskou průmyslovou školu, kde byl radiokroužek. A to mne okamžitě vcuclo. Tam jsem se doučil i Morse abecedu a ukončení kurzu bylo zakončena zkouškami registrovaného operátora, Mohl jsem tedy začít vysílat z kolektivní stanice. A to mne velice drželo. Poslouchal jsem kolem sto padesáti zemí celého světa.“

0:08:00.4 V osmnácti letech chtěl získat vlastní žádost, z ne zcela jasných důvodů ji však nezískal. Pravděpodobně mu v to znemožnila konkrétní osoba, kdo ale konkrétně, neví.

„V osmnácti letech jsem chtěl získat vlastní koncesi a zjistil jsem, že si ani nemohu, a to doslova, podat vlastní žádost. Prostě to nějak nešlo. Tu pravou příčinu, kdo byl ta žába na prameni nevím. Asi jsem se někomu nelíbil. Na tu žádost jsem potřeboval razítka z několika míst, nepodařilo se získat ani razítko od základní organizace.“

0:08:49.4 Po úspěšném dostudování střední průmyslové školy nastupuje na vysokou školu radiotechniky v Poděbradech. Zde, v kolektivní stanici OK1 KUR mohl nadále vysílat. Přibližně v polovině studia se škola stěhuje do Prahy, a to včetně kolektivní radiostanice, která měla své sídlo na Strahovských kolejích. V Praze nastupuje do pozice předsedy tamní organizace Svazarmu a v roce 1967 bezproblémově získává vlastní vysílací licenci.

„Nástup na vysokou školu do Poděbrad měl konkrétní důvod. Byla zde kolektivní radiostanice OK1 KUR, ze které jsem mohl poslouchat a vysílat. V polovině mého studia se škola stěhovala do Prahy. Zde jsem se stal předsedou místní organizace Svazarmu. Razítko na žádost o licenci jsem si dal sám, tam mne nikdo neznal a nikomu jsem nevadil.“

0:10:52.8 Na kolejích provozoval vlastnoručně upravený vysílač. Sám však během svého života příliš nekonstruoval.

0:13:05.6 V roce 1968 prováděli s kolegy rušení spojení vojsk Varšavské smlouvy, které vstoupily na naše území. Při pozdějším setkání s profesionálními techniky pro rušení vysílání zjistil, že se při vlastním rušení dopustili mnoha chyb a jejich rušení bylo méně efektivní, než předpokládali.

„V roce 1968 to bylo trošku zajímavější. Pokoušeli jsme se rušit ty Rusy. Později, když jsem se v rámci svého zaměstnání v podniku Tesla měl možnost setkat s profesionálními rušiči, dověděl dozvěděl, jaké jsme při tom rušení udělali chyby. Dost jsme toho ještě nevěděli.“

0:13:57.8 V roce 1968 dokončil studia, ale nepřihlásil se k obhajobě diplomové práce a ke státní zkoušce, odložení zdůvodňuje právě pobytem vojsk v Praze a jeho negativním vztahem k této situaci. Před definitivním dokončením studií již nastupuje jako zaměstnanec do Tesly Pardubice. V únoru roku 1969 úspěšně školu dokončuje.

0:14:42.3 V noci 31. srpna se od kamarádky a poslechu rozhlasu po drátě dozvídá o obsazení armádami Varšavské smlouvy. Osobně se vydali s mnohými dalšími zjistit, co se ve městě děje. Shodou okolností byla jejich první zastávkou budova sídla KSČ, kde již stáli obrněné vozy Sovětské armády a velké množství obyvatel Prahy. Po propuknutí střelbě se ocitl přitisknutý k chodníku a nad hlavou mu prolétaly projektily z Kalašnikovů. Poté pochodovali po Praze. Začal přemýšlet o nějaké akci jakožto občanské odvetě.

„Nad hlavou mi prolétaly kulky z Kalašnikovů. To získáš takový zvláštní vztah k tomu člověku, který po tobě střílí. To je asi nesdělitelné. Prostě jsem se strašně nasral. Přemýšlel jsem, co bychom jim mohli provést.“

0:16:51.4 Byl iniciátorem akce, při které se v rámci tehdejší Vojenské katedry zorganizovalo rušení spojení armád Varšavské smlouvy. Po rychlé domluvě s vedoucím katedry byl zajištěn veškerý materiál a lidské zdroje k potřebné realizaci a zajištění průběhu akce. Sovětským generálem byl záhy vyhlášen zákaz radioamatérského vysílání, ale přesto ve svém vysílání pokračovali. Po návratu české delegace z Moskvy, kdy bylo jasné, že situaci již nelze ovlivnit, bylo rušení ukončeno. Při této činnosti neprožívali strach sami o sebe, ale strach z možného válečného konfliktu. Jistou obavu pak chovali později, ale nikdy nedošlo k žádnému udání.

„Chvíli jsme provozovali spojovací službu pro lidi, kteří uvízli v Praze a potřebovali oznámit, že se jsou v pořádku. Pak přišel nápad, že bychom mohli rušit spojení Sovětské armády. Zašel jsem za vedoucím Vojenské katedry a přímo jsem s ním diskutoval ne téma, co těm Rusům provedeme. On bez řeči doporučil rušení radiového spojení. Okamžitě se vybudovalo vysílací pracoviště, zablokoval průjezd domu, aby byl znemožněn jednoduchý vjezd, vybudovaly se ústupové cesty, zajistila se strava. Asi deset lidí zasedlo k vysílačkám a začali rušit jejich spojení. Po návratu české delegace z Moskvy bylo jasné, že je situace patová, bylo rušení ukončeno. Nějaký ruský generál pak vyhlásil zákaz radioamatérského vysílání, ale just jsme vysílali. Asi by to dopadlo špatně, kdyby nás našli, ale v tu chvíli jsme o tom nepřemýšleli,

neměli jsme z nich strach. Měli jsem daleko větší strach z války. Strach jsme měli později, ale nikdo nás však nikdy neudal.“

0:21:03.8 Vojenskou službu absolvoval nedaleko města Tábora, kde měl i možnost radioamatérského vysílání přímo z kasáren. Technicky to však nebylo jednoduché, vysílání tedy nerealizoval.

0:22:32.3 Po absolvování vojenské základní služby se vrací jako zaměstnanec do Tesly Pardubice. Návrat z vojny považuje za vhodný k tehdejší změně zaměstnání, pokud bylo předchozí zaměstnání nějakým způsobem nevyhovující. Běžně nebyla změna zaměstnání příliš tolerována. Nejprve pracoval ve výpočetním středisku a následně přestoupil do vývojového oddělení, jenž považuje za své osudové. Podílel se na vývoji pasivních radarů Tamara a Ramona.

„Chvilí jsem pracoval ve výpočetním středisku a následně mne zlanarili do vývoje. To je asi opravdu můj osud. Zde jsem strávil celý svůj technický život. Vyvíjel jsem zařízení, které nesly název Tamara, Ramona atd.“

0:23:26.0 S koncem podniku Tesla po roce 1989 byl zaměstnán v marketingu, ale tato činnost ho neuspokojovala, cítil se být více vývojářem. Ke konci svého aktivního pracovního života nastoupil do firmy ERA, kterou založili jeho kolegové a kamarádi právě z podniku Tesla. Zde si klade podmínku nepracovat pro vojenský sektor.

0:25:46.5 Byl členem kolektivní stanice zřízené pod podnikem Tesla Pardubice, která však byl zrušena. Se svými kolegy se domluvili, že použijí příkladu, tedy vzoru ze Sovětského svazu, kam často pracovně létali, i když tam ve skutečnosti žádnou takovou reálnou kolektivní stanici neviděli. Na základě této argumentace byla kolektivní podniková stanice opět zprovozněna a podnik Tesla poskytl i prostory pro její sídlo. Technickou argumentací akutní potřeby se podařilo získat i špičková radioamatérská zařízení.

„Byl jsem v kolektivní stanici v Tesla, která však byla zrušena. Když jsme se jednou vraceli v letadle ze Sovětského svazu, kam jsme v souvislosti s přístroji Tamara a Ramona často cestovali, domluvili jsme se s kolegy, že bychom mohli zajít na vedení a pokusit se obnovit zrušenou podnikovou kolektivní stanici. Argumentovali jsme tím, že jsme to viděli v Sovětském svazu. I když jsme ve skutečnosti nic neviděli, nakonec nám věnovali i prostory pro vysílání. Získali jsme i špičkový profesionálně vyrobený radioamatérský transceiver pomocí

argumentace, že bude sloužit jako zařízení pro zkoušení Tamary a její odolnosti proti rušení. To byl dobrý příspěvek radioamatérům. “

0:32:05.1 Po nástupu do fy. ERA po roce 2000 zjišťuje, že jejím ředitelem je radioamatér. Této situace využije a založí kolektivní stanici OK1 ERA, která je jeho poslední kolektivní stanicí, jejíž je členem a která byla funkční v intervalu let 2000 až 2008, kdy firmu převzali Američané a stanice zanikla.

„Jako poslední labutí píseň s radioamatérskými kolektivními stanicemi, kde jsem figuroval, byla po revoluci firemní vysílací stanice mého zaměstnavatele, který byl také radioamatér. Po převzetí firmy Američany, kteří k vysílání neměli žádný vztah, kolektivní radiostanice definitivně zanikla. Dnes tam už žádní radioamatéři nejsou. “

0:35:13.1 Pomyslným motorem fungování jejich kolektivní radiostanice byly závody na velmi krátkých vlnách. Měli možnost vysílat z lokality logisticky připravené pro vojenské účely. Zde nechali umístit firemní maringotku používanou pro montážní účely, která byla následně vyřazena z itineráře a se souhlasem armády mohla zůstat na místě vhodném k amatérskému vysílání. Na toto místo jezdila skupina radioamatérů závodit.

„Měli jsme na kopci maringotku, kterou jsme vyřadili z práce a měli jsme možnost vysílat z lokality připravené pro armádu. Vše včetně elektriny hradila Tesla a my jsme tam jezdily ve velkém počtu lidí závodit. Právě závody drželi u nás lidi pohromadě. “

0:39:27.3 Kolektivní radiostanice museli mít jednotný cíl, bez něj jejich činnost upadala. To platí zejména dnes, kdy na rozdíl od minulosti není pouhá možnost přístupu k zařízení relevantní motivací.

„Některé kolektivní stanice skomíraly, protože neměli žádný jednotící prvek. Musí to být skupina lidí, které něco táhne dohromady. Samotný přístup k vysílací technice nedostačuje, netvoří dostatečný smysl. To platí ještě více v dnešní době. “

0:40:03.0 Dalším důvodem existence kolektivních stanic bylo umělé udržování radioamatérů pod mocenskou kontrolou. Dnes vznikají kolektivy z vlastní vůle jedinců, např. za účelem závodění.

„Kolektivky byly z poloviny umělé. Dnes si lidé založí klub ze své vlastní vůle, např. za závodním účelem. Je to parta lidí, které to baví. A stojí je to samozřejmě velké peníze. “

0:42:28.8 Radioamatérství je individualistická záležitost. Účast v závodech je však specifická. K závodění je z principu věci nutno sdružit více lidí ke synchronizované spolupráci. On sám pořádá malý Morse závod.

„V závodě to musí být parta lidí se skutečným odhodláním dosáhnout vytyčeného cíle.“

0:45:01.5 V Pardubicích bylo technické zázemí, které poskytoval zejména podnik Tesla a spíše symbolicky i Svazarm.

0:47:15.6 Co se řeklo, že bylo v Sovětském svazu, bylo kryto nejvyšším ideologickým dogmatem a proti tomuto se nedalo efektivně argumentovat.

0:47:26.5 Kolektivní stanici viděl i v Německu, v bývalé firmě Telefunken.

0:48:39.3 Během socialismu byla výhoda Tesly v zajištění zařízení běžnému radioamatérovi ekonomicky nedostupného.

„Za socialismu byla výhoda Tesly v nákupu zařízení, které by si běžný amatér nemohl koupit.“

0:48:50.2 Pracovali pod zvláštním dohledem StB z důvodů utajované výroby radiolokátorů Tamara a Ramona. V prohlášení o mlčenlivosti však uvedli, že v rámci své radioamatérské činnosti dochází k náhodnému kontaktu s občany západního světa. Tento dodatek se pak ukázal jako argumentačně užitečný v případě obvinění ze strany StB.

„Seděla na nás StB, protože výroba Tamary a Ramony byla tajná. Museli jsme podepisovat různá prohlášení o mlčenlivosti. Všichni radioamatéři jsme však do prohlášení napsali, že provozujeme radioamatérské vysílání a přicházíme tak do náhodného styku s občany imperialistických států a vedeme o tom povinné záznamy ve staničním deníku. Ukázalo se to velmi prozřetelným. V jednom případě prokázaného kontaktu se západem v podobě dopisu na mou adresu jsem argumentoval, že jsem to do prohlášení napsal a situace se tím vyřešila.“

0:53:09.1 Odposlech radioamatérského vysílání byl provozován velmi poctivě a občas byl někdo při porušování stanovených pravidel přistižen.

0:53:43.5 Konec rozhovoru.

Protokol o průběhu rozhovoru č. 2, realizovaném dne 19. 2. 2018

Tazatel: Roman Tobiška

Místo: Pardubice, soukromý dům narátora

Při příchodu ulicí směrem k domku mi opět dávala jasné znamení, coby symbolický maják, krátkovlnná anténa, umístěná na stožáru, nepřehlédnutelně převyšujícím rodinné domky. U branky domku mne pak uvítala manželka narátora spolu se dvěma psími fenami. U dveří mne přátelsky přivítal sám narátor, který mne odvedl, stejně jako v předešlých návštěvách, rovnou do svého království, tedy tzv. Ham Shacku, místnosti, kterou v rámci rodinného domku využívá ke svému koníčku a která je svým vybavením typickou výspou v civilním vybavení a zároveň chloubou radioamatéra. Náš rozhovor jsme začali v obvyklé pohodové a uvolněné atmosféře. Narátor již volně rozprávěl na sadu připravených tematických okruhů, které jsem vždy po dokončení předešlého tématu uvedl. Rozhovor proběhl bez jakýchkoli potíží, otázky byly zodpovězeny. V mnohých bodech narátor zopakoval již řečené z první nahrávané schůzky, obsah tak byl dostatečně saturován.

Chronologicky signovaný obsahový kondenzát rozhovoru č. 2, realizovaném dne 19. 2. 2018

I. období

Pro něj bylo důležitější než vlastní radioamatérství to, co se odehrávalo v jeho zaměstnání. V obou jeho zaměstnáních, tedy v Tesla i Eře bylo amatérů poměrně hodně. Své zaměstnání a svůj koníček označuje za jednotnou, úzce propojenou činnost.

„Hlavně to bylo tím, že koníček a práce to bylo jedno a totéž. A to má málokdo.“

0:24:51.7 Díky svému zaměstnání nebyl nucen téměř nic sám konstruovat nebo stavět, vše zadal v rámci svého zaměstnání do vzorkovny k profesionální realizaci, což ilustruje využití pracovní činnosti k radioamatérské činnosti.

„Když jsem viděl své usmolené výrobky v kontrastu s těmi, které jsem si nechal vyrobit, byl to rozdíl jako „nebe a dudy“. Pracoval jsem ve vývoji a mohl jsem si své vývojářské choutky realizovat v praxi.“

0:00:58.4 Volba střední i vysoké školy byla od začátku jasná, v rodině je generačně třetím mužem v elektro oboru v pořadí.

„Já jsem třetí elektrikář v rodině. To bylo naprosto samozřejmé.“

0:01:30.7 Při pokusu o získání licence narazil na problémy, nešlo mu ji získat z důvodů obstrukcí ze strany okresu, kde jeho pokus o získání licence vyšel do ztracena.

„Tenkrát se o koncesi žádalo na formuláři, na kterou bylo nutné získat razítko základní organizace, které jsem dostal. Pak se to dalo na okres a tam to skončilo. Prostě to nešlo. Je těžké si to dnes vůbec představit. Tehdy se to takto dělalo.“

0:02:29.8 Poté se ujal vedení základní organizace Svazarmu a žádost o vysílací licenci bez problémů prošla.

0:03:17.8 Svazarm považuje ve vztahu k radioamatérům za velmi přínosný. Do určité míry v podstatě suploval finanční nedostatečnost platů jednotlivých radioamatérů. Jednalo se samozřejmě o vzájemně výhodný stav, který byl ze strany radioamatérů „vykoupen“ výcvikem radiotelegrafistů. Radioamatéry si tedy ve Svazarmu armáda de facto držela.

„Nám, jako radioamatérům bylo ve Svazarmu svým způsobem dobře. Samozřejmě základní funkcí Svazarmu byl výcvik branců telegrafistů. To průměrnému radioamatérovi nevadilo. Na druhou stranu tam byly slušné peníze a byla tam podpora technická a přístrojová. Na to jsme si někteří i nezdravě zvykli. Ale bylo to něco za něco.“

0:04:43.8 Svazarm měl v tehdejší době dobrý společenský ohlas a z toho plynuly výhody, přesto, že členství v něm bylo povinné, a to dobré nebylo a zároveň byl de facto odkladištěm nepohodlných armádních důstojníků.

„Když si radioamatéři vymysleli, že budou něco dělat a podařilo se jim to prosadit uvnitř Svazarmu, mělo to potom slušný společenský ohlas. Přesvědčit je však bylo někdy velmi těžké.“

0:06:27.1 Na kolektivní stanici v Pardubicích působící pod značkou OK1 KCI nemá příliš dobré vzpomínky, protože vedoucím operátorem byl „odložený praporčík“ svérázných názorů. Dle něj může teoreticky být právě on jedním z možných důvodů, proč mu nebylo vyhověno v jeho prvotní žádosti o získání licence.

0:07:43.7 Radiokluby se dodnes udržely tam, kde byla dobrá parta a také kluby, které provozují závody. Problémem je dnes výjimečná, až na několik výjimek téměř nulová podpora mládeže, která je závislá na v tomto oboru vzácných sponzorech.

„Jsou kluby, které dnes dělají velké věci, hlavně tedy v závodech. Problém je však práce s dětmi, o což se Svazarm velmi staral. Navíc konkurence nových komunikačních síťových technologií vytlačila jejich zájem o radiotechniku mimo jejich rozsah zájmů.“

0:09:12.4 Za socialismu byla radioamatérská licence jistým oficiálním exkluzivním povolením ke komunikaci se zahraničím a v té době byla komunikace obecně přitažlivá. Tato výjimečnost po roce 1989 postupně pominula spolu s primárními potřebami armády.

„Za socialismu mít koncesi v podstatě znamenalo mít jakési povolení s možností povídat si se zlými imperialisty. I když byla komunikace velmi sledována, takto komunikovat mohl málokdo.“

II. období

0:10:23.1 V roce 1968 přerušili jeho plány k promoci Strahovské události. Před tím byl v Sovětském svazu a dále v Anglii, s kolegou radioamatérem, kde se poprvé seznámil s kapitalismem v jeho reálné podobě.

„Poprvé v životě jsem v Anglii viděl na vlastní oči kapitalismus. Zjistil jsem, že to není tak, jak nás to učili ve škole. A v Sovětském svazu jsem také pochopil, že to není tak, jak nás to učili. Oboje bylo poučné.“

0:11:19.7 Systém byl i před rokem 1968 dostatečně tuhý. Mnoho lidí po něm přišlo o licence proto, že se znelíbili, nebo měli nějaké problémy s mocí. Z jeho okolí mnoho lidí o koncesi nepřišlo.

0:13:43.3 Po celou dobu socialismu byl provozován odposlech radioamatérského spojení. Existuje dodnes, ale již nehlídá obsahy spojení, ale obsazení pásem dle komerčních pravidel.
„Odposlechová služba byla od začátku, celý socialismus. Byly obrovské sály plné přijímačů, tam seděly ženy a každá hlídala kousek pásma.“

0:14:22.8 V době, kdy byl zaměstnán na projektu Tamara se v rámci armády úzkostlivě utajovalo vše na stejné úrovni, nehledě ke skutečné důležitosti konkrétní záležitosti.

0:15:49.1 V souvislosti práce a svého hobby poukazuje na to, že radioamatérismus a zaměstnání byly velmi úzce propojené.

„Doma i v práci jsem byl elektrikář.“

V roce 1968 se ukázala jakási soudržnost národa. Tehdy chtěl nějaký Sovětský generál zakázat radioamatérské vysílání, což vyhlásil. Radioamatéři začali vysílat pod smyšlenými značkami.

Všichni se dobře znali podle hlasu a lehkých náznaků v komunikaci. Nešlo to tedy jakkoli postihnout. Nikdo nikoho z té doby neudal. Stejně tak za naše rušení Sovětského spojení. Nikdo nás neudal.

0:17:45.3 Při zamyšlení nad významem radioamatérství ve svém životě dochází k závěru, že k němu prostě chová sympatie, tedy opět amateur, milovník.

„Když si položím otázku, co pro mne radioamatérismus znamená, musím konstatovat, že se mi prostě líbí. Stejně jako manželka, kterou jsem si pro to vzal.“

0:18:01.3 Sympatie k elektrotechnice se u něj projeví kolem osmého roku věku, kdy dostal elektrotechnickou stavebnici, kterou měl ve veliké oblibě. Považuje ho za možný milník své životní cesty.

„Takhle jsem poprvé přičichl k nějakým pokusům s elektrotechnikou. Byl tam i telegrafní klíč a bzučák. Tak jsme začali s kamarádem vymýšlet, jak bychom si udělali spojení.“

0:19:56.9 V kroužku zanikajících skautů Junák se naučil jako kluk Morse abecedu.

„S kamarády jsme si pískali na hubu morseovku. To mi bylo asi osm let. A od té doby mne to drží.“

0:21:09.3 Zájem o techniku postupně nabíral na síle a směřoval k elektrotechnice. Okolo patnáctého roku věku začal navštěvovat radiokroužek.

„V patnácti jsem objevil radiokroužek a automaticky jsem do něj zapadl. Učil jsem se tam telegrafii a techniku, vedoucí měli dar od pánaboha, který je pro předávání zkušeností důležitý.“

0:23:13.4 Konec rozhovoru.

9.4 Ing. Miloš Prostecký, radioamatérská značka OK1 MP³²⁴

Stručný tematicky zaměřený medailon

„Jako desetiletého kluka mne radioamatérská činnost velmi zaujala. Hned jsem podal přihlášku se zfalšovaným podpisem rodičů.“

Miloš Prostecký se narodil v roce 1938 v Liberci. Od roku 1944 do roku 1956 navštěvoval základní školu, kam se po reformě v roce 1953 přestěhovalo gymnázium. V rámci této změny zde v posledním roce složil i svou maturitní zkoušku. Ve studiích pokračoval mezi lety 1956-1961 na Fakultě radiotechniky v Poděbradech.

Po promoci byl v rámci umístěnky přidělen do Vojenského výzkumného ústavu v Praze Jinonicích. Po nařízení ministra národní obrany o zákazu styku zaměstnanců s cizinci na technických pojítcích, jenž znamenalo omezení na pouze tuzemská spojení, odchází do civilního Výzkumného ústavu spojů. Zde se až do roku 2008 v zaměstnaneckém poměru věnoval mikrovlnným spojům. Po tomto roce odešel do důchodu, v rámci něhož se stále ještě jako poradce své bývalé profesní činnosti věnuje. S radioamatérským vysíláním se poprvé, jako žák základní školy, setkal v roce 1948 na Mezinárodní výstavě rozhlasu MEVRO, kde měli svůj stánek i Českoslovenští amatéři vysílači a kde zároveň podal přihlášku a stal členem této organizace. Zde se setkal se zapálenými radioamatéry, kteří do světa radiového vysílání velmi ochotně zasvětlili. Právě tento přístup ve spojení s amatérským rádiem nasměroval jeho další vzdělávací dráhu na Fakultu radiotechniky, kde i tématem jeho diplomové práce byl návrh vysílače pro radioamatéry. Po dobu studií na vysoké škole byl členem školní klubové radiostanice a stal se její předsedou. V rámci tohoto působení získal v roce 1957 i svou vlastní vysílací koncesi, tehdy vydávanou Ministerstvem vnitra.

V letech 1991 až 2004 vykonával funkci předsedy České radioklubu, dodnes je členem jeho výkonného výboru a zprostředkovává styk s mezinárodní radioamatérskou unií IARU³²⁵. Působil jako lektor na radioamatérských kurzech pro nováčky. V rámci této činnosti se zabýval odbornou a osvětovou publikační činností v oblasti radioamatérského hobby. Radioamatérské činnosti se aktivně věnuje dodnes.

³²⁴ HamQTH OK1 MP [online]. Dostupné z: <https://www.hamqth.com/ok1mp>.

³²⁵ IARU [online]. Dostupné z: <http://www.iau.org/>.

Charakteristika rozhovorů, způsob narace, tematický a časově rozsahový přínos

S požadavky na zájmový okruh rozhovoru byl narátor předem obeznámen pomocí elektronické komunikace a bez výhrad souhlasil. Hovořil plynule, v převážně faktograficky modelované rovině, bez zjevnější snahy o účelové zabarvení příběhu, s poměrně stabilní chronologickou osou a s několika málo odbočkami mimo tuto linii. Druhý rozhovor navazoval na přátelskou atmosféru prvního a narátor odpověděl na všechny zadané otázky, opět s faktografickým přístupem.

Těžištěm rozhovoru byl životní příběh s důrazem na reflexi radioamatérského života a radioamatérských kolektivních dějin. Narátor zmínil dětství, rodinu, školy, zmínil i dobovou politickou problematiku a její postavení vůči sobě jako radioamatérovi, čímž tematicky i informačně dostatečně naplnil jeho obsah. Narace byla v souladu s vnějším dějinným rámcem. Druhý rozhovor v mnohém prohloubil či zopakoval fakta v souladu s rozhovorem prvním a byl tematicky opět dobře nasycen. Časově rozsahový přínos osobního prožitku se pohybuje v intervalu let 1948-1995.

Protokol o průběhu rozhovoru č. 1, realizovaném dne 16. 11. 2017

Tazatel: Roman Tobiška

Místo: Sídlo Českého radioklubu, Praha

Narátor byl získán metodou snowball, a to na následné doporučení radioamatéra,³²⁶ kterého mi doporučil první pilotní narátor Josef Plzák, OK1 PD. První rozhovor byl realizován na základě domluvy termínu, kterému předcházela emailová komunikace vyplněná nejen domluvou na termínu schůzky, ale i s přesnějším popisem účelu práce a pořízeného rozhovoru. Narátor primárně reagoval pozitivně na výzvu ke spolupráci, uveřejněnou na stránkách Českého radioklubu. Jako místo setkání navrhl narátor, atypicky oproti většině kolegů, sídlo Českého radioklubu v Praze. Ze strany personálu se mi zde dostalo, i přes můj příchod v relativně větším předstihu, vřelého přijetí. Byla mi nabídnuta káva a ročenka Sdružení sportovních svazů, jehož je Český radioklub členem. Před příchodem narátora jsem se tak mohl letmo seznámit se sportovním sdružením a jeho činnostmi a připravit a překontrolovat beze spěchu nahrávací

³²⁶ Který však spolupráci v rovině rozhovoru odmítl. Nabídl mi však, ze své pozice „amatérského historika“, věnujícího se zejména meziválečnému a poválečnému období radioamatérismu, spolupráci v podobě doporučení některých historických pramenů a zdrojů.

techniku. Azylem, tedy zázemím pro rozhovor se mi zhruba na dvě hodiny stala zasedací místnost, ve které jsme během nahrávání rozhovoru nebyli nikým rušeni.

Narátor se dostavil lehce před smlouvanou hodinou. Návštěvu Radioklubu dle svých slov využil nejen k poskytnutí rozhovoru, ale spojil ji s dalšími činnostmi právě v Radioklubu, které měl již předem v plánu a kvůli kterým se na místě zdržel i po ukončení naší schůzky, která byla naše první a nepředcházela jí z oboustranného časového nedostatku schůzka informační. Po přátelském přivítání narátor požádal personál o kávu. Než byla uvařena, krátce jsem narátorovi osvěžil účel rozhovoru a podal formou doporučení vhodnou základní charakterizaci jeho vyprávění, jenž by mělo být zejména obecnějším životopisným vyprávěním, zahrnující však i jeho radioamatérskou činnost. Narátor vyjádřil porozumění a neměl žádných námitek. Nahrávaný rozhovor byl tedy započat krátce po jeho příchodu, bez dalších průtahů.

Narátor hovořil plynule, s poměrně stabilní chronologickou osou, s několika málo odbočkami mimo tuto linii. Těžištěm byl životní příběh s reflexí radioamatérského života a radioamatérských „kolektivních dějin“. Narátor zmínil dětství, rodinu, školy, zmínil i dobovou politickou problematiku a tuto zmínil i v postavení vůči sobě jako radioamatérovi. Během vyprávění jsem položil několik otázek v souladu s životopisným charakterem vyprávění, zaměřených na vynechané skutečnosti, a to vždy ve chvíli, kdy narátor zakončil jeden tematický celek. Celkově bylo vyprávění klidné a rozvážené. Rozhovor byl jednou přerušen požadavkem narátora o pauzu na toaletu. Po krátké pauze bylo téměř plynule navázáno na předešlé vyprávění.

Rozhovor jsme ukončili po přibližně jeden a půl hodině. Narátor jako poslední popsal svůj současný stav a po tomto zodpověděl ještě dvě doplňující otázky a domluvili jsme si předběžný termínový horizont druhé schůzky. S narátorem jsem se poté rozloučil a tím naše schůzka skončila.

Chronologicky signovaný obsahový kondenzát rozhovoru č. 1, realizovaném dne 16. 11. 2017

Narozen roku 1938 v Liberci, záhy se stěhují do Českých Budějovic. Pochází ze dvou sourozenců, má mladší sestru Janu.

0:00:23.2 Otec zaměstnán v úřednické funkci u pošty, dále v roce 1944 přeložen k Úřadu vlakových pošt v Praze. Rodina se stěhuje spolu s ním. Nastupuje do Masarykovy školy, kterou navštěvuje kontinuálně do své maturity, kterou složil v roce 1956.

0:02:55.6 Vliv na jeho nejen profesionální zaměření měla mezinárodní výstava rozhlasu a televize MEVRO v roce 1948, kde se poprvé seznámil s radioamatérským vysíláním ve stánku ČAV. Do ČAV byl přijat ještě téhož roku. Ihned se ho ujal radioamatér, který mu umožnil pravidelný poslech radioamatérských zpráv na svém zařízení do té doby, než mu rodiče opatřili radiopřijímač. Byl zde tedy zájem o práci s mládeží.

„Pracovala tam tehdy i amatérská radiostanice OK1 CAV a tato činnost mne jako desetiletého kluka velice zaujala. Hned jsem tam podal přihlášku se zfalšovaným podpisem rodičů.“

0:05:57.3 Na hobby měl vliv rok 1948. V roce 1951 byly začleněny radioamatéři pod závodní kluby ROH, následně byl vytvořen zákon o Svazarmu jakožto branné organizace. Jednotlivé organizace byly nejprve jejich kolektivními členy, v roce 1953 individuálním členstvím ČAV zaniká.

0:07:05.2 V roce 1951 bylo v Československu přes 600 koncesionářů s povolením vlastnit a provozovat radioamatérskou vysílací stanici. Zásahem Ministerstva vnitra došlo k redukci vydaných licencí na pouhých zhruba 111, tedy na 1/6 původního stavu.

„Já ten zásah z roku 1951 nazývám Bartolomějskou nocí. Licence byly odebrány a radiostanice zabaveny.“

0:08:43.0 Při jeho prvním radioamatérském spojení Morseovými značkami, které uskutečnil přibližně ve svých dvanácti letech jako žák základní školy, na něj velmi emotivně zapůsobily při vysílání efektně blikající elektronky vysílače.

0:10:00.3 Nedlouho poté byly zavedeny zkoušky operátorů klubových stanic bez vlastní vysílací licence, tzv. R.O. zkoušky, kterou vykonal pod vedením vedoucího operátora kolektivní stanice OK1 OPR, ještě jako žák základní školy.

0:10:47.4 Již na základní škole byl tedy členem radioamatérského kroužku, kteří provozovali klubovou stanici OK1 OPZ. Po Sovětském vzoru se později první písmeno sufixu měnilo za K, jakožto klubové stanice, tedy na OK1 KPZ. Stanice však byla později ze školy vyhoštěna z důvodů příchodu období, které netrpělo a nepodporovalo takové činnosti právě na školách.

„Měl jsem tedy radioamatérskou přípravu v pionýrském kroužku.“

0:12:50.3 Podpora ze strany otce byla dobrá, zajistil mu základní přijímací techniku, ale zároveň mu jasně vymezoval dobu, kdy se této technice může věnovat, zejména s večerním omezením.

0:14:33.2 V roce 1956 odmaturoval a je ho hobby ho jasně nasměrovalo na radiotechnicky zaměřený vysokoškolský obor na Fakultu radiotechniky v Poděbradech, která sídlila na místním zámku a byla zřízena v roce 1953.

„Tato radioamatérská činnost mne nasměrovala na mou profesní kariéru.“

0:15:38.7 Od roku 1957 je držitelem vlastní vysílací licence, které v té době vydávalo Ministerstvo vnitra.

0:16:18.3 Na VŠ v Poděbradech se stává vedoucím místní kolektivní stanice OK1 KKJ po dobu celého studia, které úspěšně ukončil v roce 1961.

0:16:52.8 Jako radioamatér s potřebou vysílání si musel si vysílač/přijímač sám sestrojít. Na konstruování byl dostatek času.

„Situace byla taková, že chtěl-li člověk vysílat, tak si musel všechno sám postavit sám.“

0:17:14.3 Na konstruování však byl relativní dostatek času, problém však byl se součástkami. V té době začalo být celosvětově moderní vysílat SSB modulací. Potřebné filtry zde nebyly k dispozici a za pomoci nelehko dostupných krystalů to však byla konstrukčně poměrně složitá záležitost.

0:18:36.7 Zařízení sestavil za pomoci návodu z Amerického časopisu *QST*, ve kterém byla popsána stavba filtru z krystalů z Amerických vojenských inkurantů druhé světové války.

0:19:06.0 Potřebné krystaly mu zaslal Americký kolega radioamatér protislužbou. Doručení poštou proběhlo bez jakýchkoliv potíží a komplikací, bez proclení a jakýchkoli dotazů.

0:20:04.1 Tímto druhem provozu začal mezi prvními českými radioamatéry vysílat. SSB provoz vzbudil velmi silný zájem zejména operátorů z USA.

„Když jsem se tam objevil, Američané na mne stály fronty.“

0:20:20.7 I jeho diplomová práce byla úzce spjata se zájmovou radioamatérskou oblastí. Pro VŠ kolektivní stanici OK1 KUR v rámci jejího obsahu navrhoval a postavil vysílač.

0:21:22.3 Po absolvování VŠ na základě umístěnky nastupuje do Vojenského výzkumného ústavu v Praze – Jinonicích, kde se zabýval anténními systémy. Domnívá se, že tak bylo rozhodnuto právě vzhledem k jeho radioamatérskému hobby a dále i členství ve Svazarmu.

0:22:08.9 V pozdější době však měl tento krok na vlastní radioamatérskou činnost paradoxně negativní vliv, zejména po roce 1968. Na základě vydaného rozkazu tehdejšího ministra obrany nemohli zaměstnanci mít zaměstnanci Ministerstva vnitra, včetně civilních zaměstnanců, styk s cizinci, a to ani na technických pojítcích.

„A tady začaly problémy.“

0:22:51.1 Vrací se do roku 1967, kdy mu byl udělen titul mistra sportu a byl zvolen předsedou Pražské amatérské organizace. Protože však byl nestraník, nebyl po roce 1968 postižen pro nezvládnutí situace.

„Tyto záležitosti mi ovlivnily život po roce 1968, kdy mnoho radioamatérů, zejména z tehdejšího vedení, přišla o svou vysílací licenci a byli vyloučeni i ze Svazarmu. Měl jsem vlastně kliku, že jsem nebyl ve straně. Členům ve vedení bylo zejména vytýkáno, že nezvládly situaci.“

0:26:32.1 Nezůstal však zcela bez „poskvrny“. Pracovnice, uklízečka z Ministerstva vnitra, bydlící s ním v domě si podala stížnost na záměrné rušení projevů státníků.

„Stěžovala si na mne, že jako radioamatér záměrně ruším projevy státníků v televizi. Na základě její stížnosti mi byla činnost pozastavena do doby, než bude provedeno odrušení televizních antén.“

0:27:33.6 Tlak na vstup do strany v civilním sektoru vojenských složek Ministerstva vnitra nezaznamenal. Tlak byl vyvíjen zejména na důstojníky. Vedením však byl často dotazován, zda neví o někom z řad radioamatérů, kdo by se zajímal právě o dění ve výzkumném ústavu.

„Po nástupu nového mladého a čerstvě vystudovaného důstojníka vojenské kontrarozvědky do Výzkumného ústavu jsem chodil téměř každých čtrnáct dní k němu na pohovory, zda se někdo z amatérů při vysílání nevyptává na výzkumný ústav.“

0:29:31.1 K vyhrocení jeho radioamatérské situace došlo v roce 1977, kdy mu Japonský radioamatér zaslal malý tovární vysílač a zároveň se jeho známý nevrátil z pobytu Vídní. Tyto události, spolu s předešlými, měly vliv na jeho radioamatérské aktivity v podobě zvýšeného zájmu kontrarozvědky.

„Bylo to nepříjemné ze strany vojenské kontrarozvědky. Padl jsem do podezření, že jsem konzerva, tedy spící agent atd.“

0:31:49.7 Přes své zajímavé zaměstnání naplněné zaujetím pro moderní techniku si pro zmíněné obtíže začal hledat nové zaměstnání. Nastoupil do Výzkumného ústavu spojů, díky řediteli, který byl jeho spolužákem na gymnáziu a který vypsal konkurz vyloženě jemu na míru.

„V podstatě to přeteklo. Velmi rychle se mi naskytla příležitost v podobě přímo mně na míru vypsaného konkurzu ve Výzkumném ústavu spojů, jehož ředitelem byl v té době můj spolužák z gymnázia.“

0:34:24.1 Klubové stanice byly i ve vojenských institucích a někteří se zapojili 21. srpna do zajištění spojení. Byl „označen“ jako zajišťovatel spojení s okupanty, což bylo jeho nadřazeným později vyvráceno. Další zkušenost z roku 1968 má, když někdo ze sousedů přiběhl a požadoval demontáž jeho anténního systému z důvodů ohrožení obyvatel celého domu fyzickou likvidací ze strany Sovětské armády.

„Kdosi přiběhl, abych okamžitě sundal ze střechy anténu, nebo že vyvraždí celý dům.“

0:36:19.4 Součástková základna byla za tzv. normalizace dle jeho názoru špatná, příliš se nezlepšovala, a to zejména ve smyslu nemožnosti jejich získání nákupem ve např. ve specializovaných prodejnách. Přes kamaráda se styky na podniky Tesla si však speciální součástky, zejména integrované obvody, tedy polovodičové moderní součástky té doby, zajistil.

„Měl jsem známého, který měl styky na různé Tesly, který mi je zajistil. Běžně se zakoupit nedaly.“

0:37:30.6 Manželka i přes určité výhrady byla s jeho koníčkem smířená.

„Manželka, i když má někdy různé připomínky, je s tím smířená. Brala si mne s tím, že se tomu věnuji a někdy to neměla lehké.“

0:38:53.0 Mají spolu dva syny, které ale záměrně nesměroval radioamatérským směrem, přeto, že mají oba vystudované školy elektrotechnického směru. Důvodem byly právě výše zmíněné negativní zkušenosti radioamatéra se státními orgány.

„Já jsem se ani nesnažil vést tímto směrem, protože s tím byly ve své podstatě jen problémy ze strany Ministerstva vnitra a podobných institucí.“

0:41:03.8 Nástupem na půlroční vojenskou službu u radiolokační jednotky musel vysílací koncesi odevzdat. Velitelem mu byl také radioamatér, který ho nechal pod jeho značkou občasné vysílat přímo ze svého vlastního bydliště. Vojenskou službu hodnotí pozitivně, i když strávil jeden den ve vězení.

0:42:26.5 Po devadesátém roce se radioamatérská organizace v důsledku vysoké rozrůzněnosti názorů roztržila, vzniklo několik samostatných organizací. Sám se tohoto procesu aktivně účastnil a byl i členem radioamatérského přípravného výboru. Zajímavostí je, že ustavujícím členem mezinárodní radioamatérské unie IARU, původně celosvětové a dále rozdělené po druhé světové válce na tři regiony, bylo v roce 1925 i tehdejší Československo. Z něj Československo v roce 1948 vystupuje s tím, že ve vedení této organizace jsou Americké vojenské personálie.

„Rok čtyřicet osm ovlivnil členství, neboť brzy na to Československo vystoupilo s tím, že ve vedení této organizace jsou Američtí „vojenští jestřábi“ a toto nebudeme podporovat. Členství bylo opět obnoveno po vstupu Sovětského svazu.“

0:46:18.7 Porovnání tří období: V prvním období represe v roce 1951, kdy došlo k redukci licencí na pouhou 1/6 původního stavu. Dále po roce 1969 další represe, kdy se neprodlužovali licence těm, kteří se „znelíbili“. Po roce 1990 se objevují vzájemné nevraživosti mezi některými radioamatéry. Například Český radioklub bývá označován za pozůstatek Svazarmu z důvodu svého členství ve sdružení technických sportů a taktéž z důvodů neoprávněného nabytí majetku. Restrukturalizace byla tedy provázána spory o majetky.

„Je to velmi složité. Doposud se projevují nevraživosti mezi některými lidmi.“

0:49:57.7 Svazarm poskytoval, pokud vypustíme politické aspekty, výhodu ve vytváření jisté záruky odborné způsobilosti radioamatérů, fungoval jako jakýsi odborný filtr. Dnešní uchazeči mají vědomosti na velmi nízké úrovni.

„V současné době mnohdy přicházejí ke zkouškám lidé, kteří ani nevědí, co radioamatérské vysílání vůbec je.“

0:51:06.2 Dnes lze veškeré potřebné technické vybavení zakoupit, případně zadat i jeho instalaci. Současně nové, zejména digitální druhy radioamatérského spojení již v podstatě téměř

nepotřebují člověka v aktivní roli, který ke takovému spojení již de facto nepotřebuje žádné odborné vědomosti.

„Stačí zmáchnout klávesnici a počítač celé spojení automaticky uskuteční, Ve své podstatě k takovému spojení již nepotřebují nic znát.“

0:51:51.8 Úbytek radioamatérů není dle něj velký. Týká se spíše odlivu amatérů organizovaných, tedy jejich odliv z amatérských organizací. Celosvětově se organizuje méně, než 30 % radioamatérů.

0:52:45.5 Dnes radioamatéři prakticky nepotřebují ani dříve nezbytně nutné podpůrné služby, jako například QSL službu, zajišťující v minulosti jako jediná rozesílání QSL lístků. Dnes se již také tento proces odehrává paralelně elektronicky, což je také jedním z důvodů upadající potřeby dřívějšího sdružování se.

„Dnes je řada těchto věcí potvrzována elektronicky, nepotřebují mít k dispozici QSL službu. Dělají to tak i vzácné expedice. Dá se to chápat tak, že je to známka ještě větší individualizace radioamatérů.“

0:54:30.9 Konec rozhovoru

Protokol o průběhu rozhovoru č. 2, realizovaném dne 9. 3. 2018

Tazatel: Roman Tobiška

Místo: Sídlo Českého radioklubu, Praha

Druhý rozhovor byl opět realizován na osvědčené půdě Českého radioklubu. Narátor se dostavil včas. Bohužel však oproti prvnímu rozhovoru jsme neměli zasedací místnost k dispozici po celou dobu záznamu otázkového rozhovoru. Vzhledem k tomu, že se zde, jak nám avizovala sekretářka, měl nahrávat dokument pro televizi, byli jsme během vlastního nahrávání několikrát přesunuti postupně do tří místností. Tento přesun je patrný v nahrávce jako změny akustických vlastností. Na vlastní obsah nahrávky však neměly tyto manévry zásadní vliv, každá otázka byla před přesunem uzavřena. Paradoxem několika přesunů byl nakonec minimální televizní štáb sestávající ze dvou lidí, který vše pořídil zhruba za 15 minut.

Samotný rozhovor navazoval na dobrou a přátelskou atmosféru prvního, narátor byl vrovnaný a odpověděl na všechny položené otázky. Rozhovor byl ukončen přibližně po hodině

nahrávky. S narátorem, který ještě setrval na místě, jsem se s poděkováním a přáním pevného zdraví rozešel.

Chronologicky signovaný obsahový kondenzát rozhovoru č. 2, realizovaném dne 9. 3. 2018

I. období

Po druhé světové válce, v roce 1946, byl obnoven ČAV. Byla to jednotná organizace právně ustanovená. Každý jednotlivý koncesionář musel být povinně jeho členem. Dle bydliště radioamatéra byli začleňováni do nejbližších poboček, které byly velmi aktivní.

„V Praze se radioamatéři scházeli v poválečných začátcích každé pondělí ve velkém sále Ymky v Hyberské ulici.“

0:02:07.1 Po převratu v roce 1948 se situace začala postupně měnit. Radioamatéři byli v roce 1951 začleněni do závodních klubů ROH a o rok později vzniká Svazarm. Amatéři se nejprve přesunuli pod „jeho křídla“ jakožto kolektivní člen, v roce 1953 se každý musel stát členem na individuální bázi. Zánik odboček ČAV.

„Tím ovšem zanikly odbočky ČAV, které ve velké míře sdružovaly radioamatéry. Vzniká tak rozdělení na jednotlivé kluby. V souladu s politickým děním dochází k potlačování některých činností.“

0:04:15.6 Došlo k přestěhování ČAV z Václavského náměstí, tedy ze samotného centra Prahy do Bráníka, bývalé zájezdní hospody zkonfiskované bývalým majitelům. Důvodem bylo snížení přístupnosti radioamatérů cizincům při návštěvách hlavního města.

„V té době bylo nežádoucí, aby taková organizace měla své ústředí v centru Prahy a cizinci se tak mohly při návštěvě Československa rychle kontaktovat s radioamatéry.“

0:05:21.6 Časopis *QST*, což je oficiální časopis radioamatérské organizace z USA a mnoho dalších knih byly reprinty Amerického původu, reprodukovány v Číně bez autorských práv. Daly se objednat v rámci výzkumu jakožto reprinty.

„Číňani dlouho vydávali knihy bez jakýchkoliv autorských práv. V rámci výzkumu se tyto Čínské reprinty daly objednat.“

0:06:32.7 Amatéři byli přátelštější mezi sebou, a i oři vlastním radiovém spojení než v dnešní době. V dnešní době přetrvává soupeření a rozpory neslučitelných nebo oponujících si subjektů.

Chování radioamatérů v současnosti je odrazem chování celé společnosti, radioamatéři jsou tak vzorkem společnosti.

„Vztahy byly v mnohých případech přátelštější než v dnešní době. Dnes dochází velmi často až k antagonistickým rozporům, řeknu to otevřeně, jedni až nadávají druhým. Což v této době nebylo. Přátelštější byl i charakter radiového spojení, vyměňovali si i informace sami o sobě. Nikdo spojení úmyslně nerušil. Tak, jak se chová celá společnost, tak se chovají i radioamatéři.“

0:09:01.4 V tomto období byla z hlediska radioamatérského hnutí likvidována samostatná činnost a diktováno, k čemu mají činnosti sloužit.

„Byla to doba, která v podstatě likvidovala samostatnou činnost. Činnost byla nějakým způsobem diktována a bylo určováno, k čemu to má sloužit.“

II. období

0:10:00.2 Byl aktivní ve vedení v přípravném radioamatérském výboru vzešlém z mnoha dalších aktivit radioamatérů, který se snažil obnovit původní radioamatérské zásady z minulosti, ale v korelaci s politickými událostmi je tato činnost ukončena. Řada členů vedení přišla o vysílací koncesi už za pouhou účast ve výboru, další byli přezkušováni s negativním výsledkem zkoušky a taktéž jim na základě tohoto přezkoušení byla vysílací povolení odebrána.

„Rok šedesát osm přinesl jakési naděje na zlepšení i v radioamatérské činnosti, zejména naděje na obnovu původních radioamatérských zásad. Tyto naděje skončily obsazením Československa sprátenými vojsky. Následkem toho byly další represe radioamatérů.“

0:14:07.8 Dostupnost sofistikovanějších součástek, jako byly integrované obvody apod., byla možná pouze prostřednictvím známých. Běžně „komerčně“ dostupné byly pouze „klasické“ součástky, jako odpory, kondenzátory apod.

„Pokud neměl člověk známé, speciální součástky se nedaly sehnat.“

0:15:00.0 Na vlastní konstruování bylo dostatek času, ale problém se speciálními součástkami neustále přetrvával. Dnes je obrácená situace, kdy součástek je nadbytek, ale nedostatkovou komoditou je právě čas.

„Lidé měli na bastlení čas, ale problémem bylo sehnat patřičné součástky.“

0:15:16.9 Literatura byla z části dostupná zejména z bývalé DDR. Dostupnost speciální literatury byla závislá na konexích v zahraničí.

„Východní Němci byli dosti aktivní a literatura z této provenience byla běžně k mání. Pokud šlo o speciální věci, bylo nutné mít své konexe v zahraničí.“

0:16:32.4 V celém tomto období setkávání radioamatérů nebyla jako taková příliš tolerována. Pořádali se ale tzv. „technické semináře“, které se však nevyhnuli bedlivému dozoru Ministerstva vnitra.

„Setkávání společnost neměla ráda. Konala se setkání, deklarovaná ale jako technické semináře. Byly však velmi pod dozorem vnitra.“

III. období

0:17:25.9 Zásadní změnou, ke které došlo pro roce 1989 a které diametrálně změnila radioamatérské hnutí, bylo rozštěpení radioamatérské organizace a s tím související nevyřešená situace a rozpory, trvající do dnešních dnů. Je to jedna z rovin změny vzájemných vztahů mezi radioamatéry.

„Jednak došlo k rozštěpení organizace-ČAV se ohradil proti Českému radioklubu, že okradl své členy při dělní majetku Svazarmu atd. A od té doby se datují i rozpory s dalšími členy a skupinami.“

0:18:52.5 Změna nastala v možnosti pořádání radioamatérských setkání mimo oficiální strukturu. Největším a nejznámějším z nich je každoroční mezinárodní setkání v Holicích, které se však dle něj v současnosti nachází ve fázi úpadku. Zpočátku zde byla i záplava prodejců nově volně dostupné vysílací techniky, která bezkonkurenčně překonávala domácí konstrukce. Z poplatků za prodejní místa organizátoři zpočátku celé setkání neustále vylepšovali. S nasycením zájmu o techniku šel ruku v ruce úbytek prodejců a ekonomických prostředků a s ním se zhoršila i samotná kvalita setkání.³²⁷ Nasycení technikou je jednou ze zásadních změn po roce 1989.

„Po roce osmdesát devět se zde otevřel trh a byla k dostání komerčně vyráběná technika, kterou téměř žádný, či většina amatérsky vyrobených zařízení nemohla překonat.“

³²⁷ Další podružný efekt volně prodejné techniky?

0:21:33.3 Protože byla radioamatérská činnost a vysílání sledováno státem, považoval ho za činnost trpěnou státem, který měl dopad i z hlediska rodinného.

„Do roku osmdesát devět byla tato činnost velmi sledovaná, bezpečnostními orgány státu a považoval jsem ji ze svého pohledu za pouze trpěnou činnost. Nikdy jsem k tomu nevedl ani své syny. Viděl jsem, že v dané politické situaci to není nejlepší koníček.“

0:23:16.6 Radioamatérská činnost ho nasměrovala už jako kluka ke studiu a profesionální činnosti, měla tedy na něj vliv celoživotní a fatální. I jeho diplomová práce byla spjata s radioamatérismem. Jejím cílem byla konstrukce vysílače pro školní klubovou stanici.

„Radioamatérská činnost mne svým způsobem později nasměrovala k mé profesionální činnosti. V podstatě mne přivedla ke studiu radiotechniky.“

0:24:51.7 Radioamatérskou činnost pojímá jako jedinečnou možnost kontaktu s lidmi ze zemí z celého světa, které nebylo možno do roku 1989 osobně navštívit.

„V podstatě byla radioamatérská činnost z hlediska minulosti cosi, co umožňovalo jakýsi kontakt s dálkami, které člověk neměl možnost navštívit osobně.“

0:25:40.5 Konec rozhovoru.

9.5 RnDr. Václav Všečka, radioamatérská značka OK1 ADM³²⁸

Stručný tematicky zaměřený medailon

„Za milník radioamaterismu osobně považuji den, kdy jsem se začal zajímat o amatérské rádio.“

Václav Všečka se narodil v roce 1933 v Praze. Základní školu a gymnázium v Děčíně absolvoval v roce 1956 s vyznamenáním. V téže roce nastoupil ke studiu na Matematickofyzikální fakulty Univerzity Karlovy v Praze se zaměřením na chemii. Po obnovení Přírodovědecké fakulty v roce 1959 přestoupil a své studium zakončil promocí v roce 1961, opět s vyznamenáním. Již v pátém ročníku se významným podílem podílel na vývoji speciální měřicí techniky. Po absolvování základní vojenské služby, kde sloužil na vlastní žádost u zvláštního útvaru radiorozvědky, zabývajících se technickým průzkumem, se vrátil na Přírodovědeckou fakultu, katedru organické chemie, kde byl více než čtyřicet let zaměstnán v učitelských a vědecko-výzkumných funkcích. Fakultu v roce 2004 plynulým způsobem opustil v rámci svého odchodu do důchodu.

Technika ho fascinoval již od dětského věku, po válce všudypřítomná exponovaná letecká technika ho zaujala jako první. Na základní škole se aktivně věnoval leteckému modelářství a chemickým experimentům. V roce 1952 svépomocí zkonstruoval radiový přijímač a gramofon pro rodinné potřeby, později realizoval stavbu mnoha sofistikovaných radioamatérských zařízení. Tyto zájmy ho vedly i k výběru typu vysoké školy.

Ve svých šestnácti letech, v roce 1955, kdy se již zajímal o radioamatérské vysílání konkrétnějším způsobem, se zapsal do kurzu Morse značek, který pořádal Děčínský radioklub Svazarmu. Po absolvování se stal registrovaným posluchačem a zároveň jejím členem. Vlastní licenci získal v roce 1957. Od roku 1966 pravidelně vysílá „radioamatérské zprávy“, jejíž obsahem jsou zejména informace o konaných radioamatérských expedicích v rámci celého světa. V letech 1967-2000 byl členem Krátkovlnné komise. Radioamatérské hobby dodnes patří k jeho hlavním zájmům.

³²⁸ HamQTH OK1 ADM [online]. Dostupné z: <https://www.hamqth.com/OK1ADM>.

Charakteristika rozhovorů, způsob narace, tematický a časově rozsahový přínos

Zaznamenávanému rozhovoru předcházela informační schůzka, která potvrdila široký narátorský tematický potenciál. V rámci nezávazné schůzky mi ve zkratce nastínil svůj úžeji zaměřený profesně radioamatérský „životní příběh“, který v rámci nahrávaného rozhovoru detailněji rozvinul a za pomoci několika doplňujících otázek upřesnil. Vzhledem k tomu, že narátor působil jako vysokoškolský vyučující, projevila se na plno jeho schopnost strukturovaného, věcného a systematicky chronologického vyprávění, a to neformálním, uvolněným způsobem, vždy k věci, pragmatickým, faktografickým ale zároveň zaníceným způsobem. Pohyboval v dějinném rámci, ve druhém rozhovoru bez rozporu s fakty, uvedenými v rozhovoru prvním.

Převyprávěl tematicky bohatý životní příběh, úzce spjatý se svým radioamatérským životem. Pokryl zájmová období, nevyhýbal se rodinným, politickým ani jiným tématům, popsal různé dílčí osobní zážitky. Pohyboval v dějinném rámci, ve druhém rozhovoru bez rozporu s fakty, uvedenými v rozhovoru prvním. Vzhledem k věku pokrývá osobním prožitkem zájmové období 1945-1995.

Protokol o průběhu rozhovoru č. 1, realizovaném dne 17. 11. 2017

Tazatel: Roman Tobiška

Místo: Praha, soukromý byt narátora

Narátor byl získán metodou Snowball, a to na následné doporučení radioamatéra,³²⁹ kterého mi doporučil první pilotní narátor Josef Plzák, OK1 PD. Realizaci rozhovoru předcházela informační schůzka, realizovaná přibližně měsíc před nahrávaným rozhovorem, která potvrdila široký narátorský tematický potenciál a zároveň byla potvrzena ochota narátora k realizaci rozhovorů. Sídlo jsem bez problémů našel, již z dálky viditelná velká anténa na střeše domu byla spolehlivým navigačním bodem.

Rozhovor byl realizován v domácím prostředí, ve kterém se narátor cítí dobře a uvolněně. V rámci nezávazné schůzky mi ve zkratce nastínil svůj „životní příběh“, což v rámci nahrávaného rozhovoru detailněji rozvinul a za pomoci několika doplňujících otázek upřesnil.

³²⁹ Který však spolupráci v rovině rozhovoru odmítl. Nabídl mi však, ze své pozice „amatérského historika“, věnujícího se zejména meziválečnému a poválečnému období radioamatérismu, spolupráci v podobě doporučení některých historických pramenů a zdrojů.

Vzhledem k tomu, že narátor působil jako vysokoškolský vyučující, projevila se na plno jeho schopnost strukturovaného, věcného systematicky chronologického vyprávění. Během necelých dvou hodin tak převyprávěl tematicky bohatý životní příběh, úzce spjatý se svým radioamatérským životem. Pokryl zájmová období, nevyhýbal se rodinným, politickým ani jiným tématům, popsal různé osobní zážitky. V bytě byla přítomna i jeho žena, která nám uvařila kávu, ale rozhovoru se neúčastnila, nebyla přítomna v místnosti, kde probíhal. Rozhovor byl jednou krátce přerušen, jinak probíhal kontinuálně. Příjemný a velmi vřelý rozhovor byl před obědem ukončen, s narátorem i manželkou jsme se rozloučili s rámcovou dohodou o časovém horizontu druhého rozhovoru přibližně za jeden měsíc.

Chronologicky signovaný obsahový kondenzát rozhovoru č. 1, realizovaném dne 17. 11. 2017

Narodil se v Praze, čtrnáct dní před vypuknutím druhé světové války. První ucelenější vzpomínky má z období kolem roku 1945, které považuje za obzvláště významné. S rodiči se základním vzděláním bydlel v Horních Počernicích, geograficky se v té době nacházejících mimo Prahu. Matka zaměstnána v zemědělství. S rodiči se po válce stěhuje do Děčína.

0:00:45.7 První zážitky, které ho ovlivnily z technického hlediska, byla Německá letadla, která létala na nedaleké letiště Praha – Kbely a letecký nálet na Prahu. Po roce 1945 bylo možné letiště zdevastované Rudou armádou navštěvovat, což také činil. Jeho starší kamarádi si z letadel demontovali různé přístroje. Vzpomíná si na přilet letců z Anglie a jejich velké přijetí. Dále měl příležitost si hrát v Sovětském tanku, do kterého ho vojáci pouštěli.

„Na nedaleké letiště Kbely, zdevastované Rudou armádou, jsem si chodil prohlížet letouny. Starší kamarádi tam chodili s nástroji a vymontovali z nich co se dalo. Vzpomínám si na přilet našich letců z Anglie a pamatuji si také jako asi první význačnou vzpomínku na letecký nálet na Prahu. To bylo poprvé a naposledy, co jsem viděl nebe pokryté letadly. Letadla ve mně zanechala velký dojem a do značné míry mne to ovlivnilo v budoucnu.“

0:05:55.9 Městanskou školu absolvoval v Děčíně. V roce 1953 přechází do jedenáctileté střední školy, kterou ukončil v roce 1956 s vyznamenáním. Po absolvování školy nastupuje na vysokou školu matematicko-fyzikální, se zaměřením na chemii.

0:06:44.9 Po zájmové stránce po válce pokračuje s letadly. V Děčíně byla prodejna modelářských potřeb, kde bylo vše potřebné k dispozici. Rodiče ho v rámci možností podporovali.

„Rozvíjel se sběr surovin a takto se získaly peníze. Kupoval jsem si za to materiál a stavěl si modely letadel. Kromě toho jsem si postavil i meteorologickou stanici a měl jsem chemickou laboratoř. To mne asi už orientovalo směrem k chemii.“

0:08:25.1 Sám si, přibližně v roce 1952 dále zkonstruoval rádiový přijímač pro příjem rozhlasu, který jeho rodiče považovali za cenný zdroj informací. Postavil i gramofon. Z toho plyne i volba výše zmíněné vysoké školy, ukončené v roce 1961 opět s vyznamenáním.

„Zkonstruoval jsem si rádiový přijímač. Pro mé rodiče to byl cenný zdroj informací. Sestrojil jsem také gramofon z dynama na kolo. To mne přivedlo kromě té chemie také k elektrice a fyzice. Ve škole jsem studoval s vyznamenáním a mnohdy opravoval i svého profesora. Logickým rozhodnutím pak byla volba typu vysoké školy, kterou jsem dokončil s vyznamenáním.“

0:13:00.1 Pro své dobré znalosti byl zaměstnán již v pátém ročníku vysoké školy jako pomocná vědecká síla. Podílel se na vývoji spektrometru ze Sovětské provenience, což byla kopie západního zařízení.

0:14:06.7 V roce 1961 nastupuje základní vojenskou službu, po vojenské reformě v roce 1956 byla zrušena katedrální služba na velké většině vysokých škol.

0:14:43.5 Od roku 1963 je zaměstnán na plný úvazek v Přírodovědecké fakultě do roku 2004. Následně zde zaměstnán přibližně ještě rok na částečný úvazek a v rámci jeho náplně zaškoloval mladší kolegy. Vedl okolo deseti PhD prací.

0:15:26.1 K radioamatérskému vysílání se dostává shodou okolností, kdy si na oslavách prvního máje náhodně zakupuje ve stánku časopis *Amatérské rádio*, vydání se smuteční úpravou po smrti Stalina a Gottwalda.

*„K amatérskému vysílání jsem se dostal zvláštní náhodou. Vím to zcela přesně, protože to bylo prvního května v roce padesát tři. Stáli jsme v připravení na náměstí v Děčíně na slavnostní pochod. Byla tam prodejna novin a já jsem si koupil časopis *Amatérské rádio*. Vydání bylo ve smuteční úpravě, protože zemřel Stalin a hned za ním Gottwald. Hned v předu byla báseň Pavla Kohouta – Zemřel nám otec...“*

0:16:44.0 Po válce byla specifická doba. Lidé byly nadšení, což byl velmi běžný jev. Pro mnohé občany se jednalo o změny k lepšímu, přes to, že byly poměrně velmi pomalé. Velmi obtížně lze dnes tehdejší společenskou atmosféru soudit, když již známe praktické výsledky tehdejšího snažení.

„Po válce to byla úplně jiná doba, vše vypadalo jinak. Těm lidem nelze jejich nadšení zcela vyčítat. V té době to bylo velmi běžné. Jinak se soudí po nějaké době se vždy, když jsou známy praktické výsledky. Ono pro mnoho lidí to byla změna k lepšímu. Přeci jen i životní úroveň rostla, i když velmi pomalu.“

0:17:29.9 V časopise *Amatérské rádio* ho zaujal článek Ukrajinského radioamatéra, který studoval na Brněnské technické škole popisujícího romanticky spojení do Anglie a dalších zemí, o jeho experimentech s vysíláním o malých výkonech se zařízeními postavenými z Německých elektronek.

„Ukrajinský radioamatér v časopise popisoval romantickým způsobem, jak se dovolával do Anglie a dalších zemí, kde jeho signály doznívali v Atlantiku. Napsal to velmi zajímavým způsobem se zařízením sestaveným z Německých elektronek.“

0:18:50.6 Velkou výhodou pro radioamatéry byla přítomnost obrovského množství radiotechniky jako pozůstatku po Německé armádě, který byl k dispozici jakožto skladové zásoby. Snadná dostupnost této techniky usnadnila radioamatérům jejich činnost.

„Byla tu obrovská výhoda, že zde byli různé skladové zásoby po Německé armádě. Byl tu k dispozici dostatek inkurantních zařízení jako přijímačů i vysílačů a součástek, jako například elektronky. Bylo to velké usnadnění radioamatérské činnosti.“

0:19:25.3 Časopis *Amatérské rádio* začal pravidelně odebírat. Kolem roku 1955 náhodně zahlédl oznámení o konání kurzu Morse abecedy v Děčínském radioklubu OK1 KDC. Po jeho dokončení se stává členem radioklubu a stává se registrovaným posluchačem.

„V roce padesát pět jsem náhodou viděl ve výkladní skříni oznámení Děčínského radioklubu o pořádání kursu Morse značek. S kamarádem jsme se přihlásili, bylo to na začátku desáté třídy. Kurz jsem, na rozdíl od kamaráda, bez problémů absolvoval. Stal jsem se tak členem radioklubu.“

0:21:01.0 Rozhodl se, že nebude používat inkurantní zařízení, což ho donutilo pracovat více samostatně, což ho více bavilo. Konstruoval vlastní zařízení. V roce 1955 vyšla v časopise *Radiový konstruktér* návod na moderní přijímač s dostupnými elektronkami. Tento přijímač

následně zcela samostatně zkonstruoval. Když projevil zájem, vedoucí operátor kolektivní stanice byl zaměstnancem Krajské správy SNB v Ústí nad Labem mu zapůjčil klíče a mohl volně používat veškeré technické vybavení při konstrukci přijímače. Další výhodou byla prodejna Elektra, kde byly k dispozici radioamatérské součástky v rámci specializace prodejny.

„Vedoucím operátorem kolektivní stanice byl zaměstnanec krajské správy SNB. On ale moc nevysílal, slyšel jsem ho snad jen dvakrát. On viděl můj zájem a půjčil mi klíče od klubovny, tedy kromě vysílací místnosti, kde jsem mohl volně používat všechny dostupné přístroje.“

0:24:27.0 Konstrukci přijímače dokončil v roce 1957. V tu dobu začínalo sluneční maximum, tedy vynikající podmínky šíření rádiových vln, které ho velmi zaujaly. V témže roce vykonává zkoušku registrovaného operátora. S kamarádem začali vysílat dálková spojení, navazovali kontakty s nově pořádanými expedicemi na vzácné ostrovy, včetně lodí. Od roku 1960 má vlastní koncesi.

„V roce 1957 začalo sluneční maximum, a to bylo úžasné. Trvalo to asi tři roky. Velice mne to zaujalo, byl slyšet celý svět. V té době jsem si udělal zkoušky registrovaného operátora, dostal jsem i klíče od vysílací místnosti klubové radiostanice a s kamarádem jsme začali vysílat. Dělali jsme dálková spojení, i s různými expedicemi. Vzpomínám si na Amerického radioamatéra na lodi, který začínal tím, že objížděl ostrovy v Karibiku. Byla to doba, kdy končila koloniální éra a začali radioamatérské expedice. Vše bylo nové a vysílalo se z ostrovů, kde před tím nikdo nevysílal.“

0:28:46.1 Před nástupem na základní vojenskou službu do Litoměřic žádá o přidělení ke spojovacím u vojsku. Slouží na Čerchově ve zvláštním útvaru spojovacího vojska, který se zabýval radiovou rozvědkou. V rámci základní služby vyučoval telegrafii a radiotechniku. Pro relativní klid a omezenou přítomnost si ve vybavené laboratoři začal stavět SSB zařízení.

„Před nástupem na vojnu jsem požádal o přidělení ke spojovacímu vojsku. Sloužil jsem v Čerchově ve zvláštním útvaru, který se zabývaly technickým průzkumem, tedy radiorozvědkou. Když lampasáci zjistili, že umím telegrafii, pověřili mne její výukou. Učil jsem telegraf i radiotechniku. Kompenzovali mi to opuštěnkami. Každý měsíc jsem byl doma a vysílal jsem. Nikdy jsem tedy nebyl bez rádia.“

0:34:41.2 Pro relativní klid a omezenou přítomnost si ve vybavené laboratoři začal po večerech stavět SSB zařízení, jehož schéma si obkreslil, ještě před nástupem do vojenské služby.

Informace čerpal z Amerického časopisu pro radioamatéry *QST* a *CQ*, který byl dostupný v technické knihovně.

„Než jsem šel na vojnu, chodil jsem do technické knihovny, kde byly k dispozici Americké radioamatérské časopisy QST a občas CQ. Tenkrát nebyly žádné kopírovací přístroje, tak jsem si to musel obkreslit a samozřejmě přeložit.“

0:34:41.2 Po návratu z vojny v roce 1963 začal zařízení postavené na vojně používat doma a začal vysílat modulací SSB. Jako jeden z několika vlastníků SSB zařízení v tehdejší Československu vzbudil svým vysíláním vlnu zájmu o spojení po celém světě. Zájem vzbudil i jako zdroj informací u českých amatérů.

„Začal jsem vysílat SSB na vysílač, který jsem si postavil na vojně. Tenkrát byly v Československu maximálně čtyři stanice, které měli tuto modulaci. O mé vysílání tedy začal být ve světě obrovský zájem. Díky SSB jsem dosáhl spojení, které byla na telegrafu nedosažitelné. Začali se o mne zajímat i čeští radioamatéři, kteří ve mně viděli i zdroj informací.“

0:36:49.6 Protože uměl anglicky, měl možnost přes spojení SSB získat od kolegů ve světě informace o radioamatérských expedicích a výpravách, které se daly čerpat i ze západních časopisů. Na popud dalších radioamatérů tak vznikla myšlenka na pravidelné vysílání zpráv o těchto připravovaných expedicích v českém jazyce.

0:37:07.9 Obstarat tyto časopisy byl však problém, byly k tomuto účelu potřebné valuty, které nebyly běžně k sehnání a jejich vlastnění vedlo ke sledování StB.

„Řada amatérů, kteří nestavěli, si v sedmdesátých a osmdesátých letech pořizovala vysílače v zahraničí a vždycky bylo součástí prověřování, jak t těm penězům přišel, zda za tím nebyla nějaká podvratná činnost, nebo něco podobného. Nebylo to úplně jednoduché. Zejména po Chartě 77 se to ještě zostrilo. Až ke konci osmdesátých let to už nebylo tak divoké.“

0:38:12.1 On tyto potíže neměl, protože si zařízení konstruoval sám. Na SSB vznikl celoevropský kroužek vysílající v pátečních večerních hodinách, ve kterém si všichni navzájem vyměňovali informace o expedicích, které si poznamenával. Kolegové ho přesvědčili k vysílání těchto zpráv do éteru. V prosinci roku 1966 došlo k realizaci vysílání pod názvem Severočeský DX bulletin. V lednu následujícího roku byl předvolán tajemníkem Československého radioklubu, který s ním konzultoval vysílání zpráv z pohledu tehdejších soudruhů, kteří nesouhlasí s živým vysíláním a doporučil nejprve pořídit nahrávku ke kontrole a schválení před

jejím odvysíláním. Bulletin byl dále vysílán formou běžného spojení mezi dvěma stanicemi, ale byl odposloucháván a nahráván. Zde je patrná snaha o zachování monopolu na vysílání zpráv. Zprávy vysílají dodnes, jen s obměnou spolupracujících partnerů.

„Na podzim jsme začali s kolegou vysílat pravidelné zprávy o expedicích. Hned v lednu následujícího roku jsem byl předvolán k tajemníkovi Českého radioklubu. A že prý to soudruzi nějak zjistili a že by se to mělo předem nahrát a dávat ke kontrole a schválení. Řekl jsem mu, že je to pitomost, protože se to pak bude čtrnáct dní staré a informace nebudou mít žádný smysl, protože je nutné, aby byly aktuální. On měl pochopení, takže jsme se dohodli, že při podání ve formě klasického radiového spojení mezi dvěma stanicemi by problém být neměl. On to projednal se soudruhy. Samozřejmě to sledovali a začali to nahrávat naopak oni. Oni měli monopol na zprávy, a tak tomu věnovali pozornost.“

0:41:41.6 SSB zařízení pak začalo konstruovat několik radioamatérů, kteří s tím měli problémy a byli vyšetřováni, zda se na této činnosti nezákonně neobohacují.

„Někteří radioamatéři, např. jeden operátor televizního vysílače, který měl v zaměstnání dostatek času, konstruovali vysílací zařízení, dělali menší série čtyř, pěti stejných zařízení a byli pak vyšetřováni, zda se na tom nepovoleně neobohacují.“

0:42:51.9 Bez problémů ovládal anglický a ruský jazyk, které při amatérských spojeních aktivně praktikoval. Uvnitř státu taková možnost de facto nebyla. Díky radioamatérskému hobby se seznámil s manželkou, a to při své cestě za Arménským radioamatérem do tehdejšího Sovětského svazu.

„Ovládal jsem ruštinu a angličtinu a mé hobby mne donutilo oba jazyky aktivně užívat. Taková možnost komunikace tu běžně nebyla. Radioamatérství jsem dělal dávno před manželkou. Díky amatérskému rádiu jsem se s ní seznámil, a to při návštěvě Arménského radioamatéra, se kterým jsem se seznámil po rádiu. Na CKM jsem zakoupil zájezd, na kterém se s manželkou seznámili.“

0:45:01.4 Propojení profese se svým hobby považuje za přínosné ve rovině usnadnění jeho realizace.

„Měl jsem tu kliku, že jsem dokázal spojit profesní zájmy s těmi amatérskými, což jejich usnadnění.“

0:45:23.3 Žádné postižení politického charakteru po roce 1969 se ho nedotklo, uvádí, že tlak na ideologickou stránku na pracovišti byl minimální, ideologie hrála vedlejší roli.

„Ideologie hrála na pracovišti vedlejší roli. Navíc jsem měl tu výhodu, že jsem pocházel z takzvaných proletářských poměrů. Oba rodiče měli pouze základní vzdělání. V té době to byl ten správný původ. Kolegové pocházeli z intelektuálních rodin. Já jsem se k tomu dostal až přes techniku. V tomhle nebyla nikde žádná ideologie.“

0:46:55.2 Po roce 1968 odešlo z republiky mnoho radioamatérů, zejména do tehdejšího západního Německa. V osmdesátých letech, kdy se tam již dostatečně etablovali, začali jezdit také na expedice. Při spojení bylo nutné dávat oboustranný pozor a nezmiňovat jakékoli osobní skutečnosti a data, jinak hrozil postih českých amatérů.

„Radioamatéři emigranti, kteří odešli po roce 1968, začali jezdit v osmdesátých letech, kdy se tam již plně etablovali, také na expedice. Při spojení se říkali pouze značky, o jménech se nesmělo mluvit, protože to bylo všem jasné, že by z toho mohly být problémy. Oni to nahrávali a měl jsem s nimi několikrát potíže, zejména po Chartě 77.“

0:47:57.9 Rudolf Slánský, syn politika Rudolfa Slánského, byl bratrancem jeho ženy a Chartista. Bylo po něm pod výhrůzkami suspendace ze stávajícího zaměstnání žádáno, aby o jeho činnosti podával informace, což odmítl. Byla mu zakázána účast na dvou zahraničních konferencích. Po roce 1984, s nástupem Gorbačova, vše ustalo.

„Chtěli, abych donášel na syna Slánského, který byl bratrancem mé ženy, několikrát mi vyhrožovali, že bych mohl přijít o zaměstnání, že bych se dostal k lopatě. Řekl jsem jim, že mně, jako dítěti z dělnického původu práce s lopatou nevadí. Jako kluk jsem s tátou vykládal uhelné vagony. S tímto neuspěli, ale zarazili mi asi dvě konference. Nějaký vůl mne hledal i na fakultě, ukazoval průkaz, abych se o jeho přítomnosti dozvěděl, že tam byla StB.“

0:51:49.8 Dovoz zařízení ze zahraničí byl velmi problematický. Jistá tolerance dovozu byla při realizaci nákupu příbuznými, nicméně následně se pečlivě zkoumalo, jakým způsobem si dotyčný opatřil finanční hotovost.

„Řada radioamatérů mělo problémy při realizaci dovozu zařízení. Formálně se toleroval nákup příbuznými, ale velmi pečlivě pak zkoumali, jak si se dostal k penězům.“

0:52:39.2 Oficiální burzy neexistovaly z důvodů nemožnosti prokázání původu věcí. Mnoho součástek bylo dostupných v prodejnách Elektro. Dále existovala možnost nákupu inkurantních zařízení a součástek, ty novější a modernější ovšem na trhu dostupné nebyly. Nutně tak musely pocházet přímo z podniků, které je vyráběli a ze kterých byly zeizeny. V časopise *Amatérské rádio* byla inzerce, kde se dalo mnoho věcí sehnat.

„Když se něco, co nebylo běžně v prodeji dalo někde koupit, pak to musel nutně někdo šlohnout. Problémy s tím měli i někteří známí radioamatéři, kteří takto odnášeli a prodávali součástky z fabriky. Vím o případu, kdy za to byla odebrána vysílací licence.“

0:54:28.7 Výroba některých součástek, například miniaturních elektronek, měla u nás určité, ale poměrně krátké zpoždění. V roce 1958 pak byl do volného prodeje uvedeno první transistorové rádio. Použité tranzistory byly kopií tranzistorů vyráběných v západních zemích. Zařízení do roku 1990 obecně byla zejména elektronková.

0:55:51.9 I díky dobrému zařízení, které si sestavil podle schémat z Amerického časopisu, byl první radioamatér z východního bloku, který v roce 1979 navázal spojení se všemi zeměmi.

0:56:53.0 Po roce 1989 místní trh postupně zaplavily komerční, průmyslově vyráběná zařízení. Komerční zařízení byla mimo jiné více přívětivější a lepší a jednodušší na vlastní uživatelskou obsluhu.

0:57:35.0 Po roce 1989 byla zvláštní situace, kdy se kromě Československého radioklubu zakládaly další různé organizace. Některé byly svým personálním obsazením téměř pokračovateli StB. Sám nebyl úředník, splnil jen nutné povinnosti. Mnozí radioamatéři pak po roce 1989 řešili spolupráci jiných radioamatérů s StB.

„Po revoluci řešilo mnoho radioamatérů, kdo z jejich kolegů spolupracoval s StB. Mezi radioamatéry je řada hajzlů. Ale je to vzorek společnosti. To bylo v každé profesi, bylo to dáno tou zvláštní situací, tou dobou.“

0:59:58.2 Radioamatéři mohli na rozdíl od ostatních komunikovat bez omezení, proto se o ně moc zajímala.

„Radioamatéři mohli komunikovat bez omezení, ale byli odposloucháváni. Na to byla vyčleněna řada lidí, aby tohle kontrolovali. Vím, že mé vysílání informací o expedicích nahrávali a když se jim něco nelíbilo, tak to postoupili k dalšímu řízení. Nejvíce jim vadily expedice pořádané našimi radioamatéry emigranty.“

1:00:42.5 Konec rozhovoru.

Protokol o rozhovoru č. 2, realizovaném dne 6. 3. 2018

Tazatel: Roman Tobiška

Místo: Praha, soukromý byt narátora

Druhý rozhovor byl realizován s odstupem necelé čtyři měsíce od prvního. Doporučený měsíční časový odstup se nepodařilo dodržet z důvodů nevhodné vzájemné konstelace možných volných termínů. Vlastní rozhovor se pak nesl v přátelském duchu předešlých dvou návštěv. Narátor odpovídal na sadu otázek zaměřených převážně již na radioamatérský pohled bez problémů, s obvyklou lehkostí a nonšalancí jedince, zvyklého přednášet, a to neformálním, uvolněným způsobem, vždy k věci. Po necelých dvou hodinách jsme obsah tematiky vyčerpali. Narátor mi ještě před odchodem ukázal svůj Ham Shack, kde mi představil svou technickou základnu a oblíbený koutek. Poté jsem se s narátorem s přáním pevného zdraví a rodinné pohody rozloučil.

Chronologicky signovaný obsahový kondenzát rozhovoru č. 2, realizovaném dne 6. 3. 2018

I. období

Vlastní vysílací licenci disponuje od roku 1957. Na podzim roku 1955 vstupuje do Svazarmu, kde absolvoval kurz Morse značek. Před tím se věnoval radiotechnice jen pro sebe, jako konstrukční hobby, a to v oblasti příjmu rozhlasového vysílání. Později, od roku 1955 se již zajímá o radioamatérské vysílání konkrétnějším způsobem. Po kurzu získává posluchačské číslo a stává se členem radioklubu OK1 KDC v Děčíně.

0:00:53.0 V období po získání vlastní koncese zažíval radioklub personální útluh. Vedoucí operátor, který byl zaměstnán v Ústí nad Labem na správě SNB, OK1 WC, mi dal klíče od klubu, vyjma operátorské vysílací místnosti. Měl tedy přístup zejména do dílny, kde bylo technické konstrukční zázemí jako svěráky, ohýbačka a řada elektrického nářadí, které doma vyjma základních nástrojů k dispozici neměl. Zde si staví svůj první rádiový přijímač.

„Měj sem klíče od vedoucího klubové stanice, který mne nějak otipoval a měl jsem kdykoli volný přístup do dobře vybavené dílny. Doma jsem žádné zvláštní zázemí, vyjma základních nástrojů, neměl. Bylo tam vše, co jsem ke konstruování potřeboval. Musel jsem si vyrobit kompletně všechno.“

0:02:10.6 Byl mladý a svůj tehdejší pohled na svět hodnotí jako specifický, zcela odlišný pozdějšímu vnímání světa. V roce 1955 mu bylo 16 let. Škola mu nečinila potíže. V roce 1956 maturoval a současně absolvoval přijímací zkoušky na matematicko-fyzikální fakultu. Vše proběhlo bez problémů a začal studovat v Praze. Do Děčína dojíždí pouze o víkendech a na prázdniny za svými rodiči. Politické klima tedy příliš, nevnímal, ale mírnou změnu klimatu směrem k uvolnění, kterou přinesl projev Chruščova, zaznamenal. Vzpomíná na prezidenta Antonína Zápotockého, dále na Novotného. V roce 1955 vyšel popis amatérského přijímače, jehož následnou stavbou byl zcela zaneprázdněn. Přijímač dokončuje o prázdninách v roce 1957. Nezaznamenal problém s obstaráváním jakékoli součástky, vše bylo v té době dostupné.

„Člověk byl mladý a jeho pohled na vnější svět byl zcela jiný. Nedotýkal se základních otázek, jako války a míru. Když člověk pak četl různé reminiscence politicky aktivních jedinců, teprve vše trochu pochopil. Z radioamatérského hlediska kolem roku 1955 vyšel vynikající popis radiopřijímače. Pustil jsem se do jeho stavby a byl jsem tak zcela zaneprázdněn.“

0:06:46.7 V té době probíhalo devatenácté sluneční maximum, což přineslo výjimečně dobré, až vynikající podmínky v šíření radiových vln. Tento stav si uvědomil až v pozdějších letech, kdy aktivita postupně klesala a dnešní stav šíření rádiových vln označuje za velmi špatný.

„Tehdy jsem si to neuvědomoval, ale od té doby nikdy nebyly takové podmínky šíření, jako v době devatenáctého maxima v letech 1957-8. To bylo něco neuvěřitelného, fantastického. Dnes je šíření vln špatné, přímo horor.“

0:07:30.1 Vztahy radioamatérů hodnotí jako dobré, bezkonfliktní, včetně mezigeneračních se staršími radioamatéry.

0:08:55.9 Po návratu kamaráda z vojny, absolventa elektrotechnické průmyslové školy, zaměstnaného ve fy. Křížík, sestavili vysílač.

0:09:56.4 V roce 1957 vykonává zkoušku rádiového operátora a v roce 1958 získává vlastní licenci. Dostal k dispozici přístup do operátorské místnosti radioklubu a chodil samostatně vysílat.

„Po složení zkoušek a získání vlastní licence jsem dostal klíče od operátorské místnosti a jezdil jsem tam třeba ve čtyři ráno vysílat.“

0:10:13.8 Dostupnost literatury hodnotí jako vynikající, zmiňuje vydání knihy Radioamatérská radiotechnika. Kniha koncentrovala veškeré zkušenosti získané do začátku padesátých let starší generací radioamatérů. Po jejím přečtení již nebylo nutné fyzicky kontaktovat starší

radioamatéry. Zdůrazňuje její vliv na velké množství nových radioamatérů. Pozdější literatura, která vyšla koncem osmdesátých let, nebyla koncepční, byla to slepenina, která byla pravděpodobně naplánovaná a autoři byli nuceni obsah dodat. To vše však na úkor ucelené publikace.

„Dostupnost literatury byla vynikající. Vyšla zásadní kniha pod názvem Radioamatérská radiotechnika. To byla věc, která myslím vychovala řadu radioamatérů. Po jejím přečtení nebylo nutné kontaktovat starší radioamatéry, kniha svým obsahem předávala jejich veškeré, do té doby získané zkušenosti.“

0:11:43.3 Tesla byla solidní podnik, který dokázal součástky vyrábět, včetně potřebných miniaturních elektronek vyrábět, a to přes to, že se kopírovaly výrobky ze západního provenience. V padesátých letech zde bylo vynikající technické a materiální zázemí. Součástky bylo možné zakoupit např. v prodejnách elektro.

„V padesátých letech zde bylo dokonalé materiální zázemí. Veškeré součástky bylo možné zakoupit ve specializovaných prodejnách Elektro.“

0:11:43.3 Po roce 1948 začalo docházet ke změnám. Nastoupila ideologie, která nebyla dříve přítomna. V časopisech byl vždy ideový úvodník, politická orientace směrem k Sovětskému svazu byla nepřehlédnutelná. Bylo to typický přístup té doby.

„V osmačtyřicátém se to začalo zcela měnit. Začala do toho vstupovat ideologie. Před tím tam nebylo vůbec nic. V časopisech se začal vyskytovat ideový úvodník. Bylo to orientované dosti politicky ve stylu Sovětští radioamatéři – náš vzor. Takovým způsobem se to tehdy dělalo.“

0:12:48.5 Padesátá léta byla jeho dobou mládí, hodnotí ho jako nadšenecké období.

„Padesátá léta byla moje mládí a bylo to prostě nadšení.“

0:13:04.1 Svazarm dostal zabavený zámeček v Braníku, ze kterého bylo vybudováno stálé stanoviště Československého radioklubu. Sídlo tam jeho vedení, QSL služba, byly tam dílny a bylo tam zaměstnáno poměrně velké množství zaměstnanců. V rámci Svazarmu tam byly v pozdějších sedmdesátých a osmdesátých letech vyráběny i např. vysílače pro hon na lišku. Docházel sem mnoho let, setkávali se tam zejména mladí lidé.

„Do Svazarmu na zámečku v Bráníku jsem docházel mnoho let. Třídily jsme tam například QSL lístky a pak jsme šli do hospody. Bylo to příjemné období. Co se dělo kolem člověk trochu

reflektoval, ale to nadšení pro věc bylo veliké. Je to taková zvláštnost. Padesátá léta jsem navíc vnímal v odrazu vynikajících podmínek šíření radiových vln. “

II. období

0:15:07.5 Kolem roku 1968 již pominulo sluneční maximum, a tedy i podmínky šíření signálu. V té době se v rámci vysílání seznámil s velkým množstvím nových lidí, zejména z Amerického kontinentu, kteří měli zájem o spojení s ním vzhledem k výjimečnosti používání modulace SSB. Po roce 1965 v rámci vnitřního politického uvolnění začalo Československo navštěvovat velké množství zahraničních občanů, kteří ho velmi často kontaktovali. Uvolnění bylo mezi radioamatéry patrné již před rokem 1968.

„Při vysílání jsem se seznámil se spoustou lidí, z té doby tady mám velké množství potvrzení o spojení od Američanů, kteří po mně jeli jako po jedné z mála českých stanic vysílajících modulací SSB. Seznámil jsem se s mnohými i osobně, když v době politického uvolnění navštívili Československo. To politické uvolnění bylo v amatérském světě cítit ještě před rokem šedesát osm. “

0:16:40.5 Po roce 1968 začali mezi radioamatéry čistky, mnozí měli pro účast na protisovětské vlně potíže a přišli o koncesi. Byl mimo republiku, tedy žádné potíže mu nenastaly. Měnila se celková atmosféra. Radiokluby začali přebírat vojáci. Mnozí radioamatéři se orientovali protisovětsky, mnozí pak nesli následek těchto aktivit v podobě pozastavených či zcela odebraných vysílacích licencí. Vyskytli se mezi nimi případy členů StB v řadách radioamatérů, kteří se však, až na výjimky, velmi rychle od protisovětské politiky odvrátili. Z těchto důvodů se ale objevila mezi radioamatéry určitá úroveň strachu.

„OKI ■■■³³⁰ to byl pěkný hajzl. On byl estébák. Vzpomínám si, jak jsem přišel v osmašedesátém na radioklub a on tam byl a říkal – co se mnou bude. On nic jiného neuměl. Ale pak byl místopředsedou Československého radioklubu téměř dalších dvacet let. Oni se mnozí z nich také angažovali protisovětsky, ale většinou velmi rychle přišli na to, že by je to mohlo poškodit, takže se hodně lidí stáhlo. Řadu z nich ale také propustily. Protože ale mnoho lidí přišlo o koncesi, objevila se tu atmosféra jistého strachu. “

0:19:45.4 Další vrchol atmosféry strachu pocítil po Chartě 77. Sestra jeho tchána měla za manžela Rudolfa Slánského. Paní Slánská a syn Ruda byly také perzekvováni, studium na vysoké škole mu bylo povoleno až v šedesátých letech. Následně podepsal Chartu 77 a on, jako

³³⁰ Z etických důvodů anonymizováno.

jeho příbuzný, byl šestkrát povolán na StB, která se ho snažila přimět ke spolupráci, což odmítl se slovy, že takové věci se v rodině nedělají. Klid nastal až kolem roku 1984.

„Spolupráci s StB ve věci donášení na příbuzného Rudu Slánského, do které se mne snažili přimět výhrůzkami vyhazovem z fakulty, jsem odmítl slovy, že tohle se v rodině nedělá a že manuální práce se nebojím, protože jsem proletářského původu.“

0:21:59.9 V polistopadových seznamech spolupracovníků a příslušníků StB bylo velké množství radioamatérů. Označuje konkrétního radioamatéra, vysílajícího pod značkou OK1 ■■■³³¹ který je spolu s ostatními jemu podobnými dodnes činný. Po roce 1989 byl obnoven ČAV, který byl plný takovýchto lidí. Atmosféra se ještě zhoršila Chartou 77.

„V porevolučních seznamech pracovníků a spolupracovníků StB bylo velké množství radioamatérů. To byli takoví hajzlové, jako OK1 ■■■³³² kteří jsou dodnes činní. Po roce 1989 se transformoval Svazarm do svazu branných činností a podobně. A on tenhle hajzl spolu s kolegy obnovili ČAV. Byly tam většinou takovíto podezřelí lidé, nějakou dobu to fungovalo, ale nakonec to skončilo. Ta atmosféra zejména zhoustla po Chartě. Dobré vztahy tam tedy nebyly.“

0:24:03.0 Radioamatérská spojení byla sledována a bylo to obecně známo. Byl několikrát volán na StB k podání vysvětlení. Uvádí příklad s českými exulanty etablovanými v Německu, kteří mu zaslali oznámení o chystané expedici v Karibiku. Po vyhlášení této expedice v pravidelném vysílacím kroužku i přes veškerou opatrnost a zdržení se vyřčení osobních dat byl ihned povolán na StB.

„Věděli jsem, že nás sledovali. Museli jsme si dávat pozor na hubu. V roce osmdesát mi poslali čeští radioamatéři, exulanti v Německu, oznámení o chystané expedici do Karibiku. I když jsem v kroužku oznámil o tomto chystaném podniku s veškerou opatrností, bez jakýchkoliv jmen, jen jako skupinu německých radioamatérů, téměř ihned si mne zavolali na StB. Prostě nás nahrávali. Z mého pohledu se vše od šedesátých let velmi zahustilo.“

0:26:34.7 Z dostupné literatury byl význačnější pokus Jožky Daneše, přibližně pětidílného vydání radioamatérských knih, kterého znal osobně. Od něj ví, že kniha byla časově normována, další autoři museli své příspěvky dodat včas, aby mohla kniha vyjít

³³¹ Z etických důvodů anonymizováno.

³³² Z etických důvodů anonymizováno.

v naplánovaném termínu. Bohužel právě vzhledem k těmto okolnostem vznikl poměrně nekoncepční, spíše nahodilý a zmatený produkt.

„Autora knihy Jožku Daneše jsem znal. Často si stěžoval, že oni si vždy napsali osnovu. Další autoři, kteří dodávali předepsané části měli naplánované termíny a museli vše dodat včas. Bohužel to nemělo úroveň knihy z padesátých let. Stal se z toho takový pell-mell, nemělo to úroveň knih z padesátých let, které dodržovaly strukturu a byly to v podstatě učebnice.“

III. období

0:28:08.2 Po roce 1989 ve snaze transformovat Svazarm byl obnoven ČAV, jeho obnovu však organizoval šéf StB. Uznává ho jako kvalitní a dobré radioamatéry, ale z morálního hlediska ho nepovažuje za dobrého člověka.

„Soudruzi se pokusili rozbít Svazarm a transformovat ho do svazu sportovních a branných činností. Hlinský inicioval vznik ČAV-u právě pro to, aby se to rozbilo. Vydávali věstník, kde útočili na staré struktury a při tom to organizoval estébák. On to byl velmi dobrý radioamatér, ale z morálního hlediska ho nepovažuji za dobrého člověka.“

0:29:47.6 Po roce 1989 došlo k vyřizování účtů. Perzekvovaní radioamatéři si vyřizovali účty s viníky jejich potíží. Sám to ale příliš nesledoval pro svou pracovní vytíženost a probíhající změny v zaměstnání, kde se plány měnily na granty, na starosti měl dva grantové programy a s nimi spojené přednášky atp., o organizační strukturu se nikdy příliš nezajímal. Zároveň sledoval expedice, jako součást svého celoživotního zájmu v rámci svého hobby.

„Po revoluci se pochopitelně vyřizovaly účty. Zejména zásadně perzekvovaní jedinci, kterým byla odebrána koncese a měli ještě další problémy, tak si to snažili s lidmi, o kterých věděli, že jsou za to zodpovědní, vyřizovat. Mně to nijak nepostihlo, věnoval jsem se vždy jen tomu, co se týkalo odbornosti. Organizační struktura mne obecně nezajímala. Sám jsem byl dost vytížený v souvislosti se změnami ve škole, ale stále jsem se snažil sledovat expedice, protože to mne zajímalo vždy.“

0:31:01.3 Od roku 1967 do roku 2000 byl členem Krátkovlnné komise, kdy ve svých 61 letech na funkci rezignoval.

0:31:44.5 Vývoj po roce 1989 vede spíše k individualismu. Ze zhruba pěti tisíc koncesionářů je sdruženo pouze minimální množství, a to v podstatě pouze za účelem využívání QSL služby. Organizační struktura již není krom malých výjimek důležitá. Velký vliv na radioamatérskou

atomizaci má také zaniklá potřeba sdružování z technicko-konstrukčních důvodů, tak typická pro dřívější radiokluby, transformovaná dnes do otázky ekonomických možností.

„Dnes radioamatér nepotřebuje žádnou organizační strukturu, kromě QSL služby není potřeba nic. A i QSL služba časem odumře z důvodu probíhajícího přesunu na internet. Navíc zcela odpadla technická potřeba sdružování z důvodů konstruování zařízení. Dnes je to pouze ekonomická otázka.“

0:32:52.0 Zařízení se dala zakoupit i před rokem 1989, bylo to však sledováno. Mnoho jedinců pouze proto, že si zakoupili zařízení se objevili na seznamech spolupracovníků StB. Ze strany moci jim byl nákup umožněn výměnou za spolupráci. Ve většině případů se však jednalo o spolupráci pouze formální, někteří však donášení praktikovali.

„Spousta lidí se objevila na seznamu spolupracovníků StB pouze proto, že si nakoupili zařízení v zahraničí, které si mohli dovézt, ale bylo to něco za něco. Většinou se jednalo o spolupráci formální, ale byli takoví, kteří opravdu i donášeli.“

0:33:49.9 Potřebná literatura se stala plně dostupná s nástupem internetu.

0:34:01.6 Zásadním milníkem označuje den, kdy si jako kluk zakoupil časopis *Amatérské rádio*, které bylo bezprostředním startérem jeho celoživotního zájmu.

„Za milník radioamatérismu osobně považuji den, kdy jsem se začal zajímat o amatérské rádio. Dodnes vzpomínám na zakoupení časopisu Amatérské rádio a v něm tklivé básně Kohouta, jak nám zemřel otec.“

0:34:52.5 Před nástupem družic bylo vysílání na krátkých vlnách základním komunikačním prostředkem lidstva do konce šedesátých, sedmdesátých let.

0:35:03.9 V době největšího rozmachu radioamatérského vysílání během padesátých let radioamatéři používali špičkovou techniku na vrcholu tehdejších možností, de facto naprosto identickou s technikou profesionální, se kterou drželi krok. Rozdíl byl v podstatě pouze v šifrování obsahu profesionálních spojení.

„V padesátých letech si měl dojem, že používáš špičkovou komunikační techniku. Používali to profesionálové, přidali pouze kryptování.“

0:35:35.0 Dnes obsah radioamatérského vysílání nikdo neodposlouchává ani nekontroluje. V roce 1990 bylo odposlouchávání ukončeno.

„Dnes radioamatéry nikdo neodposlouchává, ani z hlediska tematického, dnes je to jedno. V devadesátém roce to přestalo.“

0:35:48.0 Radioamatéři jsou určitým vzorkem, který odpovídá společnosti. Obsahuje tedy široké spektrum lidských povah a vlastností.

„Radioamatéři jsou vzorek společnosti. Jsou tam slušní lidé, neslušní lidé, i vše mezi tím.“

0:36:13.1 Osobně již mnoho radioamatérů zná pouze z vysílání. Pravidelně navštěvuje pouze mezinárodní setkání v Holicích, kde se však setkává spíše s lidmi, které zná z minulosti. Dříve byl radioamatér de facto nucený ke sdružování, jednotné organizace nutily své členy ke sdružování jakožto jejich povinnosti.

0:37:43.6 Technická stránka dnes v rámci radioamatérského hobby není podstatnou. Je v souladu s komercializací celé společnosti. Vše ještě umocňují digitální provozy, které v podstatě vylučují radiového operátora z vlastního spojení. Někteří pesimisté předvídají zánik telegrafie, což podporuje i fakt, že Morse se dnes mladá generace neučí.

„Nové digitální mody vysílání vlastně nepotřebují k realizaci spojení radioamatéra. Ten má pouze jedinou funkci, a to vybrat si nějakou stanici, která také čeká na spojení. Pouze na ní klikne a čeká, zda se kompletní spojení zrealizuje. Komunikují spolu už pouze počítače. Někteří pesimisté tvrdí, že takto časem zanikne např. i telegrafie, kterou se mladá generace neučí.“

0:39:31.3 Důležitou roli hrají i dnešní špatné podmínky šíření radiových. Sám tvrdí, že kdyby byly v padesátých letech, kdy bylo možné i s malým výkonem pokrýt spojením celý svět, byly současné špatné podmínky, pravděpodobně by ho tato činnost také tolik nezaujala.

„Kdyby byly podmínky v roce 1957 stejně špatné, jako dnes, tak mne to zdaleka tak nezaujalo, jako tehdy. S malým vysílacím výkonem se dal obsáhnout celý svět. Dnes se používají směrové antény a vysoké výkony a přes to je problém se někdy dovolat. Navíc neúměrně narostlo průmyslové rušení.“

0:40:17.7 Konec rozhovoru.

9.6 Ing. Jiří Peček, radioamatérská značka OK2 QX³³³

Stručný tematicky zaměřený medailon

„Radioamatérské hobby jsem považoval za důležitější než své pracovní úvazky.“

Jiří Peček se narodil v roce 1936 v Přerově. Po ukončení docházky na obecnou školu v Přerově v letech 1942-1947 studoval do roku 1954 postupně se do jedenáctiletého gymnázia transformující střední školu. Po úspěšném dokončení pokračoval ve studiích na ČVUT, Fakultě slaboproudé elektrotechniky, které zakončil v roce 1960. Dále na studium navázal v postgraduálních oborech polovodičové techniky, přenosu dat, zabezpečovací techniky v dopravě, kvantové radiotechniky a pedagogického minima.

Po dokončení vysoké školy byl nejprve, v letech 1960-1961, zaměstnán na pozici elektroinženýra laboratoře ve výzkumném ústavu podniku Meopta³³⁴ Přerov. Poté, v letech 1962-1963 pracoval v Ústředním domě dopravní techniky v Praze, jehož cílem bylo seznamování zaměstnanců s nově zaváděnou technikou. Od roku 1964 vykonával funkci inženýra sdělovací a zabezpečovací techniky u Československých státních drah v provozním oddíle Přerov. Zde se v roce 1968 etabloval v řídicí funkci. Následně byl zaměstnán ve Správě drah v Olomouci, odkud v roce 1996 odešel do důchodu.

K technice tíhnul již od raného věku. V roce 1955 úspěšně absolvoval zkoušky radiového posluchače. V době studia třetího ročníku vysoké školy absolvoval zkoušky provozního operátora. Vlastní vysílací koncesi získal v roce 1962. Jako radioamatér se významně podílel na výzkumu šíření radiových vln, za které byl v roce 1966 oceněn Mezinárodní telekomunikační unií³³⁵. Je autorem přibližně deseti publikací a stovek článků v odborných a zájmových časopisech s vysokofrekvenční a radioamatérskou tematikou, včetně knihy o historickém vývoji českého radioamatérismu. Radiotechnika je jeho celoživotním souputníkem v hobby a současně profesní rovině. V současné době je stále aktivní v radioamatérské i publikační rovině.

³³³ HamQTH OK2 QX [online]. Dostupné z: <https://www.hamqth.com/OK2QX>.

³³⁴ ÚVOJM, Výzkumný ústav Meopty Přerov. *Jemná mechanika a optika*. 71 s.

³³⁵ ITU – International Telecommunication Union, UIT-Union internationale des télécommunications) je specializovaná agentura OSN zabývající se problematikou informačních a komunikačních technologií. ITU [online]. Dostupné z: <https://www.itu.int/en/Pages/default.aspx>.

Charakteristika rozhovorů, způsob narace, tematický a časově rozsahový přínos

Před započítím nahrávaného rozhovoru byla tématem konverzace narátorova rozsáhlá publikační činnost. Narátor zpočátku považoval životopisné vyprávění za zbytečné a odkazoval mne na písemné podklady, ve kterých je jeho radioamatérská dráha již popsána. Po nástinu metodiky orální historie svůj komplexnější životopisný rozhovor s důrazem na profesní a s ním provázaný radioamatérský život, charakteristický chronologickou nosnou linkou „životního příběhu“ soustředěného na osobní cestu, s akcentací několika konkrétních zájmových témat, poskytl.

Narace byla saturována komplexními a podrobnými znalostmi radioamatérského světa, plynoucími z publikační činnosti zabývající se i dějinami českého radioamaterismu. Je tedy pevně zasazená do obecného historického kontextu. Druhý rozhovor byl spíše doplňkem a mírným hlubším rozšířením prvního, bohatě tematicky naplněného rozhovoru, který byl faktograficky ve shodě s prvním rozhovorem. Rozhovoru zasahuje osobním zážitkem zhruba do let 1945-1995.

Protokol o průběhu rozhovoru č. 1, realizovaném dne 13. 11. 2017

Tazatel: Roman Tobiška

Místo: Přerov, soukromý byt narátora

Narátor byl získán metodou Snowball, a to na následné doporučení radioamatéra,³³⁶ kterého mi doporučil první pilotní narátor Josef Plzák, OK1 PD. První rozhovor se uskutečnil dne podzim 2017 v Přerově. Termín byl vyjedнан za pomoci emailové komunikace. Schůzce předcházela původní vyjednaný termín ze září 2017, který však byl po vzájemné dohodě s narátorem zrušen z důvodu infekční nemoci manželky. Cestu k narátorovi mi v poslední stovce metrů, již téměř tradičně, ulehčila nepřehlédnutelná směrová anténa na střeše domku. U branky mne přátelsky přivítala manželka narátora, která se postarala o mé podzimním intenzivnějším deštěm promáčené svršky a zavedla mne k narátorovi do jeho pokoje, či „pracovny“, těsně sousedící s kuchyní.

³³⁶ Který však spolupráci v rovině rozhovoru odmítl. Nabídl mi však, ze své pozice „amatérského historika“, věnujícího se zejména meziválečnému a poválečnému období radioamaterismu, spolupráci v podobě doporučení některých historických pramenů a zdrojů.

Rozhovor s narátorem jsme začali neformální rozpravou o knize o historii radioamatérismu, již je narátor shodou okolností, jakožto mnoha dalších publikací s radioamatérskou tematikou, autorem. Tuto mi ještě před započítím nahrávání překopíroval na mé paměťové médium spolu s několika fotografiemi ze soukromého archivu k možnému účelu dalšího využití v rámci mé diplomové práce. Dále jsme krátce diskutovali doporučení k obsahu rozhovoru – tedy koncept životopisného vyprávění, uvedený vlastní základní identifikací a osobními daty jako je datum narození, bydliště apod. Narátor zpočátku považoval podrobnější vyprávění o svém radioamatérském životě za zbytečné, protože některé jeho části již nějakým způsobem popsal v některých svých článcích, na které se mne zpočátku snažil odkázat. Po nástupu metodiky mé práce a ujištění, že poskytnuté materiály mohou být v práci také využity však velmi rychle a bez problémů začal se životopisným vyprávěním. Poté byl zapnut záznam, který se skládá ze dvou celistvých nahrávek, z nichž první nahrávka byla rekordérem po dvou hodinách a patnácti minutách automaticky rozdělena na dvě části. Na samém začátku rozhovoru nám manželka narátora uvařila kávu, v nahrávce je tento moment s jejím krátkým vstupem také slyšet. Narátor mne usadil na židli naproti jemu, k vedlejšímu stolu, seděli jsme tedy naproti sobě, v ideální vzdálenosti k rozhovoru, který probíhal v přátelské atmosféře. Do rozhovoru jsem se snažil zasahovat co nejméně, snažil jsem se, jak jen to bylo možné, zejména o chronologicky orientované korekce vyprávění takto směřovanými otázkami tak, aby zůstal nenásilně zachován posloupný časový životopisný charakter vyprávění. Během rozhovoru mi narátor předkládal dokumenty ze svého archivu, které jsem si ihned nafotil. Jediným významnější přerušením nahrávky rozhovoru zhruba po uplynutí dvou hodin od jeho začátku bylo manželčino pozvání k obědu, jenž během první části rozhovoru vařila v přilehlé kuchyni. Tuto příjemnou a pro mne nečekanou pauzu na posílnění jsme vyplnily neformálním rozhovorem s tematikou mediálně probíraného železničního nádraží v mém rodném městě.

Na samý závěr, již po vypnutí záznamu jsem narátorovi předložil k podpisu formulář prohlášení souhlasu s použitím získaných materiálů, s jehož obsahem bez výhrad souhlasil a jež následně podepsal. Poté jsem se rozloučil s manželkou a narátor mne doprovodil k brance domku, kde jsme se srdečně rozloučili a kde mi ještě dodatečně sdělil, že ho čeká rozsáhlejší operace a pokud vše dobře dopadne, bude se rád za naše další setkání, které jsme si předběžně domluvili přibližně na leden-únor 2018.

Chronologicky signovaný obsahový kondenzát rozhovoru č. 1, realizovaném dne 13. 11. 2017

Narozen 1936. Od začátku tíhnul k elektrotechnice, protože otec, který pracoval na poště jako telegrafista, měl také elektrotechnické hobby a děda měl v domě truhlářskou dílnu. Od raného věku uměl číst a konstruoval jednoduché funkční mechanismy. V osmé třídě dostal od jeho staršího kamaráda z ulice, který se zabýval radiotechnikou, knihy a nějaké součástky a postavil si vlastní rádio. Radiopřijímače již v té době začal opravovat známým.

„Jako kluk jsem chodil na poštu za tátou do práce a mohl jsem tam obsluhovat ty stroje. Byla tam tehdy taková dobrá atmosféra. Doma jsem zkoušel všelijaké konstrukce, jeřáby nebo různé dráhy. Později jsem od kamaráda z naší ulice dostal odborné knihy a nějaké součástky, ze kterých jsem si ještě na základní škole postavil první přijímač. Také jsem v té době již opravoval rádia známým.“

0:04:22.2 Na gymnáziu byl znám tím, že vozil na chatu s kamarády radiopřijímač, doma měl gramofon a provozoval hlasité produkce gramodesek. Byl tím „vyhlášený“. Na vysoké škole opravoval i televizory.

0:10:41.9 Měl nastudované radiotechnické knihy a odebíral časopis *Radioamatér* a *Sdělovací techniku*. Od osmé třídy se považuje za fundovaného radiotechnického odborníka.

0:12:05.8 Měl problém s přijetím na vysokou školu, protože otec byl úředník, ale tehdy se přes známou, předválečnou komunistku, dostal.

0:13:01.8 Poukazuje na výhodu válečné výuky němčiny.

0:15:12.2 Zmiňuje, že byl na indexu StB, ale dodává, že k tomu se dostane dál.

Teprve na vysoké škole v Poděbradech, fakultě slaboproudé elektrotechniky později přejmenované na fakultu radiotechniky, která byla otevřena teprve druhým rokem, se seznámil s Morse. Do té doby byl konstruktérem.

„Tam teprve začala škola. To bylo něco jiného než gymnázium, ten přerod byl tvrdý.“

0:20:35.4 Těsně po promoci se oženil. První dva roky po škole pracoval ve výzkumném ústavu Meopta Přerov. Z důvodů nedostatečné výše platu si našel další zaměstnání v nově zřizovaném Ústředním domě dopravní techniky v Praze, spadající pod Ministerstvo dopravy s úkolem seznamování zaměstnanců s novou technikou. Po dvou letech zaměstnání a rozvodu s manželkou dostává nabídku zaměstnání zpět v Přerově na provozním oddělení Českých drah,

kteřou přijímá, přes to, že je upozorněn, že jako neželezničář a nestraník může mít problém, protože železnice měla vlastní nezávislou komunistickou organizaci. Ale nadřizený ho uvedl do nového zaměstnání i jako nestraníka. Časem se přišlo na to, že je nestraník a byl upozorněn na to, že jako nestraník nebude moci svou zaměstnaneckou funkci dále vykonávat. V roce 1968 se však dostal na vedoucí funkci, i když s nižším platem.

„Byli jsme navyklý žít velmi skrovně, ale říkal jsem si – tohle za ty peníze opravdu ne. Nastoupil jsem do Ústředního domu dopravní techniky, kdy jsem měl ihned nástupní plat větší než můj šéf v bývalém zaměstnání. Pak přišel rok 1968 a já jsem se dostal i bez členství v KSČ na vedoucí funkci. Faktem je, že jsem měl o pět set korun nižší plat než ostatní vedoucí.“

0:37:21.3 V době studia na VŠ ve třetím ročníku dělal zkoušky na provozního operátora. Radisti tehdy patřili pod Ministerstvo vnitra. Koncese mu byla vydána v roce 1962. Musel však podepsat slib a bylo nutno mít potvrzeno od dvou spolehlivých radioamatérů prohlášení, že nezneužije vysílání ke špionáži a podobným činnostem. Tato povinnost se týkala všech radioamatérů, kteří si chtěli nadále svou licenci obnovit a zachovat po roce 1953, kdy se transformovalo Ministerstvo národní bezpečnosti na Ministerstvo vnitra.

„Koncesi jsem dostal, musel jsem však podepsat slib, kde se jednoznačně říkalo, že sám nezneužiji vysílání ke špionáži apod. Dále bylo nutné mít potvrzení od dvou spolehlivých členů, čili jednoznačně straníků, kdy se právě tito lidé zaručují za žadatele opět k tomu, že nikdy nezneužije vysílání ke špionáži atd. To bylo normální.“

0:41:02.8 Na fakultě se setkal s „nábořem“ StB, kdy mu z důvodu tehdy běžného držení vysílacího zařízení studenty této fakulty vyhrožováno vyloučením, pokud nebude spolupracovat ve věci sledování kolegů radioamatérů, zda pomocí radiostanic neprovozují špionáž atp. Tato formulka však byla i součástí výše zmíněného povinného prohlášení, čímž argumentoval při odmítnutí podpisu ke spolupráci. Dále byl ještě několikrát volán, zda „něco nového ví“. Amnestie však vyřadila držení vysílačky z nezákonnosti a problémy již nadále nepokračovaly a ani on je již neřešil.

„My, jako studáci, jsme měli každý vysílačku a bavili jsme se například z pokoje do pokoje. Jednou jsem měl vzkaz, že se mám dostavit tam a tam. Tam mi nějaký chlapík říkal, že mají zjištěno, že mám vysílačku. Od Děkana měli potvrzení, že je to vysílač schopný provozu i do zahraničí. Hrozili mi vyloučením a podobnými věcmi. Po amnestii tento problém vymizel.“

0:45:25.1 Tato událost mu byla připomenuta kolegou radioamatérem na setkání radioklubu, který přinesl Cibulkovy seznamy a měl tam podtrženy ty, kteří mají záznam u StB. Dodatečným požadavkem o své materiály z archivů StB získal kopii dokladu, která jeho aktivní spolupráci popírá.

„Kolega přinesl do radioklubu Cibulkův seznam, kde byli zapsáni čtyři radioamatéři a předložil ho se slovy, že s těmito lidmi tady sedět nechce. A já jsem tam byl také. Tenkrát jsem se příšerně nasral, nedalo se však nic dělat, bylo to tam černé na bílém. Dodatečně jsem požádal o své materiály v archivu StB, kde bylo napsáno, že jsem se sám přihlásil a pak jsem se snažil spolupráci přerušit. Nedostavoval jsem se na schůzky, nepodával vůbec žádné zprávy a nedošlo k žádné realizaci. Nemá dále předpoklady býti spolupracovníkem.“

0:49:29.3 Dále jako „nespolehlivý“ nemohl cestovat. Z archivní dokumentace se dozvěděl, že doporučení ke spolupráci s StB podal člen StB, který bydlel v ulici jeho trvalého bydliště a který mu tehdy tvrdil, že licenci dostal vlastně díky jeho doporučení.

0:52:27.5 Na VŠ byl kolega na koleji také radioamatér. Ze zajímavosti ho byl navštívit. Líbilo se mu, že na přijímači slyší v Morse abecedě vysílání z celého světa. Sám však tehdy ještě Morseovu abecedu neovládal. Doporučil mu návštěvu kolektivní stanice, která tehdy byla provozována Svazarmem a kde právě začínal telegrafický kurz, kde ho poprvé oslovilo Morse vysílání.

0:56:03.4 V radioklubu byl jediný, kdo ovládal němčinu, z tohoto důvodu se úspěšně zapojil aktivně do činnosti i v soutěžích. Pro velký počet zájemců o vysílání byl vytvořen pořadník, vysílalo se de facto 24 hodin denně.

„Tam se třeba měsíc ta vysílačka nevypnula, tam stabilně někdo vysílal. Jenom na vysoké škole bylo padesát operátorů.“

1:02:00.5 V současnosti již nemají noví radioamatéři o telegrafii zájem.

1:02:17.1 Pro součástky jezdily do Tesly Jihlava, kde byl ředitelem jejich bývalý kantor, který je učil telegrafii. Při výuce tento kantor označoval telegrafii jako nadřazenou fonickému vysílání.

„Když nás učil, tak říkal hoši uče se telegrafii, je to jediný rozumný. Telefonovat umí každý blbec.“

1:02:58.8 Poválečné období, tedy zhruba do konce padesátých let, bylo z pohledu dostupnosti součástek velmi dobré. Bylo možno bez problémů získat vysloužilá vojenská zařízení, která se v průběhu války vyráběla i v Československu. Jednalo se o kompletní zařízení, s jejichž vlastnictvím měli někteří v pozdější době potíže. V Praze byly dvě speciální prodejny na výprodej těchto německých přístrojů.

„To bylo fantastické, protože tady byly skutečně hromady inkurantů, kompletních vojenských zařízení. Přijímače a vysílače se totiž vyráběli i v protektorátu, v Teslách. Do konce padesátých let nebyly s tehdejšími součástkami a konstrukcemi problémy.“

1:06:00.5 Ve výše jmenovaném obchodě se setkal s Americkým radioamatérem, který jezdil po expedicích, kterého doprovázel český amatér. Pro Američana to musel být kontrast vzhledem k u nich dostupné profesionální technice.

1:06:55.3 Tyto součástky postupně přestaly být dostupné. Součástky však začali být dostupné prostřednictvím známých, zejména v pobočkách podniků Tesla. Specifické součástky mu zaslala i sestřenice z Ameriky.

„Pak začala bída. Všichni ale měli nějaké známé. Můj bývalý soused, který mi dal kdysi součástky, dělal na vývoji v Tesle Rožnov. V rámci svého zaměstnání jsem si za ním zajel a odvezl si předem domluvené součástky. V přijímací hale jsme si podali ruce, a tímto způsobem mi předal to, co jsem potřeboval. Nebyl to žádný problém.“

1:08:39.3 Dostupnost odborné literatury na VŠ považuje za velmi dobrou.

„Na vysoké škole jsme měli dost možností studovat literaturu, protože tam byly k dispozici Americké časopisy QST, SQ atd. Nebylo to úplně pokaždé, ale byly.“

1:09:10.7 Z těchto časopisů se dověděli o existenci tehdejší novinky, tedy tranzistoru, který si nechal poté zaslat od sestřenice z Ameriky. V době, kdy i oficiální vědecké kruhy ještě pochybovali o potenciálu polovodičů, uskutečnil s vysílačem zkonstruovaným s tímto tranzistorem uskutečnili první spojení v republice, a to dříve než oficiální technici. Proto bylo ovšem zabráněno vytištění článku o tomto počínu, který předběhl praxi v tehdejším výzkumném ústavu.

„Tranzistor, zabalený v obálce, přišel poštou z Ameriky asi za měsíc, spolu s dopisem, ve kterém sestřenice psala, co jsem si to vymyslel za blbost. Kdyby to hovno bylo ze zlata, tak stojí méně. Také jsem ho přinesl ukázat uznávanému profesorovi na přednášku o vysokofrekvenční elektronice. Ten ho se zjevným pohrdáním ukazoval studentům, aby se podívali, o čem že si

někdo vážně myslí, že to v budoucnu nahradí elektronky. Měl k tomu naprostý odpor. S tímto tranzistorem jsme nakonec jako radioamatéři udělali vůbec první spojení na polovodičové zařízení v Československu.“

1:12:38.6 Dále studoval postgraduálně několik dalších oborů, kde jim v jednom z nich po necelých pěti letech ten samý profesor již přednášel o mimořádné důležitosti polovodičů, s důrazem na využití tranzistorů. Přišlo tedy období využití polovodičových součástek.

1:13:45.1 Uvědomuje si, že byl ale problém v možnostech jejich dostupnosti pro běžné amatéry v civilním sektoru i přes to, že se tyto součástky v Československu vyráběly, ve fabrikách bylo vše k dispozici. To podnítilo mnohé radioamatéry k tomu, že se naučily konstruovat složitější celky z jednodušších součástek a tím zdokonalovali svůj technický um, který byl nezbytný pro další realizaci rádiového spojení. Paradoxně tak materiální nedostatek podporoval rozvoj technické zdatnosti. Důležité pro uspokojení součástkových radioamatérských potřeb byly znalosti právě v těchto továrnách. Sám měl tyto kontakty v podobě mnoha spolužáků, kteří si vzájemně vypomáhali zásobováním nedostatkových komponentů, větší potíže se součástkami z těchto důvodů tedy osobně nepociťoval.

„Člověk měl takové zadostiučinění. Potom nastalo polovodičové období, kde však již nastal problém lepší součástky sehnat, přes to, že se u nás vše vyrábělo. V obchodě nebylo nic, vyjma těch nejprimitivnějších součástek. Ve fabrikách bylo všechno. My jsme měli kontakt na všechny fabriky, protože prakticky, co Tesla, to několik spolužáků. Jako spolužáci jsme si vždycky pomohli. Nedostatek speciálních součástek naučil lidi konstruovat složité obvody z těch jednodušších.“

1:17:05.6 V současnosti je již konstruování vlastních zařízení minulostí. Konstrukce vlastních zařízení je možná pouze formou předpřipravených stavebnic-skládaček, které jedna z mála firem vyrábí.

„Dneska je zbytečné mluvit o součástkách, protože nikdo zařízení nestaví. Dnes až na výjimky neexistují technici.“

1:18:35.3 Svazarm byl v každém větším městě. Přes tuto organizaci bylo možno zajistit některé komponenty. Po podepsání dohod s armádou byla amatérům k dispozici zařízení, která armáda za svého vybavení pro zastaralost vyřazovala, mezi nimi i různé přijímače a vysílače.

„Radioamatérská činnost nevisela zcela bezprostředně na součástkách, ty se vždy daly sehnat. Když je neměl Petr, měl je Pavel. Někaké součástky se daly sehnat i přímo od vojáků. Probíhala vzájemná výměna.“

1:20:22.3 Po roce 1989 již bylo možné si tovární zařízení objednat v zahraničí, nebo si ho nechat dovézt. Pořízení zařízení byla čistě otázka individuálních finančních možností. Do sedmdesátého roku však bylo získání továrního vysílacího zařízení velmi obtížné. Mnoho lidí mělo s dovozem radiozařízení ze zahraničí problémy, které pramenily z nedovoleného a utajeného dovozu. Od kontaktů na tehdejší Českém radioklubu ví, že radiostanice pašovali i lodníci pracující pro námořní dopravu, z nichž někteří byly radioamatéry. Vzpomíná si na problémy a rozsáhlé vyšetřování v jednom případě odhaleného nelegálního dovozu továrních vysílacích zařízení na lodi.

„Radiostanice sem vozili i lodníci. Mnozí z nich byli radioamatéři. Dělalí tam nějakou štáru a našli vysílače. Nevím, zda je zavřeli, ale bylo to velké vyšetřování a byl to tehdy problém.“

1:24:42.4 Do svých šedesáti let byl zaměstnaný na provozním železničním oddíle v Přerově. Představu o způsobu jednání s radioamatéry barvitě dokresluje jeho neúčast na předání diplomu za první příčku celosvětové soutěže. Je držitelem několika světových prvenství v radioamatérském vysílání, na jejich předání v Brazílii v roce 1967 se však nemohl dostavit z důvodů opožděného předání pozvánky od orgánů českého Ústředního radioklubu. Ocenění mu byla později předána v Karlových Varech Brazílským velvyslancem, který se při té příležitosti verbálně pozastavil nad jejich nevyužitým pozváním.

„Diplomy mi předal v Karlových Varech Brazílský velvyslanec s tím, že se velice podívoval, že jsem nevyužil jejich pozvání na předání.“

1:26:45.8 Je autorem kolem desítky knih o radioamatérské problematice. V poslední době však není o tyto knihy zájem a vydavatelé se obávají jejich vydávání jakožto rizikového a ztrátového malosériového podniku. Dnes se vydává zejména v elektronické podobě, tato odborná literatura pod hlavičkou Českého radioklubu.

„Nakladatel mi řekl, že musí prodat minimálně pět set kusů výtisků, aby se vydání rentovalo. Pokud si vydání tohoto základního počtu sám zaplatím, knihu mi vydá. Dodnes mi nakladatel dluží za vydání jedné knihy. Dnes nikdo nečte, není o to zájem. Vydává se jen elektronicky.“

1:29:15.5 Radiokluby dříve financoval Svazarm, a to včetně zajištění prostorů. Přerovský klub již dnes příliš nefunguje i přes to, že je v místě šedesát evidovaných radioamatérů, což je

nejvyšší absolutní dosažený počet za celou dobu existence radioamatérismu v této lokalitě. Navzájem se zná pouze několik málo radioamatérů a klub pravidelně navštěvuje a schází se pouze přibližně šest jeho členů.

„Je tu šedesát radioamatérů, což nikdy dříve nebylo. Ovšem vůbec se navzájem neznáme. Mám kontakt pouze s těmi staršími.“

1:30:56.9 Radioamatérů již nepřibývá, ke komunikaci se již používají modernější a dokonalejší technické prostředky, které odsunují klasické radiové spojení na samý chvost komunikačních technologických možností. Markantní úbytek pozoruje i v účasti v radioamatérských vysílacích závodech.

„Jednoduché radiové spojení je technologie, která je překonána. Je to něco, co bylo a už to není to, co bývalo. Katastrofa je i úbytek lidí, zejména v telegrafních závodech. Klesá i úroveň vzájemné komunikace u mnohých jednotlivců, kteří pouze provokují nebo iniciují přímo ve vysílání spory mezi radioamatéry, končící definitivním ukončením vzájemné komunikace.“

1:32:45.9 Digitální provozy mají, na rozdíl od klasického, již morálně a technicky unaveného a zastaralého fonického provozu, stále nádech exotičnosti a jsou nové, tedy svým právě svými inovacemi zajímavé. Poskytují také výhodu uživatelského komfortu v rutinních a byrokratických operacích, které dříve velmi zdržovaly.

„Digitální provozy jsou zajímavé svou novostí a mají stále nádech exotičnosti. Navíc u nich mám čistou hlavu, spoustu věcí za mne udělá počítač.“

1:34:04.9 Nejzajímavější období bylo v době, kdy v padesátých letech začínal s vysíláním, které bylo jedinečné nejkvalitnějšími podmínkami šíření radiových vln. Ani tehdejší nedokonalá dostupná technika nebyla překážkou pro vynikající dálková spojení. Dnes jsou podmínky šíření špatné, od té doby mají nepřetržitou klesající tendenci.

„Tehdy, v padesátých letech byly vůbec absolutně nejlepší, enormně špičkové podmínky rádiového šíření, které kdy byly a už nikdy nebudou. Tedy už víme, že se nemohou nikdy opakovat. Co dalek na stupnici přijímače, to Americká stanice, Severní, jižní, Kanada všechny ohromně silné. V současné době jsme v jeho minimu.“

1:36:28.0 V roce 1969 se pokusil založit pobočku Mezinárodního radioklubu železničářů FIRAC, která se v mezinárodním měřítku starala o využití volnočasových aktivit železničářů. Při projednávání možností založení této organizace u nás, přibližně v roce 1967, se setkal v Českém radioklubu s názorem, že si „koleduje“ o uvěznění, v socialistickém zřízení bylo její

založení "nežádoucí". Založena byla až po roce 1989. Pod hlavičku této organizace sdružil sto dvacet železničářů, kteří byli zároveň radioamatéry, což byl v rámci mezinárodního měřítka velmi vysoký počet.

„Po položení dotazu, zda by bylo možné u nás organizaci založit se mi dostalo na radioklubu odpovědi – ty fakt chceš, aby tě zavřeli. Víš, kolik je mezinárodních organizací, ve kterých nejsme? Prostě to tehdy nešlo.“

1:40:29.0 Spolkový život dle něj obecně zaniká, lidé o něj nemají zájem.

1:40:48.6 Svazarm poměrně solidně vybavil dílnu, což se však postupem doby rozkradlo. Současný radioklub ve svém sídle příliš nefunguje. Přes to, že je zde funkční vysílací pracoviště, téměř nikdo pravidelně vysílat nechodí, s výjimkou nejstaršího bývalého vedoucího operátora, kterému je 86 let.

1:41:40.4 Z bývalého východního bloku bylo dle něj daleko více špičkových radiových operátorů než v bloku západním přesto, že jak ví od lidí, kteří tyto amatéry navštívili, že jak Rusové, tak i Američané o sobě tvrdili, že jsou právě oni ti nejlepší.

„Z východního bloku bylo nesrovnatelně více špičkových operátorů, než tomu bylo na západě. Na západě bylo pár skutečně špičkových Američanů, často vojáků. I oni měli podobnou organizaci, jako byl u nás Svazarm. Rusové i Američané o sobě tvrdili, že právě oni jsou ti nejlepší. Tak byly vychováváni jako celá společnost. Tenkrát jsem si myslel že je to tady taková specialita. Ale nebyla, přesně totéž bylo i v Americe.“

1:36:33.2 Konec rozhovoru.

Protokol o průběhu rozhovoru č. 2, realizovaném dne 26. 3. 2018

Tazatel: Roman Tobiška

Místo: Prostějov

Rozhovor byl jedním ze dvou,³³⁷ které jsem ten den realizoval a byl domluven na odpolední hodiny s tím, že ho zvládneme, aby tak nedošlo k narušení obvyklého rodinného chodu domácnosti, do podvečerních hodin bez potíží dokončit. Bohužel však před jeho realizací došlo

³³⁷ Využil jsem geografickou blízkost a výhodné časové vstřícnosti obou narátorů. Prvním realizovaným byl v tento den rozhovor s Vladimírem Kociánem, bydlícím v nedalekém Prostějově.

k nedorozumění, při kterém se mi omylem kryly termíny dvou schůzek a tohoto narátora jsem tímto způsobem přehlédl a na domluvený termín se k němu nedostavil. Shodou okolností nedošlo, jakožto u jediného rozhovoru, k oboustrannému potvrzení následného rozhovoru den před jeho realizací. Z mé strany právě z důvodu překrytí termínů, avšak ani ze strany narátora. Všichni nárátoři byly na toto upozorněni a vždy došlo k potvrzení. Zde tedy shodou okolností nebyla tato rutina provedena. Následkem byla narátorova nekomunikace, trvající tři měsíce. Vzhledem k jeho upozornění na rozsáhlejší zdravotní zásah jsem již nabyl pocitu, že nastaly potíže v tomto směru. Narátor se však po pravidelném zasílání emailů s prosbou o obnovení komunikace ozval, byly mu vysvětleny důvody zanedbání schůzky a zaslána omluva a termín druhé schůzky jsme domluvily. Počáteční komunikace však nesla stopy jisté nedůvěry, která byla citelná i na začátku rozhovoru, alespoň tedy subjektivně, z mé strany.

Vlastní rozhovor však již probíhal bez potíží a nesl se v duchu přátelské atmosféry rozhovoru prvního. Narátor odpovídal na sadu připravených otevřených otázek, nebránil se žádnému tématu. Nahrávání bylo po dvou hodinách ukončeno, rozloučili jsme se u branky domku, kam mne doprovodil a vydal jsem se na vlakové nádraží na cestu k dalšímu narátorovi.

Chronologicky signovaný obsahový kondenzát rozhovoru č. 2, realizovaném dne 26. 3. 2018

I. období

Součástky sháněl přes známé, např. přes souseda, který pracoval v Tesle Rožnov. Speciální sofistikovanější součástky, jako integrované obvody byly velmi drahé. Nesháněli se tedy po obchodech, kde nebyly k dispozici, ale pomocí známostí v podnicích zabývajících se jejich výrobou. Poptávka se často vyřizovala právě pomocí radiového vysílání, kde bylo možno domluvit zaslání u nás nesehnatelných součástek ze zahraničí. Domácí konstruování však mělo svá technická omezení daná minimální přístrojovou vybaveností a nemohlo tak samo o sobě konkurovat profesionálním pracovištím.

„Když jsem přijel do Tesly Rožnov, tak jsem si jich přivezl hrst. Dále spolužák z vysoké dělal ředitele v Tesla Jihlava. Dalo by se říci, že to byla to jistá profesní výhoda té doby. Součástky u nás nedostupné se daly sehnat pomocí vysílačky. Když jsem řekl někomu v Německu, tak jsem tu do týdne měl balíček. Byly věci, které se prostě nesháněly po obchodech. Na to, co jsem dělal,

jsem vždy součástky sehnal. Bylo ale jasné, že pouze v domácím prostředí nelze konkurovat výrobkům vyrobeným s pomocí profesionální techniky. “

0:03:10.5 Konstruování se tedy odehrávalo v zaměstnání, kde bylo potřebné vybavení včetně potřebného času k dispozici.

„V zaměstnání, kde bylo potřebné technické vybavení, jsem měl šéfa radioamatéra. Co jsem potřeboval k radioamatérení jsem si udělal tam. Tehdy byla prostě jiná situace. To už nikdo nepochopí, že jsem si mohl třeba týden dělat to, co jsem chtěl. Byl dostatek času, někdy jsem si svou práci udělal dopředu, jindy se čekalo na dodávky dílů a podobně. Vždy se to dalo nějak udělat. “

0:04:37.7 Častá byla radioamatérská setkání v podobě technických seminářů, které byly na vysoce přínosné informačně. V tomto směru dnešní setkání velmi zaostávají.

„To byly věci, které by se dalo říci, že dnes téměř nejsou, nebo za nic nestojí. Nejen, že jich je dnes minimum, ale dříve to byly tzv. semináře, které měli na rozdíl od dnešních setkání informačně bohatý technický program v podobě odborných přednášek. Tam se člověk skutečně něco dověděl. “

0:05:58.4 V té době byla radioamatérská společnost více semknutá. Mnoho radioamatérů se, na rozdíl od současnosti, znalo osobně. Největší radioamatérské setkání v Holicích je sice mohutné, ale polovina návštěvníků již nejsou radioamatéři. Vzdělávací přínos je oproti dřívějším technickým seminářům minimální.

„Společnost amatérů byla jednodušší, jeden o druhém věděl a znali jsme se. To dnes není. Dnes jsou mohutným setkáním Holice, ale tam se člověk nedozví nic, a navíc tam polovina lidí ani není radioamatéry. “

0:07:12.5 Byl členem nejvyššího radioamatérského orgánu a Českého radioklubu. Tehdy se podařilo pod Svazarmem vydat radioamatérskou část v knize Jednotná branná sportovní kvalifikace jednoznačně přesné dispozice pro jednotlivé sportovní mety, jako mistr sportu, zasloužilý mistr sportu atd. Dříve se tato ocenění dávala za „zásluhy“. Došlo k eliminaci udělování ocenění ze známosti a podobně.

„Ocenění se před tím dávala za zásluhy. Když si to někdo vymyslel, tak ho dotyčný dostal. “

0:10:07.9 V dostupnosti odborné technické literatury nepocíťoval problém, protože se potřebné literatuře dostal prostřednictvím známých. Zaznamenal však problém v dostupnosti časopisu

Amatérské rádio z důvodu omezených nákladů. Bylo nutné vystát si na výtisk frontu a mít známé v distribuční síti. Ani jako autorovi přispívajícímu články do tohoto periodiky nebyla zajištěna rezervace výtisků. Situaci vyřešil prostřednictvím spolupráce se západoněmeckým radioamatérem – posluchačem, se kterým si pomocí poštovní služby výměnným způsobem oboustranně zajistily dostupnost časopisů, což bylo tehdy bez problémů možné, protože distribuce do zahraničí měla přednost.

„Byl problém sehnat časopis Amatérské rádio, protože tehdy byly omezené náklady, stály se na něj se fronty. Kdo neměl známého prodáváče, tak neměl šanci. Ani na písemnou žádost, ve které jsem uvedl, že nejsem schopen sehnat ani časopis, do kterého píšu, mi vyhověno s právě vysvětlením omezeného nákladu. Vyřešil jsem to výměnou časopisů se západoněmeckým radioamatérem, protože distribuce do zahraničí dostala v té době přednost.“

0:13:18.8 Do svého radioamatérského koníčku si nenechal svým okolím zasahovat, okolí ho muselo tolerovat, snaha o toleranci byla ovšem oboustranná. Jeho koníček stál na jeho hierarchickém žebříčku hodnot výše než jeho zaměstnání.

„Museli mne tolerovat. Já jsem se tedy také snažil. Ale byla to skutečně moje hlavní zábava. Považoval jsem to za ještě důležitější než pracovní úvazky.“

0:14:11.1 Šest let bezúspěšně žádal o koncesionářské povolení k vysílání, které mu zřejmě nebylo vydáno z důvodů nepřistoupení ke spolupráci s StB, kterou odmítl při náboru adeptů na vysoké škole. Licence nebyla vydána odmítnutím s vyjádřením, proces byl ukončen bez jakékoli odpovědi, jinými slovy „vyšuměl do ztracena“. Podobně se ztratila i jeho žádost o výjezdní doložku do zahraničí. Další souvislosti měl možnost poznat z archivů StB, zpřístupněných po roce 1989.

„Měl jsem ten problém, že jsem ještě na vysoké škole odmítl být spolupracovníkem donašečské služby. Domnívám se, že pokud moje žádost šla přes Poděbradskou služebnu StB, tak to nedopadlo. Nepřišla odpověď, prostě se nic po odeslání žádosti nestalo. Další souvislosti jsem se dozvěděl až po listopadu z archivu StB.“

0:19:29.2 Do zahraničí se poprvé dostává na pozvání Mezinárodní telekomunikační unie ITU do Ženevy zásluhou vysokého úředníka a člena KSČ z vedení jeho zaměstnavatele.

II. období

0:20:51.3 Rok 1968 vnímá z radioamatérského pohledu zejména jako zapojení mnoha jednotlivců do názorových debat přímo ve vysílání, ale i jiných akcí, jako například

„Byl kroužek, kde se nadávalo.“

0:23:40.3 Oproti poválečným letům byly modernější součástky a dle něj k nim byl přístup podobný, jako v poválečném období. K novějším součástkám se dostával pomocí známých v podnicích zabývajících se jejich výrobou. V obchodech však panovala součástková nouze a znatelný deficit modernějších součástek. K dispozici byly pouze klasické součástky.

„Věděli jsme, čím se zabývá který amatér a co bude mít. Tak jsme si vzájemnou výměnou rádně vypomáhali.“

0:25:04.9 Setkání na vysoké úrovni nadále pokračovala, ukončena byla vlivem odchodu starších radioamatérů s vazbami na politická místa. Mezi takové např. patřil odchod tehdejšího ministra školství, jehož bratr byl rektorem Olomoucké Palackého Univerzity a jenž byla silnou tradiční záštitou radioamatérských aktivit. Formou propůjčování přednáškových prostor a kolejí radioamatérům, zejména v průběhu letních prázdnin tak významně podporovala jejich neustálé vzdělávání. Informačně velmi kvalitní a přínosné přednášky se tedy odehrávali na vysokoškolské půdě, v teoretických ústavách.

„Například Olomoucká univerzitní setkání, konaná na její půdě, skončila postupným odchodem lidí, kteří se tím zabývali, do důchodu. Tato parta lidí se rozpadla, šli do penze. Zpřetrhaly se osobní vazby, například na ministra školství, jehož bratr byl lektorem Palackého Univerzity, která tuto záštitu poskytovala. A potom to upadlo. A převzali to Holice.“

0:27:08.3 Osobní vztahy mezi radioamatéry hodnotí pozitivně, považuje je za velmi dobré. I když mnoho radioamatérů kritizovalo konkrétní osoby, které byly zapojené v StB, s jednou takovou měl on sám dobré vztahy a považuje ho za dobrého člověka, který mu osobně radou dopomohl a ochránil ho tak před špatným životním rozhodnutím.

„Vztahy mezi radioamatéry byly výborné.“

0:28:22.5 Zmiňuje se o radioamatérech, kteří byli zaměstnaní na lodích jako telegrafisté.

„Spousta radioamatéru jezdila na lodích jako radiotelegrafisté. Dělal se náборы mezi radioamatéry. Také jsem se hlásil, ale bylo mi to rozmluveno, důvodem bylo dlouhé odloučení od rodiny.“

0:29:44.8 Každoročně se na Silvestra přímo v éteru konalo od půlnoci do jedné hodiny ranní setkání radioamatérů exulantů, kteří emigrovali zejména po roce 1968.

„Spousta radioamatérů v roce šedesát osm utekla, včetně mých spolužáků. Všichni jsme se pravidelně setkávali u vysílání každý Silvestr od půlnoci do jedné hodiny ranní. Oni věděli, že nemohou říkat nic, abychom nemohli být za obsah vysílání postiženi. Nikdy za to nebyl nikdo postižený. Nebo o tom alespoň nevím.“

0:30:56.0 Začala vycházet „Škola radiotechniky“, kterou hodnotí negativně, vyzdvihuje literaturu vycházející v padesátých letech, která byla na vysoké informační a technické úrovni a byla, na rozdíl od pozdější produkce, komplexní a koncepční. Kvalitu literatury považuje za citelně zhoršenou. Potíže s dostupností další odborné literatury neměl, potřebné prameny získával od příbuzné v Americe, která mu je na jeho žádost zasílala. Když byl vážně nemocný, studoval literaturu v nemocnici.

„Začala vycházet Škola radiotechniky, ale blbá škola. Jednotlivá témata byla zpracována relativně dobře, ale nedalo se to použít jako učebnice radiotechniky právě pro minimální návaznost témat. Daleko lepší byla radiotechnika, která vycházela v padesátých a šedesátých letech. To mělo skutečně úroveň. Jinak jsem neměl s literaturou problémy. Zavolał jsem tetě do Ameriky a ona mi zaslala, co jsem potřeboval.“

0:33:33.1 Zahraniční literatura byla částečně dostupná již na Vysoké škole radiotechniky v Poděbradech, ze které se dozvěděli o existenci tranzistoru, který následně získal od výše zmíněné tety z Ameriky. Následně navázali první spojení v republice pomocí tranzistorového vysílače.

0:35:10.8 Svůj tehdejší plat v podniku Meopta vnímal jako nedostačující ocenění vzhledem ke svým znalostem. Jeho zvýšení bylo nadřízením podmiňováno účastí na schůzích ROH. Na základě inzerátu změnil zaměstnání přechodem do nově vznikajícího útvaru Ústavu dopravní techniky, jehož úkolem bylo učit zaměstnance zacházet s novou technikou. On sám zde pak měl na starosti složku rádiové a telefonní komunikace. Přechod do nového zaměstnání doprovázely problémy, bylo nutné soudně vyřešit „kvalifikovaný důvod změny zaměstnání“, jímž byla nakonec manželka bydlící v Poděbradech, tedy stěhování za rodinnými příslušníky. Nebylo tehdy jednoduché zaměstnání změnit.

„Toto období bylo pro mne jedním zajímavým způsobem významné, změnil jsem zaměstnání. Nebylo to zcela jednoduché, nechtěli mne pustit. Bylo mi řečeno, že mohu být rád, že pracuji v tak významném podniku. Prostě kecy kolem toho. Musel jsem soudně kvalifikovaný důvod, jímž se nakonec stalo stěhování za manželkou.“

0:41:24.8 Na novém pracovišti měl možnost dále postgraduálně studovat bez omezení. Bylo to právě v době nástupu polovodičové techniky. Shodou náhod se po rozvodu ocitl zpět v Přerově, kde mu bylo nabídnuto další zaměstnání na postu inženýra pro zabezpečovací techniku.

„Byl jsem vlastně ministerský úředník, byl to útvar přímo řízený ministerstvem. Mohl jsem tam postgraduálně studovat a bylo to právě v době nástupu polovodičů.“

0:47:00.8 V novém zaměstnání byl první pracovní den uveden „ve velkém stylu“ svým bývalým nadřízeným, který byl aktivista Ústředního výboru KSČ.³³⁸ Na novém pracovišti tak vznikl mylný dojem, že on sám je členem této organizace. Jeho nepřítomností na schůzích místní organizace se ukázalo, že ve skutečnosti není jejím členem. Z tohoto důvodu, jakožto jediný nestraník na pracovišti, měl nižší plat než ostatní. Žádné další jiné problémy ale na pracovišti neměl.

0:53:00.3 Chtěl cestovat do Albánie, z tohoto důvodu uvádí vzniklé problémy s StB, hrozilo mu i propuštění z pracoviště. Mezi pracovními povinnostmi, jakožto člena štábu obrany, se vyskytovali i ty s označením „přísně tajné“. Znovu zdůrazňuje, že to vše vykonával jako nestraník.

„Byl jsem tam skutečně jako jediný nestraník. Že mne měli propustit a pro neexistující dostatečnou náhradu jsem propuštěn nebyl jsem se dověděl až z archivů Ministerstva vnitra.“

III. období

0:53:58.4 Radioamatéři se všichni mezi sebou navzájem znali. V současnosti tomu tak není. V Přerově se z vysokého počtu šedesáti radioamatérů zná osobně pouze několik, zejména těch starších, kteří se dříve sdružovali.

„Současná generace nemá zájem o sdružování ani o společnou činnost. Znají se jen ti starší. Právě ti, kteří se v dřívější době ještě sdružovali, se dodnes scházejí v radioklubu.“

0:56:55.1 V současnosti je provoz radioamátérské činnosti závislý především na ekonomických možnostech, s dobrými výsledky však samozřejmě s předpokladem, že takové zařízení vlastní a provozuje zapálený radioamatér. Nemusí se ale nutně jednat o drahé zařízení, kvalitní vybavení lze pořídit v intencích průměrného ekonomického příjmu. Na rozdíl od dřívějších dvou období tedy stačí pouze zainvestovat, není nutno konstruovat.

³³⁸ Železnice měla svou samostatnou organizaci KSČ. Přímou na pracovišti měli organizaci na úrovni okresního výboru KSČ.

„Dnes je to otázka peněz. Nej kvalitnější rádio, které si mohu zakoupit, stojí jako malý automobil. Dobré výsledky však nedělá zařízení, musí za tím být člověk, který to umí. Kvalitní radiostanici lze pořídit už za jeden průměrný plat. Stačí tedy pouze zainvestovat peníze, dnes není problém cokoli sehnat.“

0:58:54.8 V současnosti je literatura naprosto bezproblémově dostupná. Nadále píše do časopisu *Amatérské rádio*. Od vydavatele dostává další podobné časopisy z dalších států, což je v tomto směru rozdíl oproti dvěma dřívějším dobám, kdy byl výtisků nedostatek.

„Dnes dostávám od vydavatele časopisu, do kterého přispívám, i zahraniční časopisy tohoto zaměření.“

0:59:49.9 Po roce 1989 vlastní konstruování skončilo, resp. bylo postupně omezeno jen na tu nezbytně nutné minimum k vysílání, mezi to patří zejména stavba pomocných anténních konstrukcí a instalace kabelového vedení spolu s, a spíše okrajově, drobnými jednoduššími konstrukcemi.

„Stavění po revoluci skončilo. Jsou šílenci, kteří si staví zařízení dodnes. Také tu a tam něco málo vylepším. Ale dnes nic není problém. Je to zejména o penězích.“

1:01:15.6 Po dobu své radioamatérské činnosti se zaměřoval především na účast v závodech s velmi dobrými výsledky, jichž dosáhl záhy po udělení vlastní licence. Svůj úspěch připisuje své předešlé praxi v radioklubu, ve kterém získal cenné zkušenosti. Radiokluby tedy byly zárukou vysoké úrovně tehdejších radioamatérů.

„Měl jsem vysokou průpravu, bylo to způsobeno mými předešlými zkušenostmi z radioklubu. Oni tam nepustili k zařízení nikoho, kdy by tam dělal ostudu.“

1:02:25.7 Mezi milníky v radioamatérském životě považuje zavedení SSB do fonického vysílání, které mělo své počátky v Americe. Takové zařízení Americké výroby měli i Zikmund a Hanzelka na své druhé výpravě, v Sovětském Svazu jim však bylo znemožněno z tohoto zařízení vysílat a byli nuceni zaplombované zařízení odeslat zpět do vlasti. Dalším milníkem bylo maximum v šíření rádiových vln v šedesátých letech. Dalším milníkem bylo vynikající šíření rádiových signálů v šedesátých letech. Dnes se nacházíme v minimu, zároveň ubývá telegrafních spojení, které ovládá čím dál méně radioamatérů. Dle jeho názoru jsou amatérská pásma odsouzena k zániku, důvod je stárnutí stávajících amatérů a nezájem nových.

„Jedním z milníků byl přechod SSB modulace do fonie. Ještě před tím, kolem roku 1955, byly nejmaximálnější podmínky pro šíření rádiového vysílání. Vysílalo se na hozený drát na strom

a perfektně fungovala dálková spojení. To už nikdo nemá šanci zažít. V současnosti procházíme minimem, není slyšet v podstatě nic. Navíc ubývá telegrafních stanic, málo kdo ji dnes umí. Je tam prostě prázdno. Dle mého názoru jsou amatérská pásma odsouzena k zániku. Zatím ale fungují, i když blbě.“

1:06:55.2 Mezi další milníky řadí zavedení digitálních provozů provozovaných pomocí osobních počítačů, které přeci jenom vzbudily novou vlnu zájmu o vysílání.

1:07:11.1 Konec rozhovoru.

9.7 Vladimír Kocián, radioamatérská značka OK2 CV³³⁹

Stručný tematicky zaměřený medailon

„S tímto hobby jsem začal jako kluk, měl jsem to jasně vyhraněné. Vždycky mne to zajímalo a nikdy to nepolevilo.“

Vladimír Kocián se narodil v roce 1944 v Prostějově. Zde absolvoval základní školní docházku. V roce 1958, po úspěšném přijímacím řízení, nastoupil studium elektroprůmyslové školy v Pardubicích. Brzy poté se stal aktivním členem školního radioklubu. Po maturitě nastoupil na umístěnku do podniku Meopta Přerov, kde však nebyl spokojen s platovými podmínkami a odešel do Vítkovických železáren Klementa Gottwalda, kde do nástupu základní vojenské služby pracoval v dělnické profesi – oboru měření a regulace. Základní vojenskou službu absolvoval mezi lety 1963-1965 u technicky zaměřené spojařské jednotky v Plzni ve funkci obsluhy radiolokátoru. Po absolvování vojenské služby byl do roku 1968 zaměstnán ve funkci projektanta v podniku Jihomoravská energetika. Po veřejném vystoupení s obsahem kritiky nedostatečného platového ohodnocení byl doporučením o vhodnosti jeho odchodu donucen toto zaměstnání opustit. Nastoupil do JZD, podnik racionalizace řízení a výpočetní techniky ministerstva zemědělství ČSR oborový podnik Praha, odštěpný závod Prostějov, kde se podílel na zavádění nové zemědělské výpočetní techniky. Pro informační náročnost a s tím spojenou náročnost časovou tento obor opustil a vrátil se zpět k činnosti projektanta ve výrobním družstvu stavba Olomouc.

Elektrotechnika a zejména radiotechnika ho zajímala od jeho deseti let. V tomto věku začal navštěvovat školní kroužek dovedných rukou, jehož náplní byly konstrukce a zapojování jednoduchých elektrických obvodů. Na kroužek navázal v roce 1957 docházkou do Prostějovského radioklubu při oděvních závodech Jiřího Wolkera. Zde začíná zvládat radiotechnické konstrukce. V osmé třídě základní školy zkonstruoval radiopřijímač. Při pokusu o získání vlastní vysílací licence s mu nepodařilo se mu však získat potřebná „razítka“ a licenci tedy nezískal. V dalším období se soustředil na konstrukční činnost a opravy televizorů. Od roku 1966 se věnoval, zejména pro pracovní a rodinné vytížení pouze příležitostnému poslechu radioamatérského vysílání. Na dlouhé období útlumu radioamatérského hobby navázal v roce 1993, kdy na krátkou dobu nastoupil do méně časově náročného zaměstnání, složením

³³⁹ HamQTH OK2 CV [online]. Dostupné z: <https://www.hamqth.com/OK2CV>.

předepsané zkoušky a získáním vlastní vysílací licence. Radioamatérské činnosti se věnuje v rámci domácího prostředí dodnes.

Charakteristika rozhovorů, způsob narace, tematický a časově rozsahový přínos

Rozhovor měl podobu optimistického, s nadhledem vyprávěného životního příběhu s akcentovaným celoživotním radioamatérským zájmem. Narátor dobře zachovával chronologickou linii, nechyběl mu nadhled, hovořil přirozeně, nestrojeně. O své minulosti ve formě životního příběhu vyprávěl jako o tom, co se „prostě stalo“ a v době „která byla taková, jaká byla“. Nevyhýbal se žádným tématům, zmínil rodinné i politické poměry.

Celý rozhovor byl relevantně fixován do historického prostředí. Druhý rozhovor dostal s kladenými otázkami jistější zájmový rozměr a nebyl ve faktografickém rozporu s obsahem rozhovoru prvního. Narátorský přínos osobního prožitku se pohybuje v intervalu roku 1954-1995, s těžištěm v polistopadové období.

Protokol o průběhu rozhovoru č. 1, realizovaném dne 22. 10. 2017

Tazatel: Roman Tobiška

Místo: Prostějov, rodinný domek narátora.

Narátor zareagoval na výzvu ke spolupráci, umístěnou na webových stránkách českého radioklubu.³⁴⁰ První rozhovor se uskutečnil po velmi vstřícné telefonické domluvě, která proběhla přibližně měsíc před realizací rozhovoru. Jeho realizaci jsme si domluvili přímo v místě jeho bydliště. Narátor mne přivítal ve svém domku, spolu s manželkou. Po srdečném uvítání mne narátor zavedl do své dílny, kde dle svých slov, krom vysílací místnosti, která je ve vyšší patře budovy, tráví nejvíce svého času. Dle jeho slov je konstruování jeho celoživotním koníčkem a konstrukce naplňují jeho vnitřní potřeby a zároveň ho velmi pozitivně motivují. Nechybělo obligátní uvaření kávy.

Nebyl jsem předem rozhodnut, zda bude tato schůzka již spojená s prvním nahrávaným rozhovorem, či zda se bude jednat spíše o informační schůzku. Po krátkém, nenehrávaném rozhovoru, ve kterém jsme si s narátorem upřesnily účel a použití rozhovoru a probrali několik

³⁴⁰ <http://www.crk.cz/CZ/AKTDC>

základních údajů o jeho osobě jsem, vzhledem k bezproblémovému navázání kontaktu a ochotě narátora do vyprávění začal náš rozhovor bez otálení nahrávat. Po neformální debatě o moderní telefonické mobilní komunikaci, rozloučení-se s odcházející se manželkou a následném stručném zopakování mého požadavku týkajícího se životopisného obsahu nahrávky a jejího účelu, který jsme již konzultovali telefonicky, byl tedy neprodleně spuštěn rekordér a narátor se dal bez pobízení do svého vyprávění.

Narace dobře zachovávala chronologickou linii. Některá témata zasáhl velmi podrobně, vše jsem však ponechal v maximální míře na narátorovi, pouze s lehkými korekcemi kladením otázek v rámci zájmu o aktuálně probírané téma. Kde se již témata silně odchylovala do irelevantní roviny, byl narátor vhodnou otevřenou otázkou usměrněn zpět do zájmového tematického intervalu. Narace měla podobu vyprávění životního příběhu s akcentovaným celoživotním radioamatérským zájmem, kterou prostupoval smysl pro humor, který odlehčoval i situace, které v reálném životě směšné nebývají. Narátorovi tedy nechyběl nadhled a o své minulosti vyprávěl jako o tom, co se „prostě stalo“ a v době „která byla taková, jaká byla“. Rozhovor byl zaznamenán jako jediná nahrávka, bez přerušování. Rozhovor byl ukončen po dvou hodinách, kdy jsme se při rozloučení předběžně domluvili na následné telefonické domluvě dalšího termínu pro realizaci druhého rozhovoru.

Chronologicky signovaný obsahový kondenzát rozhovoru č. 1, realizovaném dne 22. 10. 2017

Narozen roku 1944. Spolu se straším bratrem. Vyrůstal v domku v rodině krejčího a švadleny, kteří šili po válce pro oděvní závody Jiřího Wolkera. Otec byl všestranný odborník, dovedl všechny přístroje opravit. Jeho bratr z prvního otcova manželství byl velmi zručný radiomechanik, jeho činnosti vždy velice rád přihlížel.

0:01:10.6 Od deseti let ho v domácnosti přeplněné „hadry“, kde se necítil dobře, zajímala elektrotechnika a hlavně rádio, vstoupil tedy do školního kroužku.

„V deseti letech jsem to měl jasně vyhraněné, v deseti letech jsem už byl v kroužku dovedných rukou.“

0:04:16.5 V závodě byl při závodním výboru ROH zřízen radioklub, který začal navštěvovat.

0:05:59.3 Od roku 1957 radioklub převeden pod pionýrský dům Miroslava Látala a posléze pod Svazarm. Jako dítě tyto změny nijak nevnímal. To už byl zručným konstruktérem. Převodem radioklubu pozoroval změnu k lepšímu.

„Tam se děly fantastické věci. Na jedné ze schůzek jsme si například mohli cokoli vymontovat ze dvou letadel.“

0:07:34.7 Činnost vedli vstřícní techničtí odborníci schopní cokoliv vysvětlit, včetně nejasností z knih. Chodil často do knihovny, měl na to dostatek času, tento fakt dává do souvislosti s tehdejší neexistencí televizního vysílání.

„Naštěstí tehdy ještě nebyla televize, tak byl čas. Propojením fundovaných odborníků, knih a přístupu k součástkám se vše zjednodušilo.“

0:08:42.2 V osmé třídě již měl na soutěži technické tvořivosti mládeže vystavený vlastnoručně vyrobený radiopřijímač. Jako děti byli připuštěni dospělými ke všem technickým činnostem, což je dnes velký problém omezený mnohými normami.

0:10:08.9 „Díky“ smrti otce v jeho třinácti letech, který mu již nemohl omezit směr výběru dalšího vzdělávání, nastupuje studium elektropřemyslové školy v Pardubicích.

„Hnala mne ta snaha.“

Škola ho v rámci studia oboru bavila, nepociťoval však potřebu excelovat, tomu odpovídalo i horší hodnocení. Poukazuje na výhodu znalosti ruského jazyka, mnoho literatury ze sovětské provenience. Ve škole byl provozován radioklub OK1 KCI, který sídlil ve věži Pardubického zámku a jako přístrojové vybavení sloužilo německé inkurantní zařízení. Radioklub a jeho vedoucího operátora chválí. Zde se naučil i telegrafii, kterou dodnes aktivně provozuje.

„Věnuji se pouze telegrafu, do mikrofonu v podstatě nemám co říct.“

0:18:56.2 V současnosti na některých kmitočtech už pouze sporadický provoz, občasné spíše závodní vysílání.

0:20:07.5 Po maturitě nastoupil na umístěnku do podniku Meopta Přerov, kde mu však byl přiřknut velmi malý plat, který mu vystačil téměř pouze na základní výdaje. V rámci odchodu, který nebyl jednoduchý, mu v ČSM poradili, aby se přihlásil do dolů v rámci organizovaného náboru.

„Ono to nebylo tak, jak se to dnes popisuje – ČSM jako pitomá organizace, kde byli samí hňupi, kteří jenom vzývali Sovětský Svaz a komsomolce.“

Do dolů však nepřijat, náborář jim však doporučil nábor do Vítkovických železáren Klementa Gottwalda, kde do vojny pracoval ve Vítkovicích v dělnické profesi – měření a regulace. Toto zaměstnání hodnotí kladně a nechal si ho prodloužit z důvodu oddálení nástupu na vojnu. Zde si již začal všimnout politické situace a jejího vlivu. V místním Svazarmu, kam se chtěl přihlásit, o něj neměli jakožto o brigádníka zájem.

0:24:37.3 Na vojně byl v Plzni u jednotky spojařů, jako obsluha radiolokátoru, tedy v technickém oboru. Pobyt na vojně hodnotí jako perfektní.

0:26:37.7 Po vojně nastupuje do Prostějova a přihlásil se do místního radioklub, kde však byly pro něj nevhodné nepříznivé podmínky. Žádost byl jednoduchý tiskopis s jedním potřebným razítkem. Po jeho podání však následovaný dalším tiskopisem, kde bylo nutno potvrzení několika dalších „politických“ kanceláří. Navíc byla jeho časová platnost silně omezena a toto bylo možné zneužít v neprospěch žadatele opožděným vyřízením po době jeho platnosti. Licenci se mu v té době z uvedených důvodů nepodařilo získat.

„Už to nebylo ono, nebyl to klub jako za časů, kdy se u vysílačky sedělo celou noc. Činnost se omezovala, kdo měl opravdu zájem stát se koncesionářem, byl zapuzen. Jenom pomyšlení byla neomalenost, ne-li rovnou drzost. Časem došlo k jistému uvolnění, které mělo své kořeny u Pražáků, oni byli v tomto směru rozumnější.“

0:30:25.9 Soustředil se tedy na konstrukční činnost a opravy televizorů. Zaměstnán byl v jihomoravské energetice jako projektant do roku 1968, kdy se zhoršili podmínky v zaměstnání, dále velmi nízké platy, což bylo pro rodinu málo.³⁴¹ Na veřejné schůzi vystupuje s „extempore“ v souvislosti s politickou situací a je mu doporučen odchod.

„Ředitel mi řekl, ať si najdu místo v zemědělství.“

0:32:35.4 Nastupuje do JZD v Domamyslicích, kde hledali na inzerát elektrikáře. Byl nasměrován známými do zemědělské výpočetní stanice, která byla v tu dobu uváděna do provozu a kde si i polepšil platově.

0:33:13.6 Měl možnost bez problémů využívat pracovní doby k „fušování“.

³⁴¹ Oženil se v roce 1966.

„Když byla dobrá noční směna, stihl jsem vyrobit dva konvertor na druhý program, ale žádný větší příjem z toho nebyl.“

0:33:32.8 Kamarád z oboru se ho snažil později přesvědčit, že přišla jakási směrnice o anulování přešlapů z konce šedesátých let a je již vhodná doba pro požádání o licenci. On sám se ale jako oběť necítil, protože zaměstnání, do kterého posléze nastoupil, bylo nejen ekonomicky výhodnější. Mohl se vrátit zpět k projekci, která byla ekonomicky výhodná a která ho časově pohltila. Dalším důvodem pro odchod byla vědomostní náročnost a nutnost neustálého školení, přiznává, že postupem času na něj byla, spolu s dojížděním, již velmi těžko zvládnutelná.

„Ve výpočetním středisku se neustále měnila technika, která vyžadovala neustálá školení a mně už to mozek nebral. Já jsem vždycky radši čmáral výkresy.“

Po nástupu na nové místo na pořízení licenci nezbýval dostatek času.

0:36:14.0 Licenci získává po tzv. „Sametové revoluci“ v roce 1992, kterou nazývá „Vítězným listopadem“.

0:36:47.9 Po roce 1989 si pořizuje tovární vysílač, který si nechal dovézt ze zahraničí montérem.

0:37:09.4 Kolektivní stanici navštěvuje sporadicky, po roce 1989 se činnost téměř zastavila, krom velmi úzké skupinky amatérů.

0:37:49.1 Radioamatérské vysílání bral vždy jako doplněk ke konstrukční činnosti.

0:38:00.1 Stavět si však vlastní vysílací zařízení je dnes téměř nemyslitelné. Je jednodušší si zakoupit profesionální zařízení.

„Za jeden průměrný důchod lze dnes pořídit velmi kvalitní vysílač.“

0:38:15.0 Dříve se zjišťovalo, zda je zájemce o vysílání opravdu radioamatér, dnes se tak neděje.

0:38:27.9 Před i po roce 1989 byly výhody a nevýhody. Před ní byla výhoda, pokud byl člověk konstruktér, i když to nepřinášelo patrný zisk, za patrný hrozily postihy. Součástky se brali přímo v továrnách. Dnes již nikdo nic nepotřebuje

„Součástky pocházely z velké části přímo z továren, nebyly zakoupeny v obchodech.“

0:39:34.5 Konec rozhovoru

Protokol o průběhu rozhovoru č. 2, realizovaném dne 26. 3. 2018

Tazatel: Roman Tobiška

Místo: Prostějov

Rozhovor byl ten den druhým realizovaným.³⁴² Pětiměsíční časový odstup, který mezi oběma rozhovory vznikl nevytvořil komunikační bariéru. Po příjezdu jsem byl velmi vřele přivítán, po uvaření obligátní kávy mi byla nabídnuta i sklenice vína, kterou jsem neodmítl a spolu s narátorem jsme se na zdraví obou napily.

Otázková část rozhovoru probíhala bez potíží, rozhovor dostal s otázkami jistější zájmový a přínosný směr, již bez odklonů od tématu, a to i při zachování „nadhledového, humorného“ přístupu narátora. Po zhruba jedné hodině jsme témata vyčerpaly. Poté mi ještě byla předvedena vysílací místnost narátora, umístěná v prvním patře budovy. Rozloučili se s vzájemným přáním pevného zdraví a narátorova dovětku, že má o přečtení dokončené práce zájem.

Chronologicky signovaný obsahový kondenzát rozhovoru č. 2, realizovaném dne 26. 3. 2018

V padesátých letech byly dostupné poválečné inkuranty a z toho plynoucí bohatá součástková základna. Prostředky pro ev. nákup získával prostřednictvím sběru druhotných surovin v souladu s dobovým heslem pro zapojení mládeže do hospodářského dění.

„Sbírej papír, staré kovy – to je úkol stále nový.“

0:01:00.1 Důležitým zdrojem součástek byl dále radiokroužek, kde bylo možné zajistit si vše potřebné ke konstruování přímo demontáží z vyřazených přístrojů.

„Dalším důležitým zdrojem součástek byl radiokroužek v pionýrském domě, který provozovali opravdu příjemní soudruzi. Zde si mohli vymontovat a odnést cokoli potřebovali na konstruování. Vidím ty plné skříně součástek, které bych jinak nezískal. Klidně si to vezmi. Nám toho sem vozí plné vlečky.“

³⁴² Využil jsem geografickou blízkost a výhodné časové vstřícnosti obou narátorů. Prvním realizovaným byl v tento den rozhovor s Ing. Jiřím Pečkem, bydlícím v nedalekém Přerově.

0:01:57.5 Potřebná literatura byla dostupná ve veřejné knihovně, kterou navštěvoval. Vyzdvihuje dokonalost tehdejší literatury v edukativním smyslu. Literatura byla dobře dostupná, problém však byl v nedostatku výtisků časopisu *Amatérské rádio*.

„V knihovně byly perfektní knihy. Z jedné jsem si tam vytrhl dva listy, mám je schované dodnes.“

Vyzdvihuje dokonalost tehdejší literatury v edukativním smyslu. Literatura byla dobře dostupná, problém však byl v nedostatku výtisků časopisu *Amatérské rádio*.

0:03:02.3 Vztahy radioamatérů v tehdejší době vnímal coby malý kluk jako velmi dobré. V rámci radioklubu OK2 KJW³⁴³ vedl starší muž, který byl velmi znalý techniky. Po jeho návratu z průmyslové školy již radioklub nesídlil v podniku, ale v centru města.

0:06:04.5 Morse se naučil v deseti letech. Výhodou bylo, že i na běžných komerčních přijímačích bylo možné Morse provoz naladit.

„Když se něco, o co máš zájem, začneš učit v deseti letech, jde ti to velmi rychle.“

0:07:47.0 V roce 1968, ještě v době politického uvolnění, plánoval získat vysílací koncesi. Plány mu však překazil zlom posrpnových událostí, když začaly probíhat prověrky a vydávání licencí bylo pozastaveno. Licence údajně vydával SNB. Nevhodné v té době bylo i samo podání žádosti.

„Vše bylo najednou úplně obráceně, všechno skončilo, bohužel. Vysílací licence byla brána téměř jako zbrojní průkaz. Už pouhé samotné držení vysílače bylo protizákonné.“

Ovšem začaly probíhat prověrky a vydávání licencí bylo pozastaveno. Licence údajně vydával SNB. Nevhodné bylo i samo podání žádosti.

0:09:05.2 Součástky byly dostupné, zejména skrze známosti v podnicích, které je vyráběly, jednalo se tedy de facto o rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví. Pro jeho konstrukční potřeby byly dostupné veškeré součástky.

0:09:44.1 Na vlastní konstruování byl dostatek času a prostředků i v zaměstnání, kde bylo k dispozici vše potřebné, včetně materiálu. Toto nastavení prostředí v továrnách však vytvořilo velmi dobré elementární zázemí pro radioamatéry.

³⁴³ Původně kolektivní stanice Jiřího Wolkera v OP Prostějov, převedená po roce 1948 pod ROH.

„Tento jev byl de facto veřejně exponován v časopise Amatérské rádio, kde např. amatér popisoval, jak si na speciálních přístrojích, které sám nevlastnil, seřizoval svou vysílací techniku.“

0:11:06.5 Z literatury dostupný časopis *Amatérské Rádio*, které již bylo distribuováno bez problémů. Další literaturu v podstatě nepotřeboval.

0:11:56.0 Před rokem 1989 byla pořádána setkání, např. ve Valašském Meziříčí, kterého se v roce 1988 zúčastnil a kde ho překvapilo, že již bylo možné zakoupit vysílací zařízení. Nejvíce přístupný byl v Praze. Velmi se rozšířila inzerce s radioamatérským materiálem a vysílači.

„Ted' už to nikdo nehlídá, už pukají ledy.“

0:14:18.0 Po roce 1989 vzniká právní nárok na získání licence a získat ji je dle něj jednoduché, sám ji získává.

0:16:20.5 Pomalu končí doba konstruování. Domácí výrobou nelze konkurovat průmyslovým přístrojům v oblasti složitějších přístrojů, jako jsou přijímače/vysílače. Konstruuji se již jen nižší prvky vysílacího řetězce, jako antény a podobně.

0:16:45.9 Odebíral i Sovětský časopis *Paduo*, což byla verze „ruského amatérského rádia“ a bylo v něm více odborných článků než v jeho české verzi. České ale bylo paralelně shodné se sovětskou verzí, zejména v politické části, které propagovala různé tehdejší veřejné činitele. Navíc mnohem dříve, než u nás přijaly Americký způsob kreslení schémat.

„Prvních několik stránek bylo zatíženo politicko-ideologickým obsahem.“

0:18:52.7 Radiokluby byly po roce 1989 zbaveny povinnosti doporučovat radioamatéry pro udělení licence a zaniká povinnost členství jednotlivců. Příznačný byl až radikální úbytek členů.

0:20:53.9 Oceňuje radioamatéry v jejich rovině radioamatérské jako špičkové operátory, odděluje tuto stránku od stránky politické, i když má v tomto směru morální výhrady. Nepozoroval nic zlého a špatného na vztazích radioamatérů, vnímá je jako stále dobré.

„Vztahy stále dobré s kýmkoliv, jak říkám.“

0:21:55.5 Dnes rozhoduje o vybavení kupní síla, výhodu technické vybavenosti tedy mají zejména movitější radioamatéři. QSL lístky mění svou podobu do elektronického média.

0:23:14.7 Negativní vliv na provozování radioamatérství má v současnosti obrovský nárůst průmyslového rušení, zejména v městských aglomeracích.

0:23:44.4 QSL lístky mění svou podobu do elektronického média, on sám o ně již nemá zájem.

0:23:51.3 Osobně neměl se svým okolím ze strany provozování hobby žádné problémy, zaznamenal je však u jiného radioamatéra, kterého veřejně exponovala jistá novinářka. „Radioamatér servíruje sousedům nezkrotné vlnky, paní Císařové vlivem vln zahynul vzácný šeřík.“

0:24:47.4 Ve všech třech obdobích celoživotního hobby tkvěl nějaký „zádrhel“. Například mohl získat koncesi dříve, ale neměl na to náтуру.

„Neuměl jsem se propodsírat.“

0:26:27.1 Radioamatérismus je pro něj téměř celoživotní záležitostí.

„S tímto hobby jsem začal jako kluk, vždycky mne to zajímalo a nikdy to nepolevilo.“

0:27:12.6 Konec rozhovoru.

9.8 Mgr. Jan Litomiský, radioamatérská značka OK1 XU³⁴⁴

Stručný tematicky zaměřený medailon

„Jsem bílou vránou mezi radioamatéry. Projevuje se to jinými pohledy, než které mají ostatní radioamatéři.“

Jan Litomiský se narodil v roce 1955 v Praze. Po základní škole studoval gymnázium. Dále pokračoval ve vzdělávání na Fakultě elektrotechniky, kterou však po čase opustil a ve studiích po krátké přestávce pokračoval na Fakultě Právnické. Po jejím absolvování byl zaměstnán ve funkci úředníka v oblasti investiční výstavby. Po roce 1989 se začal věnovat podnikání v soukromé společnosti pro správu nemovitostí, ve které působí dodnes.³⁴⁵

V roce 1968, ve věku třinácti let, ho pro radioamatérské hobby získala četba tehdejšího jediného československého radioamatérského časopisu *Amatérské rádio*. Zaujala ho nejen vysílací technika, ale i rovina společenská. Proces probíhajících strukturálních změn uvnitř radioamatérské organizace, jež prostřednictvím četby různých prohlášení se zaujetím sledoval, v něm zájem dále prohloubil a významně rozšířil o složku humanitního rozměru tohoto fenoménu. K dalšímu prohloubení jeho zájmu došlo ještě před ukončením středoškolských studií, kdy se v roce 1972, ve svých sedmnácti letech, stal členem Dejvického radioklubu, který pořádal kurzy pro radioamatéry a vnesl do jeho života konkrétní humanitní rozměr v podobě personální různorodosti a vztahových rovin. V roce 1973 se nejprve stal registrovaným radiovým posluchačem a o rok později koncesovaným radioamatérem. Vysílání se však poté věnoval spíše příležitostně. Změna k aktivnější přístupové formě u něj nastala až zapojením v roce 1995, kdy se již dostatečně otevřel trh s profesionálně produkovanou tovární radioamatérskou technikou. Taktéž technickou vysokou školu, jejíž část absolvoval, zvolil právě z důvodu osobních sympatií a vztahu k tomuto hobby.

Od roku 1970 zastával aktivní funkce v rámci radioamatérské organizace. V roce 1975 se etabloval ve funkci předsedy Dejvického radioklubu. V rámci činnosti zmíněného radioklubu vedl mimo jiné po delší dobu i kurzy začínajících operátorů, zaměřených zejména na výuku Morse abecedy, s celorepublikovým přesahem. Na toto téma vydal dvě knihy. Po roce 1989 byl zvolen do přípravných výborů nových radioamatérských organizací a po vzniku české organizace pracoval v jejích nejvyšších orgánech Českého radioklubu, s pauzou mezi lety 1992-

³⁴⁴ *HamQTH OK1 XU* [online]. Dostupné z: <https://www.hamqth.com/OK1XU>.

³⁴⁵ Na přání narátora nebyly další údaje o profesním a soukromém životě poskytnuty ani požadovány.

96, až do roku 2016. Aktivně se podílel na polistopadové koncepci transformace radioamatérské organizace. V humanitně orientované rovině se dodnes věnuje i publikační činnosti, spolupracuje na vydávání historických radioamatérských sborníků. Dodnes je také aktivním radioamatérem.

Charakteristika rozhovorů, způsob narace, tematický a časově rozsahový přínos

Narátor je v této skupině výjimečný svým netechnickým profesním zaměřením. Propojením obou směrů vysokoškolského vzdělání nahlížel na radioamatérské hobby specifickým technicko-humanitním pohledem. Akcentoval širší souvislosti radioamatérského hnutí. Vlastní profesní kariéru upozadil. Narátor vyprávěl bez rozpaků, reagoval rychle a velmi fundovaně. Narace však neměla, i z výše uvedených důvodů, podobu souvislého životopisného vyprávění. Již během prvního rozhovoru si sám vyžádal i otázky-témata, o kterých má hovořit. K tomuto účelu byly využity okruhy z částečně připravených otázek pro druhé rozhovory. Na výslovné přání nebyly kladeny otázky na soukromý život, jsou přítomny pouze informace, které sám podal.

Těžištěm rozhovoru soustředil na radioamatérské společenské dění nahlížené ve „humanisticko-filozofické“ rovině se stáječícími se pohledy na jednotlivé události a jevy. Ve druhém rozhovoru zodpověděl bez potíží připravené otázky, jejímž tématům se věnoval již při prvním rozhovoru. Obě narace byly ve vzájemném souladu a vzhledem k jeho angažovanosti na radioamatérském publikačním poli i pevně historicky ukotveny. Oba rozhovory byly dostatečně tematicky saturovány. Vzhledem k věkové kategorii byl rozhovor přínosný po stránce osobního prožitku zejména od konce šedesátých let po současnost, tedy období 1968-1995.

Protokol o průběhu rozhovoru č. 1, realizovaném dne 28. 9. 2017

Tazatel: Roman Tobiška

Místo: Praha, kavárna Slavia

Narátor byl získán metodou Snowball, a to na základě doporučení prvního pilotního narátora, radioamatéra Josefa Plzáka, OK1 PD. Při prvním našem náhodném střetnutí před začátkem rozhovoru právě u Josefa Plzáka, mou nabídku na rozhovor odmítl. Během času však názor

změnil, pravděpodobně pod vlivem Plzáka. Jako místo setkání vybral kavárnu Slavia, symbolicky tím potvrdil vážnost rozhovoru v místě s historickou tradicí. Vyhnul se tak zároveň náhledu do soukromého prostředí, tuto záměrnost také v krátkém pohovoru před vlastním nahráváním sám potvrdil.

Narátor přišel včas, v dobré náladě a se zjevnou chutí do rozhovoru. Po krátkém úvodním netematickém rozhovoru a objednání kávy jsme již začali s realizací nahrávaného rozhovoru, který však bylo nutno přibližně po třech minutách, kdy jsem opomněl zapnout jeden z rekordérů, zopakovat. V průběhu rozhovoru jsem byl upozorněn, že si narátor nepřeje zacházet do soukromí, jež poodhalil jen v té míře, kterou uznal sám za vhodnou. V tomto směru jsem narátora plně respektoval a nekladl mu tedy žádné podrobnější otázky ubírající se tímto směrem. Narátor vyprávěl bez rozpaků, reagoval rychle a velmi fundovaně. Narace však neměla, i z výše uvedených důvodů, podobu souvislého životopisného vyprávění. Jejím těžištěm se stalo radioamatérské společenské dění a do spíše filozofické roviny se stáčející pohledy na různé probrané události a jevy. Již na začátku rozhovoru sám sebe označuje za „bílou vránu mezi radioamatéry“, a to zejména pro své netechnické profesní zaměření a více humanistický přístup k dění v rámci radioamatérské obce, ze kterého také svůj pohled nejvíce podává. Během rozhovoru si sám vyžádal i témata – otázky, o kterých má hovořit. Použil jsem tedy okruhy z formujících se otázek – témat pro druhý rozhovor. Během nahrávání rozhovoru jsem měl obavu o kvalitu nahrávky, a to vzhledem k přirozenému hluku ruchů uvnitř kavárny, která byla plná hostů, z čehož plynul i přirozený hluk zde plynoucích konverzací. Později se tato obava naplnila. Přes to, že je rozhovor na sto procent čitelný, jeho poslech je vzhledem k hluku pozadí a tónu narátorova hlasu na poslech náročný.

Po vyčerpání těchto témat byl rozhovor ukončen. Platbu za naši útratu vzal gentlemansky na svou stranu s mým konstatováním příštích nákladů na sezení na má bedra, jakožto podmínkou k dalšímu setkání. Na konci schůzky, po ukončení nahrávání, jsme si domluvily předběžné setkání do přibližně jednoho měsíce od prvního, jehož konkrétní datum si ještě navzájem upřesníme elektronickou poštou.

Chronologicky signovaný obsahový kondenzát rozhovoru č. 1, realizovaném dne 28. 9. 2017

Sám sebe labeluje jako bílá vrána mezi radioamatéry. z důvodu svého netechnického, ale humanitního zaměření. Považuje se z těchto důvodů za odlišného, ne zcela typického radioamatéra.

„Jsem bílou vránu mezi radioamatéry. Projevuje se to jinými pohledy, než které mají ostatní radioamatéři.“

0:00:34.1 Studoval gymnázium, po té elektro fakultu – omylem, poté práva. Živil se jako úředník. Po roce 1990 začal podnikat, podniká dodnes.

0:01:01.0 K radioamatérství se dostal ve třinácti letech, v roce 1968. Zájem byl povzbuzen i tím, že dědeček byl prvorepublikový radioamatér a stavěl radiopřijímače. V časopise vycházel seriál s názvem *Škola radioamatérského vysílání*, jejímž autorem byl toho času Plzák, OK1 PD. Sbíral informace a snil, jak by bylo hezké se vysíláním zabývat.

„Zahlédl jsem v trafice časopis Amatérské rádio s vyobrazením radiového přijímače, a to ve mně vzbudilo zájem o radiotechniku. Navíc můj dědeček byl prvorepublikový radioamatér. Ty buňky se prostě rodinnými geny nějakým způsobem přenesly. Sbíral jsem informace a snil, jak by bylo hezké se vysíláním zabývat.“

0:02:47.4 Přibližně v sedmnácti letech se rozhodl pro realizaci a našel cestu do radioklubu v Dejvicích, kde se vše naučil, včetně technické stránky a lidí, kteří se tím zabývali. Svě angažmá považuje za obrovskou životní zkušenost, setkal se se širokým portfoliem profesí, od dělníků po docenty i klavírního virtuosa. Tento radioklub byl činný do konce devadesátých let.

„Můj začátek byl kolektivistický. Do radioklubu docházeli lidé různých profesí, od dělníků přes docenty a klavírního virtuosa. Bylo to lidsky nesmírně cenné.“

0:05:00.2 Vlastní vysílací koncesi získal v roce 1975, OK1 DJF, ale příliš ji nevyužíval. Přelom nastal až v roce 1990, ovlivněno nově zejména dostupností nových zařízení. Doposud dostupné výrobky Svazarmu neměli technickou kvalitu i při velmi vysoké ceně z důvodů malých sérií s vysokými výrobními náklady.

0:06:20.8 „Předrevoluční“ dovozy byly také drahé, mnohdy řešeno pašováním, což přinášelo spíše problémy. Po roce 1989 dominoval především nákup zařízení z druhé ruky, poté již zejména továrních zařízení, které se projevilo i ve zvýšení zájmu o radioamatérismus.

0:07:21.5 Došlo ke kvantitativnímu nárůstu počtu radioamatérů z přibližně 4 tis. na zhruba 6 tis. Časem dochází k útlumu koníčku z důvodu jiných starostí a došlo k jakési stagnaci.

0:07:45.2 Vyrůstal v Praze, kde žije celý život v jednom bytě. Otec právník, matka středoškolsky vzdělaná, pracovala v telefonní informační službě. Rodina nežila na vysoké úrovni, ale v poklidné atmosféře.

0:09:34.5 Výše zmíněný dědeček byl také účastníkem 1. svět války, politicky organizován jako Národní socialista, pocházející z venkova, z rodiny prvním Pražákem.

0:12:25.9 Zapojil se do spolkového života radioamatérů, zastává aktivní funkce od 70. let. Po roce 1989 se pohybuje v nejvyšším radioamatérském orgánu – ČRK. Došlo ke sporům mezi různými skupinami radioamatérů. Podílel se na polistopadové koncepci transformace radioamatérské organizace, podílel se i na řešení „nezbrklého“ odchodu ze Svazarmu, kde zůstalo mnoho majetku. Svůj podíl považuje za přínosný a úspěšný.

„Byla to pro mne další silná situace, kde jsem poznal mnoho věcí, na které bych jinak nenarazil. Když se něco mění, tak se projevují charaktery.“

0:15:41.4 V Praze po roce 90 postupně špatné podmínky pro radioamatéry – velké průmyslové rušení.

0:15:53.3 Absolvoval část technické vysoké školy, ze které považuje za přínosnou matematiku a teoretická fyziku jakožto přínos pro filozofické poznání přírody. Školu zvolil kvůli koníčku a také pro to, že bylo nejsnadnější se tam dostat. Na škole se mu však nedařilo, měl i špatné studijní výsledky. Považuje to za omyl, ale zároveň i zkušenost a prodloužení mládí. Přes to, že to byla dobrá léta, studium nepřineslo nic nového do jeho amatérského a ani ev. profesního vědění. Po ukončení této školy vystudoval práva.

0:19:38.3 Dále pracoval jako hospodářský úředník, což označuje za nezajímavou práci poplatné době (ne)ekonomicky postavené na plnění pětiletého plánu a prokorumpované privilegované vrstvy. Nelichotivě se z tohoto pohledu vyjadřuje ke všem dnešním obdivovatelům té doby.

0:20:57.3 Svazarm přes to, že se na něj často vzpomíná jako na organizaci dobře zajišťující radioamatérské zázemí, neplnil svou funkci dobře. Polistopadová analýza jeho hospodaření však odhalila neefektivitu investic, na konkrétní činnosti byla přesměrována pouhá 1/6 jeho rozpočtu. Většinu finančních prostředků pohltil samotný chod aparátu Svazarmu a další část plynula zejména do politicky výchovných a organizačních směrů. Hlavním cílem bylo politické

řízení, bezpečnostní ostraha a propaganda i ve světových organizacích, ve kterých bylo členství prestiží celého „Východního bloku“, tedy i Sovětských satelitů.

„Svazarm byl jakási obálka, ve které radioamatéři mohli přežít. Trpěl neduhy té doby a byl jejím nástrojem. Dnes se vzpomíná, že platil radiokluby, přispíval na závody apod., ale porevoluční analýzy však ukázaly, že na tyto činnosti byla směřována pouhá 1/6 celkového rozpočtu, zbytek plynul ve prospěch školení branců, organizačních a politicky výchovných prací a chod aparátu.“

0:23:41.0 Dobové možnosti seberealizace byly velmi omezeny. Režim se sice o občany svým způsobem staral, ale byla jasně stanovená pravidla. I z tohoto důvodu hrála různá hobby daleko větší roli, než je tomu dnes.

„Sedmdesát procent toho, co člověk může dělat dnes, tehdy nemohl, a proto různá hobby hrála v životě lidí daleko větší roli. Režim se o ně staral, ale za jasně stanovených pravidel. Dnes sice není podpora taková, jaká byla dříve, ale je potřeba zdůraznit, že tenkrát nebyly ani takové možnosti, jaké jsou dnes.“

0:24:03.1 Radioamatérství byl kontakt se světem s technickým aspektem, který je důležitý pro ty, které to zajímá. Radioamatéři zvládali dobovou špičkovou techniku. Dnes již jen velmi obtížně a je to velmi neproduktivní a výsledkem nebude plnohodnotný produkt. Svépomocná stavba zařízení je dnes přínosná spíše pro radost a zábavu z vlastního konstruování.

„Radioamatér již nemá již palec na pulzu pomyslných technických dějin, nestojí na jejím vrcholu.“

0:25:38.8 Sdružování bylo podmínkou ke konstruování. Dalším faktorem vztaženým k politické situaci byla nemožnost obrátit se jinam než sami k sobě navzájem. Dnes již tyto podmínky neplatí právě pro komerční dostupnost zařízení a zcela otevřené hranice.

„Navíc se nemohli, vzhledem k politické situaci, obrátit jinam než k sobě navzájem. Tyto významy spolčování se ztratily porevolučním otevřením oken do světa. Řešili tak otázku, čím se zabývat za bolševika.“

0:26:22.0 Na počátku bylo samotné elementární bytí radioamatérem na vysoké technické úrovni jakýmsi cílem tohoto snažení. Být radioamatérem bylo do padesátých let jakousi metou hobby v oblasti elektroniky. Digitální technika však tento kontinuální vývoj přerušila.

„Později s nimi pak zametla výpočetní technika a radioamatéři jsou dnes tváří v tvář vývoji již jen nostalgickými hráči.“

0:27:10.9 Sdružovací pud je u radioamatérů silně vyvinutý, což potvrzují různá setkávání. Byla pořádána setkání i mimo oficiální organizační strukturu a byla hojně navštěvována. Jejich obsahem byly zejména technické informace a různé sborníky, důležité však bylo osobní setkání a možnost takovéto komunikace. Setkání hrála větší roli než dnes z důvodů silně omezených možností seberealizace značně zúženými režimovými omezeními. Dnes se setkávání pravděpodobně soustředilo na Holické mezinárodní setkání, kde se každoročně setkává polovina radioamatérské komunity.

„Sdružovací pud u radioamatérů určitě funguje. Setkání bylo mnohem více, než je tomu v současnosti. Je nutné si uvědomit, že hrála větší roli než dnes z důvodů silně omezených možností seberealizace značně zúženými režimovými mantinely.“

0:28:59.9 Radioamáterismus přitahuje svou podstatou zejména technicky orientované jedince a s tím souvisí také zájem lidí z branných a vojenských složek, kteří v minulém režimu tvořili kostru a zároveň sledovací a dozorovací systém. Typicky je tvořil „střední kádr“. Typicky lidé, kteří byli na Ministerstvu vnitra zaměstnaní jako vrátní, řidiči, montéři radiostanic po ambasádách apod., a takto si hojili své mindráky.

„Tato skupina lidí byla mezi radioamatéry problematická, bylo potřeba si dávat bacha na hubu i v prostředí i v okruhu zájmové činnosti, nejen v zaměstnání, což bylo specifikum radioamatérů. Byl to jeden z mraků na hobby, který po revoluci zmizel.“

0:31:22.7 V devadesátých letech byl i ve v éteru pod smyšlenou značkou OK1 DS – doktor Sládek, který v pravidelných periodách četl ze stranických tiskovin.

„Dodnes jsou mezi radioamatéry přítomny excesy, a to i při vysílání, které jsou příznačné pro celou společnost.“

0:32:12.4 Od počátku je mezinárodně regulovaný obsah vysílání, který plyne z dobrovolného podvolení se nekonkurovat poštovním službám, je tedy komerčního, nikoli politického charakteru a v platnosti zůstává dodnes. Dnes již není dohledováno, ale tato možnost kontroly je stále legitimní.

0:32:54.7 Obsah se také uvolnil, ale základní povědomí o možném obsahu se udrželo. Objevili se v mnohých případech vulgarismy, které dříve nebyly téměř používány.

„Po revoluci se uvolnila forma vedení spojení. Méně se dodržují předepsané a dříve zažité protokoly spojení, lidé se chovají racionálněji.“

0:34:09.7 Personálně byla obsazena především lidmi z Ministerstva vnitra. Po roce 1989 zrušeno.

„Za bolševika existovala odposlechová služba Svazarmu na dobrovolné bázi, sestavená z radioamatérů pod taktovkou politických orgánů. Byl to však nástroj, který vedl ke striktnímu dodržování patřičných předpisů o obsahu spojení, lidé si dávali při spojení pozor. Dohlížející radioamatér mohl „provinilce“ oslovit přímo do spojení, měl mu zásadně vykat a nepřipustit diskusi o ukládaném opatření. Byla to fízlovina, fízlovina, fízlovina. Byla to jedna z podvazujících věcí.“

0:36:02.8 Po listopadu 1989 společně s nástupem komerčně dostupné techniky odpadla nutnost technických debat z hlediska stavby zařízení. Klesla tak minulá významnost a exkluzivní postavení technicky vyspělých radioamatérů v rámci komunity.

„Před revolucí, když někdo vymyslel chytrou konstrukci, tak to byl pánbůh. Po revoluci se takový člověk stává spíše podivínem.“

0:37:00.4 Radioamatérismus uspokojuje skutečné potřeby lidí. Původní pionýrské dobrodružství se transformovalo po roce 1989 do sportovní roviny. Právě důvody uspokojení sportovních potřeb zároveň důvody pro přežití a zachování funkčnosti nemnoha radioklubů.

„Dobrodružství „objevitelsko-technické“ se po revoluci přelilo do sportovní roviny v podobě expedic, kolem kterých také právě z těchto důvodů také zachovaly funkční radiokluby, kde zůstalo dobrodružství sále zachováno v podobě soutěžení, cestování, zajištění financí, rizika s tím spojená. Stejně tak si v může každý najít v tomto hobby dobrodružství individuální.“

0:40:26.7 Základním prvkem radioamatérismu je komunikace člověka s člověkem, jde o propojení technického a humanitního. Na druhém konci je někdo a lze navázat zajímavou debatu. Radioamatérské hobby se vyznačovalo exkluzivitou v možnostech navázání spojení s celým světem.

„Kdo mohl jít do kuchyně, zapnout si rádio a komunikovat s člověkem. Vždy se mi líbilo, že je to propojení člověka s člověkem pomocí techniky.“

0:41:54.9 Radioamatérismus vždy viděl více pohledem lidským než technickým. Považuje to za vzájemně obohacující.

0:43:33.0 V transformační době, po roce 1989, dochází ke střetu o koncepci zejména přerozdělení majetku Svazarmu s lidmi, kteří vytvořili konkurenční organizaci a měli, možná i z donucení, škůdcovské záměry a nebylo snadné zatlačit jejich vliv.

„Vznikla spousta nedorozumění, naštěstí ne však fatálních.“

0:45:13.1 Současné radiokluby se v kontextu klubů ve světě ubírají v souladu s nimi, tedy v souladu se současnými potřebami, nebo se k nim alespoň blíží. Není to nijak mimořádný vývoj. Typicky závodní spolčení vzniká ad hoc přirozeně, s logickými cíli a přirozenými lidskými vazbami uvnitř takové skupiny.

0:46:04.7 V současnosti neexistuje systematická péče o mládež a začátečníky. Tento problém je identický jak v tuzemsku, tak v zahraničí. Označuje ho jako zásadní problém.

„Problémem však v této volnosti je absence systematického pečování o začátečníky. Což je průser jak tady, tak na západě.“

0:47:58.1 Obrovské „boje“ nastaly kolem zrušení povinné zkoušky z telegrafie. Historicky vycházela znalost i z toho, že by radioamatéři mohli zajišťovat spojení v tísňových situacích a jako „odměna“ sloužili nemonetizované frekvence. Zrušení však vnímá jako zásadní pozitivní průlom, jako nouzová komunikace je krátkovlnná Morse dnes překonána satelitními spojeními a ztratila již na efektivitě. Morse byla udržována spíše nostalgicky.

0:49:50.8 Ve světě, zejména USA, Anglii a Japonsku probíhá propagace radioamatérismu směrem k populaci důchodového věku jakožto na lidi, kteří mají více volného času jako jedna z možných cest.

0:50:41.1 Vrchol radioamatérského vysílání a činnosti se kryje s tzv. Zlatými šedesátými lety, kdy v tuzemsko zároveň došlo k uvolnění tuhého režimu z padesátých let. Podobná situace se opakovala po roce 1989, i když psychologicky již udělala Perestrojka jakousi duševní přípravu.

„Zlatá amatérská léta se shodou okolností kryjí s tzv. „zlatými šedesátými“, kdy rozkvetlo i radioamatérství v rámci celosvětového měřítká a u nás to byl zároveň průlom z tuhých padesátých let. I tady se najednou otevřely dveře. To se událo i po revoluci roku 1989.“

0:52:30.8 Konec rozhovoru.

Protokol o průběhu rozhovoru č. 2, realizovaném dne 4. 5. 2018

Tazatel: Roman Tobiška

Místo: Praha, kavárna Slavia

Druhý rozhovor byl realizován opět na stejném místě jako první. Oproti předpokládané předešlé domluvě se termín realizace z důvodů vzájemné časové nekompatibility a jednoho zrušeného termínu zrealizoval až po celých sedmi měsících od první schůzky. Jedná se tedy o odstup již velmi značný. V tomto mezidobí narátor jeho větší část nekomunikoval, na základě tohoto odmlčení jsem se již začal obávat ztráty zájmu. Po obnovení komunikace jsme si vzájemně vysvětlili důvody zpoždění, jimiž byla silná časová vyčíženost na obou stranách. Výhodou tohoto odstupu však byla již připravená a předešlými rozhovory ověřená sestava otázek, které jsem také narátorovi při této schůzce položil.

Narátor přišel na schůzku včas, omluvil i mé mírné zpoždění způsobené problémy ve vlakové dopravě. V rámci maximální eliminace hluku okolí jsem nahrávací zařízení tentokrát umístil co nejbližší k narátorovi, nahrávka tak byla výrazně lepší ve prospěch poměru hlasu narátora a zvukového koloritu okolí. Narátor si probíraná témata minulého rozhovoru pamatoval, a to včetně některých detailů mnou zmíněných mimo zájmová témata. Zodpověděl bez potíží připravené otázky, jejíž většině jsme se v podstatě věnovali spontánně již při prvním rozhovoru. Jeho úhel pohledu byl tentokrát více konkrétní, méně filozofický. Vzhledem k věkové kategorii a zohlednění osobních prožitků byl rozhovor přínosný zejména v rámci zájmového rozsahu od konce šedesátých let po současnost. Po necelé hodině jsme rozhovor ukončili po vzájemném konstatování vyčerpanosti, resp. nasycení tématu i vzhledem k obsahu předešlého rozhovoru, který mnohá témata již obsahoval a podrobněji rozebral. Platba občerstvení proběhla, i přes naši minulou vzájemnou dohodu o mé ekonomické angažovanosti při druhém, opět v režii narátora s jeho konstatováním, že je to příspěvek do radioamatérského světa.

Chronologicky signovaný obsahový kondenzát rozhovoru č. 2, realizovaném dne 4. 5. 2018

I. období

Do radioamatérského dění se vzhledem k věku zapojuje až po roce 1968. Elektrotechnika měl v rodině. V trafice náhodně narazil na časopis *Amatérské rádio*, které si zakoupil, a to ho spojilo s vysíláním. Aktivně se zapojil do probíhajících procesů změn v organizačně spolkové

radioamatérské rovině. Uchvátila ho i vysílací technika. Celý jeho pohled na radioamatérskou činnost v něm zrál. Kolem roku 1973 se dostává do radioklubu.

„V té době probíhaly v rámci radioamatérského hnutí bouřlivé změny. Četl jsem si různá prohlášení přípravného výboru, zachovávacího výboru, redakce Amatérského rádia, progresivců a konzervativců a bavilo mne to. Bylo mi třináct let a zahořel jsem pro to. Líbila se mi i technika a zařízení. Nějakou dobu to ve mně zrálo a pak jsem se přihlásil do radioklubu.“

0:01:24.2 Když začínal, tedy na začátku sedmdesátých let, radioamatérská činnost byla ještě stále postavena zejména na konstruování na bázi především německých inkurantů vojenské techniky. Speciální součástky se však nikde zakoupit nedaly z důvodů nedostatečně dimenzované kapacity výroby, která pokrývala s těží svou vlastní spotřebu. Tyto součástky se získávaly od lidí zaměstnaných v oboru, kteří je v místě jejich produkce získávali zcizením.

„To muselo být báječné, byly na nějakých pozemcích typu stadionů na hromadách, a kdo přišel, tak si odvezl za pár korun, co potřeboval. Lidi si součástky z rozebraných inkurantů mezi sebou vyměňovali. Z toho se tady žilo určitě do začátku sedmdesátých let. Speciální součástky se ale nikde zakoupit nedaly, protože je spotřeboval průmysl pro své speciální úkoly. Lidi, kteří pracovali v oboru, tak prostě kradli jako straky.“

0:03:35.7 Radiokluby plnily nenahraditelnou funkci. Zde si mohli zkonstruovat vysílačku i lidé, kteří by to nezvládli z různých důvodů v domácím prostředí. Protože však Svazarm směřoval především k masovosti, do reálného provozu hobby šla pouhá 1/6 celkově investovaných finančních prostředků. Mnoho klubů tak fungovala pouze formálně.

„Funkce radioklubů byla nenahraditelná, protože jen velmi málo lidí bylo tak fundovaných, že si umělo rádio zkonstruovat doma. V klubu to bylo jednodušší. Svazarm však toužil po masovosti, takže vzniklo mnoho radioamatérských jednotek, na což ale Svazarm neměl peníze. Vznikla tak pomocná razítkovací družstva, která fungovala pouze formálně.“

0:05:04.6 Burzy nebyly v sedmdesátých letech tolerovány. Vznikl tak například projekt korespondenční výměnné burzy, který pak vycházel cyklostylovaném letáku.

„Burzy byly v průběhu sedmdesátých let nerady viděny. Proběhly například pokusy s cyklostylovanými nabídkovými a vyhledávacími formuláři, která fungovala korespondenční formou. V té době to bylo příliš nápadné.“

0:06:00.3 Oficiální přístup k radioamatérům charakterizovalo paradigma-vysílací technika byla potenciálně podezřelým materiálem, který měli právě radioamatéři *tom hráli roli historky o*

parašutistech vysílacích licencí a jejich prodlužování. Formálním schvalovacím institutem bylo Ministerstvo komunikací, žádosti však byly posuzovány na Ministerstvu vnitra. Nástrojem koordinace a bezprostředního řízení a dohledu nad amatéry se stal Svazarm.

„Cokoli bylo vysílací, bylo apriorně podezřelým zdrojem obav a nejistot. S tím souviselo velmi přísné prověřování uchazečů o vysílací koncese, a to i při jejím prodlužování, které v jisté době trvalo i jeden rok. Formálně ho provádělo Ministerstvo komunikací, ale věcně žádost odešla na vnitra. Spoje na to dali jen formální razítko. V tomto figuroval Svazarm jako nástroj dohledu a řízení.“

0:07:50.1 Neoficiální, tedy občanský přístup k radioamatérům byl pozitivní. Byl ovlivněn filmem *Kdyby všichni chlapi světa*, který byl jakožto agitační film v té době záměrně promítán. Vyhraněnější části obyvatelstva však vadilo spojení se Svazarmem a armádou.

*„Neoficiální přístup k radioamatérům byl dosti inspirovaný filmem *Kdyby všichni chlapi světa*, který měla většina lidí vrytý v paměti, i když to byla strašná bolševická agitka a pro to se to tu promítalo. Výchozí nastavení tedy nebylo negativní. U vyhraněnějších lidí to však byla Svazarmovština a lampasáčtina. Většina lidí je ale vnímala spíše neutrálně, protože o nich v podstatě nic nevěděli.“*

0:08:37.4 Pokud radioamatéři rušili svým vysíláním rozhlasové či televizní vysílání, projevíly se tyto třecí plochy intenzivněji. Typický byl názor, který je označoval v těchto případech za škůdce, kterému je jeho činnost nutno zakázat. Spojářská služba však byla relativně kompetentní a řešila konkrétní případy čistě po technické linii.

„Lidi měli představu, že když jim někdo ruší rádio a televizi, tak je to škůdce a má se mu to zakázat. Spojářská služba, která tyto případy řešila se nenechala politickými tezemi příliš ovlivnit a řešila jednotlivé případy čistě po technické stránce. Viníky byli velmi často samotní stěžovatelé, kteří měli ledabyly provedenou instalaci přijímačů.“

0:09:31.6 Radioamatéři byli začleněni do Svazarmu, který měl statisíce členů a jeho cílem byl v osmdesátých letech jeden milion členů. Byla to asi šestá nejmasovější organizace. Měla branné úkoly, politické úkoly. Svazarm však, vzhledem k požadované masovosti trpěl nedostatkem ekonomických prostředků. Jeho pozicionalita byla poměrně jasně definována už jeho zakladatelem generálem Čěnkem Hruškou, který byl Sovětským agentem. Jeho nástupci byli typickými zástupci této vojenské linie, která však byla politicky slabší, a ne tak průrazná, což charakterizovalo pozici Svazarmu.

„Když končil bolševik, Svazarm dostával z rozpočtu asi šest set milionů, což vzhledem k masovosti nebylo dostatečné. Pozice Svazarmu byla dost jasně manifestovaná charakteristikami jeho šéfů, protože jeho zakladatelem byl generál Hruška, což byl Sovětský agent. Následní další šli ve vojenské linii. Zároveň to však znamená, že to byla politicky o něco slabší linie. Z čehož lze usoudit, jaká byla skutečná pozice Svazarmu.“

0:12:59.0 Protože je vícesložková osobnost, radioamatérismus naplňoval jednu z jeho složek. Bavilo ho to a bylo to pro něj něco nového. Uspokojovala ho i organizační složka, ve které se aktivně angažoval. V místním radioklubu oceňuje přátelské vazby uvnitř kolektivu, který považuje za veřejnou činnost v rámci možností tehdejších poměrů. Činnost v radioklubu považuje ze svého pohledu za velmi významnou.

„Těšilo mne i organizační činění a i to, že v tom místním klubu vznikla velmi dobrá parta, což byla jakási veřejná činnost v tehdejších poměrech. Pro mne to bylo velmi významné.“

0:13:55.9 Rozdíly ve spojení tehdy a dnes jsou determinované zejména technickým vývojem. Spojení ovlivňuje digitální a informační technika. Dnes je například k dispozici online zpravodajství o aktuálním šíření radiových vln. Radioamatér předem ví, kam se dovolá a mnohdy zasedá k vysílači až na základě této informace. Z těchto důvodů dnes chybí objevitelská a dobrodružná složka, která byla tehdy právě pro relativně malou probádanost těchto jevů více přítomná. Vyskytuje se zde jistá úměra pionýrského, objevitelského entropického poznání vs. redundance z poměrně vysokého poznání daného jevu.

„Podmínky šíření online viditelné na internetu vzaly vysílání všecku poezii, protože tenkrát se ty stanice musely opravdu hledat, lovit. Dalo by se říci, že samotné vysílání přišlo o dobrodružnou složku. Ten pokrok vypudil některé biologické prvky, sebral jim místo.“

0:15:20.6 Rozvoj techniky byl od první republiky, kdy tato technika začala rozvíjet do konce osmdesátých let zde nebyl rychlý a rozsáhlý. Samozřejmě jistého pokroku bylo dosaženo, konstrukce se technicky zdokonalily, ale v zásadě mělo konstruování stále pionýrský náboj. Poté se vývoj odebírá jiným směrem.

„Od první republiky do konce osmdesátých let byl vývoj poměrně pomalý. I když se konstrukce posunuli od stavění na dřevěném prkénku k technicky dokonalejším konstrukcím, měli do té doby pionýrský náboj. Nezavrhuji vývoj, jen konstatuji, že se vývoj poté postoupil jinam.“

0:15:55.1 Svým způsobem retardovaný technický vývoj v naší zemi mohl paradoxně přispět ve své negativitě pozitivně k rozvoji a oblibě radioamatérského hobby jakožto jistým způsobem

dobrodružné činnosti. To vše řečeno s vědomím paradoxu státu, který se o „dobrodružnost“ staral pracovními tábory.

„Pozdržený technický vývoj mohl u nás jistým způsobem, řečeno s jistou nadsázkou, „přispět“ k rozvoji a oblibě radioamatérismu. Zároveň nutno dodat, že v lágru v Jáchymově bylo dobrodružství habaděj.“

0:16:25.0 Souvislost je zde s celou společností, kde tu dobu chválí ti, kteří byli mladí a zažili v ní svá nejlepší léta. Dnešek je dobou přirozenou a zdravou.

„Bolševická léta chválí ti, kteří v tu dobu prožili svá nejlepší léta, své mládí. Neměl špatné zkušenosti, tedy byl optimista. Navíc se k tomu přidává kouzlo prvního prožívání čehokoli.“

II. období

0:17:22.2 Rok 1989 měl na radioamatérismus dramatický dopad. Po otevření hranic dostali možnost vysílat i ti, kteří neměli možnost vlastní konstrukce vysílače, nebo ti, kteří neměli kontakty na potřebné ilegální dovozce z ciziny anebo neměly dostatečné finanční prostředky na nákup zařízení obecně. Po událostech roku 1989 zažilo amatérské vysílání u nás obrovský boom, znovuoživení zájmu v měřítku násobku původního stavu.

„Po revoluci mohli začít vysílat i ti, kteří si neuměli rádio postavit, nebo neměli kanály, aby si ho mohli nechat dovézt z ciziny a neměli ty strašné peníze, co to za bolševika znamenalo. Takže vyrazili na západ na burzy a nakoupili si profesionální zařízení z druhé ruky ne zcela levně, ale za přístupnou cenu. A vysílání u nás šíleně ožilo, počet radioamatérů stoupl určitě více než o sto procent. Dopad to tedy mělo blahodárný.“

0:18:21.2 Změny v organizaci probíhaly v podobném duchu, jako v celé společnosti. Otevřely se dveře novým lidem s různými názory. Hlavním problematikou ve sdružování radioamatérů se stala již poválečná centralizace vs. decentralizace radioamatérské organizace.

„Věčný souboj byl o centralizaci a decentralizaci. Po revoluci se jednalo o proces úplného osamostatnění se zachováním společného orgánu plnící funkci jakéhosi servisního střediska. To se nějakým způsobem podařilo, a tak to funguje dodnes.“

0:20:31. Po roce 1989 jsou další cesty radioklubů velmi rozmanité a jejich další osud se odvíjí od konkrétního předlistopadového majetkového a personálního uspořádání struktury klubu. Kluby s vedením bývalých funkcionářů ve službách starých struktur se rozpadaly. Bývalí vedoucí se často stali nežádoucími díky těm, kterým dělali před rokem 1989 nadřizené. Kluby

propojení s podniky zanikaly spolu s těmito podniky v rámci probíhajících ekonomických transformací. Kluby zřízené při školách zůstaly v poměrně hojném počtu zachovány. U místních klubů pak byly pro jejich přežití důležité zejména majetkové vztahy a mnoho jich svou činnost ukončilo. Polistopadový vývoj nese stopy nezkušenosti lidí, kteří se na něm podíleli. Tento proces je dodnes v pohybu a usazuje se do podoby obvyklých západních poměrů.

„Radiokluby byly velmi rozmanité. Byly takové, které se díky osmdesátému devátému roku rozpadly, protože část funkcionářů byly staré struktury, důstojníci, esenbáci atp. Ti, kteří byli do té doby pod jejich křídly se jim to snažili vyhazovem vrátit. Samozřejmě to vše bylo spolu s majetkovými potížemi spřaženo s nezkušeností těch lidí. Kluby napojené na podniky v době transformace zanikaly. Kluby napojené na školy převážně přežily. U lokálních klubů pak záleželo na majetkových vztazích a dopadli porůznu. To vše se ještě usazuje do obvyklých západních poměrů dodnes.“

0:22:15.2 Další polistopadový vývoj se ubírá směrem k rozpadu většiny radioklubů. Podobně, jako se dále vyvíjela celá společnost, vyvíjeli se i mnozí radioamatéři. Otevřeli se možnosti k podnikání, studiu v zahraničí atp. To zaneslo svou stopu v podobě rozpadu radioklubů zejména tam, kde jeho jádro tvořili mladí lidé, kteří neváhali využít dalších doposud uzavřených možností svých dalších životních cest.

„Vývoj dál po revoluci je jako jinde ve společnosti. Ty lidi měli jiné možnosti, jiné zájmy. Rozpadlo se to zejména tam, kde to stálo na mladých, kteří začali podnikat, jezdit na stáže do ciziny a podobně.“

0:23:20.9 Setkání, tzv. semináře, pořádané v šedesátých letech byly důsledkem technického rozvoje v zahraničí. Byla to velmi populární společenská setkání, která byla vystavěna na velmi kvalitních technických přednáškách. Jejich sekundárním produktem byly odborné technické sborníky, které tvořili nevelkou základnu dostupné kvalitní odborné literatury u nás.

„V šedesátých letech, kdy začínala „venku“ nastupovat nová technika, se začaly pořádat takzvané semináře, což byla v podstatě společenská setkání doplněná vrcholnou odbornou tematicky zaměřenou náplní. Byla velmi populární. Vydávali se sborníky, které potom byly i jedněmi z mála kvalitních zdrojů odborné literatury.“

0:23:53.3 Hlavním místem setkáním se po roce 1989 stali Holice. Lokální setkání však nejsou žádnou vzácností, setkávají se však starší generace.

0:24:03.9 Radioamatérské organizaci se nepodařilo podchytit práci s mládeží, které s největší pravděpodobností již nedokáží porozumět jejich potřebám. V radioklubech, které se dodnes zachovaly v rámci různých škol jsou dnes problémy ekonomického charakteru, ale materiální rovina již není problém.

„Radioamatéři nedokázali chytit směr, zejména v práci s mládeží, kterým již pravděpodobně nedokáží porozumět v jejich potřebách. Kluby napojené na školy přesto fungují dále, ale podmínky nejsou tak dobré, jako byly dříve, což se týká stránky ekonomické. Na druhou stranu materiální základna není dnes problém.“

0:26:08.9 Humanitně zaměřeni jedinci označují moderní internetové komunikační platformy negativisticky. Neuvědomují si, že se jedná pouze o techniku umožňující kontakt mezi lidmi. Pro většinu radioamatérů byla stěžejní technická stránka, ale komunikace byla samozřejmou přidanou a důležitou hodnotou.

0:27:03.6 Dobu po roce 1989 charakterizuje slovy „Pánbůh zaplat“. Nadnesenou myšlenku z minulého rozhovoru o roli Svazarmu, který zajišťoval chod radioamatérů (myšlenka však byla vyřčena spíše ve smyslu rozvoje a technické vynalézavosti radioamatérů, podmíněná jistou mírou nedostatečnosti materiální, které mohlo být přitažlivé, oponoval slovy, že tehdejší zkušenost není dobře přenositelná a zopakoval svůj názor na Svazarm v souladu s předešlou rétorikou.

„Svazarm příliš dobře činnost radioamatérů nezajišťoval. Nesháněl dostatek financí na to, aby pokryl potřebu a naději, kterou vyvolal. Neměl mechanismy, aby peníze rozděloval racionálně. Peníze byly vždy za něco a nebylo jich nijak moc. Za účast na mírové slavnosti, účast v prvomájovém průvodu a by byly peníze na závod, psal jsem negramotnému předsedovi okresu projevy. Jemu bylo jedno, že tam máme děti.“

0:29:15.2 Osobní zkušenost s mocí či sousedy jako radioamatér při vysílání nemá. Zažil pouze formálně administrativní kontrolu. Spolupracuje na tvorbě historických radioamatérských sborníků, které mimo jiné zachycují i rozsah odebírání radioamatérských koncesí v padesátých letech. Časté byly i lokální šarvátky, např. za neudělené razítko na koncesi.

„Dost časté však byly excesy v podobě lokálních pomstiček, např. za neudělené razítko na žádost o koncesi, nebo osobní vyřizování různých účtů.“

0:33:23.3 V osmdesátých letech se objevil v radioklubu Belgický diplomat, který se chtěl zúčastnit radioamatérského kurzu. Po poradě s důstojníkem, šéfem radioamatérů, který mu dal

ústní svolení, jeho účast povolil. Místní člen StB však zajistil ukončení jeho účasti v kurzu. Diplomát byl záhy hlídán StB. V tuto dobu měl obavy.

0:34:56.8 Ze svého pohledu označuje jako důležité radioamatérské milníky poválečné čistky, kdy bylo realizováno rozsáhlé odebrání radioamatérských vysílacích licencí a zároveň v masovějším měřítku vznikaly radiokluby zřizované při podnicích a školách, které umožnily objevit a provozovat toto hobby širší veřejnosti a i těm, kteří licenci neměli. Dalším milníkem byl rok 1968, kdy se pootevřením hranic rozšířili možnosti např. v získání zahraniční odborné literatury. Třetím milníkem, jakožto součástí kontinuálního technického vývoje je nástup digitální techniky. Za poslední milník považuje všeobecné stárnutí radioamatérské obce.

„První poválečný radioamatérský milník u nás je rok čtyřicet osm, kdy proběhlo prosívání, ale i masivní vznik klubů a jejich šíření do škol a podniků. Musí se připustit, že pár lidí to podchytilo, protože by se k tomu jinak nedostali. Byla v tom určitá míra šancí pro ty, kteří mohli vysílat i bez vlastní značky. V tom je nutno připustit, že bylo jisté plus. Druhým bodem zlomu je rok šedesát osm s tím, že se trošku pootevřeli dvířka do světa a dostali se sem např. časopisy, čímž se mírně rozšířili i technické znalosti. Čistě z technického pohledu je to kontinuální vývoj, do kterého určitý silným breakem najela digitální technika. Posledním milníkem je všeobecné stárnutí. Myslím si, že za deset let bude tato tvá práce nezajímavá.“

0:37:20.6 Konec rozhovoru.

9.9 Otázky pro druhý, semistrukturovaný rozhovor

1. Okruh otázek: Poválečná léta 1945-1968

- *Jak si prožíval rané dětství, válečné období a jaké máš vzpomínky?*
- *Jak jsi sháněl součástky třeba?*
- *Jaké byly akce radioamatérů, burzy, setkání atp.?*
- *Jak to všechno tehdy vnímali ostatní radioamatéři?*
- *Jak vnímalo tvůj koníček tvé okolí?*
- *Jaký měli dle tvého názoru radioamatéři společenský statut jako organizace?*
- *Byl nějaký typický zájmový okruh v rádiovém spojení?*
- *Co pro tebe koníček znamenal v rámci tvého tehdejšího života?*
- *Mohl by si celé období shrnout, stručně charakterizovat?*
- *Jak si tu dobu vnímal politicky?*
- *Napadá tě ještě něco dalšího z radioamatérského života v tomto období?*

2. Okruh otázek: Období tzv. „normalizace“ 1968-1989

- *Co se na tvém pohledu změnilo po roce 1968?*
- *Jaká byla dostupnost součástek?*
- *Konaly se nějaké burzy, setkání atp.?*
- *Změnilo se vnímání radioamatérů ostatními?*
- *Jak tehdy to všechno vnímali ostatní radioamatéři, nebo ti, které si lépe znal?*
- *Změnilo se radioamatérské postavení–organizace atp.?*
- *Co pro tebe koníček znamenal v rámci tvého tehdejšího života?*
- *Jaký měli radioamatéři statut–organizace atp., postavení v ČR, co sis o tom myslel?*
- *Nastaly nějaké změny v obsahu rádiového spojení?*
- *Jak si vnímal tu dobu z politického pohledu?*
- *Mohl by si celé období shrnout, stručně charakterizovat?*
- *Napadá tě ještě něco dalšího z radioamatérského života v tomto období?*

3. Okruh otázek: „demokracie“ 1990-1995

- *Jaké byly dopady polistopadových změn v radioamatérském životě?*
- *Změnilo se něco v dostupnosti součástek?*
- *Co se změnilo na setkávání radioamatérů?*
- *Změnilo se vnímání radioamatérů ostatními?*
- *Jak tehdy to všechno vnímali ostatní radioamatéři, nebo ti, které si lépe znal?*
- *Změnilo se radioamatérské postavení–organizace atp.?*
- *Nastaly nějaké změny v obsahu radiového spojení?*
- *Co pro tebe znamenal rok 1989 z pohledu radioamatéra–a co po něm?*
- *Jak si vnímal dobu po revoluci politicky?*
- *Mohl by si celé období shrnout, stručně charakterizovat?*
- *Napadá tě ještě něco dalšího z radioamatérského života v tomto období?*

4. Okruh otázek: Závěrečné

- *Měl si nějaké jako radioamatér problémy s lidmi, sousedy či mocí?*
- *Co tě trápilo, co přinášelo radost ve všech třech obdobích?*
- *Co by si z hlediska tvého radioamatérského života vyzdvihl?*
- *Co by si, kdyby to bylo možné, změnil?*
- *Jaký si měl osobní vztah k vládnoucímu režimu a ideologii?*
- *Bál si se někdy během života?*
- *Co by si zařadil mezi důležité milníky radioamatérství?*
- *Bylo nějaké téma, o kterém si předpokládal, že se zeptám a nestalo se tak?*

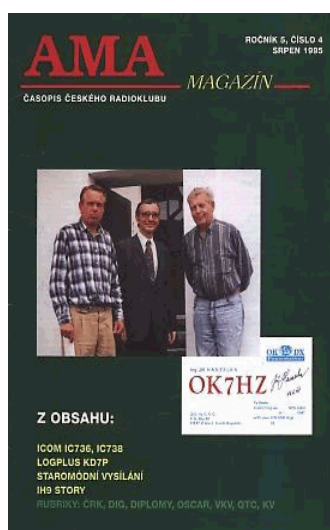
9.10 Ostatní

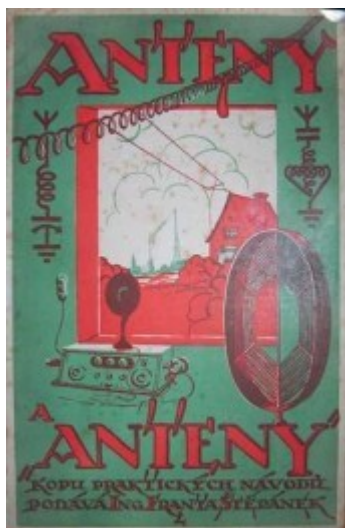
Upozornění na válečných radiopřijímačích. Zdroj: Soukromý archiv autora práce.

Upozornění, umístované k vysílačům. Zdroj: Soukromý archiv autora práce.

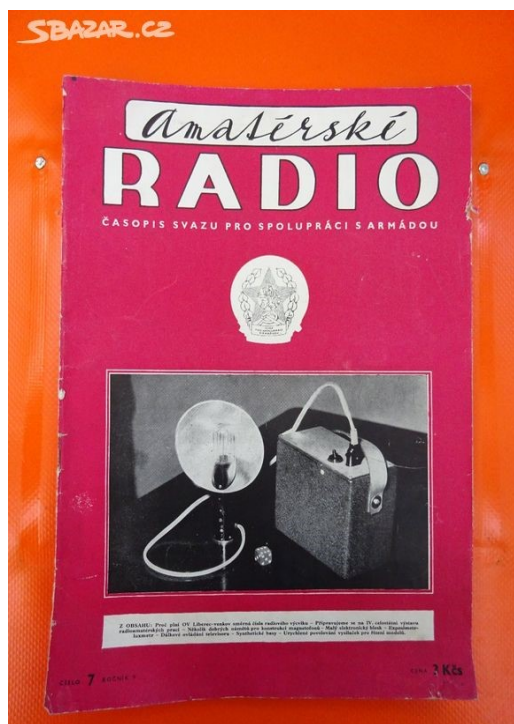
Hanzelka a Zikmund radioamatéři, časopis AMA magazín. Soukromý archiv autora práce.

Příloha časopisu Nová epocha. Zdroj: Soukromý archiv autora práce.

Časopis Radioamatérský zpravodaj. Zdroj: Soukromý archiv autora práce.

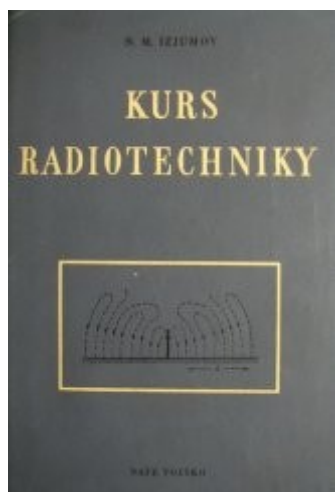
Časopis Amatérské radio. Zdroj: Soukromý archiv autora práce.

Časopis Radioamatérská škola. Zdroj: Soukromý archiv autora práce.

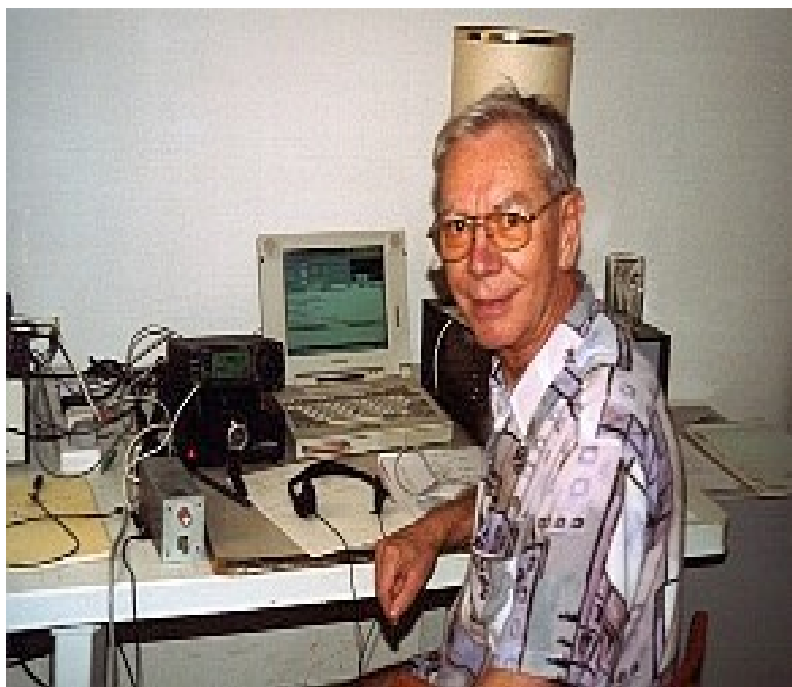
Mezinárodní setkání v Holicích 2017. Zdroj: Soukromý archiv autora práce.

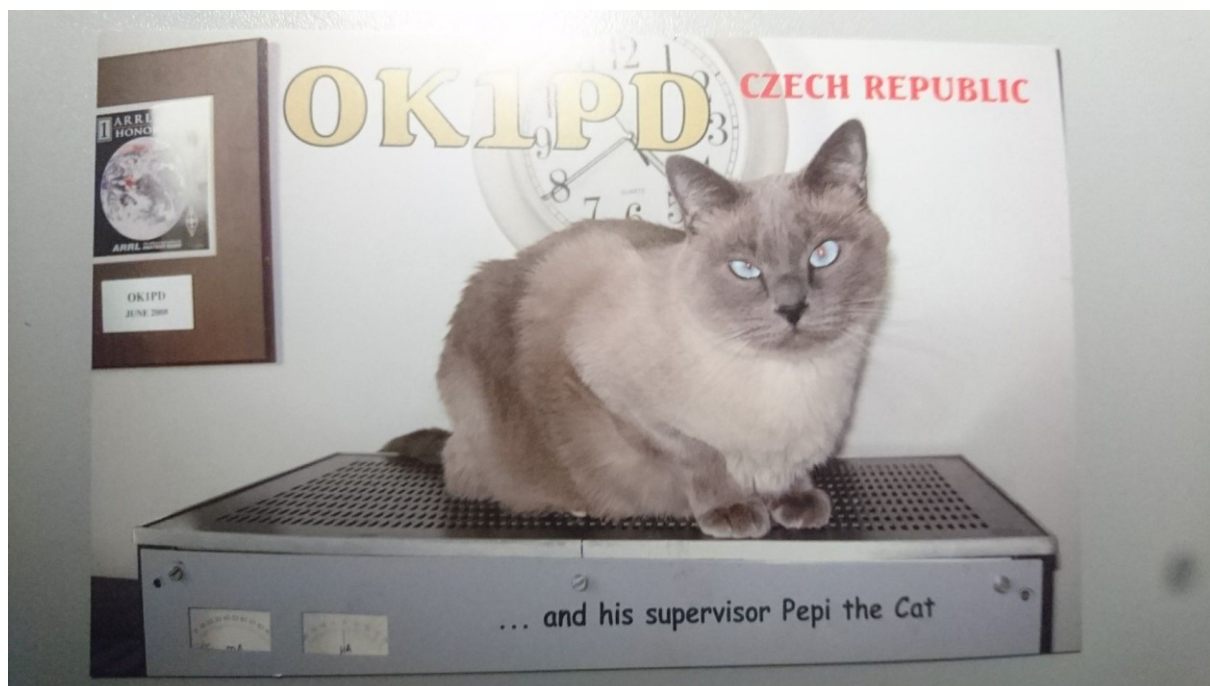
Kniha Kurs radiotechniky z r. 1950. Zdroj: Soukromý archiv Jiřího Pečka.

Časopis Raduo. Zdroj: Soukromý archiv autora práce.

Josef Plzák, OK1 PD. Zdroj: Soukromý archiv Josefa Plzáka.

QSL lístek, Josef Plzák, OK1 PD. Zdroj: Soukromý archiv Josefa Plzáka.

Josef Plzák, OK1 PD, Afrika. Zdroj: Soukromý archiv Josefa Plzáka.

Josef Plzák, OKI PD s dcerou Markétkou. Zdroj: Soukromý archiv Josefa Plzáka.

Jose Langmüller, OKI LU. Zdroj: Soukromý archiv Josefa Langmüllera.

Ocenění Svazarm za obětavou práci, Josef Langmüller. Zdroj: Soukromý archiv Josefa Langmüllera.

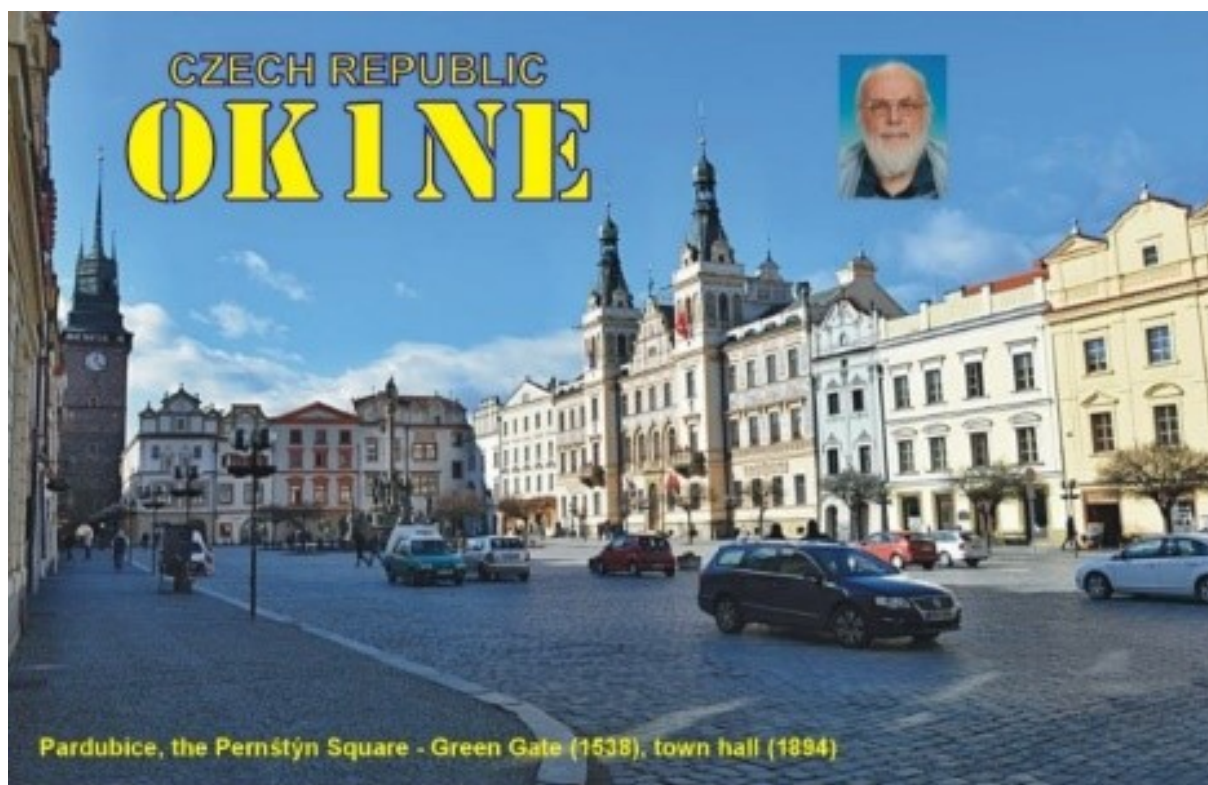
Josef Langmüller s výučními vysílači. Zdroj: Soukromý archiv Josefa Langmüllera.

Vlastnoručně vyrobený vysílač a QSL lístky, Josef Langmüller. Zdroj: Soukromý archiv Josefa Langmüllera.

Julius Reitmayer, OK1 NE. Zdroj: Soukromý archiv Julia Reitmayera.

QSL listek, Julius Reitmayer, OK1 NE. Zdroj: Soukromý archiv Julia Reitmayera.

Miloš Prostecký, OK1 MP. Zdroj: Soukromý archiv Miloše Prosteckého.

QSL lístek, Miloš Prostecký, OK1 MP. Zdroj: Soukromý archiv Miloše Prosteckého.

Václav Všetěčka, OK1 ADM. Zdroj: Soukromý archiv autora práce.

Jiří Peček, OK2 QX. Zdroj: Soukromý archiv autora práce.

ITU 28
LOC: JN89RL

CZECH REPUBLIC

WAZ 15
DISTR: HPR

OK2QX

Ing. Jiří PEČEK, Riedlova 12, 750 02 PŘEROV

RCC • CHC • HSC • ISWL • R-CW-C • ISSB'er • FIRAC • DIG

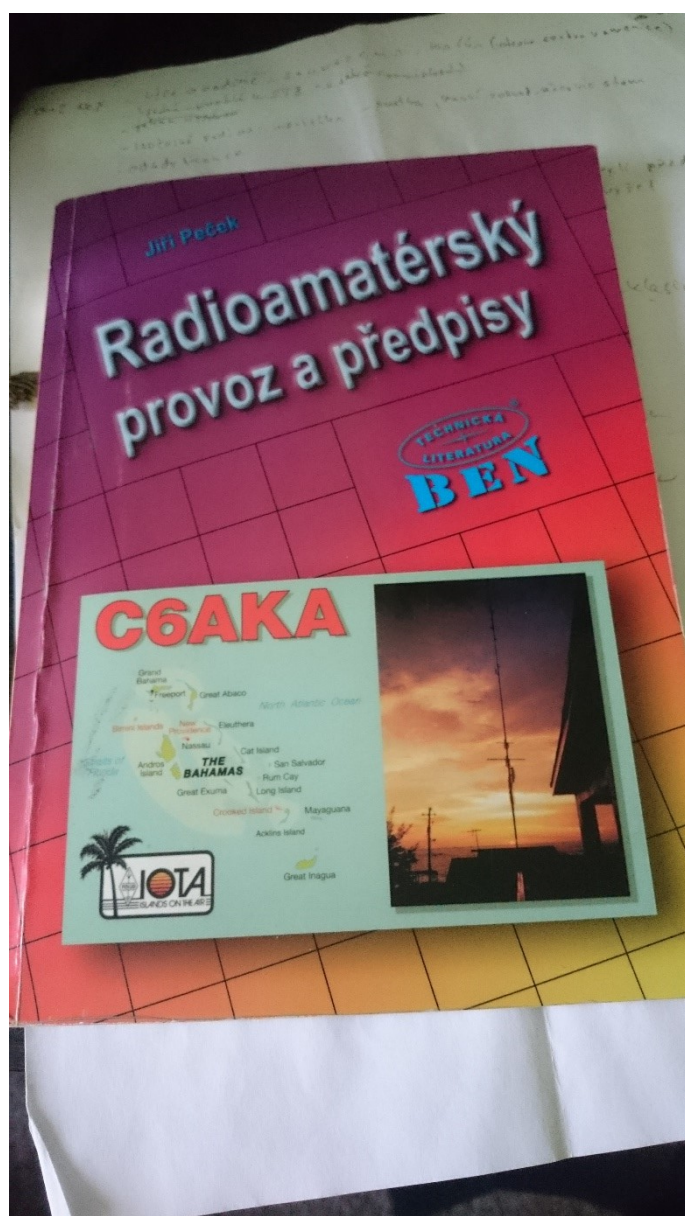
Thanks for the QSO's from the back side and please send me your QSL also. OK2QX is on the air since 1962, now with the barefoot ELECRAFT K3, antennae LW 54 m, beam DX 33, and WARC vertical. The operator is winner of many Contests, he has been five times winner of OK shortwave championship, contacted "full DXCC" in more as 365.000 QSO's with 100 W output, is champion of sport Czechoslovakia and founder OK/OM group of F.I.R.A.C. and have about 500 Awards from all continents of the world. Prerov is an old town, situated in east part of the Czech Republic and it has about 50.000 inhabitants. The town has become famous with optical and machine products.

QSL by OK1DRQ

QSL listek, Jiří Peček OK2 QX. Zdroj: Soukromý archiv Jiřího Pečka.

Vysokoškolský diplom Jiří Peček. Zdroj: Soukromý archiv Jiřího Pečka.

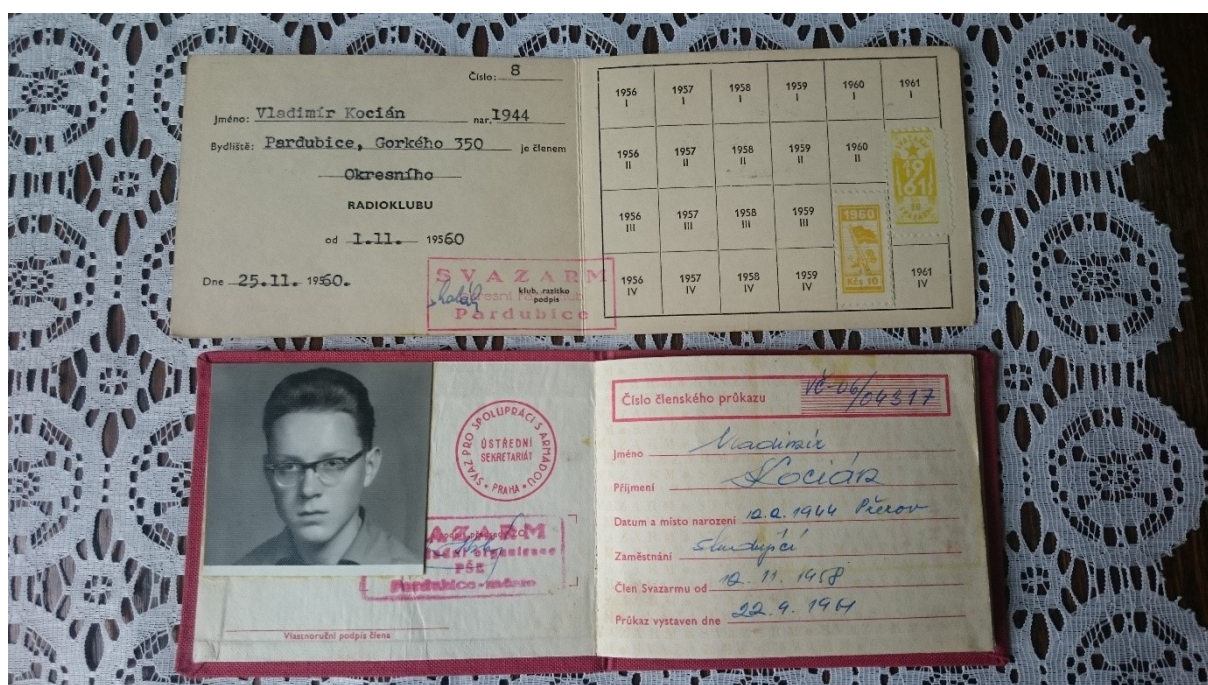
Radioamatérský provoz a předpisy, autor Jiří Peček. Zdroj: Soukromý archiv Jiřího Pečka.

Radioamatérské diplomy, autor Jiří Peček. Zdroj: Soukromý archiv Jiřího Pečka.

Vladimír Kocián, OK2 CV. Zdroj: Soukromý archiv autora práce.

Členský průkaz Svazarm, Vladimír Kocián. Zdroj: Soukromý archiv Vladimíra Kociána.

Vysvědčení radiového pracovníka, Vladimír Kocián. Zdroj: Soukromý archiv Vladimíra Kociána.

Jan Litomiský, OKI XU. Zdroj: Soukromý archiv Jana Litomiského.